

MONOGRAFIE PRAWNICZE

NIEMIECKI PODRĘCZNIK TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO

**NIEMIECKI PODRĘCZNIK
TECHNIKI PRAWODAWCZEJ**

MONOGRAFIE PRAWNICZE

KOORDYNATOR SERII

GRZEGORZ WIERCZYŃSKI

NIEMIECKI PODRĘCZNIK TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

Tłumaczenie: Bożena Kwiatkowska, Grzegorz Wierczyński
Wprowadzenie: Grzegorz Wierczyński

**WYDAWNICTWO UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2016**

Recenzent
dr hab. Marcin Wiącek, prof. UW

Redaktor Wydawnictwa
Agnieszka Kołwzan

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Skład i łamanie
Michał Janczewski

Publikacja sfinansowana z działalności statutowej
Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego
oraz ze środków pochodzących z grantu
nr UMO-2011/03/B/HS5/00671

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-388-2
ISBN 978-83-7865-400-1 (e-book)

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Grzegorz Wierczyński</i>)	11
--	----

Część A

Weryfikacja poprawności aktów prawnych

1. Uwagi wstępne	33
2. Właściwość	35
3. Zakres weryfikacji poprawności aktów prawnych	36
4. Przeprowadzanie weryfikacji poprawności aktów prawnych	37
5. O używaniu podręcznika	39
5.1. Budowa	39
5.2. Wyjaśnienia pojęć	40
6. Pomoc przy przygotowywaniu projektów i przy weryfikowaniu poprawności aktów prawnych	41
6.1. Organy ogłaszające	41
6.2. Bazy danych	43
6.3. Dalsza pomoc	47
7. Weryfikacja zgodności z Ustawą Zasadniczą	50

Część B

Ogólne zalecenia dla formułowania przepisów prawnych

1. Językowe kształtowanie ustaw i rozporządzeń	57
1.1. Prawniczy język fachowy	57
1.2. Zrozumiałość językowa	60
1.3. Środki i przystępność techniki prawodawczej	62
1.4. Ogólne wskazówki w sprawie wyboru słownictwa	62
1.5. Szczegółowe wskazówki w sprawie wyboru słownictwa	66
1.6. Wskazówki w sprawie długości i budowy zdań	74
1.7. Wskazówki w sprawie budowy tekstu	78
1.8. Równe traktowanie kobiet i mężczyzn pod względem językowym	80
1.9. Pisownia	86

1.10. Skróty	90
1.11. Daty i terminy	91
2. Nazwy	94
2.1. Nazwy Niemieckiej Republiki Federalnej, krajów związkowych, innych państw i wybranych obszarów państwa w przepisach prawnych	94
2.2. Nazwy organizacji międzynarodowych oraz umów dotyczących prawa międzynarodowego	95
3. Sposoby powoływania przepisów prawnych	98
3.1. Pełne powołanie	98
3.1.1. Nazwa używana przy powoływaniu	99
3.1.2. Data aktu lub ostatniej wersji ujednoliconej	100
3.1.3. Informacje o miejscu publikacji	100
3.1.4. Informacja o zmianach – podanie (ostatniej) zmiany	105
3.2. Powoływanie części przepisów prawnych	107
3.3. Sposób powoływania poszczególnych ksiąg Kodeksu socjalnego	109
3.4. Specyfika powoływania przepisów Traktatu Zjednoczeniowego	112
4. Powoływanie innych tekstów	116
4.1. Ogólne informacje o technice odsyłania	116
4.2. Wady i zalety techniki odsyłania	118
4.3. Rodzaje odesłań i sposób powoływania	120
4.4. Szczególne cechy odsyłania do norm nieposiadających mocy obowiązującej lub nieważnych	127
4.5. Odsyłanie do norm technicznych	128
4.5.1. Klauzule generalne	128
4.5.2. Domniemane reguły przestrzegania klauzul generalnych	130
4.5.3. Granice przy odsyłaniu do norm technicznych	131
5. Szczególne wskazówki w sprawie prawa Unii Europejskiej	133
5.1. Nazwy Unii Europejskiej, Wspólnot Europejskich, ich aktów założycielskich, członków, organów i przepisów prawnych, jak również Europejskiego Obszaru Gospodarczego	133
5.2. Sposób powoływania prawa Unii Europejskiej	137
5.3. Dostosowanie prawa Federacji do prawa Unii Europejskiej	141
5.3.1. Zgodne z prawem Unii Europejskiej regulacje wykonawcze do rozporządzeń Wspólnot Europejskich	142
5.3.2. Zgodna z prawem Unii Europejskiej implementacja dyrektyw Wspólnot Europejskich oraz decyzji ramowych Unii Europejskiej	143
5.3.3. Zgodna z prawem Unii Europejskiej implementacja decyzji Unii Europejskiej (Artykuł 34 ustęp 2, litera c Traktatu o Unii Europejskiej)	146

5.4. Wymogi prawa unijnego w sprawie powoływania	148
5.4.1. Wymogi w sprawie powoływania przy implementacji dyrektyw Wspólnot Europejskich	148
5.4.2. Wskazania na implementację decyzji ramowych i decyzji Unii Europejskiej	150
5.4.3. Informacje o dochowaniu procedur przewidzianych przez dyrektywę o notyfikacji	151

Część C

Ustawy samodzielne

1. Tytuł ustawy samodzielnej	158
1.1. Znaczenie i części tytułu	158
1.2. Nazwa	159
1.3. Nazwa skrócona	161
1.4. Skrót	164
2. Data sporządzenia	165
3. Formuła wprowadzająca do ustawy samodzielnej	166
3.1. Znaczenie i umiejscowienie formuły wprowadzającej	166
3.2. Poszczególne formuły wprowadzające	166
3.3. Przypadki wymagające zgody Rady Federalnej	167
4. Spis treści	168
5. Podział ustawy samodzielnej	169
5.1. Budowa ustawy	169
5.2. Poszczególne przepisy i ich nazwy	171
5.3. Nadrzędne jednostki redakcyjne i ich nazwy	174
6. Upoważnienie do wydawania rozporządzeń	174
6.1. Upoważnienie władzy wykonawczej	174
6.2. Wymogi wobec formułowania przepisu upoważniającego	176
6.3. Zobowiązanie do wydawania rozporządzenia lub pozostawienie decyzji do uznania	177
6.4. Subdelegacja	178
6.5. Prawo do współdziałania przy wydawaniu rozporządzeń	179
6.6. Współdziałanie Bundestagu	180
6.7. Zgoda Bundesratu	182
7. Przepisy przejściowe	184
8. Nowelizacje dostosowawcze	189
9. Nakaz powoływania zgodnie z artykułem 19 Ustawy Zasadniczej w przypadku ograniczania praw podstawowych	190
10. Wykluczenie odmiennego prawa krajowego w przypadku regulacji prawa federalnego	192

11. Reguły okresu obowiązywania	196
11.1. Regulacja dotycząca wejścia w życie	196
11.2. Dokładne wyznaczenie daty wejścia w życie	197
11.3. Warunkowe wejście w życie	200
11.4. Zróżnicowane wejście w życie	201
11.5. Połączone wejście w życie	204
11.6. Wejście w życie z mocą wsteczną	205
11.7. Ograniczenie czasowe, utrata mocy obowiązującej	206
12. Formuła końcowa	210
12.1. Znaczenie formuły końcowej	210
12.2. Poszczególne formuły końcowe	211

Część D

Ustawy zmieniające

1. Uwagi ogólne w sprawie ustawodawstwa zmieniającego	216
2. Ustawa zamienna	219
3. Pojedyncza nowelizacja	222
3.1. Cechy pojedynczej nowelizacji	222
3.2. Tytuł pojedynczej nowelizacji	223
3.3. Data sporządzenia	226
3.4. Formuła wprowadzająca pojedynczej nowelizacji	226
3.5. Budowa pojedynczej nowelizacji	226
3.6. Zdanie wprowadzające – wskazani	228
3.7. Polecenie zmiany	230
3.7.1. Budowa polecenia zmiany	232
3.7.2. Polecenia zmiany „uchylić” i „wykreślić”	237
3.7.3. Polecenie zmiany „wstawić”	241
3.7.4. Polecenie zmiany „poprzedzić”	245
3.7.5. Polecenie zmiany „dołączyć”	247
3.7.6. Polecenie zmiany „sformułować”	248
3.7.7. Polecenie zmiany „zastąpić”	250
3.7.8. Połączone polecenia zmiany	251
3.8. Zmiany w pojedynczym przepisie	252
3.9. Wielokrotna nowelizacja pojedynczego przepisu w tym samym akcie stanowienia prawa	254
3.10. Podział nowelizacji dostosowawczych	255
3.11. Pozostałe przypadki zmian	257
3.11.1. Zmiana tytułu	257
3.11.2. Zmiana spisu treści	258
3.11.3. Poprawki językowe przy okazji projektowanej nowelizacji	258
3.11.4. Poprawki w klauzulach berlińskich	259
3.11.5. Zmiany związane z Kodeksem socjalnym	260

3.11.6. Zmiany związane z regulacjami Traktatu Zjednoczeniowego	261
3.11.7. Zmiana przepisów ograniczających prawa podstawowe	262
3.11.8. Zmiana załączników	262
3.11.9. Zmiana w okresie zmian oczekujących na wejście w życie	264
3.11.10. Nowelizacje równoległe	266
3.11.11. Nowelizacja zasad czasu obowiązywania	266
3.11.12. Terminowe ograniczenie zmian	267
3.12. Przepisy przejściowe	269
3.13. Nowelizacja rozporządzeń przez ustawodawcę	271
3.14. Pozwolenie na ogłoszenie	272
3.15. Wejście w życie pojedynczej nowelizacji	275
3.16. Formuła końcowa	277
4. Ustawa-płaszcz	277
4.1. Cechy ustawy-płaszczka	278
4.2. Tytuł ustawy-płaszczka	279
4.3. Formuła wprowadzająca w ustawie-płaszczu	281
4.4. Budowa ustawy-płaszczka	281
4.5. Tytuł i budowa artykułów	282
4.6. Przepisy przejściowe	284
4.7. Reguły dotyczące okresu obowiązywania	284
4.8. Formuła końcowa	285
5. Ustawa wprowadzająca	286

Część E Rozporządzenia

1. Ogólne uwagi prawno-formalne	292
2. Rozporządzenia samodzielne	293
2.1. Tytuł	293
2.2. Formuła wprowadzająca	295
2.2.1. Informacje o rozporządzeniodawcy	295
2.2.2. Informacja o podstawie prawnej	296
2.2.3. Szczególne wymogi w sprawie redagowania	300
2.3. Rozporządzenia o subdelegacji	303
2.4. Reguły dotyczące okresu obowiązywania	304
2.5. Formuła końcowa	306
3. Rozporządzenia zmieniające	307
3.1. Tytuł	309
3.2. Formuła wprowadzająca	309
3.3. Budowa rozporządzenia zmieniającego	311
3.4. Formuła końcowa	312

Część F
Opracowania pomocnicze do zmian projektów ustaw
w procedurze ustawodawczej

1. Uwagi ogólne	315
2. Opracowania pomocnicze do poprawek lub do uchwał z zaleceniami	317
3. Specyfika zmieniania projektu ustawy zmieniającej	318
4. Opracowania pomocnicze w formie synops	322

Część G
Ogłaszanie nowych wersji ustaw i rozporządzeń

1. Uwagi ogólne	330
2. Tekst ogłoszenia	331
2.1. Tytuł ogłoszenia	331
2.2. Formuła ogłoszenia	332
2.3. Wyliczenie ostatniej publikacji pełnego tekstu i nowelizacji	332
2.4. Podpis	335
3. Nowa wersja	335
3.1. Treść	335
3.2. Odmienności przy nowelizacjach oczekujących na wejście w życie, wskazówki w sprawie przypisów	337
3.3. Sprostowanie ogłoszenia nowej wersji	339

Załączniki

Załącznik 1 (do uwagi nr 42). Wytyczne dla redagowania ustaw ratyfikacyjnych oraz rozporządzeń odnoszących się do umów międzynarodowych (wytyczne według § 73 ustęp 3 zdanie 1 GGO – <i>RiVeVo</i>)	341
Załącznik 2 (do uwagi nr 43). Główne zasady w sprawie konieczności sankcji grzywny, w szczególności w stosunku do środków przymusu administracyjnego z 2 marca 1983	370
Załącznik 3 (do uwagi nr 44). Lista kontrolna ulepszająca stanowienie prawa	374
Wykaz powołanej literatury	377

Wprowadzenie

We współczesnych czasach prowadzenie badań prawno-porównawczych nie wymaga jakiegoś wyjątkowego uzasadnienia. Systemy prawne poszczególnych państw (zwłaszcza w obrębie Unii Europejskiej) są ze sobą coraz ściślej powiązane i w coraz większym zakresie prowadzi się prace nad ich przemyślanym skoordynowaniem. Coraz więcej badań naukowych polega na porównywaniu wycinków obowiązujących porządków prawnych. Paradoksalnie najrzadziej dotyczy to jednak techniki prawodawczej rozumianej jako metoda redagowania tekstów aktów normatywnych. O ile zatem proces tworzenia prawa w innych państwach jest stosunkowo dobrze opisany w polskiej literaturze prawniczej, o tyle brakuje prac porównujących, jak podobne kwestie techniczne są rozwiązywane przez legislatorów w poszczególnych państwach. Nie inaczej jest w przypadku badań prawno-porównawczych polsko-niemieckich. Polska literatura naukowa na temat stanowienia prawa w RFN jest dość wyczerpująca, ale skupia się głównie na aspektach ustrojowych¹. Jediną obszerniejszą pracą na temat techniki prawodawczej, w której pojawiają się analizy prawno-porównawcze z uwzględnieniem rozwiązań niemieckich, jest książka mojego autorstwa na temat udostępniania informacji o prawie². W trakcie badań, których wyniki zostały zaprezentowane w tej książce, przetłumaczony został m.in. podręcznik techniki prawodawczej niemieckiego Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości³. Spotkałem się z wieloma pytaniami na temat

---

¹ Zob. np. A. Szmyt, *Stanowienie ustaw w RFN. Rozwiązania proceduralno-organizacyjne w prawie konstytucyjnym*, Gdańsk 1993 i cytowaną tam literaturę. Z nowszych prac por.: A. Bień-Kacała, A. Tarnowska, *Działalność prawotwórcza egzekutywy w świetle Ustawy zasadniczej RFN*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 2, s. 99; K. Działocha, B. Skwara, *Współczesne dylematy prawotwórstwa egzekutywy w RFN*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 6, s. 91.

² G. Wierczyński, *Udostępnianie informacji o prawie jako warunek skutecznej działalności prawotwórczej*, Gdańsk 2015.

³ Obecnie: Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów.

tego podręcznika zarówno ze strony naukowców zajmujących się tworzeniem prawa, jak i praktyków – legislatorów i sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Dowodzi to, że podręcznik ten stanowi ważny przyczynek do szerokiej dyskusji na temat stosowanych wspólnie technik prawodawczych. Ponieważ moje badania zostały sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki, uznałem, że warto udostępnić tłumaczenie tego podręcznika polskiemu czytelnikowi. Zwłaszcza, iż wiele z prezentowanych w nim rozwiązań może mieć zastosowanie w polskich warunkach.

* * *

Przed przystąpieniem do lektury prezentowanego podręcznika warto uczynić kilka uwag wprowadzających. Przede wszystkim należy sobie zdawać sprawę, że, choć formalnie jest to „tylko” podręcznik, znaczenie przyjętych w nim rozwiązań jest zbliżone do tego, jakie mają w Polsce przepisy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”⁴. Wynika to z tego, że ów podręcznik został opracowany przez organ, który kontroluje wszystkie rządowe projekty aktów normatywnych pod kątem techniki prawodawczej. Instytucja takiej kontroli ma w Niemczech długą tradycję, sięga bowiem pruskiego regulaminu pracy ministrów⁵. Już na początku lat 20. zeszłego wieku zadanie to zostało powierzone Ministerstwu Sprawiedliwości Rzeszy⁶. Po wojnie rozwiązanie to zostało utrzymane. W 1949 r. rząd niemiecki postanowił, że Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości będzie uczestniczyło w pracach nad projektami ustaw oraz rozporządzeń, sprawdzając te projekty pod względem techniki prawodawczej oraz jednolitości języka prawnego⁷. Uzasadniając swoją decyzję, rząd argumentował m.in., że poszczególne ministerstwa przejawiają tendencję do postrzegania spraw, które mają zostać uregulowane, tylko z punktu widzenia danego resortu i – nawet jeśli nie można im nic zarzucić z punktu

⁴ Tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 283.

⁵ Zob. np. D. Weckerling-Wilhelm, *Zu der Anforderungen der Rechtsförmlichkeit [w:] Gesetzgebung, Rechtsetzung durch Parlamente und Verwaltungen sowie ihre gerichtliche Kontrolle*, red. W. Kluth, G. Krings, Heidelberg 2013, s. 247–248.

⁶ *Ibidem*, s. 248.

⁷ Postanowienie z dnia 21 października 1949 r., dostępne na stronie: http://www.bundesarchiv.de/cocoon/barch/0000/k/k1949k/kap1_2/kap2_14/para3_8.html [dostęp: 15.03.2016].

widzenia przestrzegania prawa – w demokratycznym państwie prawa potrzebny jest podmiot, który kontrolowałby wszystkie rządowe projekty ustaw w sposób niezależny, skupiony wyłącznie na przestrzeganiu prawa. Uznano, że takim podmiotem, wolnym od powiązań z interesami administracji, jest właśnie Ministerstwo Sprawiedliwości⁸.

Obecnie kompetencje Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości do kontrolowania rządowych projektów aktów normatywnych są określone we Wspólnym Regulaminie ministerstw federalnych (GGO)⁹. Zgodnie z § 46 ust. 1 GGO po zakończeniu prac nad danym projektem ustawy w resorcie, a przed przedłożeniem go gabinetowi, należy go przedstawić Federalnemu Ministerstwu Sprawiedliwości w celu sprawdzenia z punktu widzenia systemu prawnego i techniki prawodawczej. Przepis ten stosuje się odpowiednio do projektów rozporządzeń rządu i poszczególnych ministrów (§ 62 ustęp 2 GGO). Przepisy te dopełnia § 26 ustęp 2 Regulaminu Rządu Federalnego (GOBReg¹⁰), który stanowi, że Federalny Minister Sprawiedliwości ma prawo wniesienia protestu przeciwko projektom ustaw lub rozporządzeń w razie ich niezgodności z obowiązującym prawem.

W Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości istnieje osobny referat do spraw kontroli projektów aktów normatywnych. W razie potrzeby angażuje on w prace nad danym projektem inne referaty Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości (np. referat prawa konstytucyjnego). Po rozpatrzeniu wszystkich wątpliwości i zakończeniu kontroli Ministerstwo wydaje zaświadczenie o braku zastrzeżeń, potwierdzając w ten sposób, że kontrola została przeprowadzona. Zgodnie z § 51 GGO, przedkładając projekt rządowi, właściwe ministerstwo składa oświadczenie, że Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości potwierdziło wykonanie omawianej kontroli.

---

⁸ Bundesministerium der Justiz, *Handbuch der Rechtsförmlichkeit*, Berlin 2008, wyd. 3, s. 15.

⁹ *Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien* (GGO) w wersji z dnia 26 czerwca 2000 r., Gemeinsames Ministerialblatt (GMBL.) nr 28, s. 526 ze zm. Aktualna wersja tekstu tego regulaminu jest dostępna na stronie: <http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Veroeffentlichungen/ggo.pdf> [dostęp: 15.03.2016].

¹⁰ *Geschäftsordnung der Bundesregierung* z dnia 11 maja 1951 r., Gemeinsames Ministerialblatt, s. 130 ze zm. Aktualna wersja tekstu tego regulaminu jest dostępna na stronie: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/StatischeSeiten/Breg/regierung-und-verfassung-geschaeftsordnung-der-bundesregierung.html> [dostęp: 15.03.2016].

W Niemczech, podobnie jak w Polsce, większość ustaw jest uchwalanych z inicjatywy rządu. Z dostępnych danych wynika, że jest to tendencja rosnąca – wśród ustaw uchwalanych przez niemiecki Bundestag coraz większy odsetek stanowią te, których projekty zostały opracowane przez rządowe służby legislacyjne. W trakcie kadencji z lat 1990–2005 stanowiły one ok. 70% uchwalonych ustaw. W ostatnich dwóch kadencjach w latach 2005–2013 projekty te stanowiły już niemal 80% uchwalonych ostatecznie ustaw¹¹. Prezentowane rozwiązania mają zatem fundamentalne znaczenie dla całego niemieckiego systemu prawnego, w szczególności dla jakości obowiązującego prawa federalnego.

* * *

Zakres kontroli przeprowadzanej przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości jest omawiany w pierwszej części podręcznika. Najważniejszym elementem kontroli projektu aktu normatywnego jest tzw. kontrola pionowa, obejmująca m.in. problematykę zgodności z niemiecką Ustawą Zasadniczą. Kontrola ta jest przeprowadzana w oparciu o tzw. listę pytań kontrolnych. Pierwsza wersja takiej listy zaczęła funkcjonować na podstawie uchwały rządu z dnia 11 grudnia 1984 r. w sprawie pytań kontrolnych do federalnych przepisów prawnych¹². Był to sformalizowany dokument, który ze względu na kolor papieru, na jakim go sporządzano, nazywany był niebieską listą kontrolną¹³. Lista ta została zmodyfikowana na podstawie uchwały rządu z dnia 20 grudnia 1989 r. w sprawie środków poprawy stanowienia prawa¹⁴. W 2000 r. w ramach dużej nowelizacji GGO listę pytań kontrolnych zintegrowano z wymaganiami odnoszącymi się do uzasadnień rządowych projektów aktów normatywnych. Obecnie funkcjonuje „Lista kontrolna dla lepszego stanowienia prawa”¹⁵, która ma służyć legislatorom jako praktyczne narzędzie w ich pracy.

---

¹¹ Zob. H.G. Maaßen, *Gesetzesinitiativen der Bundesregierung* [w:] *Gesetzgebung, Rechtssetzung...*, s. 192.

¹² Zob. *Kabinettsbeschluss vom 11. Dezember 1984 zu Prüffragen für Rechtsvorschriften des Bundes*.

¹³ W polskiej literaturze została ona przedstawiona przez O. Flidnera i S. Wronkowską w publikacji *Tworzenie prawa w demokratycznym państwie prawnym*, red. H. Suchocka, Warszawa 1992, s. 172 i 186.

¹⁴ Zob. *Kabinettsbeschluss vom 20. Dezember 1989: Maßnahmen zur Verbesserung der Rechtssetzung und von Verwaltungsvorschriften*, GMBI z 1990 r., s. 38.

¹⁵ Zob. załącznik nr 3 do niniejszego podręcznika.

W § 46 ustęp 2 GGO podkreśla się, że przeprowadzenie kontroli poprawności projektu aktu normatywnego wymaga odpowiedniego czasu. Zgodnie z § 50 GGO sprawdzanie projektu ustawy trwa z reguły cztery tygodnie. Można ten okres skrócić, o ile wszystkie strony wyrażą na to zgodę. Zgodnie z § 46 ustęp 3 GGO referaty fachowe poszczególnych ministerstw mogą włączyć Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości już do prac wstępnych nad danym projektem. Umożliwia to wyjaśnienie istniejących wątpliwości na wczesnym etapie prac, co ułatwia i przyspiesza ostateczne sprawdzenie poprawności projektu.

Poszczególne ministerstwa mogą też brać udział w sprawdzaniu poprawności legislacyjnej w trakcie rozpatrywania projektu ustawy przez komisję Bundestagu (§ 52 ustęp 2, § 56 ustęp 3 GGO), a także w ramach przygotowania stanowiska rządu wobec propozycji Bundesratu.

Do końca lat 80. XX w. rządowe zasady odnoszące się do techniki prawodawczej funkcjonowały w postaci kilku rozproszonych przepisów GGO oraz systematycznie rosnącego zbioru wytycznych wydawanych przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości¹⁶. Na podstawie powołanej powyżej uchwały rządu z dnia 20 grudnia 1989 r. w sprawie środków poprawy stanowienia prawa Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości zostało zobowiązane do opracowania i wydania urzędowego podręcznika na temat techniki prawodawczej – *Handbuch der Rechtsförmlichkeit* (w skrócie powoływany jako HdR). Zgodnie z § 42 ustęp 4 GGO projekty aktów normatywnych rządu federalnego RFN należy redagować zgodnie z zasadami przedstawionymi w tym podręczniku.

Pierwsze wydanie tego podręcznika ukazało się w 1991 r.¹⁷ Liczyło 143 strony. Drugie wydanie – z 1999 r.¹⁸ – zostało znacznie poszerzone – liczyło 253 strony. Najnowsze, trzecie wydanie liczy 296 stron i ukazało się

---

¹⁶ Zob. H. Kindermann, *Ministerielle Richtlinien der Gesetzestchnik: Vergleichende Untersuchung der Regelungen in der Bundesrepublik Deutschland, in Österreich und der Schweiz*, Berlin – Heidelberg – New York 1979, s. 7–9. Wykaz podstawowej literatury niemieckiej z drugiej połowy XX w. na temat techniki prawodawczej znajduje się np. w H. Schneider, *Gesetzgebung*, Heidelberg 2002, wyd. 3, s. 205.

¹⁷ Bundesministerium der Justiz, *Handbuch der Rechtsförmlichkeit. Empfehlungen des Bundesministeriums der Justiz zur einheitlichen rechtsförmlichen Gestaltung von Gesetzen und Rechtsverordnungen nach 38 Abs. 3 GGO II*, Köln 1991.

¹⁸ *Handbuch der Rechtsförmlichkeit. Empfehlungen des Bundesministeriums der Justiz zur einheitlichen rechtsförmlichen Gestaltung von Gesetzen und Rechtsverordnungen nach 38 Abs. 3 GGO II, 2 Auflage*, red. Bundesministerium der Justiz, Köln 1999.

w 2008 r.¹⁹ Jest ono udostępniane w postaci elektronicznej na stronie Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości²⁰.

* * *

Podręcznik rozpoczynają uwagi wprowadzające. Omówiono w nich kompetencje Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości w rządowym procesie prawodawczym, zakres i sposób przeprowadzania kontroli poprawności projektowanych aktów normatywnych, zdefiniowano podstawowe pojęcia i przedstawiono inne dostępne środki wspierające proces tworzenia prawa. Druga część podręcznika zawiera ogólne zalecenia w sprawie języka prawnego, stosowania nazw urzędowych i posługiwania się technikami odesłań i innych powołań. W trzeciej części przybliżono zasady redagowania tekstu ustawy samodzielnej (tytuł, struktura, zasady redagowania przepisów merytorycznych, upoważniających i końcowych). Czwarta część zawiera zasady redagowania ustaw zmieniających. W piątej części omówiono zasady redagowania tekstów rozporządzeń. W szóstej opisano zasady opracowywania materiałów pomocniczych do projektu aktu normatywnego (np. zestawień synoptycznych w przypadku projektu ustawy zmieniającej). Ostatnia część jest poświęcona zasadom redagowania tekstów jednolitych. W załącznikach przedrukowano:

- wytyczne wydane na podstawie § 73 ust. 3 GGO dotyczące redagowania ustaw ratyfikacyjnych i rozporządzeń wykonawczych do umów międzynarodowych²¹,
- wytyczne w sprawie redagowania pozakodeksowych przepisów karnych i wykroczeniowych²²,
- powołaną powyżej „listę kontrolną dla lepszego stanowienia prawa”,
- wyciąg ze „Wspólnego Przewodnika Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji dla osób, które współdziałają w organach wspólnotowych przy formułowaniu aktów prawnych”.

¹⁹ Zob. G. Wierczyński, *Udostępnianie informacji o prawie...*

²⁰ Zob. <http://www.hdr.bmj.de> [dostęp: 15.03.2016].

²¹ Zostały one wcześniej wydane jako osobna publikacja; zob. Bundesministerium der Justiz, *Richtlinien für die Fassung von Vertragsgesetzen und vertragsbezogenen Verordnungen*, 2007.

²² One również zostały wcześniej wydane jako osobna publikacja; zob. Bundesministerium der Justiz, *Empfehlungen zur Ausgestaltung von Straf- und Bußgeldvorschriften im Nebenstrafrecht*, Köln 1999, wyd. 2.

Trzy pierwsze załączniki zostały zamieszczone w poniższym tłumaczeniu. Ostatni został pominięty, gdyż aktualna wersja dokumentu, z którego pochodził powołany wyciąg, jest powszechnie dostępna w języku polskim²³.

* * *

Dla jasności dalszych rozważań – niektóre określenia wymagają opatrzenia ich pewnymi wyjaśnieniami. Dotyczy to w szczególności samego tytułu prezentowanego podręcznika. Został on przetłumaczony jako *Podręcznik techniki prawodawczej*, ale nie jest to dosłowne tłumaczenie. W takim tłumaczeniu oryginalny tytuł musiałby się posługiwać określeniem *Rechtsetzungstechnik*. Uznaliśmy jednak, że dla polskiego czytelnika pojęcie techniki prawodawczej lepiej opisuje zawartość tego podręcznika niż jakiegokolwiek dosłowne tłumaczenie zwrotu *Rechtsförmlichkeit*.

W części omawiającej terminologię stosowaną w podręczniku (uwagi nr 18–22) zwraca uwagę wyraźne przeciwstawienie aktów „samodzielnych” i aktów zmieniających. Na oznaczenie aktów należących do tej pierwszej kategorii w literaturze niemieckiej używa się zwrotów *Stammgesetze* i *Stammverordnungen*. Nie mają one swoich bezpośrednich odpowiedników w języku polskim. Niemiecki wyraz *Stamm* najczęściej tłumaczy się jako „pień”, „rdzeń”, „plemię” lub „szczep”. W zbitkach słownych spotyka się również tłumaczenie tego wyrazu jako „stały”. Ponieważ w podręczniku podkreśla się, że chodzi o akt normatywny samodzielnie (w oryginale: *eigenständig*) regulujący jakąś mniej lub bardziej kompleksową dziedzinę, w naszym przykładzie przyjęliśmy tłumaczenie omawianych zwrotów jako „samodzielna ustawa”, „samodzielne rozporządzenie”.

Innymi pojęciami omawianymi w tej części podręcznika, które również nie mają swojego odpowiednika w polskim języku prawniczym, są *Mantelgesetz* i *Mantelverordnung*. Są to zbiorcze akty normatywne, które zawierają w sobie kilka odrębnych aktów – samodzielnych, zmieniających i wprowadzających. W tym przypadku zdecydowaliśmy się na tłumaczenie dosłowne – „ustawa-płaszcz” i „rozporządzenie-płaszcz”.

---

²³ Zob. *Wspólny przewodnik praktyczny Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji dotyczący redagowania aktów prawa wspólnotowego*, Luksemburg 2008, <http://eur-lex.europa.eu/techleg/index.html?locale=pl> [dostęp: 10.04.2015].

Bardziej szczegółowe uwagi w zakresie tłumaczenia poszczególnych zwrotów będą w zasadniczej części podręcznika prezentowane w formie przypisów do tekstu.

* * *

W części dotyczącej ogólnych zasad redagowania przepisów prawnych stunkowo najwięcej miejsca poświęca się zagadnieniom języka prawnego. Przy niemieckim Bundestagu już od 1966 r. funkcjonuje Sztab Redakcyjny Towarzystwa Języka Niemieckiego. Zgodnie z § 80a Regulaminu Bundestagu²⁴ do jego zadań należy kontrola poprawności językowej i zrozumiałości tekstów projektów ustaw. Pracownicy Sztabu na bieżąco służą również poradami członkom i komisjom Bundestagu. Na swojej stronie internetowej Sztab publikuje odpowiedzi na zadawane pytania, porady, materiały z konferencji itp. Zarówno rząd federalny, jak i poszczególne ministerstwa mogą korzystać z jego pomocy. Zgodnie z § 42 ustęp 5 zdanie 3 GGO rządowy projekt ustawy należy skierować do tego Sztabu przed przedłożeniem rządowi w celu zatwierdzenia.

Już po ukazaniu się trzeciego wydania HdR rząd niemiecki uznał, że współpraca ze Sztabem Bundestagu jest niewystarczająca, i w kwietniu 2009 r. utworzył w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości własny Sztab Redakcyjny Języka Prawnego. Zapewnia on pomoc językoznawców w zrozumiałym formułowaniu przepisów prawnych wszystkim zainteresowanym ministerstwom. W ciągu pierwszych pięciu lat działania pracownicy tego Sztabu przeanalizowali ponad 900 projektów aktów normatywnych w zakresie zrozumiałości i poprawności językowej²⁵.

Trzeba też podkreślić, że w zakresie języka prawnego służby rządowe otrzymują znaczące wsparcie ze strony instytucji naukowych. Towarzystwo Języka Niemieckiego od lat publikuje poradnik językowy dotyczący języka prawnego i urzędowego. Najnowsze wydanie tego poradnika zostało oprar-

---

²⁴ Zob. *Geschäftsordnung des Deutschen Bundestages*, tekst jedn. *Bundesgesetzblatt I* z 1980 r., s. 1237 ze zm.

²⁵ Na podstawie informacji: *Seit 5 Jahren sorgt der Redaktionsstab Rechtssprache für verständlichere Gesetze*, https://www.bmjv.de/SharedDocs/Artikel/DE/2014/04012014_Redaktionsstab_Rechtssprache.html [dostęp: 15.03.2016].

cowane wspólnie z Federalnymi Ministerstwami Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości²⁶.

Inną ciekawą inicjatywą naukową jest projekt *IDEMA (Internetdienst für eine moderne Amtssprache)*. Projekt ten jest prowadzony przez Stowarzyszenie zrozumiałej mowy (*Gesellschaft für verständliche Sprache*), które powstało w 2005 r. w Uniwersytecie w Bochum. Członkowie tego stowarzyszenia współpracują z Federalnym Ministerstwem Sprawiedliwości, a jednym z efektów kooperacji był projekt ustawy *Versorgungsausgleichgesetz*, który w 2011 r. otrzymał nagrodę „Dobre ustawodawstwo” Niemieckiego Towarzystwa Ustawodawczego.

Jednym z problemów językowych, którym współcześnie niemieckie służby legislacyjne poświęcają dużo uwagi, jest zagadnienie redagowania tekstów aktów normatywnych w sposób niedyskryminujący przedstawicieli określonej płci. W Niemczech obowiązek przeciwdziałania takiej dyskryminacji ma charakter normatywny, gdyż zarówno § 1 ustęp 2 niemieckiej ustawy o równouprawnieniu²⁷, jak i § 42 ustęp 5 zdanie 2 GGO wymagają, by teksty ustaw i rozporządzeń wyrażały równą pozycję kobiet i mężczyzn. Dlatego w prezentowanym podręczniku zagadnieniom tym poświęcono osobny podrozdział (uwagi nr 110–123). W praktyce legislatorzy niemieccy korzystają również z instrukcji wydanej przez Federalny Urząd Organizacji Biura i Techniki Biurowej, zatytułowanej „Językowe równouprawnienie kobiet i mężczyzn – wskazówki, możliwości zastosowania i przykłady”²⁸.

* * *

Jednym z podstawowych warunków racjonalnego tworzenia prawa jest dysponowanie usystematyzowaną wiedzą na temat obowiązującego stanu prawnego. Z tego punktu widzenia ważne jest utworzenie i aktualizowanie kompletnego rejestru obowiązujących przepisów i udostępnianie skorowidzów przedmiotowych do niego. Dlatego ta część HdR, która dotyczy narzędzi

---

²⁶ Zob. Gesellschaft für deutsche Sprache, Bundesministerium des Innern, Bundesministerium der Justiz, *Fingerzeige für die Gesetzes- und Amtssprache*, Wiesbaden 1998, wyd. 11.

²⁷ Bundesgleichstellungsgesetz z dnia 30 listopada 2001 r., *Bundesgesetzblatt I*, s. 3234.

²⁸ Zob. Bundesverwaltungsamt – Bundesstelle für Büroorganisation und Bürotechnik (BBB), *Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern*, Köln 2002, wyd. 2.

pomocnych w procesie opracowywania projektów aktów normatywnych, rozpoczyna się od omówienia urzędowych źródeł informacji o prawie.

Ustalanie aktualnego stanu prawnego w Niemczech jest o tyle ułatwione, że w państwie tym w latach 1958–1968 przeprowadzono operację urzędowego ustalenia wykazu obowiązujących przepisów. Operacja ta rozpoczęła się od uchwalenia ustawy z dnia 10 lipca 1958 r. w sprawie zbioru prawa federalnego²⁹. Ustawa ta zobowiązała Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości do sporządzenia kompletnego wykazu obowiązujących aktów normatywnych ogłoszonych we właściwych dziennikach urzędowych od powstania Związku Północnoniemieckiego w 1867 r.³⁰ Akty, które obowiązywały 31 grudnia 1963 r., zostały przyporządkowane do określonych haseł przedmiotowych i ogłoszone w specjalnej edycji *Bundesgesetzblatt Teil III*. Operacja ta została formalnie zakończona na podstawie ustawy z 28 grudnia 1968 r. w sprawie zakończenia prac nad zbiorem prawa federalnego³¹. Od tej pory *Bundesgesetzblatt Teil III* stanowi oficjalny wykaz aktów prawa federalnego obowiązujących 31 grudnia 1963 r.

Wykonanie omawianej operacji ułatwiło prowadzenie aktualnego skorowidza obowiązujących przepisów prawnych. Początkowo, na podstawie postanowienia Bundestagu z 6 lutego 1952 r., został utworzony skorowidz, który miał służyć do wyszukiwania informacji o miejscu publikacji aktów ogłoszonych w dzienniku *Bundesgesetzblatt* (stąd nazwa tego skorowidza – *Fundstellennachweis*). Po przeprowadzeniu omawianej operacji skorowidz ten został uzupełniony o akty ogłoszone w *Bundesgesetzblatt Teil III*. Od 1968 r. skorowidz ten jest podzielony na dwie części. Część oznaczona literą A zawiera informacje o aktach prawa krajowego – ogłoszonych w *Bundesgesetzblatt* po 1 stycznia 1964 r. oraz tych, które obowiązywały 31 grudnia 1963 r. Skorowidz zawiera podział na hasła przedmiotowe. W ramach informacji o danym akcie podawany jest jego tytuł, miejsce publikacji oraz miejsca publikacji aktów zmieniających. Każdy akt oznaczono unikalnym numerem. Numer ten w przypadku aktów obowiązujących jest zapisany czcionką pogrubioną.

²⁹ Zob. *Bundesgesetzblatt* I, nr 22, s. 437.

³⁰ Zgodnie z § 1 ustęp 2 tej ustawy operacja ta objęła: *Bundesgesetzblatt des Norddeutschen Bundes*, który ukazywał się w latach 1867–1871; *Bundesgesetzblatt des Deutschen Bundes*, który ukazywał się w 1871 r.; *Reichsgesetzblatt*, który ukazywał się w latach 1871–1945; *Verordnungsblatt für die Britische Zone* z lat 1947–1949 i *Bundesgesetzblatt* od początku jego ukazywania się w 1949 r.

³¹ Zob. *Bundesgesetzblatt* I, nr 98, s. 1451.

Dzięki temu *Fundstellennachweis* stanowi nie tylko skorowidz dla aktów ogłoszonych w I i III części *Bundesgesetzblatt*, ale również kompletny skorowidz prawa federalnego obowiązującego w Republice Federalnej Niemiec.

Część oznaczona literą B zawiera wykaz obowiązujących umów międzynarodowych oraz związanych z nimi aktów prawa krajowego³². Ten skorowidz ma układ nieco bardziej formalny – całość podzielono na część dotyczącą umów dwustronnych z poszczególnymi krajami i organizacjami międzynarodowymi oraz część dotyczącą umów wielostronnych. Listy poszczególnych umów zostały ułożone w porządku alfabetycznym. Opis umowy składa się z pełnego tytułu umowy, informacji o jej wejściu w życie w odniesieniu do Niemiec, informacji o miejscu publikacji oraz o aktach zmieniających, a także – z listy państw będących stronami danej umowy wraz z informacjami o wszelkich zastrzeżeniach i sprzeciwach³³.

Obydwa skorowidze ukazują się co roku według stanu prawnego na 31 grudnia poprzedniego roku i są udostępniane w postaci elektronicznej na stronie internetowej dziennika *Bundesgesetzblatt*³⁴.

Dzięki temu legislatorzy opracowujący projekty rządowych aktów normatywnych dysponują wiarygodną i aktualną wiedzą na temat aktualnego stanu prawa federalnego.

* * *

W podręczniku wymienia się kilka rodzajów narzędziowego wsparcia dla legislatorów opracowujących w Niemczech rządowe projekty aktów normatywnych. Z perspektywy polskiego czytelnika najciekawsze wydają się program *eNorm* oraz system informacji prawnej *Juris*.

Program *eNorm* został utworzony w 2005 r. na bazie programu Komisji Europejskiej „*LegisWrite*”. Było to wspólne przedsięwzięcie Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Bundestagu. Dzięki temu program ten od początku jest używany we wszystkich organach biorących udział w postę-

---

³² Na podstawie: Bundesministerium der Justiz, *Fundstellennachweis B, Völkerrechtliche Vereinbarungen Verträge zur Vorbereitung und Herstellung der Einheit Deutschlands. Abgeschlossen am 31. Dezember 2012*, s. 7.

³³ Ten fragment jest szczególnie istotny w porównaniu z polską praktyką, gdyż na podstawie informacji ogłaszanych w polskim Dzienniku Ustaw nie można odtworzyć pełnej listy państw-stron danej umowy wielostronnej.

³⁴ Zob. <http://www.bundesgesetzblatt.de> [dostęp: 15.03.2016].

powaniu ustawodawczym na szczeblu federalnym – w poszczególnych ministerstwach, w urzędzie kanclerskim i w Bundestagu, dokumentując przebieg całego postępowania ustawodawczego. Po odpowiednich dostosowaniach korzystają z niego również rządy niektórych państw związkowych. Po utworzeniu pierwszej wersji programu zadanie bieżącego utrzymywania i rozwijania zlecono prywatnej firmie.

Program *eNorm* jest aplikacją współpracującą z edytorem tekstów „Microsoft Word”. Zawiera ujednoczone szablony dokumentów, narzędzia pomocne przy redagowaniu tekstów aktów normatywnych i funkcje kontrolne, informujące o określonych błędach. Ważną funkcjonalnością programu jest powiązanie z systemem informacji prawnej *Juris*, dzięki któremu program *eNorm* sprawdza poprawność i aktualizuje odesłania do przepisów (jest to zagadnienie, któremu poświęca się wiele uwagi w prezentowanym podręczniku). Jedną z podstawowych funkcji programu to eksport danych do postaci XML, która jest wymagana w procedurze ogłaszania gotowych aktów normatywnych.

Drugie z powołanych narzędzi informatycznych jest dużo starsze. Prace nad utworzeniem systemu informacji prawnej *Juris* rozpoczęły się w 1973 r. Prowadził je rząd niemiecki we współpracy z Federalnym Trybunałem Konstytucyjnym i innymi najwyższymi organami sądowymi. Pierwsza wersja systemu była gotowa w 1984 r. Dalsze utrzymywanie i rozwijanie systemu zlecono w 1985 r. specjalnie w tym celu utworzonej spółce *Juris GmbH*³⁵. Dotyczy to jednak jedynie prac informatycznych. Merytoryczne prace redakcyjne na temat ustaw i rozporządzeń są prowadzone przez Federalny Urząd Sprawiedliwości, podlegający Federalnemu Ministerstwu Sprawiedliwości. Jak już wspominałem, Ministerstwo to wydaje kompletny, aktualizowany skorowidz obowiązujących przepisów. Ponieważ baza ustaw i rozporządzeń w systemie *Juris* opiera się na tym skorowidzu i zawiera teksty wszystkich wymienionych w nim aktów, może ona być uznana za kompletną i wiarygodną reprezentację obowiązującego prawa federalnego. Nieograniczony dostęp do takiej bazy jest jednym z warunków poprawnej pracy współczesnego legislatora.

* * *

W części przeznaczony ogólnym zasadom redagowania tekstów aktów normatywnych stosunkowo najwięcej uwagi poświęcono redagowaniu prze-

³⁵ Współcześnie rząd niemiecki ma 50,01% udziałów w tej spółce.

pisów odsyłających i innych przepisów zawierających powołanie innych przepisów. W prezentowanym podręczniku kwestie te zostały opisane w 150 uwagach (uwagi nr 168–319), a ponadto w kilku dalszych uwagach przypomina się o nakazie dostosowywania przepisów odsyłających do zmian wprowadzanych w przepisach odesłania wyrażonym w uwadze nr 224 (np. uwagi nr 33, 513, 515, 642 i 644).

Wszystko to sprawia, że kwestia powołań jest znacznie dokładniej i wnikliwiej opracowana w prezentowanym podręczniku niż np. w polskim rozporządzeniu w sprawie Zasad techniki prawodawczej, w którym problematyce powołań poświęcono 7 paragrafów (§ 156–162).

* * *

Sposób powoływania aktów normatywnych jest ściśle związany ze sposobem ich oznaczania. Nie jest więc przypadkowe, że część dotycząca redagowania przepisów powołujących bezpośrednio sąsiaduje z częścią omawiającą zasady tworzenia tytułów ustaw.

Jednym z najbardziej charakterystycznych rozwiązań omawianych w prezentowanym podręczniku jest założenie, że tytuł ustawy może występować w trzech postaciach: pełnego tytułu, skróconego tytułu oraz skrótu. Pełna postać tytułu jest obligatoryjnym elementem tekstu każdej niemieckiej ustawy, skrócone tytuły tworzy się z myślą o powoływaniu danego aktu w innych aktach, zaś skróty – z myślą o powoływaniu danego aktu w bazach danych, piśmiennictwie prawniczym i w orzecznictwie sądowym. Niemcy nie są jedynym krajem, w którym formułuje się oficjalne krótkie tytuły i skróty tytułów³⁶, warto jednak przybliżyć polskiemu czytelnikowi rozwiązania przyjęte w prezentowanym podręczniku, ponieważ należą one do najbardziej dopracowanych i spójnych. W Polsce nie stosuje się żadnego z tych rozwiązań. W praktyce zarówno w tekstach aktów normatywnych, jak i w piśmiennictwie prawniczym stosowane są różne skróty dla oznaczenia tych samych aktów normatywnych, co utrudnia nie tylko lekturę tych tekstów, ale również ogranicza możliwości tworzenia programów do automatycznego tworzenia hipertekstów, które współcześnie są jednym z narzędzi wspierających pracę z tekstem.

---

³⁶ Więcej na temat krótkich tytułów oraz skrótów zob. G. Wierczyński, *Udostępnianie...*, s. 58–62.

* * *

Kolejnym elementem, który jest standardowo stosowany w tekstach niemieckich samodzielnych ustaw i rozporządzeń, jest spis treści (uwagi nr 358–360). W Polsce w oficjalnych wersjach tekstów aktów normatywnych nie umieszcza się spisów treści, ale są one powszechnie dodawane przez redakcje komercyjnych systemów informacji prawnej³⁷. Przydatność spisów treści w tekstach o charakterze praktycznym i informacyjnym podkreśla się również w podręcznikach typografii³⁸, dlatego można postulować, by w przyszłości również w oficjalnych wersjach polskich aktów normatywnych korzystać z tego rozwiązania.

* * *

W zakresie redagowania tekstu samych przepisów prawnych z perspektywy polskiego czytelnika warto zwrócić uwagę na te rozwiązania z zakresu techniki prawodawczej, które są zasadniczo odmienne od stosowanych w Polsce. Należą do nich przede wszystkim:

- możliwość uchwalania kilku ustaw w ramach jednej ustawy (nazwanej ustawą-płaszczem),
- przeprowadzanie zmian dostosowawczych w rozporządzeniach w ramach nowelizacji ustawy,
- zakaz zamieszczania przepisów przejściowych w ustawach zmieniających.

* * *

Ustawa-płaszcz jest zbiorczym aktem normatywnym, zawierającym w sobie więcej pojedynczych ustaw, których przedmioty regulacji są wzajemnie powiązane³⁹, co uzasadnia wprowadzenie ich w życie w jednym terminie.

---

³⁷ Zob. G. Wierczyński, W.R. Wiewiórowski, *Informatyka prawnicza. Nowoczesne technologie informacyjne w pracy prawników i administracji publicznej*, Warszawa 2012, wyd. 3, s. 215.

³⁸ Zob. np. M. Mitchell, S. Wightman, *Typografia książki. Podręcznik projektanta*, Kraków 2012, s. 181 i 337.

³⁹ Zob. T.M. Lachner, *Das Artikelgesetz*, Berlin 2007, s. 30.

W ustawach takich podstawową jednostką redakcyjną są artykuły⁴⁰, z których każdy zawiera osobną ustawę, a ostatni wszystkie te ustawy wprowadza w życie. Samodzielne ustawy zawarte w poszczególnych artykułach mają swoje własne tytuły i podzielone są na paragrafy, które stanowią standardową podstawową jednostkę redakcyjną w Niemczech. Przykładem takiej ustawy jest czwarta ustawa o nowoczesnych usługach na rynku pracy z dnia 24 grudnia 2003 r.⁴¹, która w art. 1 zawiera Drugą księgę Kodeksu socjalnego, a w kolejnych kilkudziesięciu artykułach zawiera nowelizacje poszczególnych obowiązujących aktów prawnych.

Ustawa-płaszcz jest traktowana jako rozwiązanie czysto redakcyjne. W późniejszych przepisach nie powołuje się na tę ustawę, lecz poszczególne ustawy, które zostały przez nią wprowadzone w życie. Ustawy-płaszcz nie otrzymują swojego numeru w urzędowym skorowidzu przepisów ogłoszonych w *Bundesgesetzblatt*, otrzymują go poszczególne ustawy samodzielne.

Takie ustawy-płaszcz, które zawierają zarówno ustawy samodzielne, jak i ustawy zmieniające, są odpowiednikiem polskich ustaw wprowadzających, o których mowa w § 47 rozporządzenia w sprawie Zasad techniki prawodawczej. Niemieckie rozwiązanie pozwala uniknąć zagrożenia polegającego na tym, że w wyniku pewnych działań (np. weta prezydenckiego, skierowania ustawy do Trybunału Konstytucyjnego, czy opóźnienia w uchwalaniu jednej z ustaw) ustawy, wchodzące w skład danego pakietu legislacyjnego, nie zostałyby ogłoszone w tym samym terminie⁴².

---

⁴⁰ Dlatego ustawy te określa się również jako „*artikelgesetze*”, ale nazwa ta jest o tyle myląca, że artykuły stosuje się w Niemczech również w kilku innych przypadkach, np. w pojedynczych ustawach zmieniających oraz w ustawach ratyfikacyjnych.

⁴¹ *Viertes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*, BGBl. I, nr 66, s. 2954.

⁴² O tym, że nie jest to zagrożenie czysto hipotetyczne, przekonuje przypadek ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. – Przepisy wprowadzające ustawy z zakresu ochrony zdrowia. Miała ona wprowadzić w życie 5 ustaw samodzielnych kompleksowo reformujących funkcjonowanie służby zdrowia, znowelizować 55 ustaw i uchylić 2 ustawy. Po tym jak Prezydent RP, korzystając z przysługujących mu uprawnień, odmówił podpisania ustawy wprowadzającej oraz dwóch z wprowadzanych przez nią ustaw „głównych”, pozostałe trzy ustawy zostały ogłoszone w Dzienniku Ustaw bez przepisów, które wprowadzały je w życie. Do czasu uchwalenia nowej ustawy wprowadzającej status tych trzech ustaw był nieznan.

Najczęściej jednak ustawy-płaszcze zawierają wyłącznie ustawy zmieniające i w tym przypadku są one odpowiednikiem zbiorczych ustaw zmieniających, o których mowa w § 92 ustęp 2 powołanego polskiego rozporządzenia.

Z analiz przeprowadzonych przez Thomasa M. Lachnera wynika, że w ogólnej liczbie ustaw uchwalanych przez niemiecki Bundestag systematycznie wzrasta odsetek ustaw-płasczy⁴³. Jest to zrozumiałe, gdyż system prawny staje się coraz bardziej skomplikowany i coraz rzadziej zdarza się, że zmiany konieczne do osiągnięcia zakładanego przez ustawodawcę celu udaje się sprowadzić do nowelizacji lub zastąpienia pojedynczej ustawy.

* * *

Innym rozwiązaniem niemieckim, które znacząco odbiega od rozwiązań polskich, jest zamieszczanie w ustawach przepisów uchylających i zmieniających rozporządzenia. W prezentowanym podręczniku wyraźnie podkreśla się, że ustawodawca może (a nawet powinien) dostosować obowiązujące rozporządzenia do zmienianych przepisów ustawowych. Zastrzega się jedynie, że nowelizacje rozporządzeń w ustawach muszą być bezpośrednio związane ze zmianami dokonywanymi w przepisach ustawowych (uwagi nr 690–695). W ten sposób ustawodawca może uniknąć wątpliwości co do wpływu nowelizacji przepisu upoważniającego na obowiązywanie rozporządzenia wydanego na podstawie tego przepisu.

Czytelnik zainteresowany tym rozwiązaniem może zapoznać się np. z ustawą w sprawie przeglądu ustawodawstwa federalnego w Federalnym Ministerstwie Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Atomowego z dnia 11 sierpnia 2009 r.⁴⁴, która w pierwszych 12 artykułach wprowadza zmiany w 12 ustawach, a w kolejnych 7 artykułach uchyla 2 rozporządzenia i wprowadza zmiany dostosowawcze w 5 rozporządzeniach.

---

⁴³ Zob. T.M. Lachner, *Das Artikelgesetz...*, s. 78–80.

⁴⁴ Gesetz zur Bereinigung des Bundesrechts im Geschäftsbereich des Bundesministeriums für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (Rechtsbereinigungsgesetz Umwelt – RGU), BGBl. I, nr 53, s. 2723.

* * *

W prezentowanym podręczniku zwraca się uwagę na negatywne skutki tzw. inflacji prawa, przejawiającej się w zbyt dużej liczbie przepisów i zbyt częstych nowelizacjach obowiązujących przepisów⁴⁵. Podkreśla się, że Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości jako centralny organ odpowiedzialny za jakość stanowionego prawa powinno aktywnie przeciwdziałać inflacji prawa.

Z danych obrazujących liczbę obowiązujących w RFN ustaw i rozporządzeń wynika, że od lat pozostaje ona na podobnym poziomie. W prezentowanym podręczniku szacuje się ją na około 2000 samodzielnych ustaw oraz około 3000 samodzielnych rozporządzeń, które łącznie zawierają około 90 000 przepisów (uwaga nr 4).

Jednym z ważnych rozwiązań technicznych, które pozwalają na utrzymanie liczby obowiązujących aktów normatywnych na stosunkowo niskim poziomie, jest zakaz tworzenia regulacji szczątkowych. Najbardziej znanym przykładem takich regulacji są przepisy przejściowe i dostosowujące zamieszczone w aktach zmieniających. Wprowadzanie samodzielnych przepisów, które nie mają charakteru jednorazowego (ich znaczenie nie wyczerpuje się w momencie wejścia w życie danego aktu zmieniającego), zwiększa liczbę obowiązujących w danym kraju aktów normatywnych, ale również stanowi pewnego rodzaju pułapkę dla odbiorców informacji – zgodnie z zasadami tytułowania aktów zmieniających ich tytuły sugerują, że w danym akcie zawarte są tylko przepisy zmieniające i osoba wyszukująca informacji na temat obowiązującego prawa może pominąć takie akty normatywne. Dlatego w prezentowanym podręczniku przyjęto, że przepisy przejściowe powinny być zamieszczone w aktach zmieniających, a nie w aktach zmieniających (uwagi nr 685–687). Zgodzić się należy z twórcami tego podręcznika, że dzięki temu adresaci danych przepisów „mogą znaleźć nowe lub znowelizowane przepisy oraz odnoszące się do nich regulacje przejściowe w tej samej ustawie”⁴⁶.

W Polsce nie przyjęto takiego rozwiązania. W efekcie około 25% obowiązujących ustaw to właśnie ustawy zmieniające, które zawierają pewne samodzielne regulacje przejściowe lub dostosowujące⁴⁷. W rządowym *Skorowidzu*

⁴⁵ Zob. HdR, uwaga nr 3.

⁴⁶ Uwaga nr 685.

⁴⁷ Na przykład 23 marca 2015 r. w Systemie Informacji Prawnej LEX (gdzie ustaw, które składają się wyłącznie z przepisów zmieniających nie zalicza się do aktów ocenianych co do obowiązywania) na ogólną liczbę 1160 ustaw ocenianych jako „obowiązujące” aż

*przepisów prawnych*⁴⁸, w którym uwzględnia się tylko obowiązujące samodzielne akty normatywne, w wielu hasłach większość ustaw to takie właśnie ustawy zmieniające⁴⁹.

* * *

Zwróciłem uwagę jedynie na kilka wybranych rozstrzygnięć zawartych w prezentowanym podręczniku. Czytelnicy znajdą zapewne znacznie więcej rozwiązań, które wzbudzą ich zainteresowanie. Niniejszy podręcznik zawiera spójne i przemyślane zalecenia, które przyczyniają się do doskonalenia prawa obowiązującego w Republice Federalnej Niemiec. Mam nadzieję, że publikacja polskiego tłumaczenia podręcznika pomoże korzystać z tych rozwiązań w ramach prac nad doskonaleniem polskich rozstrzygnięć w tym zakresie.

Dla osób, które po lekturze tego podręcznika chciałyby kontynuować poznawanie systemu tworzenia prawa w Republice Federalnej Niemiec, na końcu książki dodałem wybór podstawowej literatury zarówno polskiej, jak i niemieckiej. Wykaz ten obejmuje nie tylko pozycje przywoływane w oryginalnym podręczniku, ale też prace wspomniane w niniejszym wprowadzeniu.

Gdańsk 2016

Grzegorz Wierczyński

---

305 stanowiły ustawy zmieniające, ocenione co do obowiązywania, gdyż poza przepisami zmieniającymi zawierały również samodzielne przepisy merytoryczne.

⁴⁸ Zob. www.skorowidz.rcl.gov.pl [dostęp: 15.03.2016].

⁴⁹ Np. 8 maja 2015 r. w hasło „Podatek od towarów usług” znajdowało się 7 ustaw, z czego 4 były ustawami zmieniającymi, a jedna z nich zawierała nawet upoważnienie do wydania aktu wykonawczego.

FEDERALNE MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI

PODRĘCZNIK TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

**ZALECENIA DO REDAGOWANIA
USTAW I ROZPORZĄDZEŃ**

WYDANIE 3, ZMIENIONE Z 22 WRZEŚNIA 2008

CZĘŚĆ A

WERYFIKACJA POPRAWNOŚCI
AKTÓW PRAWNYCH

1. Uwagi wstępne

1 Ze względu na słabą pozycję Ministerstwa Sprawiedliwości Rzeszy w Republice Weimarskiej oraz w reakcji na narodowosocjalistyczny reżim bezprawia żądano, aby centralny i niezależny podmiot weryfikował projekty ustaw i rozporządzeń z punktu widzenia poprawności legislacyjnej. Początkowo kompetencje takie otrzymał Urząd Prawny Zarządu Zjednoczonego Obszaru Gospodarczego (Bizonii), następnie Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości. W uchwale rządu z 21 października 1949 r. ustalono:

Rząd postanawia, że Ministerstwo Sprawiedliwości będzie brało udział w pracach wstępnych nad projektami ustaw w celu weryfikacji techniki prawodawczej oraz jednolitości języka prawnego. To samo dotyczy rozporządzeń wydawanych przez Rząd Federalny i jego ministerstwa.

W pierwszym raporcie z działań Rządu Federalnego „Niemcy w odbudowie” zadanie to w roku 1950 opisano w następujący sposób:

Zgodnie ze swoimi doświadczeniami poszczególne ministerstwa skłaniają się ku widzeniu spraw podlegających regulacji z punktu widzenia potrzeb swoich zarządów. Przy całym dążeniu ministerstw do prawa i wierności konstytucji nie wolno w prawdziwie demokratycznym państwie prawa rezygnować z jednostki, która będzie weryfikować wszystkie projekty ustaw. Ministerstwo Sprawiedliwości, wolne od powiązań z interesami administracji, pomyślane wyłącznie dla ochrony prawa, jest w szczególnym stopniu powołane do spełniania tego zadania.

2 O tym, jakie znaczenie ma weryfikacja poprawności aktów prawnych przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości, świadczy chociażby to, że większość ustaw powstaje z inicjatywy Rządu Federalnego. W XV kadencji – zakończonej przed czasem w roku 2005 – 274 z 385 ogłoszonych ustaw bazowało na projektach rządowych. Jeśli doliczy się do tego 70 ustaw wynikających z projektów frakcji koalicyjnych i opierających się na pracach

wstępnych rządu, to wyraźnie widzimy, że bezpośredni wpływ Rządu Federalnego rozciągał się na około 89% ogłoszonych ustaw.

3 Zakres i treść obowiązującego prawa Federacji oraz jego **nowelizacje** są stale przedmiotem **krytyki**. Zależnie od osobistego spojrzenia i intencji jest ona w mniejszym lub większym stopniu zróżnicowana i kompetentna. Według niej: przepisów jest zbyt wiele. Przepisy zmienia się zbyt szybko i zbyt często. Inflacja prawa dusi gospodarkę. Zawęża możliwości rozwoju obywateli i obywateli. Prawodawstwo zbyt często pełni funkcję alibi. Jest zbyt szczegółowe. Niedostateczną wagę zwraca się na praktyczną wykonalność przepisów. Ustawodawca reaguje zbyt wolno. Nie obserwuje się skuteczności przepisów po zamknięciu procedury ustawodawczej i wiele innych.

Nie możemy i nie powinniśmy szczegółowo odnosić się tu do tych krytycznych wypowiedzi. Zasadnicze rozważania na temat funkcji prawa oraz na temat obecnych procedur prawodawczych wykroczyłyby poza ramy i zadania niniejszego podręcznika. Jednak wspominamy tu o owej krytyce, ponieważ funkcji Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości jako centralnej instancji weryfikującej poprawność przepisów prawnych nie można widzieć w oderwaniu od tych problemów. Nawet jeśli celem tego podręcznika jest zastosowanie praktyczne, to jednak w niektórych miejscach znajdujemy odniesienia do podstawowych kwestii prawnych i procedur prawodawstwa, odgrywających pewną rolę także w przypadku wspomnianych uwag krytycznych.

4 Problematykę wyrażaną najczęściej hasłem „inflacja prawa” należy rozważać na następującym statystycznym tle: od dziesięcioleci zakres obowiązującego prawa Federacji zawiera – wraz ze sporadycznymi różnicami – około 2000 ustaw samodzielnych oraz 3000 rozporządzeń samodzielnych. Akty prawne mają zróżnicowaną obszerność. Na przykład Kodeks cywilny obejmuje 2385 paragrafów; wiele ustaw i rozporządzeń zawiera z kolei mniej niż 5 paragrafów. Wszystkie ustawy samodzielne składają się łącznie z około 47 000 pojedynczych przepisów, wszystkie samodzielne rozporządzenia z około 40 000 przepisów. Ustawodawstwo oznacza obecnie w przeważającej mierze nowelizację istniejących już przepisów. Na przykład ustawa o podatku dochodowym była zmieniana w ciągu 3 lat w okresie 15 kadencji łącznie 24 razy. Przy takim stanie przepisów oraz rozmiarze prawodawstwa ustawodawca odpowiedzialny jest za tworzenie **prawa** z jed-

nej strony **niezawodnego, przejrzystego i zrozumiałego**, zaś z drugiej strony za bezustanną weryfikację obowiązującego prawa pod względem jego **niezbędności**. W tym kontekście weryfikacja poprawności aktów prawnych ma duże znaczenie.

2. Właściwość

5 Kompetencja **Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości** do weryfikowania aktów prawnych wynika z § 46 oraz § 42 ustęp 4, § 62 ustęp 2 zdanie 1, § 72 ustęp 3 Wspólnego Regulaminu ministerstw federalnych (GGO)¹. Uzupełnia go prawo ministra federalnego do wniesienia w rządzie **protestu** przeciwko projektom ustaw lub rozporządzeń, czy też przeciw innym działaniom Rządu Federalnego w razie ich niezgodności z prawem obowiązującym (§ 26 ustęp 2 Regulaminu Rządu Federalnego – GOBReg²).

6 Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości poprzez weryfikowanie poprawności aktów prawnych towarzyszy pracom legislacyjnym poszczególnych ministerstw federalnych. **Weryfikuje** ono:

- projekty ustaw Rządu Federalnego przed podjęciem uchwały o ich zatwierdzeniu (§ 46 ustęp 1, § 51 punkt 2 GGO),
- rozporządzenia Rządu Federalnego przed podjęciem uchwały o ich zatwierdzeniu (§ 62 ustęp 2 i 3 w związku z § 46 ustęp 1 i § 51 punkt 2 GGO),
- rozporządzenia ministerstw federalnych przed ich wydaniem (§ 62 ustęp 2 w związku z § 46 ustęp 1 GGO), jak również
- rozporządzenia innych podmiotów upoważnionych na podstawie subdelegacji przed ich wydaniem (uwaga nr 800 i n.) (odpowiednio § 62 ustęp 2 w związku z § 46 ustęp 1 GGO).

---

¹ Aktualne brzmienie Wspólnego Regulaminu ministerstw federalnych GGO można znaleźć na stronie internetowej Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, zob. www.bmi.bund.de.

² Regulaminu Rządu Federalnego z 11 maja 1951 r. (Ministerialny Dziennik Urzędowy – GMBL, s. 130), który ostatnio został zmieniony przez ogłoszenie z 21 listopada 2002 (GMBL, s. 848).

- 7 W trakcie **postępowania parlamentarnego** można zastosować dalsze czynności weryfikujące:
- poprzez główny resort w danej dziedzinie w celu weryfikacji propozycji Bundesratu w ramach przygotowania stanowiska lub przeciwstawnej opinii Rządu Federalnego, jak również w celu weryfikacji opracowań pomocniczych (uwaga nr 836 i n.) podczas rozpatrywania projektu ustawy przez komisję Bundestagu (§ 52 ustęp 2, § 56 ustęp 3 GGO) oraz
  - poprzez frakcje rządowe w celu weryfikacji poprawek lub uchwał końcowych.

3. Zakres weryfikacji poprawności aktów prawnych

8 Weryfikacja przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości jest weryfikacją prawną. Uwzględniając cały system prawny, odnosi się ono przede wszystkim do **systematyki regulacji** oraz do **formy regulacji** danego działania prawodawczego. Rozpoczyna się ono już przy wstępnym pytaniu, czy zamierzona regulacja w przewidzianym zakresie jest niezbędna, aby osiągnąć podany cel regulacji. Centralnym punktem weryfikacji poprawności aktów prawnych jest kwestia, czy dane regulacje są zgodne z prawem nadrzędnym (tzw. pionowa weryfikacja poprawności aktu prawnego). Weryfikacja koncentruje się na:

- zgodności z Ustawą Zasadniczą,
  - zgodności z prawem Unii Europejskiej, jak również
  - zgodności z prawem międzynarodowym, w szczególności na zgodności z Powszechnymi Deklaracjami Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka,
- o ile widoczne są odpowiednie powiązania lub gdy przedkładającemu resortowi postawione zostaną odpowiednie pytania. Na istnienie takich powiązań może wskazywać w szczególności uzasadnienie projektu.

- 9 Następnie sprawdza się, czy zamierzone regulacje **bez sprzeciwów można wcielić do istniejącego już porządku prawnego** (tzw. pozioma weryfikacja poprawności aktu prawnego), na przykład:
- w jakim stosunku pozostają one wobec innych przepisów prawnych?

- czy wewnętrzna systematyka aktu jest poprawna?
- czy zachowano relację pomiędzy regułą a wyjątkiem?
- czy uniknięto regulacji podwójnych i sprzecznych?
- czy dokładnie wyrażono intencje, zamysły?
- czy jasne są odniesienia do innych przepisów (np. odesłania statyczne lub dynamiczne)?
- czy można uchylić zbędne regulacje w danym obszarze prawa?
- czy treść regulacji jest jednoznaczna?
- czy dane przepisy można zastosować bez problemu?

10 Równocześnie należy stale przestrzegać wszelkich wymogów w sprawie formy i kompozycji (**technika prawodawcza**), np. w przypadku tytułów, formuł wprowadzających, sposobów powoływania, poleceń zmian lub przepisów o wejściu w życie. Przepisy sprawdzane są pod względem **poprawności i zrozumiałości językowej**.

4. Przeprowadzanie weryfikacji poprawności aktów prawnych

11 Weryfikację poprawności aktów prawnych wykonuje się w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości w różnych referatach specjalizujących się – stosownie do kompetencji danego resortu – w określonych obszarach prawa i mających doświadczenie w sprawowaniu tej czynności (**referaty współsprawdzające**). Za weryfikację zasadniczych kwestii redakcyjnej poprawności aktów prawnych odpowiada odrębny referat. Sprawdza on także projekty Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Współpracuje z innymi wyspecjalizowanymi jednostkami Ministerstwa, gdy mamy do czynienia z rozległymi zagadnieniami (np. powszechne prawo administracyjne, ochrona danych, koszty i opłaty, znamiona przestępstw i czynów podlegających karze grzywny w ustawach karnych szczególnych lub prawie procesowym). Ze względu na swoje znaczenie prawo konstytucyjne regularnie staje się kryterium weryfikacji poprawności aktów prawnych i podlega referatom prawa konstytucyjnego, w szczególności referatowi praw podstawowych.

12 Dokumentacja ustawy składa się, zgodnie z § 42 ustęp 1 GGO, co najmniej z projektu tekstu ustawy, uzasadnienia (§ 43 GGO), jak również z karty tytułowej (zał. nr 5 do § 42 ustęp 1 GGO). **Przedmiotem weryfikacji poprawności aktu prawnego** jest jedynie projekt tekstu ustawy (§ 42 ustęp 1 i 4, § 46 ustęp 1 GGO); karta tytułowa i uzasadnienie są do tego włączone, o ile jest to konieczne dla zrozumiałości tekstu ustawy lub jeśli zawarte są tu wywody dotyczące stosunku do innych przepisów prawnych. Zgodnie z § 62 ustęp 2 GGO odnosi się to również do projektów rozporządzeń Rządu Federalnego lub ministerstw federalnych.

13 Referaty fachowe głównych ministerstw mogą **włączyć** Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości już do **prac wstępnych** (§ 46 ustęp 3 GGO). W ten sposób już we wczesnym stadium możliwe jest wyjaśnienie pytań, co ułatwia i przyspiesza końcową weryfikację poprawności aktów prawnych przed pracami rządu. Projekty ustaw i rozporządzeń przesyła się z reguły po zakończeniu prac wstępnych Federalnemu Ministerstwu Sprawiedliwości z **wyraźną prośbą o weryfikację poprawności prawa**. W razie konieczności referat ds. weryfikacji poprawności aktów prawnych angażuje inne referaty Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości (np. referaty prawa konstytucyjnego) i podsumowuje wszystkie opinie. Po rozpatrzeniu wszystkich zastrzeżeń i zakończeniu kontroli przez referat główny referat współsprawdzający zaświadcza, że nie ma prawno-systematycznych ani prawno-formalnych wątpliwości (**potwierdzenie weryfikacji**). Zgodnie z § 51 GGO w piśmie do projektu rządu główne ministerstwo może przy przekazaniu do Federalnego Urzędu Kanclerskiego zastrzec, że Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości potwierdziło wykonanie weryfikacji poprawności danego projektu. Potwierdzenie to oznacza nie tylko, że Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości miało możliwość, lecz także że faktycznie zweryfikowało projekt i nie zgłasza wobec niego zarzutów natury prawno-systematycznej ani prawno-formalnej.

14 Weryfikacja poprawności aktu prawnego dokonywana w opisanym zakresie wymaga czasu przede wszystkim wtedy, gdy mają w niej wziąć udział inne jednostki Ministerstwa. Dlatego § 46 ustęp 2 GGO przypomina o tym, żeby Federalnemu Ministerstwu Sprawiedliwości dać **wystarczająco dużo czasu na weryfikację i rozważenie** kwestii poprawności aktu prawnego. W interesie referatów leży staranna weryfikacja ich projektów i udzie-

lenie im porad pod względem prawnym. Zgodnie z § 50 GGO weryfikacja projektu ustawy trwa z reguły cztery tygodnie. Można ten okres skrócić, o ile wszystkie współdziałające strony wyrażą na to zgodę.

5. O używaniu podręcznika

5.1. Budowa

15 Zgodnie z § 42 ustęp 4 GGO niniejszy *Podręcznik techniki prawodawczej* jest miarodajny dla formalno-prawnego redagowania projektów ustaw. Ponadto Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości może w poszczególnych przypadkach wydawać **rekomendacje**. Podręcznik pomyślano jako praktyczną pomoc dla wszystkich osób zajmujących się projektowaniem przepisów prawnych lub ich weryfikacją.

16 Podręcznik uwzględnia **wszystkie autorytatywne wymogi prawne** wraz z ramami konstytucyjno-prawnymi i Wspólnym Regulaminem ministerstw federalnych. Poza tym wykorzystuje doświadczenia z praktyki prawodawstwa.

17 **Podręcznik** rozpoczynają ogólne zalecenia w sprawie języka i budowy, nazewnictwa, sposobów powoływania oraz odesłań. Następnie zajmuje się on poszczególnymi rodzajami przepisów prawnych i ich typową budową, rozpoczyna się zatem za każdym razem tworzeniem tytułu, a kończy regułami dotyczącymi określania okresu obowiązywania. W przypadku rozporządzeń podkreśla osobliwości odbiegające od ustaw. Podręcznik techniki prawodawczej otwiera **spis treści** a kończy **indeks pojęć**. Elektroniczna wersja podręcznika dostępna jest na stronie internetowej Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości (www.bmj.de/rechtsfoermlichkeit/index.htm). Tam spis treści, wykaz haseł oraz wszystkie odnośniki do poszczególnych uwag są ze sobą powiązane z odpowiednimi miejscami w tekście poprzez połączenia elektroniczne (linki).

5.2. Wyjaśnienia pojęć

18 Dla zrozumienia podręcznika konieczne jest wyjaśnienie niektórych pojęć. Uczyniono to w możliwie prosty sposób, ograniczając się do podstawowych zasad, bez wnikania w rozliczne zróżnicowania nauki prawodawstwa, jak również bez terminologii stosowanej w dokumentacji dotyczącej przepisów. Przede wszystkim rozróżnia się **prawodawstwo** i **akt prawodawstwa**. „Prawodawstwo” oznacza proces, w którym tworzone są powszechnie obowiązujące reguły prawne. „Akt prawodawstwa” oznacza konkretny przedmiot prawodawstwa, tzn. jednostkę prawodawczo-techniczną, którą zajmują się organy prawodawcze. W akcie prawodawstwa mogą się znaleźć wzajemnie powiązane nowe przepisy, nowelizacje i uchylenia.

19 Charakterystyczne dla reguł prawnych jest to, że w sposób generalny i abstrakcyjny zarządzają one, jakie są prawne następstwa opisanego stanu faktycznego. Zależnie od tego, jaki organ prawodawczy ustanawia dane przepisy, rozróżniamy ustawy i rozporządzenia. **Ustawy** to opatrzone takim tytułem przepisy wydawane przez przewidziane w Ustawie Zasadniczej organy ustawodawcze zgodnie z określoną w niej procedurą. **Rozporządzenia** to opatrzone takim tytułem przepisy wydawane przez przewidziane w Ustawie Zasadniczej organy egzekutywy (Rząd Federalny, ministerstwa federalne, rządy krajowe itd.). Użyte w dalszych partiach tekstu pojęcia „przepis” lub „norma” oznaczają pojedyncze regulacje, tzn. pojedyncze paragrafy lub artykuły.

20 Pojęciami „**ustawy samodzielne**” (uwaga nr 320 i n.) lub „**rozporządzenia samodzielne**” (uwaga nr 761 i n.) określa się przepisy prawne regulujące samodzielnie jakąś mniej lub bardziej kompleksową dziedzinę. Przepisy takie ujmowane są pod jednym tytułem i wprowadzane w życie jako „nowa” ustawa lub jako „nowe” rozporządzenie z zasadniczo bezterminowym czasem obowiązywania.

21 **Ustawy zmieniające** (uwaga nr 492 i n.) oraz **rozporządzenia zmieniające** (uwaga nr 812 i n.) wprowadzają zmiany do istniejących przepisów prawnych. Także takie regulacje opatrzone są określonym tytułem. Ustawy i rozporządzenia zmieniające same nie mają określonego **okresu**

obowiązania. Określone w nich zmiany dokonują się wraz z ich wejściem w życie, tzn. dotychczasowe brzmienie ustaw i rozporządzeń samodzielnych w dokładnie oznaczonych miejscach jest zastępowane przez nowe brzmienie, uzupełniane lub uchylane. Ustawy i rozporządzenia zmieniające po ich wykonaniu, tzn. po wejściu w życie, nie mogą być już przedmiotem nowego prawodawstwa, lecz są jedynie „pozbawionymi treści powłokami”, z których nie wynikają już żadne skutki prawne. Podwyższają one liczbę aktów prawodawczych, jednak nie liczbę samodzielnych ustaw i rozporządzeń.

22 Ustawy zmieniające w formie **pojedynczych nowelizacji** (uwaga nr 516 i n.) lub „**ustaw-płaszczy**” (uwaga nr 717 i n.) a także **ustawy ratyfikacyjne** (zał. 1) nazywane są także **ustawami artykułowymi**. Ich pojedyncze przepisy oznaczone są nie jako „§”, lecz jako „artykuł”. Analogicznie wyróżnia się również **rozporządzenia artykułowe**.

6. Pomoc przy przygotowywaniu projektów i przy weryfikowaniu poprawności aktów prawnych

6.1. Organy ogłaszające

23 Przy przygotowywaniu nowego prawodawstwa oraz przy weryfikowaniu poprawności przepisów prawnych zdecydowanie należy posługiwać się autentycznym urzędowym brzmieniem obowiązującego prawa. W tym zakresie niezbędną pomoc stanowią dzienniki urzędowe Federacji, czyli *Bundesgesetzblatt*³, *Bundesanzeiger*, elektroniczny *Bundesanzeiger* i *Verkehrsblatt*. To, jakie akty prawne są ogłaszane w poszczególnych dziennikach, wynika z artykułu 82 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej, z ustawy o ogłaszaniu rozporządzeń prawnych⁴ oraz z § 76 GGO oraz z regulacji specjalnych. Ogłaszanie w *Bundesgesetzblatt*, *Bundesanzeiger* oraz w elektronicznym *Bundesanzeiger* jest zadaniem Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Podlegają mu

³ Federalny Dziennik Urzędowy, odpowiednik polskiego Dziennika Ustaw – przyp. G.W.

⁴ Ustawa o ogłaszaniu rozporządzeń, ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* część III, numer 114-1, ujednolicona wersja, która ostatnio została zmieniona przez artykuł 6 rozporządzenia z 31 października 2006 r. (BGBl. I s. 2407).

uplasowane przy Federalnym Urzędzie Sprawiedliwości redakcje dzienników urzędowych. Przygotowują one ogłaszane teksty do sporządzenia oryginału i do druku. Produkcją i dystrybucją zajmuje się spółka *Bundesanzeiger Verlagsgesellschaft mbH*.

24 *Bundesgesetzblatt* ukazuje się w dwóch oddzielnych częściach w nieregularnych odstępach czasu, zależnie od ilości materiału do ogłoszenia. *Bundesgesetzblatt* część I zawiera ustawy i rozporządzenia Federacji, rozstrzygnięcia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, jak również zarządzenia i ogłoszenia, których publikowanie w *Bundesgesetzblatt* jest wymagane przez odrębne przepisy. *Bundesgesetzblatt* część II obejmuje umowy międzynarodowe, przepisy prawne wydane w celu ich wprowadzenia w życie, jak również związane z tym ogłoszenia. Aktualne wydania dziennika dostępne są nieodpłatnie w internecie⁵.

25 W *Bundesgesetzblatt* część III wydrukowano – z pominięciem określonych wyjątków – prawo Federacji obowiązujące 31 grudnia 1963 r. w pełnym brzmieniu, uporządkowane według dziedzin. Systematyka tego zbioru jest także obecnie podstawą dokumentowania obowiązującego prawa Federacji. Dla ustalenia wersji tekstu i podjętych przy tym wyjaśnień brzmienia miarodajna jest ustawa o zbiorze prawa Federacji z 10 lipca 1958 r.⁶ oraz ustawa o zamknięciu zbioru praw Federacji z 28 grudnia 1968 r.⁷ Nowelizacje prawa ogłoszone po 31 grudnia 1963 r. odnoszą się do brzmienia wydrukowanego w omawianym zbiorze.

26 Jako załączniki do *Bundesgesetzblatt* corocznie ukazują się skorowidze wydawane przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości. W **Skorowidzu A** (jasnoniebieski załącznik do BGBl. I) podaje się miejsca publikacji wszystkich aktualnie obowiązujących ustaw i rozporządzeń z tytułem, datą wydania i miejscem ogłoszenia pierwotnej wersji. Ponadto podaje się w nim informacje o wszystkich ogłoszonych nowelizacjach od ostatniej urzędowej publikacji pełnego brzmienia. Każda ustawa samodzielna oraz każde rozporządzenie samodzielne przyporządkowane jest systematyce prawa Federacji

⁵ www.bundesanzeiger.de.

⁶ Ustawa o zbiorze praw Federacji z 10 lipca 1958 r. (BGBl. I s. 437).

⁷ Ustawa o zamknięciu zbioru praw Federacji z 28 grudnia 1968 r. (BGBl. I s. 1451).

(uwaga nr 25) podzielonej na dziedziny. Łatwo można je odnaleźć dzięki numerowi w tym skorowidzu – **numer FNA. Skorowidz B** (różowy załącznik do BGBl. II) zawiera umowy międzynarodowe i umowy o przygotowaniu i przeprowadzeniu zjednoczenia Niemiec. Abonenci online *Bundesgesetzblatt* mogą pobrać skorowidz ze strony internetowej *Bundesanzeiger Verlagsgesellschaft mbH*⁸.

27 W Unii Europejskiej do ogłaszania służy **Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej**. Składa się on z dwóch powiązanych ze sobą serii L i C, oraz z serii S (suplement) i ukazuje się w dni robocze we wszystkich językach urzędowych Unii. W serii L drukowane są rozporządzenia i dyrektywy oraz inne przepisy prawne. Seria C zawiera informacje i zawiadomienia. Seria C obejmuje część dostępną wyłącznie w formie elektronicznej – Dziennik Urzędowy CE, w którym publikuje się projekty aktów prawnych będące w procesie legislacyjnym. W serii S ogłasza się przetargi publiczne. Do Dziennika Urzędowego UE co pół roku ukazuje się dwutomowy skorowidz obowiązującego prawa unijnego. Pierwsza część zawiera wykaz systematyczny, druga – rejestr chronologiczny i alfabetyczny. Wydania Dziennika Urzędowego UE można pobrać w Internecie przez portal UE⁹. Można tam znaleźć także skorowidz.

6.2. Bazy danych

28 Przygotowanie i weryfikowanie prawodawstwa nie jest obecnie możliwe bez pomocy **środków elektronicznych**. Każde działanie prawodawcze – pierwszą regulację czy też nowelizację – trzeba bezkonfliktowo włączyć w istniejący porządek prawny. Do tego niezbędna jest znajomość całego obowiązującego prawa Federacji. Tylko w ten sposób można uniknąć niepożądanych, dublujących się regulacji, niejasności i niejednolitego języka. Na takiej podstawie nakazy nowelizacji można formułować szczególnie precyzyjnie.

---

⁸ www.bundesanzeiger.de.

⁹ <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/>.

29 Ważną pomocą przy przygotowaniu przepisów prawnych – zarówno przy pierwszych regulacjach, jak i w przypadku nowelizacji – jest **system informacji prawnej firmy *juris GmbH***. *Juris* dysponuje najobszerniejszym w Niemczech zbiorem informacji na temat wszelkich kwestii prawnych i ciągle go rozbudowuje. Wysoką jakością oferty informacyjnej gwarantuje ścisłą współpracę z jednostkami dokumentacyjnymi Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, pięciu najwyższych trybunałów, federalnych urzędów sprawiedliwości i krajów związkowych. Wszyscy zainteresowani mają odpłatny dostęp do systemu informacji tej firmy. Osobom opracowującym przepisy prawne system *juris* oferuje różnorodne możliwości poszukiwania w szczególności w poniższych działach:

- orzecznictwo,
- ustawy / rozporządzenia,
- przepisy administracyjne.

Ponadto istnieją działy z bibliografią, czasopismami, leksykonami, umowami taryfowymi, pomocami, doniesieniami i prasą.

30 Dział **ustawy / rozporządzenia** zawiera wszystkie ogłoszone przepisy prawne Federacji ujęte w skorowidzu A, przepisy prawne krajów związkowych, prawo Unii Europejskiej, jak również umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania RFN z innymi państwami.

31 Najważniejsze dane na temat **każdej ustawy i każdego rozporządzenia Federacji** znajdują się w dokumencie ramowym, są to w szczególności: pełen tytuł, data wydania, miejsce publikacji pierwszego ogłoszenia i ewentualnej nowej wersji, numer porządkowy FNA (uwaga nr 26), informacje o nowelizacjach dokonanych w danym przepisie prawnym, jak również o odniesieniach do prawa UE. Ustawy samodzielne i rozporządzenia samodzielne Federacji przedstawione są w ich **aktualnie obowiązującym pełnym brzmieniu** i mogą być wyszukiwane w powiązaniu ze sobą lub jako pojedyncze przepisy. Możliwe jest także pobranie brzmienia wcześniejszych wersji **każdego pojedynczego przepisu**. W przypisach wymieniane są poszczególne nowelizacje wraz z miejscem publikacji oraz datą wejścia w życie. Ponadto umieszczone są tam wskazówki odnośnie do relacji wobec innych przepisów prawnych oraz odmiennych przepisów prawa krajów związkowych, jak również relewantnego orzecznictwa i literatury. Te informacje i wskazówki można sprawdzić bezpośrednio poprzez połączenia elektro-

niczne (linki). Udokumentowane są także załączniki do ustaw i rozporządzeń, o ile można je przedstawić.

Dokumentację tę prowadzi **Federalny Urząd Sprawiedliwości**¹⁰. Zmiany wprowadza się w możliwie krótkim czasie od ich ogłoszenia.

32 Możliwości bazy danych mają wielorakie znaczenie dla redagowania przepisów prawnych. Dzięki niej szybko można ustalić dane niezbędne do **poprawnego powoływania** jakiejś ustawy lub rozporządzenia (uwaga nr 169 i n.). Przy czynnościach nowelizacyjnych można sprawdzić, czy **polecenia zmiany** (uwaga nr 552 i n.) prawidłowo odnoszą się do miejsc w zmienianym akcie prawnym. Można wszechstronnie sprawdzić, jakie przepisy mają znaczenie dla określonego zestawu pytań, a także zweryfikować dalsze aspekty, jak na przykład datę wydania lub datę wejścia w życie, także według łączących się sensownie słów, jak na przykład „zaskarżenie”, „użytkownik” lub „przedsiębiorstwo”, aby odpowiednio do ich znaczenia zastosować je jednolicie w prawie Federacji.

33 W przepisach prawnych znajdują się często odesłania do innych przepisów. Aby przy zmienianiu przepisów odsyłających lub przepisów odesłania nie naruszyć zamierzonych powiązań prawnych, przy nowelizacji należy przestrzegać **zasad odsyłania** (uwaga nr 218 i n.). W bazie danych można znaleźć paragraf, jednak najwyżej do poziomu ustępu, można też sprawdzić wszystkie inne przepisy odsyłające do tego przepisu.

34 Z pomocą bazy danych można następnie stwierdzić, jakie przepisy upoważniają do wydania danego **rozporządzenia** lub jakie rozporządzenia bazują na wybranych przepisach upoważniających.

35 Bazę danych można wykorzystać także do tworzenia porównań. Przy nowelizacji prawa porównania są uzasadnione i często nieodzowne. W jednej rubryce umieszcza się obowiązującą wersję poszczególnych przepisów ustawy lub rozporządzenia w pełnym brzmieniu, w drugiej żadaną, przyszłą wersję w pełnym brzmieniu, zaś w trzeciej niezbędne zmiany.

---

¹⁰ Stan 2008: Referat I 3, Federalny Urząd Sprawiedliwości, Adenauerallee 99–103, 53113 Bonn; www.bundesjustizamt.de.

36 „*Gesetze im internet*” to następna baza danych, z której nieodpłatnie można pobrać niemal wszystkie ustawy i rozporządzenia w ich aktualnym brzmieniu¹¹. Jest ona udostępniana we współpracy z systemem informacji prawnej firmy *juris GmbH*.

37 Informacje o obowiązującym prawie oferuje także **EUR-Lex**, sporządzany przez Europejski Urząd Publikacji¹². EUR-Lex zawiera m.in. prawo Unii Europejskiej, wykazy przepisów wykonawczych w prawie krajów członkowskich, dokumenty dotyczące prac nad projektem danego aktu prawnego, interpelacje poselskie, jak również orzecznictwo Trybunału Europejskiego i Sądu Pierwszej Instancji¹³. Podczas wyszukiwania informacji możliwe jest zmienianie wersji językowej w celu przeprowadzenia porównań. EUR-Lex oferuje dostęp do Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej, serii L i C, od roku 1998. System *juris* udostępnia omawiane zasoby dokumentacji w języku niemieckim.

38 Baza danych „*Gesetzesportal*” oferuje ponadto informacje o aktualnych procedurach ustawodawczych, zmianach ustawowych i nowych ustawach opublikowanych w *Bundesgesetzblatt w część I i część II*, o drukach parlamentarnych i protokołach plenarnych, jak również o skonsolidowanych tekstach ustaw w aktualnych i historycznych wersjach. „*Gesetzesportal*” prowadzony jest we współpracy firmy *juris GmbH* z *Bundesanzeiger Verlag*, a dostęp do niego można uzyskać również przez link z oferty *juris GmbH*.

39 W internecie opublikowano także orzeczenia wszystkich sądów federalnych¹⁴.

¹¹ www.gesetze-im-internet.de.

¹² <http://eur-lex.europa.eu/de/index.htm>.

¹³ Zgodnie z układem z Lizbony Trybunał Unii Europejskiej składa się z Trybunału i Sądu oraz sądów dot. poszczególnych dziedzin.

¹⁴ www.bundesverfassungsgericht.de; www.bundesgerichtshof.de; www.bverwg.de; www.bundesarbeitsgericht.de; www.bundessozialgericht.de; www.bundesfinanzhof.de; www.bundespapentgericht.de

6.3. Dalsza pomoc

40 W spisie treści *Bundesgesetzblatt* pod poszczególnymi tytułami ustaw i rozporządzeń zawarte są dalsze informacje. Wskazówka FNA odnosi się do miejsca w skorowidzu A (uwaga nr 26). Poprzez podany tam numer można dotrzeć do nowelizacji danej ustawy z informacją o miejscu publikacji. Wskazówka **GESTA** z odpowiednimi wskaźnikami umożliwia dotarcie do miarodajnych materiałów ustawowych.

41 Do letniej przerwy 2007 system informacyjny „**GESTA**” (stan ustawodawstwa Federacji) dokumentował wszystkie projekty ustaw wniesione do Bundestagu i Bundesratu oraz ich parlamentarne opracowanie. Od tego czasu GESTA prowadzona jest dalej jako element bazy danych „**DIP**” (System dokumentacji i informacji o pracach parlamentarnych). Przy pomocy numerów GESTA wykazanych w *Bundesgesetzblatt* łatwo i szybko można w DIP wyszukać materiały ustawodawcze na temat każdej ustawy. DIP jest wspólnym systemem informacji Bundestagu i Bundesratu. Dokumentuje pełen przebieg obrad parlamentarnych nad daną ustawą – zachowany w drukach protokołów plenarnych – i oferuje szeroki dostęp do wszelkich elektronicznie opublikowanych dokumentów (projekty ustaw, raporty komisji, debaty na plenum itp.) DIP dostępny jest w internecie pod adresem <http://dip21.bundestag.de/dip21.web/bt>.

42 Do redagowania ustaw ratyfikacyjnych i rozporządzeń o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości wydało wytyczne (wytyczne na podstawie § 73 ustęp 3 GGO – *RiVeVo*). Zawarte są one w broszurze **Wytyczne do postępowania z umowami międzynarodowymi** wydanej przez Urząd Spraw Zagranicznych, a ponadto przedrukowane w **załączniku 1** do niniejszego podręcznika.

43 Materiały pomocnicze istnieją również dla kwestii, czy przepisy o grzywnach są niezbędne i jak należy formułować **przepisy karne i przepisy o grzywnach** w pozakodeksowym prawie karnym. Grupa robocza administracji wymiaru sprawiedliwości na szczeblu krajowym wypracowała **zasady**, które komisja prawna Bundesratu od swojego postanowienia z 2 marca 1983 r. oraz Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości uznały za

standardy poprawności. Z jednej strony są to „Zasady konieczności sankcji prawno-grzywnowych, w szczególności w stosunku do środków przymusu administracyjnego”. Przedrukowano je w **załączniku 2**. Z drugiej zaś strony są to „Zasady redagowania przepisów karnych i przepisów o grzywnach w pozakodeksowym prawie karnym”. Opatrzono je zaleceniami oraz przykładami i włączono do obszernych **środków pomocowych** „Zalecenia przy tworzeniu przepisów karnych i przepisów o grzywnach w pozakodeksowym prawie karnym”¹⁵.

44 Uproszczenie, redukcja zbędnej biurokracji i zahamowanie inflacji prawa to ważne cele prawodawstwa Federacji. Stąd już na etapie opracowywania projektów dane Ministerstwa powinny upewnić się, że ich działania prawodawcze na każdym etapie – zarówno w całości, jak i w poszczególnych przepisach – są pod względem ich konieczności i skuteczności uzasadnione. Szczególne znaczenie dla **ulepszenia procesu prawodawczego** mają §§ 42 i n. GGO. I tak § 42 GGO ma na celu przestrzeganie formalnych wymogów w stosunku do budowy projektu ustawy, techniki prawodawczej oraz zrozumiałości tekstu regulacji. §§ 43 i 44 GGO wymagają, aby uzasadnienie zawierało wyjaśnienia na temat celu, sensu i konieczności regulacji oraz dyskusję na temat ewentualnych alternatyw regulacji i ich skutków. §§ 45 i n. GGO zawierają wskazówki proceduralne na temat obowiązku głosowania i powiadamiania, wraz z przedłożeniem rządowi, co pozwala na możliwie szerokie spojrzenie na dany problem i możliwe wczesne wyeliminowanie problemów z akceptacją. Dla przestrzegania wymienionych wymagań GGO pomocna jest **lista kontrolna** (zał. 3).

45 Bardzo dużą pomoc przy opracowywaniu projektów ustaw i rozporządzeń oferuje Federalna Akademia Administracji Publicznej w Federalnym Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w internecie poprzez swoją (chronioną hasłem) „**Pomoc przy pracy ustawodawczej**”¹⁶. Przedstawia ona wszystkie **kroki proceduralne**, które ustawa musi przejść od pierwszych założeń aż po końcową publikację w *Bundesgesetzblatt*. Uzupełniają

¹⁵ Przerobiona druga wersja z 16 lipca 1999 opublikowana została jako załącznik nr 17a do *Bundesanzeiger* z 22 września 1999.

¹⁶ <http://gesetzgebung.bakoev.ivbb.bund.de/gesetzgebung>.

ją miarodajne dla ustawodawstwa teksty przepisów, jak również materiały bazowe oraz dalsze odesłania do literatury.

46 Program *eNorm* pomaga przestrzegać prawnoformalnych i redakcyjnych wzorców podczas prac nad projektami ustaw. Bazuje on na edytorze tekstów Microsoft Word. Program *eNorm* umożliwia redagowanie dokumentów w całym procesie ustawodawczym, aż do momentu publikacji bez wyjątku. Pracuje z ujednoliconymi wzorcami dokumentów dla różnych typów przepisów prawnych i oferuje rozliczne środki pomocy i funkcje sprawdzania. Informuje o błędach i ostrzega o naruszaniu określonych reguł prawnoformalnych. Przy pomocy bazy danych prawa Federacji *juris* bezpośrednio sprawdza i aktualizuje odesłania do przepisów. Ponadto eksportuje dane w strukturalizowanej formie (XML), co optymalizuje późniejsze ogłaszanie aktów i odciąża dokumentację przepisów¹⁷.

47 Od 1 sierpnia 2006 r. obowiązują, także w języku prawniczym, **nowe reguły ortograficzne**. Przy pomocy wspólnych okólników Federalne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości informują najwyższe władze federalne o aktualnym stanie zmian. Kompletne reguły ortograficzne oraz wykaz słownictwa opublikowano w załączniku Monitora Federalnego¹⁸.

48 **Sztab Redakcyjny Towarzystwa Języka Niemieckiego przy Bundestagu**¹⁹ specjalizuje się w poradnictwie językowym w zakresie projektów ustaw. Udziela informacji i porad we wszystkich kwestiach dotyczących wyboru słownictwa, znaczenia słów, kształtowania tekstów, pisowni i interpunkcji, jak również nowych reguł ortograficznych. Zgodnie § 42 ustęp 5 zdanie 3 GGO należy zasadniczo do niego kierować wszelkie projekty ustaw w celu zweryfikowania ich poprawności i zrozumiałości językowej. Powinno się to odbywać w możliwie wczesnym stadium pracy nad daną ustawą, jednak najpóźniej przed przedłożeniem jej rządowi w celu uchwalenia. Sztab redakcyjny wskazuje błędy językowe i proponuje sformułowania alternatywne.

---

¹⁷ Dalsze informacje pod adresem www.enorm.bund.de.

¹⁸ Monitor Federalny nr 206a z 3 listopada 2006. Wykaz słownictwa i dalsze informacje pod adresem www.rechtschreibrat.com.

¹⁹ Platz der Republik 1, Marie-Elisabeth-Lüders-Haus, 11011 Berlin, tel. 030-22 73 30 66, e-mail: redaktionsstab@gfds.de.

49 Wspólnie z Federalnymi Ministerstwami Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości Towarzystwo Języka Niemieckiego opublikowało *Wskazówki dla języka ustawowego i urzędowego*, którego 11 wydanie ukazało się w 1998 r. Jako poradnik w codziennej praktyce formułowania tekstów pomaga on poprawiać zrozumiałość treści ustaw i tekstów urzędowych. Zawiera bogaty zbiór przykładów i pomysłów sformułowań.

50 Dalszą pomoc oferują instrukcje wydane przez Federalny Urząd Administracji – Federalny Urząd Organizacji Biura i Techniki Biurowej (BBB)²⁰, na przykład podręcznik pracy *Język administracji bliski obywatelowi* („*Bürgernahe Verwaltungssprache*”)²¹ oraz instrukcja M 19 „Językowe równouprawnienie kobiet i mężczyzn – wskazówki, możliwości zastosowania i przykłady” („*Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern – Hinweise, Anwendungsmöglichkeiten und Beispiele*”).

7. Weryfikacja zgodności z Ustawą Zasadniczą

51 Weryfikacja zgodności z Ustawą Zasadniczą jest centralnym punktem weryfikacji poprawności aktów prawnych. Poniższe pytania kontrolne mają przyczynić się do poprawnego rozpoznawania problemów konstytucyjno-prawnych, ich precyzyjnego formułowania i do odpowiedniego dobierania przedmiotu odniesienia. W przypadku niepewności lub wątpliwości istotne jest wczesne i celowe zwrócenie się do **Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych** – istotnego dla prawa organizacji państwa, do **Federalnego Ministerstwa Finansów** – istotnego dla prawa finansowo-konstytucyjnego oraz do **Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości** – istotnego dla praw podstawowych i kompetentnego w sprawach weryfikacji poprawności w ogólności, a to w celu wyjaśnienia w poszczególnych przypadkach zgodności z Ustawą Zasadniczą (§ 45 ustęp 1 zdanie 3 GGO).

²⁰ www.bva.bund.de.

²¹ Zob. Bundesverwaltungsamt – Bundesstelle für Büroorganisation und Bürotechnik (BBB), *Bürgernahe Verwaltungssprache*, Köln 2002, wyd. 4. Publikacja ta jest dostępna na stronie: http://www.bva.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/BVA/Verwaltungsmodernisierung/Buergernahe_Verwaltungssprache_BBB.pdf [dostęp: 15.11.2015] – przyp. G.W.

52 Pytania kontrolne

1. Czy Federacja jest uprawniona do uchwalenia tej regulacji?
  - 1.1. Z którego przepisu Ustawy Zasadniczej lub z jakich innych uprawnień (tzw. uprawnienia niepisane) wynika **uprawnienie ustawodawcze** Federacji dla konkretnego działania ustawodawczego? W przypadku konkurencyjnych uprawnień ustawodawczych wymienionych w artykule 72 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej: czy regulacja prawna na poziomie federalnym jest niezbędna dla stworzenia równorzędnych warunków życiowych na terytorium RFN lub dla zachowania jedności prawnej i ekonomicznej w interesie ogólnopaństwowym?
  - 1.2. Jeśli Federacja zamierza realizować ustawę poprzez własne władze, z którego przepisu Ustawy Zasadniczej wynikają **administracyjne kompetencje** Federacji?
  - 1.3. Jeśli ustawa regulująca postępowanie administracyjne ma zawierać klauzulę zakazującą wprowadzania odstępstw przez kraje związkowe, czy Federacja jest **uprawniona do wprowadzania regulacji dotyczących postępowania administracyjnego** zgodnie z artykułem 84 ustęp 1 zdanie 5 Ustawy Zasadniczej?
  - 1.4. Jeśli w jakiejś ustawie wykonywanej przez kraje związkowe, wbrew artykułowi 104a ustęp 1 Ustawy Zasadniczej, przewidziane ma być przejście kosztów przez Federację, z którego przepisu Ustawy Zasadniczej wynika, że Federacja całkowicie lub częściowo może przejąć owo finansowanie (**kompetencja finansowania**)?
  - 1.5. Jeśli jakaś ustawa ma zawierać regulacje o finansowaniu kosztów przez osoby trzecie (np. o opłatach, składkach lub wydatkach specjalnych), z którego przepisu Ustawy Zasadniczej wynika, że Federacja może regulować tę formę finansowania wydatków państwowych (**kompetencja do regulowania finansowania**)?
2. Czy konieczna jest **zgoda Bundesratu**? Z którego przepisu Ustawy Zasadniczej wynika konieczność zgody? Częste przypadki: artykuł 84 ustęp 1 zdanie 5 i 6, artykuł 104a ustęp 4, artykuł 105 ustęp 3 Ustawy Zasadniczej. Mamy tu oczywiście do czynienia ze skomplikowaną materią, która zaleca **wczesny udział** Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w przypadku regulacji dotyczących postępowania administracyjnego (artykuł 84 ustęp 1 zdanie 5 i 6 Ustawy Zasadniczej) lub Federalnego Ministerstwa Finansów w przypadku regulacji dotyczących świadczeń

- (artykuł 104a ustęp 4 Ustawy Zasadniczej) oraz Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Który pojedynczy przepis konkretnego działania prawodawczego z jakiego powodu wywołuje potrzebę uzyskania zgody?
3. Jeśli do ustawy powinno być włączone **upoważnienie do wydania rozporządzenia** (przeniesienie kompetencji prawodawczej na egzekutywę), czy upoważnienie do wydania rozporządzenia jest dopuszczalne w świetle artykułu 80 ustęp 1 zdanie 1 i 2 Ustawy Zasadniczej? Czy treść, cel i zakres udzielonego upoważnienia określone są w sposób wystarczający? Czy zgodnie z artykułem 80 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej rozporządzenie wymaga zgody Bundesratu? Czy potrzeba udzielenia zgody na wydanie rozporządzenia ma być wykluczona przez ustawę upoważniającą?
  4. Jeśli ma zostać **wydane rozporządzenie**, na jakim konkretnym obowiązującym przepisie upoważniającym opiera się owo rozporządzenie? W jaki sposób treść, cel i zakres rozporządzenia są określone w ustawie? Czy rozporządzenie utrzymuje się w tych ramach? Jakie przepisy upoważniające trzeba podać w formule wprowadzającej rozporządzenia (wymóg powołania, o którym mowa w artykule 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej)? Czy niezbędna jest zgoda Bundesratu?
  5. Czy zamierzone reguły prawa naruszają **prawa podstawowe** lub wymienione w artykule 93 ustęp 1 punkt 4a Ustawy Zasadniczej prawa **równoznaczne z prawami podstawowymi**? Czy zamierzone reguły prawa naruszają gwarancje instytucjonalne (instytucje chronione i gwarancje instytucjonalne)?
    - 5.1. Czy naruszone zostaną swobody obywatelskie?
      - Czy naruszone są **specjalne swobody obywatelskie**? Lub czy w innym razie – jak zwykle w przypadku regulacji obciążających – naruszone jest przynajmniej **podstawowe prawo do rozwoju osobistego** z artykułu 2 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej (powszechne prawo do swobodnego rozwoju osobistego)? Który jest to obszar ochrony swobód obywatelskich i czy ma miejsce interwencja w tę sferę?
      - Czy dana interwencja jest **dopuszczalna**? Czy zgodnie z przepisami Ustawy Zasadniczej dopuszczalna jest interwencja w ten chroniony obszar swobód obywatelskich przez ustawę lub na podstawie jakiejś ustawy (zwykle zastrzeżenie możliwości ograniczenia podstawowych swobód obywatelskich wyłącznie w drodze ustawy)? Czy interwencja dopuszczalna jest wyłącznie w określonych warunkach danego stanu faktycznego czy dla określonych celów (kwalifikowane zastrzeżenie możliwości ograniczenia pod-

stawowych swobód obywatelskich wyłącznie w drodze ustawy)? Czy w przypadku praw podstawowych regulacja bez zastrzeżenia przestrzega granic wyznaczonych przez prawa podstawowe innych podmiotów lub inne dobra konstytucyjne (zawarte w Ustawie Zasadniczej granice praw podstawowych)?

- Czy przestrzegany jest zakaz ustanawiania ustaw odnoszących się do pojedynczego przypadku (artykuł 19 ustęp 1 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej)?
- Czy zachowana jest **zasada proporcjonalności**? Jakiemu celowi służy dana regulacja? Czy cel ten dozwolony jest przez Ustawę Zasadniczą w ogólności, czy dla jednego określonego przypadku? Czy dana regulacja jest odpowiednia do osiągnięcia tego celu? Czy jest do tego niezbędna, czy też wystarczy łagodniejszy, ale tak samo odpowiedni, środek? Czy regulacja jest adekwatna w stosunku do wyznaczonego celu oraz możliwa do zaakceptowania dla zainteresowanych?
- Czy przestrzegana jest zasada nienaruszania istoty treści prawa podstawowego (artykuł 19 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej)?
- Czy przestrzegany jest **wymóg powołania** wyrażony w artykuł 19 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej (uwaga nr 427 i n.)?

5.2. Czy naruszono prawo równości?

- Czy przestrzegane są **specjalne prawa do równości** (absolutny zakaz różnicowania)?
- Czy przestrzegana jest **powszechna zasada równości wobec prawa**? Jakie istnieją pary porównawcze? Czy to, co jednakowe, jest jednakowo traktowane, zaś to, co niejednakowe – niejednakowo, odpowiednio do owej niejednakowości? Czy dla jakiegoś zróżnicowania istnieją wynikające z natury rzeczy racjonalne lub inne obiektywnie przekonujące powody? Czy obowiązuje jedynie zakaz samowoli, czy też istnieje powód (na przykład w przypadku nierównego traktowania grup osób) stawiania surowszych wymogów wobec nierównego traktowania? Czy istniejące różnice (w przypadku nierównego traktowania) lub podobieństwa (w przypadku równego traktowania) są wystarczająco istotne, aby usprawiedliwić nierówne lub równe traktowanie?

5.3. Które **instytucje chronione** (np. małżeństwo i rodzina, własność, prawo do dziedziczenia) lub **gwarancje instytucjonalne** (np. samo-

- rząd komunalny, zawodowe sprawowanie urzędu) zostaną naruszone? Czy nienaruszona pozostaje istota gwarancji instytucjonalnych?
6. Czy przy przeprowadzaniu regulacji przestrzegane są wyrażane w prawach podstawowych **oceny obiektywnych wartości**, niebezpośrednio regulujące stosunki pomiędzy państwem a obywatelkami i obywatelami (np. w prawie prywatnym i w umowach międzynarodowych)? Czy państwo jest w stanie sprostać obowiązkowi chronienia swoich obywateli i obywateli?
  7. Czy zamierzone reguły prawa są zgodne z przytoczonymi w artykule 20 Ustawy Zasadniczej zasadami (demokracji, państwa socjalnego, państwa prawa, podziału władzy, federalizmu) oraz z innymi powszechnymi zasadami prawa konstytucyjnego?

W szczególności:

- 7.1. Czy przestrzegane są kwestie **jasności prawa i bezpieczeństwa prawnego**? Czy obywatelki i obywatele mogą przewidzieć i wyliczyć, z jakimi obciążeniami muszą się liczyć? (w sprawie językowej zrozumiałości przepisów prawnych patrz uwaga nr 53 i n.)
- 7.2. Czy przestrzegana jest zasada ochrony zaufania?
  - Czy mamy do czynienia z – **zasadniczo niedopuszczalną – autentyczną wsteczną mocą**, względnie wstecznym działaniem prawa, tzn. z interwencją w zakończone, należące do przeszłości stany faktyczne?
  - Czy mamy do czynienia z **nieautentyczną wsteczną mocą**, względnie z działającymi wstecznie kryteriami prawnymi, tzn. z interwencją w teraźniejsze, jeszcze niezakończone procesy? Czy jest ona dopuszczalna na przykład dlatego, że cel regulacji ma znaczenie większe niż zasada ochrony zaufania?
  - Czy w ustawach karnych i przepisach na temat kar porządkowych, grzywnien, kar sądów honorowych oraz dyscyplinarnych przestrzegany jest **absolutny zakaz działania wstecznego** wyrażony w artykule 103 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej w odniesieniu do przepisów uzasadniających lub zaostrzających karę?
- 7.3. Czy przestrzegana jest zasada, że ustawodawca sam musi podjąć wszystkie kluczowe decyzje, nie przekazując ich egzekutywie (teoria wyłączności)?

Wreszcie: Czy w **uzasadnieniu** projektów ustaw i rozporządzeń punkty widzenia i rozważania istotne dla regulacji przedstawione są przekonująco?

CZĘŚĆ B

OGÓLNE ZALECENIA
DLA FORMUŁOWANIA
PRZEPISÓW PRAWNYCH

1. Językowe kształtowanie ustaw i rozporządzeń

1.1. Prawniczy język fachowy

- Tylko ten, kto dokładnie wie, co chce przekazać, potrafi wyrazić się krótko i zrozumiale!
- Jasna treść i trafny język idą ręką w rękę!

53 Językoznawstwo ocenia zrozumiałość tekstów według zasad: **prostoty, zwięzłości i trafności** oraz **struktury i porządku**. Cechy te odnoszą się także do języka ustaw i rozporządzeń. W celu stworzenia zrozumiałego tekstu lub poprawienia go od strony językowej należy kontrolować trzy płaszczyzny: **dobór słów, budowę zdania oraz strukturę tekstu**.

54 Tekst przepisów musi być **poprawny językowo oraz możliwie zrozumiały dla każdego** (§ 42 ustęp 5 zdanie 1 GGO). Osoba formułująca przepisy prawne musi zatem starać się o to, by ich językowy kształt w możliwie dużym stopniu odpowiadał specyfice przedmiotu z uwzględnieniem celu danych przepisów. Na podstawie danej regulacji prawnej zainteresowani powinni być w stanie rozpoznać wyznaczone przez nią normy postępowania bez porady prawnika i odpowiednio dostosować swoje postępowanie. Na jej podstawie sądy powinny być w stanie orzekać. Powinna umożliwiać ocenę granic działania administracji pod względem treści, celu i rozmiaru. Pod tym względem istnieje ścisły związek z (odnoszącymi się do treści) wymogami konstytucyjno-prawnymi (uwaga nr 52 punkt 7.1 konstytucyjno-prawnych pytań kontrolnych); jedynie jasny język prawny zapewnia jasność przepisów. Nie spełniają tych wymogów ustawy, które stają się zrozumiałe jedynie „[...] w przypadku posiadania subtelnej znajomości rzeczy, nadzwyczajnych zdolności metodycznych i pewnej ochoty do rozwiązywania łamigłówek”¹.

---

¹ Tak Federalny Trybunał Finansowy zacytował Austriacki Sąd Konstytucyjny w postanowieniu o wzorcu z 6 września 2006, sygn. akt: XI R 26/04.

55 To, co rozumie się pod pojęciem „każdy”, zależy od kręgu osób zobowiązanych lub uprawnionych do jakiegoś działania przez daną ustawę. Prawa skierowane do **nieograniczonego kręgu adresatów**, a tym samym rzeczywiście do „każdego”, jak na przykład Kodeks karny, powinny być pod względem treści zrozumiałe dla przeciętnie rozsądnej osoby.

Z kolei w przypadku ustaw skierowanych do **ograniczonego kręgu adresatów** pojęcie „każdy” oznacza przede wszystkim osoby ze specyficznego obszaru prawa (np. rzemieślników zgodnie z Regulaminem rzemieślniczym, winiarzy zgodnie z Prawem o winiarzach, sędziów zgodnie z Prawem o sędziach). Ustawodawca ma prawo założyć, że adresaci takich przepisów prawnych dysponują niezbędną wiedzą fachową. Laicy powinni jednakże przynajmniej móc zorientować się, do jakiego celu i jakimi środkami dane prawo zmierza.

56 Język prawny jest **częścią prawniczego języka fachowego**. Cechą każdego języka fachowego jest sformalizowany i ujednolicony sposób wyrażania się. Język fachowy jest wyrazem fachowego myślenia i dlatego stanowi język fachowców dla fachowców. Jeśli będą korzystać z niego niefachowcy, język przepisów utraci swój bezpośredni związek z fachowym prawniczym sposobem myślenia oraz związek z fachową systematyką. Laik nie jest w stanie zrozumieć tych pojęć i wypowiedzi bez przygotowania.

57 Specyfiką języka fachowego jest zastosowanie wyrażeń, które ze względu na formę są zgodne z używanymi powszechnie w języku potocznym wyrażeniami, jednak ze względu na swoje znaczenie mogą od języka potocznego odbiegać. Słowa takie jak: „własność” oraz „posiadanie”, „pożyczka” i „użyczenie”, „morderstwo” i „zabójstwo”, „wina”, „dedykacja” itd., które w prawniczym zastosowaniu różnią się znacznie od mowy potocznej – są **prawniczymi wyrażeniami fachowymi**.

58 W przypadku regulacji spraw w jakiejś określonej dziedzinie należy czasem dodatkowo przestrzegać także **pojęć fachowych właściwych** tylko dla tej dziedziny. Można je stosować jednak wyłącznie w przypadku, gdy nie dysponuje się ogólnie zrozumiałym zwrotem lub gdy zwrot taki miałby niewspółmiernie powiększyć objętość danej regulacji. Poprzez składniki środków żywności lub poprzez proces ich produkcji regulacje mogą przykładowo nawiązywać do fachowego języka producentów żywności, którzy mają się do owych regulacji stosować.

59 Aby nie powstał niejasny lub w ogóle niezrozumiały tekst przepisów, nie wolno podczas pisania ustaw i rozporządzeń zapominać o specyfice języka fachowego. Dla słów użytych w znaczeniu odbiegającym od znaczenia w języku potocznym lub wprowadzonych przez ustawodawcę jako słowa nowe można **ustanowić definicję danego pojęcia**. Jeśli z kolei przejmują się pojęcia już zdefiniowane (w innych przepisach prawnych), można zrezygnować z ponownego ich definiowania. Tym samym unika się zbędnych oraz mylących powtórzeń.

Przykład:

§ 1 ustęp 1 ustawy o wykroczeniach:

Wykroczenie jest niezgodnym z prawem oraz zarzucalnym działaniem, spełniającym znamiona jakiejś ustawy, która dopuszcza ukaranie za nie karą grzywny.

Definicja ta dotyczy całego systemu prawnego, chyba że w innej ustawie ustawodawca wyraźnie wprowadzi odmienną regulację.

60 Zdarza się także, że słowa mają całkowicie inne znaczenie, zależnie od kontekstu regulacji, w którym je użyto („odstąpienie” zgodnie z § 355 Kodeksu cywilnego lub § 49 ustawy o postępowaniu administracyjnym; „zezwolenie” zgodnie z § 184 Kodeksu cywilnego lub § 4 ustawy o ochronie przed immisjami). Pojęcia należy gruntownie sprawdzać pod kątem **różnic w znaczeniu** oraz pod kątem ich **prawidłowego zastosowania**. Stosowanie pojęć w różny sposób ogranicza zrozumiałość, nawet jeśli dane słowo samo w sobie jest zrozumiałe.

Przykłady:

§ 76 ustęp 1 ustawy o akcjach:

Zarząd kieruje spółką na własną odpowiedzialność.

Pojęcie „własna odpowiedzialność” oznacza w tym kontekście, że zarząd ręczy za swoje działanie i ewentualnie sam ponosi jego skutki.

§ 2 ustęp 1 zdanie 1 Piątej Księgi Kodeksu socjalnego:

Kasy chorych udostępniają ubezpieczonym ... świadczenia z zastrzeżeniem wymogu rentowności (§ 12), o ile świadczenia owe nie zaliczają się do odpowiedzialności własnej ubezpieczonego.

W tym przypadku słowo „odpowiedzialność własna” oznacza, że ubezpieczeni nie otrzymują od kasy chorych świadczeń na ubezpieczenie.

Pojęciu już zastosowanemu w prawie nie należy przypisywać innej treści znaczeniowej, o ile nie ma ku temu wyraźnej przyczyny. Lepiej utworzyć nowe pojęcie.

Przy pomocy bazy danych prawa federalnego firmy *juris* (uwaga nr 29 i n.) można ustalić, w których przepisach zastosowano te same pojęcia. Taka kontrola słów ułatwia jednolite tworzenie i stosowanie pojęć.

61 Użycie wyrażeń fachowych trzeba starannie planować: najpierw należy wyjaśnić, które wyrażenia fachowe należy przejąć z tekstów innych przepisów lub utworzyć nowe oraz co mają one określać. Należy ustalić wewnętrzny związek pomiędzy owymi wyrażeniami – ewentualnie przy pomocy prostego szkicu odzwierciedlającego ich wzajemny stosunek. Na tej podstawie należy ustalić określenia. Muszą one być jednoznaczne i używane w sposób jednolity.

1.2. Zrozumiałość językowa

62 W przypadku przepisów szczególną rolę odgrywają dokładność i jednoznaczność tekstów. Dokładna i jednoznaczna, ponadto ogólnie zrozumiała wypowiedź prawna wymaga ciężkiej, kosztującej wiele czasu i wysiłku pracy nad tekstem.

Chodzi o:

- prawidłowe słowa,
- poprawne zdania,
- wyważenie pomiędzy precyzją a zrozumiałością.

63 Pomocą będzie tu kilka ogólnie obowiązujących reguł tworzenia zrozumiałych tekstów:

- Co chcemy powiedzieć?
- Ustalić w słowach kluczowych i szkicach, które konteksty regulacji trzeba wyjaśnić, względnie które przesłanki stanu faktycznego mają prowadzić do określonych skutków prawnych! Następnie sporządzić projekt sformułowania oraz krytycznie go zanalizować.
- Jak można powiedzieć to lepiej?

Sprawdzić dobór słów i budowę zdań!

- Stosować krótkie zdania! Jedna myśl – jedno zdanie!
- Rdzeń wypowiedzi umieszcza się na początku!
- W miarę możliwości budujemy tylko zdanie główne, bez zdań podrzędnych!
- Główna myśl w zdaniu głównym!
- Preferować czasowniki! Unikać rzeczowników!
- Unikać łańcuchów przydawek, przede wszystkim obszernych konstrukcji imiesłowowych! W to miejsce stosować zdania względne!
- Unikać strony biernej, preferować stronę czynną!

Mówić krócej!

- Wykreślić pustosłowa!
- Używać krótkich słów!

64 Szczegółnej staranności wymagają przede wszystkim nowe przepisy prawne. Pilnie należy też przeredagować istniejące już przepisy, jeśli są niejasne i sprawiają problem w stosowaniu.

Istnieją także skomplikowane materie prawne, których przepisy w przeszłości stworzono wyłącznie dla prawników na najwyższym poziomie abstrakcji.

Przykład:

§ 164 ustęp 2 Kodeksu cywilnego:

Jeżeli woli działania w cudzym imieniu nie uwidacznia się na zewnątrz w sposób rozpoznawalny, wówczas nie uwzględnia się braku woli działania w imieniu własnym.

Próba wyrażenia treści owej normy w sposób ogólnie zrozumiały nie tylko znacznie przedłużyłaby ten przepis. Mogłaby także naruszyć językową i systematyczną jedność tej ustawy.

65 Z powodu dążenia do powszechnej zrozumiałości przepisów prawnych nie może ucierpieć ich treściowa i prawnicza dokładność. Braki w sferze powszechnej zrozumiałości tekstu przepisu częściowo można wyrównać poprzez „**teksty towarzyszące**”. Obok uzasadnień ustaw są to np. wyjaśnienia na stronach internetowych ministerstw federalnych lub broszury z wyjaśnieniami i przykładami zastosowań. W przypadku tych tekstów

powszechna zrozumiałość winna mieć pierwszeństwo przed precyzją. Jeśli ustawy wykonywane są przez władze administracyjne, ich zadaniem jest także „pośredniczenie” pomiędzy daną ustawą a zainteresowanym. Porady i wsparcie dla obywateli i obywateli ze strony władz mogą zrekompensować ewentualne trudności ze zrozumieniem.

1.3. Środki i przystępność techniki prawodawczej

66 Przepisy są często niezrozumiałe z powodu zastosowania w nich szczególnych środków techniki prawodawczej (np. fikcja prawna, relacja pomiędzy regułą a wyjątkiem, odesłanie). Jeśli bierze się pod uwagę tylko pojedynczy przepis, na konkretne rzeczowe pytanie nie można z reguły udzielić ostatecznej i pełnej odpowiedzi. Trzeba posłużyć się dalszymi przepisami tej samej lub innej ustawy. Najczęściej z owych środków techniki prawodawczej nie można jednak zrezygnować. Czynią one prawo **przejrzystym** oraz **możliwym do zastosowania** w najróżniejszych sprawach. Zapewniają efektywne, a przede wszystkim równomierne użycie.

67 Do zbiegających się pojedynczych regulacji stosuje się **reguły interpretacji** oraz ewentualnie wyraźne **ustalenia**. Na przykład już z doboru słów w przepisie odsyłającym wyraźnie wynikać będzie, czy chodzi o odesłanie statyczne czy dynamiczne (uwaga nr 225 i n.). Wytyczne konstytucyjno-prawne oraz systematyka prawnicza (np. hierarchia norm, osoby fizyczne i prawne) przyjmowane są w założeniu i w tekście przepisu, nie trzeba ich powtarzać ani wyjaśniać. W przypadku formułowania projektów ustaw i rozporządzeń można zakładać, że władze oraz – w przypadku sporu – sądy będą przestrzegały uznanych reguł interpretacji.

1.4. Ogólne wskazówki w sprawie wyboru słownictwa

68 Językiem prawnym jest **język niemiecki**, tak samo jak jest on językiem urzędowym (§ 23 ustęp 1 ustawy o postępowaniu administracyjnym Federacji) oraz językiem sądowym (§ 184 zdanie 1 ustawy o postępowaniu sądowym). O tym przede wszystkim powinna myśleć osoba stosująca w tek-

ście przepisu słowa obcojęzyczne lub odsyłająca do tekstów w języku obcym (uwaga nr 78 i n.). Oczywiście obowiązują zasady pisowni niemieckiej (uwaga nr 47). W języku przepisów istnieje jednak osobliwość: jeśli po reformie ortografii nadal dopuszczalna jest dotychczasowa pisownia, powinna ona być stosowana dalej. Celem jest tu zachowanie w daleko idącym stopniu jednolitości języka (przykłady: „*auf Grund*” zamiast „*aufgrund*”, „*selbständig*” zamiast „*selbstständig*”).

69 Słowa muszą być trafne i używane **logicznie poprawnie**.

70 Przede wszystkim oznacza to, że wybrane słowo powinno wyrażać naszą **myśl** tak dokładnie, jak to możliwe.

Przykład:

§ 17 ustęp 2 ustawy o bezpieczeństwie danych satelitarnych:

Zapytanie jest wrażliwe, jeżeli ...

„Wrażliwy” oznacza m.in. „bardzo delikatny”, „łatwo pobudliwy”, „o delikatnych nerwach” i dlatego kojarzony jest przede wszystkim ze zdolnością odczuwania. Ponadto nie pytanie jest „wrażliwe”, lecz dopiero odpowiedź, a zatem przekazanie danych, o które pytano. W przypadku słowa „wrażliwe” mamy także do czynienia z możliwym do uniknięcia słowem obcym i modnym. Lepiej można sformułować to w następujący sposób:

Zapytanie stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa, jeśli ...

lub: Zapytanie dotyczy przekazania danych, których bezpieczeństwu łatwo zagrozić, jeśli ...

71 Przestrzegać należy także wzajemnego **stosunku słów** oraz ich sensownego kontekstu. Nielogiczne odniesienia wprowadzają zamęt, zacierają sens wypowiedzi przepisu i odwracają uwagę od właściwego kontekstu regulacji.

Przykład:

Zamiast: ... należy do tego także zachęta do udziału własnego wraz z pomocą sąsiedzką.

lepiej byłoby: ... należy do tego także zachęta do udziału własnego, jak również do angażowania pomocy sąsiedzkiej.

72 **Język przepisów musi być uczciwy**, tzn. nie wolno mu ani tuszować, ani upiększać spraw.

Jeśli np. w przepisie o hodowli kur ciasną drucianą klatkę nazwano by „małą ptaszarnią”, byłoby to upiększeniem. Pod pojęciem „ptaszarni” w języku ogólnym rozumie się otoczone, ogrodzone co najmniej z trzech stron, zadaszone pomieszczenie, w którym ptaki mogą latać. Małe pomieszczenie dla zwierzęcia powinno być nazywane „klatką”.

Upiększeniem mogą też być zapożyczenia z języka polityki lub z języka reklam. Jeśli na przykład zmiana wydajności zostanie nazwana „dynamizacją”, to przeważa wyobrażenie o podwyższeniu wydajności. Analogicznie nie można użyć tego słowa ani też słowa „dopasowanie”, by na przykład ukryć pojęcie zmniejszenia wydajności.

73 **Wybór słownictwa musi iść z duchem czasu**. Należy unikać wyrazów przestarzałych i rzadko stosowanych. I tak, powinno się używać współczesnego słowa „procent” w miejsce przestarzałego „ze stu”.

Dalsze przykłady:

Zamiast słowa „służba strażnicza” lepiej użyć słowo „służba ochrony”.

Zamiast słowa „zgon” lepiej użyć słowo „śmierć”.

Zamiast słowa „znajduje zastosowanie” lepiej użyć słowo „należy zastosować”.

74 Różnorodność językowa i urozmaicenie w przypadku przepisów prawnych schodzą często na dalszy plan, ponieważ przepisy prawne są bardziej zrozumiałe, jeśli dla takich samych treści słowa i wyrażenia stosowane są w sposób **jednolity**. Dotyczy to wyboru słownictwa w ramach jednej ustawy, ale także w szerszym zakresie. Jeśli np. przy okazji nowelizacji zastosowano wyrażenia współczesne, mimo że dana ustawa w wielu miejscach zawiera pojęcia już przestarzałe, należałoby zastąpić je nowocześniejszymi także w pozostałych przepisach, w szczególności wtedy, gdy przepisy znowelizowane przeważają.

75 Mimo to także w tekście przepisów powinno się – w pewnych granicach – przestrzegać **pewnej różnorodności słownictwa**. O ile nie mamy do czynienia z typowo prawnymi pojęciami i środkami wyrazu, dopuszczalna jest ich różnorodność. Nie należy na przykład stosować powtórzeń ani wyrazów pokrewnych.

Przykłady:

Zamiast: Bez naruszenia już istniejącego obowiązku ubezpieczenia członkowie Bundestagu zobowiązani są ... .

Lepiej: Bez naruszenia już istniejącego obowiązku ubezpieczenia członkowie Bundestagu ... muszą ... .

Zamiast: Pracodawca jest uprawniony do rezygnacji z prawa ... .

Lepiej: Pracodawca może zrezygnować z prawa ... .

76 Mimo wymogu stosowania w przepisach języka aktualnego nie należy **stosować tzw. słów modnych**. Słowa takie jak np. „optymalizacja”, „aktywowanie”, „modalność”, „multifunkcyjność”, „horyzont czasowy”, „całościowo” oraz „konwersja” przejściowo używane są w języku ogólnym, znikną jednak, gdy zastąpią je inne modne, przyciągające uwagę odbiorców słowa i wyrażenia.

Dalsze przykłady:

Zamiast „o ile jest to technicznie wykonalne” lepiej zastosować „o ile to możliwe”.

Zamiast „globalnie” lepiej zastosować „na całym świecie”.

77 W języku niemieckim można łączyć ze sobą dowolną ilość rzeczowników. **Wyrazy złożone** stosować należy jednak z rozmysłem. Należy unikać kolubryn słownych, jak „*Schönheitsreparaturkostenpauschale*” lub „*Großkreditobergrenzenüberschreitungen*”. Dotyczy to także tworzenia skrótowych nazw ustaw i rozporządzeń (uwaga nr 334).

Rzeczowniki złożone można często w łatwy sposób rozdzielić.

Przykład:

Zamiast „*Einkommenserzielungsabsicht*” („zamiar osiągnięcia dochodu”) lepiej zastosować „*Absicht, Einkommen zu erzielen*” („zamiar, by osiągnąć dochód”).

Mądrze zastosowane złożenia słów mogą jednak służyć także różnicowaniu pojęć i ekonomiczności języka. Poniższe pytania mogą pomóc przy wyborze słownictwa:

- Czy dane złożenie jest powszechnie używane?
- Czy jest ono przejrzyste i jednoznaczne?

- Jaką funkcję pełni w tekście; czy np. często występuje jako pojęcie kluczowe i dlatego ułatwia zrozumienie tekstu?

Przykład:

Zamiast „*die für den Schluss eines Geschäftsjahres festgestellte Bilanz*” („bilans ustalony na koniec roku obrotowego”) lepiej zastosować „*Jahresschlussbilanz*” („bilans na koniec roku”).

78 **Nie należy używać słów obcojęzycznych**, a już na pewno nie z powodu mody, w celu upiększenia lub zatuszowania czegoś (uwagi nr 72, 76), a zatem nie: „*JobCenter*”, „*Management Programme*”. Tylko w przypadku braku trafnego niemieckiego słowa można zastosować powszechnie przyjęte słowo obcojęzyczne. Dotyczy to w szczególności słów zapożyczonych do języka niemieckiego z języka angielskiego, np. pojęć w fachowym języku techniki informatycznej, których powszechnie używa się we wszystkich dziedzinach społecznych (np. „internet”, „homepage”, „serwer”), czy też standardowe nazwy zawodów (np. kontroler / kontrolerka).

W przypadku słów niezbędnych, które jednak nie są powszechnie znane, pomocne mogą być definicje pojęć lub „teksty towarzyszące” (uwagi nr 59, 65).

79 W przepisach prawnych nie wolno powoływać się na **teksty obcojęzyczne**, nawet jeśli zainteresowani (np. w dziedzinie prawa komunikacji powietrznej) zazwyczaj posługują się takimi tekstami. Do odsyłania nadają się jedynie (uwaga nr 221 i n.) opublikowane niemieckie tłumaczenia; konieczne jest przy tym wskazanie ogólnie dostępnego źródła.

1.5. Szczegółowe wskazówki w sprawie wyboru słownictwa

80 Z tekstu ustawy lub rozporządzenia muszą jednoznacznie wynikać **adresaci** danej regulacji, **stan faktyczny** oraz **skutki prawne**. W szczególności należy jasno wyrazić, w jakim stopniu określone zachowanie jest nakazane lub zabronione.

81 Przy formułowaniu nakazów i zakazów, których naruszenie powinno być zagrożone karą lub grzywną, należy przestrzegać tego, by sprostały

one **zasadzie określoności przepisów karnych** (artykuł 103 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej). Zakres zastosowania oraz znaczenie znamion przestępstwa muszą wynikać z brzmienia ustawy. Dla regulacji spoza Kodeksu karnego oraz z ustawy o wykroczeniach opracowano *Zasady redagowania przepisów karnych i przepisów o grzywnach w pozakodeksowym prawie karnym* (uwaga nr 43).

82 Przy stosowaniu słowa „**móc**” zaleca się ostrożność, gdyż może ono mieć różne znaczenia. Znaczenie potoczne i fachowe różnią się. W znaczeniu potocznym słowo „móc” – jak fachowe słowo „uznanie” – oznacza dla zainteresowanych **możliwość działania**. W przepisach administracyjno-prawnych słowem „móc” wyraża się przyznanie kompetencji do działania według **uznania**. Tymczasem w mowie potocznej „móc” oznacza „być w stanie” lub „opanować coś”.

Przykłady:

§ 437 Kodeksu cywilnego:

Jeśli przedmiot ma wady, kupujący może ...

1. ... zażądać usunięcia wady,
2. ... odstąpić od umowy lub ... obniżyć cenę kupna oraz
3. ... zażądać odszkodowania lub ... zwrotu kosztów.

Tutaj słowem „może” wskazuje się kupującemu różne możliwości działania.

§ 121 ustęp 2 zdanie 1 ustawy o nadzorze ubezpieczeniowym:

Można odmówić zezwolenia, jeśli fakty usprawiedliwiają ocenę, że skuteczność nadzoru nad zakładem reasekurującym może zostać ograniczona.

Tu słowo „może” oznacza uznanie.

§ 17 ustęp 1 ustawy o postępowaniu w sprawach dotyczących udzielania azylu:

Jeśli obcokrajowiec nie opanował języka niemieckiego w wystarczającym stopniu, to do przesłuchania z urzędu należy powołać tłumacza, który ma tłumaczyć na język ojczysty danego obcokrajowca lub na inny język, którego znajomość jest wystarczająca, by mógł on się porozumiewać.

W takim kontekście słowo „może” oznacza „opanować”, „być w stanie”.

83 Jeśli dany urząd ma być związany w swojej decyzji lub chodzi o **zakazy i nakazy**, nie wolno stosować słowa „móc”. Zamiast niego należy wybrać **formy rozkazu** takie jak „musieć”, „należyć” lub „nie wolno...”. Zobowiązania jakiegoś urzędu można wyrazić także **formą rozkazującą czasu teraźniejszego** („Właściwy urząd udziela ..., przesyła ...”).

Przykłady:

§ 53 punkt 1 ustawy o pobycie, pracy zarobkowej i integracji obcokrajowców: Obcokrajowiec zostanie wydalony, jeśli

1. z powodu jednego lub więcej umyślnych czynów karalnych został skazany prawomocnie na karę pozbawienia wolności lub karę dla nieletnich na okres co najmniej trzech lat... .

§ 17 ustęp 4 zdanie 1 ustawy o inżynierii genetycznej:

Jeśli kilku zgłaszających lub wnioskodawców w tym samym czasie w odnośnym urzędzie ma złożyć jednakowe co do treści dokumenty ..., to ów odnośny urząd poinformuje zgłaszających lub wnioskodawców ..., jakie dokumenty powinni złożyć wspólnie... .

84 Także słowa „**powinni**” należy używać z rozważą. **Przepisy wyrażane słowem powinien** różnią się od przepisów zawierających czasowniki „może” i „musi”. Mogą mieć różne znaczenie, na przykład jeśli urząd „powinien” zacząć działać, to oznacza, że jest on do tego zobowiązany. W wyjątkowych przypadkach może jednak z tego zrezygnować, tzn. w sytuacji nietypowej. Słowo „powinien” może jednak też oznaczać, że skutek prawny jakiegoś wykroczenia jest mniej poważny. Spadkodawca „powinien” przykładowo podać, kiedy i w jakim miejscu sporządził testament. Jeśli informacji tych nie ma, testament jest mimo to ważny, jeśli niezbędne ustalenia można poczynić w inny sposób (§ 2247 ustęp 2 i 5 Kodeksu cywilnego).

85 Słowo „**obowiązywać**” używane jest w przepisach prawnych także w różnych znaczeniach. Możemy mieć tu do czynienia z **ustawową fikcją**, z **niepodważalnym lub podważalnym domniemaniem** lub z **odesłaniem**. Z tego względu starannie należy przestrzegać jednoznaczności przy wyborze słownictwa i regulacji. Często jakieś alternatywne sformułowanie wnosi więcej jasności.

W przypadku odesłania:

Przy powoływaniu prezesa lub prezesa obowiązuje § 35.

Alternatywnie: Przy powoływaniu prezesa lub prezesa stosuje się § 35.

W przypadku fikcji:

Członkostwo w Bundestagu dłuższe niż pół roku uznawane jest za pełen rok przy wyliczeniu według zdania 2.

Alternatywnie: Przy wyliczeniu według zdania 2 członkostwo w Bundestagu dłuższe niż pół roku jest równe rocznemu członkostwu w Bundestagu.

W przypadku domniemania niewzruszalnego:

Zgodę uznaje się za wyrażoną, jeśli zainteresowany lub zainteresowana nie wniesie sprzeciwu w wyznaczonym terminie.

Alternatywnie: W sposób niewzruszalny domniemuje się, że zainteresowany lub zainteresowana wyrazili zgodę, o ile on lub ona w wyznaczonym terminie nie wniosą sprzeciwu.

86 Już forma językowa pozwala rozpoznać, na kim spoczywa obowiązek **złożenia wyjaśnień i dowodów**. Zdanie warunkowe rozpoczynające się od „**jeśli nie**”, „**o ile nie**”, „**jak długo nie**”, zawiera **regulację wyjątkową**.

Przykład:

§ 473 zdanie 1 Kodeksu cywilnego:

Prawa pierwokupu nie można przenosić i nie przechodzi ono na spadkobierców uprawnionego, o ile nie postanowiono inaczej.

W przepisie tym zawarta jest jednocześnie regulacja obowiązku wyjaśnienia i udowodnienia. Obowiązek ten można także wyraźnie ustalić.

Przykład:

§ 363 Kodeksu cywilnego:

Jeżeli jako wykonanie zobowiązania wierzyciel przyjął ofiarowane mu w tym celu świadczenie, spada na niego ciężar dowodu, gdy nie chce uznać świadczenia za wykonanie zobowiązania dlatego, że było inne niż to, do którego był uprawniony, albo że było ono niezupełne.

87 **Wzajemną relację kilku regulacji** także można jasno wyrazić językowo. Jeśli chcemy wyrazić, że jakaś regulacja, np. podwyższenie kosztów, ustępuje wobec innych (subsydiarność), można to sformułować w następujący sposób „... **o ile w innych ustawach nie** są zawarte regulacje kosztów” lub wyraźniej „regulacje kosztów innych ustaw **mają pierwszeństwo**”. Sformułowanie to można też wyraźniej dostosować do konkretnego przypadku: „... o ile kosztów nie pobiera się zgodnie z innymi ustawami”. Takie odniesienia muszą być określone dostatecznie dokładnie.

Jeśli obok ewentualnego przepisu da się zastosować dalsze przepisy prawne, można to sformułować w poniższy sposób: „**bez uszczerbku dla praw osób trzecich**” lub „**bez uszczerbku dla przepisów o**”.

Przykład:

Zezwolenia udziela się bez uszczerbku dla prywatnych praw osób trzecich.

Oznacza to, że poprzez administracyjno-urzędowe udzielenie zezwolenia nie wyklucza się cywilno-prawnych roszczeń obronnych osób trzecich.

Zwrot taki jak „regulacje zawarte w innych ustawach **pozostają nienaruszone**” może mieć z kolei różne znaczenie: może chodzić tu o wyjaśniające wskazanie innych przepisów prawnych, przy czym zakresy obowiązywania obu regulacji nie krzyżują się. Poprzez to sformułowanie można następnie zarządzić, że obie regulacje można stosować obok siebie. Czasem zwrot ten wyraża relację pierwszeństwa.

Przykłady:

Wyjaśnienie:

§ 16 ustęp 1 Kodeksu karnego:

Kto przy popełnieniu czynu nie zna okoliczności należących do ustawowych znamion czynu przestępczego, ten działa nieumyślnie. Karalność z powodu nieumyślnego działania pozostaje nienaruszona.

Oznacza to: Kto znalazł się w błędzie co do znamion czynu przestępczego, nie może z braku zamiaru być ukarany za czyn popełniony w sposób umyślny. Natomiast nie jest wykluczona karalność z powodu działania nieumyślnego.

Równoległe stosowanie przepisów:

§ 13 Powszechnej ustawy o równym traktowaniu:

(1) Zatrudnieni mają prawo do złożenia skargi w odnośnych jednostkach zakładu pracy, przedsiębiorstwa lub urzędu, ...

(2) Prawa przedstawicielstw pracobiorców pozostają nienaruszone.

Obok prawa do zażalenia zgodnie z § 13 ustęp 1 Powszechnej ustawy o równym traktowaniu zatrudnieni mogą dochodzić swoich praw zgodnie z §§ 84 i 85 ustawy o ustroju przedsiębiorstw.

Relacja pierwszeństwa:

§ 18 ustęp 2 zdanie 1 ustawy o ogródkach działkowych:

Istniejące w chwili wejścia w życie niniejszej ustawy uprawnienie do wykorzystywania swojej altanki do celów mieszkalnych pozostaje nienaruszone, ...

Zgodnie z § 3 ustęp 2 zdanie 2 ustawy o ogródkach działkowych altanki nie mogą zasadniczo służyć do celów mieszkalnych. Kto przed 1 kwietnia 1983

mógł zamieszkiwać altankę, zachowuje to prawo; zasadniczy zakaz ustępuje owemu prawu.

88 W celu wyjaśnienia lub skonkretyzowania poszczególnych elementów jakiegoś przepisu, można do jego tekstu włączyć dodatki rozpoczynające się od zwrotów „**w szczególności**”, „**na przykład**”, „**przykładowo**” lub „**z reguły**”. Wstęp taki stosuje się, jeśli dany przepis ujmuje także inne tego rodzaju przypadki niewymienione wyraźnie.

Przykłady:

§ 1 ustęp 3 ustawy o majątku:

Ustawa ta dotyczy także roszczeń wobec wartości majątkowych, jak również praw do użytkowania uzyskanych na podstawie nieuczciwych machinacji, np. poprzez nadużycie władzy, korupcję, wymuszenie lub oszustwo ze strony nabywcy, urzędów państwowych lub osób trzecich.

§ 3 ustęp 1 rozporządzenia o małych i średnich urządzeniach grzewczych:

W urządzeniach grzewczych ... wolno stosować wyłącznie następujące paliwa:

...

5. naturalne drewno nie w szczapach, przykładowo w formie trocin, wiórów, pyłu po szlifowaniu lub kory, ...

89 Spójniki „jeśli”, „w przypadku”, „o ile” i „jeśli tylko” rozpoczynają **zdania warunkowe**, jednak z następującą różnicą: „**jeśli**” i „**w przypadku**” wyrażają nieograniczony i absolutny warunek; całkowicie wykluczają skutek prawny lub całkowicie go dopuszczają.

Przykład:

§ 56f ustęp 1 zdanie 1 punkt 1 Kodeksu karnego:

Sąd cofa zawieszenie kary, jeśli skazany

1. w okresie zawieszenia popełni czyn karalny i okaże przez to, że nie spełnił oczekiwań leżących u podstaw zawieszenia kary,

...

Oznacza to, że jeśli skazany w okresie zawieszenia kary popełni czyn karalny, zawieszenie to zostanie cofnięte.

Jeśli z kolei użyte zostaną ograniczające spójniki „**o ile**”, „**jeśli tylko**” i „**jak długo**”, warunek ten otwiera pewne **pole do działania**. Skutek prawny dzia-

ła jedynie w zakresie ustalonym przez tę regulację. Zawsze powinna istnieć możliwość zastąpienia „o ile” i „jeśli tylko” wyrażeniem „w stopniu takim, jak”.

Przykład:

§ 6 zdanie 1 ustawy o wolności informacji:

Prawo dostępu do informacji nie działa, jeśli tylko przeciwstawia się temu ochrona własności intelektualnej.

Oznacza to, że w stopniu, w jakim chroniona jest własność intelektualna, nie działa prawo dostępu do informacji.

90 Słowo „i” należy stosować zawsze wtedy, gdy w jakimś przepisie prawnym:

- ustalone mają być kumulatywnie różne przesłanki znamion czynu karalnego

lub

- z jakimiś znamionami czynu karalnego powiązane mają być kumulatywnie różne skutki prawne.

Poszczególne człony wyliczenia można oddzielić od siebie przecinkami. W tym przypadku, w celu jednoznacznego podkreślenia kumulatywnego charakteru danego wyliczenia, przed ostatnim członem należy użyć „i” lub „**jak również**”. Jeśli słowo „i” wystąpi w ramach kilkuczęściowych członów wyliczenia, ostatni jego człon dołącza się ze spójnikiem „**jak również**”.

Przykład:

§ 1 ustęp 2 rozporządzenia o profilu zawodu i o wymogach egzaminacyjnych w części praktycznej i fachowo-teoretycznej egzaminu mistrzowskiego w rzemiośle cukierniczym:

Do rzemiosła cukierniczego należy zaliczyć następujące wiedzę i umiejętności:

...

48. Konserwowanie urządzeń, maszyn i sprzętów, jak również narzędzi.

91 Słowo „**lub**” należy stosować zawsze wtedy, gdy w danym przepisie prawnym:

- ustalić należy alternatywnie kilka przesłanek znamion czynu karalnego lub

- ze znamionami czynu karalnego skutki prawne powiązane mają być w ten sposób, że każdorazowo wystąpić ma tylko jeden z nich.

Przykład:

§ 439 ustęp 1 Kodeksu cywilnego:

W wykonaniu umowy kupujący według swojego wyboru może zażądać usunięcia wady lub wymiany na rzecz wolną od wad.

Jeśli poszczególne przesłanki lub skutki prawne są oddzielone od siebie przecinkami, to słowo „lub” należy umieścić przed ostatnią przesłanką lub skutkiem prawnym.

92 Dla przejrzystości **wyliczeń** często zaleca się utworzenie listy poszczególnych członów wyliczenia i ponumerowanie ich (uwaga nr 107). W przypadku takich wyliczeń spójnik „i” można opuścić przed ostatnim ich członem, jeśli kumulujący charakter wyliczenia wynika jednoznacznie już ze zdania wprowadzającego. Jeśli wyliczenie ma z kolei charakter alternatywny, przed ostatnią przesłanką lub skutkiem prawnym należy umieścić słowo „lub”.

Przykłady:

W kumulatywnym charakterze:

§ 10 ustęp 3 rozporządzenia o rejestrze dłużników:

Posiadacz zezwolenia winien dopilnować, aby wręczone lub przesłane mu wydruki:

1. przechowywane były oddzielnie,
2. do chwili ich zniszczenia były w każdym czasie dostępne i
3. zabezpieczone przed dostępem osób niepowołanych.

W charakterze alternatywnym:

§ 8 ustęp 2 rozporządzenia o ochronie przed chorobą niebieskiego języka:

Nieprzepisowo w rozumieniu § 76 ustęp 2 punkt 2 ustawy o chorobach zakaźnych zwierząt postępuje ten, kto rozmyślnie lub nierozważnie

1. dokonuje szczepień wbrew § 2 ustęp 1,
2. wbrew § 3 ustęp 3 nie zadba o to, aby podatne na chorobę zwierzę przebywało w odpowiednim pomieszczeniu lub było przewożone,
3. wbrew § 6 ustęp 1 zdanie 1 przewozi podatne na chorobę zwierzę lub
4. wbrew § 6 ustęp 2 nie zgłosi zachorowania, zgłosi nieodpowiednio lub w nieodpowiednim czasie.

- 93** Powiązania „i / lub” i „względnie” są zbyt nieokreślone i dlatego nie należy ich stosować. Jeśli nie chodzi o to, czy:
- przesłanki stanu faktycznego zaistniały wspólnie, czy też oddzielnie lub
  - skutki prawne mają nastąpić tylko pojedynczo czy też wspólnie,
- to także winno być wyrażone w sposób zrozumiały.

Przykład:

§ 3 ustęp 1 załącznika 2 do § 21 regulaminu komunikacji lotniczej:

Następujące sygnały, wydane wspólnie lub pojedynczo, oznaczają, że jakiś samolot znajduje się w trudnym położeniu zmuszającym go do lądowania, jednak nie wymaga natychmiastowego udzielenia pomocy:

1. powtarzające się włączanie i wyłączanie świateł lądowania,
2. powtarzające się włączanie i wyłączanie świateł pozycyjnych ...

- 94** W przypadku negatywnego opisu **wieloczłonowego stanu faktycznego** należy wyjaśnić, czy mamy do czynienia z alternatywnym, czy też kumulatywnym wyliczeniem jego członów.

Przykład:

Zamiast: Stopa podwyżki zmniejsza się ... w przypadku mieszkania, które nie jest wyposażone w ogrzewanie centralne i łazienkę.

Lepiej: Stopa podwyżki zmniejsza się ... w przypadku mieszkania, w którym nie ma ogrzewania centralnego lub łazienki lub obu tych elementów wyposażenia. Należy preferować drugie sformułowanie, ponieważ w przypadku pierwszego nasuwają się następujące pytania:

Czy ów skutek prawny wystąpi w przypadku mieszkania bez centralnego ogrzewania albo w przypadku mieszkania bez łazienki? Czy też tylko w przypadku mieszkania, które nie jest wyposażone ani w centralne ogrzewanie, ani w łazienkę?

1.6. Wskazówki w sprawie długości i budowy zdań

- 95** Krótkie zdania łatwiej zrozumieć niż długie. Przeciętna pamięć krótkotrwała nie jest w stanie objąć zdań z więcej niż siedmioma obiektami lub 22 słowami. Jeśli konieczne jest tworzenie zdań dłuższych, należy uczynić to szczególnie jasno. Poniżej znajdują się wskazówki na temat konstrukcji zdań.

96 **Wypowiedzi ważne** powinny być umieszczone w gramatycznie decydujących miejscach zdania (jak np. podmiot lub dopełnienie). Często można to osiągnąć już przez postawienie orzeczenia możliwie z przodu. Jeśli to możliwe, zdania poboczne powinny stać za orzeczeniem zdania głównego.

Przykład:

Zamiast: Odnosne władze mogą wobec instytucji certyfikujących poczynić kroki w celu zabezpieczenia przestrzegania niniejszej ustawy i rozporządzenia.
Lepiej: Odnosne władze mogą wobec instytucji certyfikujących poczynić kroki, aby zabezpieczyć, że będą one przestrzegać niniejszą ustawę i rozporządzenie.

97 **Jedno zdanie** powinno zawierać tylko **jedną wypowiedź**. Zdania złożone ze zdania głównego i wielu zdań pobocznych należy podzielić na kilka zdań głównych i krótsze ciągi zdaniowe.

Przykład:

Zamiast: Zasiłku przejściowego udziela się na okres, równy okresowi, przez który dany urzędnik piastował stanowisko, z którego został zwolniony, co najmniej na okres sześciu miesięcy, najdłużej na okres trzech lat.
Lepiej: Zasiłku przejściowego udziela się po zwolnieniu na okres, przez jaki urzędnik lub urzędniczka piastowała swój ostatni urząd. Wynosi on co najmniej sześć miesięcy, najdłużej trzy lata.

98 Nie wolno przeładowywać zdań zbyt wieloma ich częściami. Często rozbudowuje się je łańcuchami dopełniaczy lub rzeczowników. Takie zdania należy przekształcić.

Przykłady:

Zamiast: ..., że możliwość wystąpienia przypadku ubezpieczeniowego jest już wykluczona.

Lepiej: ..., że przypadek ubezpieczeniowy już nie może wystąpić.

Zamiast: Za zgodą osób wymagających opieki służby opieki mają obowiązek informować kompetentną Kasę Opieki o informacjach zdobytych podczas wykonywania zabiegów opiekuńczych na temat jakości sytuacji opiekuńczej i o konieczności jej polepszenia.

Lepiej: Służby opieki mają obowiązek po wykonywaniu zabiegów opiekuńczych poinformować o jakości domowej pielęgnacji oraz o koniecznych jej ulepszeniach. Osoby wymagające opieki muszą wyrazić na to zgodę.

99 Zrozumienie jest utrudnione także wtedy, gdy pomiędzy przynależnymi do siebie częściami w zdaniu znajduje się zbyt wiele innych części. Jeśli orzeczenie składa się z kilku elementów, pomiędzy poszczególnymi jego częściami powstaje rama lub kłamra (**kłamra zdaniowa / kłamra czasownikowa**)².

Przykłady:

musi ... wykazać

może ... wnioskować

zostaje ... udzielone

jest ... wykluczone w przypadku ...

zostaje ... włączone

W ramach utworzonych przez owe elementy można wprawdzie umieścić dowolną ilość części zdania. Jednak – zwłaszcza w języku fachowym – zachodzi niebezpieczeństwo przesadnego rozciągnięcia zdania. Zapobiec temu mogą dwa środki: rozramowanie (lub rozklamrowanie) oraz dopisek.

Przykład:

Zamiast: Służby medyczne mają polecać środki do rehabilitacji, rodzaj i zakres usług opiekuńczych, jak również indywidualny plan opieki.

Lepiej: Służby medyczne polecą środki do rehabilitacji, rodzaj i zakres usług opiekuńczych, jak również indywidualny plan pielęgnacji.

100 Bardzo często mamy też do czynienia z **kłamrą rzeczownikową**. Zbyt duża liczba określeń pomiędzy rodzajnikiem a rzeczownikiem prowadzi do trudności w zrozumieniu. Można tego uniknąć przy pomocy zdania przydawkowego.

---

² W języku niemieckim kłamrę tę tworzą: forma osobowa na drugim miejscu w zdaniu i forma bezosobowa, czyli bezokolicznik, lub przedrostek rozdzielny czasownika – przyp. G.W.

Przykład:

Zamiast: ... i czy poza tym z uznania lub zobowiązania wynikające obowiązki będą spełnione.

Lepiej: ... i czy spełnione będą obowiązki, które wynikają z uznania lub zobowiązania.

101 **Powtórzeń rzeczowników można uniknąć**, używając takich słów, jak np. „ten”, „on / ona / ono”, „takie”, „które” lub „przy tym”, „przez to”. Przymordkowanie musi być jednak jednoznaczne.

Przykłady:

§ 267 ustęp 1 Kodeksu handlowego:

Małe spółki kapitałowe to takie, które nie przekraczają dwóch z trzech poniższych cech: ...

§ 10 ustęp 1 zdanie 1 i 2 ustawy o sądach dla nieletnich:

Polecenia to nakazy i zakazy, które regulują zachowanie się nieletniego, a przez to mają wspierać i zabezpieczać jego wychowanie. Oceniając zachowanie się danego młodocianego, nie wolno stawiać mu wymagań przekraczających jego możliwości.

102 **Dotatki wyjaśniające** jak: „przykładowo”, „w szczególności”, „przede wszystkim” i „na przykład” (uwaga nr 88) należy umieszczać w zdaniach, o ile przekraczają one pewną długość.

Przykład:

Zamiast: Kasy opiekuńcze powinny informować ubezpieczonych i członków ich rodzin i udzielać im porad w kwestiach związanych z potrzebą opieki, w szczególności o świadczeniach kas opiekuńczych oraz o świadczeniach i pomocy innych świadczeniodawców.

Lepiej: Kasy opiekuńcze powinny informować ubezpieczonych i członków ich rodzin i udzielać im porad w kwestiach, które są związane z potrzebą opieki. Są to w szczególności kwestie świadczeń ze strony kas opiekuńczych, jak również świadczeń i pomocy ze strony świadczeniodawców.

103 W przypadku zastosowania **konstrukcji bezokolicznikowych** należy uważać na **prawidłowe ich odniesienie**. W przeciwnym razie można zafałszować wymowę danego przepisu. Często lepiej jest zastąpić konstrukcję bezokolicznikową zdaniem podrzędnym z „że” lub „żeby”.

Przykład:

Zamiast: Świadczeniodawcy powinni dążyć do ograniczania potrzeby opieki.
Lepiej: ..., żeby potrzeba opieki była ograniczana.

104 Zależnie od tego, czy **orzeczenie** wyrażone jest w **stronie czynnej**, czy też **biernej**, podkreśla się działających lub „przedmiot działania”.

Dlatego **stronę czynną** należy stosować raczej wtedy, gdy ze względów bezpieczeństwa prawnego należy wyjaśnić, kto działał lub kto ma działać. Zdania należy zaś formułować w stronie czynnej, jeśli w innym przypadku informacji o działającym należałoby dołączyć w formie „przez” lub „ze strony”, przez co powstałyby konstrukcje zdaniowe skomplikowane lub wieloznaczne.

Przykład:

Zamiast: Organizacja urzędu federalnego uregulowana jest przez ministerstwo federalne ...
Lepiej: Ministerstwo federalne ... reguluje organizację urzędu federalnego.

Sformułowania w **stronie biernej** są z kolei często krótsze, ponieważ można w nich opuścić działającego; na pierwszym planie znajduje się działanie i ma ono raczej anonimowy charakter.

Przykład:

§ 7a ustęp 1 zdanie 2 Powszechnej ustawy o kolei:
Zezwolenie zostanie udzielone, jeśli spełnione zostaną wymogi wobec kolei zgodnie z niniejszą ustawą i opierającymi się na niej rozporządzeniami.

1.7. Wskazówki w sprawie budowy tekstu

105 **Logiczna budowa i jasny podział** tekstu mogą w znaczący sposób przyczynić się do lepszego jego zrozumienia. Stąd od początku należy przestrzegać zasady, żeby to, co treściowo przynależy do siebie, znajdowało się obok siebie, i żeby wypowiedź dążyła od sprawy głównej do treści podporządkowanych, od zasadniczej do szczególnej. Aby formalnie zorganizować treść, należy skorzystać z podanych możliwości dzielenia. Dotyczy to zarówno całego tekstu (np. rozdział, dział, część, uwaga nr 377 i n.), jak również poszczególnych przepisów (uwaga nr 368 i n.). Stąd sensownie jest

zaplanować dla nowej treściowo wypowiedzi nowy paragraf lub nowy ustęp. Jeśli to możliwe, jeden paragraf powinien składać się najwyżej z pięciu ustępów, zaś jeden ustęp najwyżej z trzech zdań.

106 To, co zbędne, należy opuścić.

Przykłady:

Zamiast: Odpowiednio należy zastosować przepisy §§ 10 i 11.

Lepiej: Odpowiednio należy zastosować §§ 10 i 11.

Zamiast: ... regularnie powracające sprawy w przebiegu dnia codziennego ...

Lepiej: ... regularnie powracające sprawy dnia codziennego ...

107 Wyliczenia, np. praw i obowiązków, przesłanek i skutków prawnych, osób i sytuacji podlegających im, są w tekstach ustaw nieodzowne. Ich zestawienie można ułatwić poprzez ułożenie elementów wyliczenia w **formie listy** i numerowanie (uwaga nr 92). Taka pomoc przy zrozumieniu zalecana jest przede wszystkim w przypadku dłuższych wyliczeń następujących po sobie. Szczególnie ważne jest przy tym zamknięcie zdań lub części zdań przed rozpoczęciem wyliczania.

Przykład:

Wniosek musi zawierać:

1. oznaczenie stron, ich ustawowych przedstawicieli i pełnomocników procesowych;
2. nazwę sądu, w którym złożono wniosek;
3. informację o dacie urodzenia dziecka;
4. ...
- ...
13. oświadczenie, że ustalenie w postępowaniu uproszczonym nie jest wykluczone zgodnie z § ... .

108 Wyliczenia w tekście ciągłym pozostaną do końca jasne i przejrzyste, jeśli przed poszczególnymi członami wyliczenia powtórzy się rodzajniki i przyimki.

Przykład:

Zamiast: Ministerstwo Federalne ... informuje ... o rozwoju ubezpieczenia pielęgnacyjnego, stanie zaopatrzenia pielęgnacyjnego w Niemieckiej Repu-

blice Federalnej i realizacji zaleceń i propozycji komisji na rzecz ubezpieczenia pielęgnacyjnego.

Lepiej: Ministerstwo Federalne ... informuje ... o rozwoju ubezpieczenia pielęgnacyjnego, o stanie zaopatrzenia pielęgnacyjnego w Niemieckiej Republice Federalnej, a także o realizacji zaleceń i propozycji komisji na rzecz ubezpieczenia pielęgnacyjnego.

109 W **wyliczeniu** można podkreślić rozłożenie akcentów poprzez odpowiednio rosnące lub opadające ułożenie członów wyliczenia (od słabszego wyrażenia do silniejszego lub odwrotnie). Wspólne cechy treściowe uwidaczniają się w szczególności przy jednakowej gramatycznej budowie części zdania lub zdań (tzw. struktura równoległa).

Przykłady:

Układ od wyrażenia silniejszego do słabszego:

Kto, umyślnie lub lekkomyślnie, bezprawnie narusza życie, ciało, zdrowie, wolność, własność lub jakieś inne prawo drugiej osoby, ...

Struktura równoległa:

Karą pozbawienia wolności zostanie ukarany ten, kto:

1. dokonuje kradzieży, przy czym on lub jego współnik
  - a) nosi przy sobie broń lub inne niebezpieczne narzędzia,
  - b) nosi przy sobie inne narzędzia lub środki służące do przełamywania oporu innej osoby... .

1.8. Równe traktowanie kobiet i mężczyzn pod względem językowym

110 Projekty ustaw powinny także w warstwie językowej wyrażać równą pozycję kobiet i mężczyzn (§ 42 ustęp 5 zdanie 2 Wspólnego Regulaminu ministerstw federalnych, § 1 ustęp 2 ustawy o równouprawnieniu w Federacji). Przy wymienianiu osób w przepisach, gramatyczny rodzaj nie zawsze zgadza się z płcią wymienianej osoby. Uogólniając, tradycyjnie używa się **ogólnej formy męskiej**³. Usprawiedliwione jest to w przypadkach, kiedy

³ W oryginale „*generisches Maskulinum*”. Po reformie języka niemieckiego z roku 1970 tzw. *generisches Maskulinum* jest używany zarówno dla określenia osób płci męskiej, jak i żeńskiej – przyp. G.W.

płeć nie jest znana lub dla danego kontekstu jest ona nieważna. I tak pod nazwami „właściciel”, „sprzedający”, „najemca” można rozumieć osoby płci męskiej i żeńskiej, a także osoby prawne.

Przykład:

§ 535 Kodeksu cywilnego:

(1) Przez umowę najmu wynajmujący zobowiązany jest zapewnić najemcy używanie przedmiotu najmu podczas okresu najmu. Wynajmujący ma obowiązek oddać najemcy przedmiot najmu w stanie pozwalającym na jego użytkowanie zgodnie z umową i podczas okresu najmu utrzymywać go w tym stanie. Ma obowiązek ponoszenia kosztów spoczywających na przedmiocie najmu.

(2) Najemca zobowiązany jest uiszczać wynajmującemu uzgodniony czynsz.

Określenia osób, które są tylko rodzaju żeńskiego (np. sierota, zakładnik⁴, osoba) występują rzadko.

111 Z zasady równouprawnienia mężczyzn i kobiet (art. 3 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej) wynika, że przepisy z reguły skierowane są w jednakowym stopniu do mężczyzn i do kobiet. Jednak nagromadzenie określeń właściwych dla rodzaju męskiego może wywołać wrażenie, że kobiety są przeczołgane lub jedynie „dołączane”. Jednakowe traktowanie pod względem językowym w przepisach prawnych ma na celu **zwrócenie się bezpośrednio do kobiet** i przedstawienie ich jako zainteresowanych w takim samym stopniu.

112 Dążenie do **jednakowego traktowania** kobiet i mężczyzn **pod względem językowym w tekstach przepisów** nie może się odbywać kosztem **zrozumiałości** czy też jasności. Dlatego dla tekstów prawnych obowiązują następujące zasady:

- Określenie osoby musi być jednoznaczne (nie: „kupujący i / lub kupująca”).
- Tekst musi być sformułowany tak, żeby był zrozumiały także wtedy, gdy jest odczytywany.
- Tekst musi pozostać przejrzysty.
- Sformułowanie nie powinno zbyt odchodzić od języka używanego powszechnie.

⁴ W języku niemieckim jest to wyraz rodzaju żeńskiego – przyp. G.W.

113 Zalecenia jednakowego traktowania kobiet i mężczyzn pod względem językowym tylko w ograniczonym stopniu obowiązują w przypadku określeń obejmujących (także) **osoby prawne**, ich organy lub inne, posiadające zdolność prawną związku jakichś osób. Dzieje się tak dlatego, że w odróżnieniu od osób fizycznych mają one jedynie rodzaj gramatyczny. Jeśli równocześnie kieruje się także do osób fizycznych, w interesie zrozumiałości tekstu nie trzeba osobno podkreślać ich naturalnego rodzaju.

Przykłady:

wyłącznie dla osób fizycznych:

obywatele i obywatelki, żołnierze i żołnierki

m.in. dla osób prawnych:

odnajmujący, najemca, pracodawca

114 Istnieją różne **możliwości** jednakowego traktowania kobiet i mężczyzn pod względem językowym, przede wszystkim poprzez:

- określenia osób neutralne pod względem rodzaju („kadra nauczycielska”, „osoba zaufania”),
- kreatywne opisy umożliwiające zrezygnowanie z nazw osób („kto przewodzi ...”, „w zastępstwie wezwano ...”),
- formy parzyste („urzędnicy i urzędniczki”).

115 **Niedozwolona jest** w tekście przepisów **skrótowa pisownia** form parzystych. Pisowni z dużym „I” zapisanym w środku słowa, kursywą lub w nawiasie nie można przekazać ustnie. Podwójny rodzajnik („*der/die KäuferIn*”) w liczbie pojedynczej powoduje, że tekst staje się mało przejrzysty. Problem ten znacznie zaostrza się, jeśli dane słowo odmieniamy (tu: drugi przypadek w lp. i lm. „*des/der Käufer/s/In*”, „*den Käufer(n)/Innen*”).

116 Wymóg jednakowego językowego traktowania mężczyzn i kobiet **najlepiej** urzeczywistniają **określenia rodzaju nijakiego**, niemówiące nic o naturalnym rodzaju nazwanej osoby lub osób. Należy je preferować w celu zastąpienia form męskich.

Do dyspozycji są następujące nazwy:

- zestawienia i sformułowania przy pomocy **słów neutralnych rodzajowo**, jak „osoba”, „członek”, „pomoc”, „siła”, „strona”, „część”, „ludzie” („inna osoba” zamiast „inny”, „osoba zaufania” zamiast „przedsta-

wiciel”, „członek rady” zamiast „radny”, „pomoc domowa” zamiast „sprzątaczką”, „osoba zatrudniona w niepełnym wymiarze godzin” zamiast „pracownik w niepełnym wymiarze godzin”),

- **rzeczowniki o neutralnym rodzaju**, od których nie można utworzyć formy żeńskiej, jak „człowiek”, „ofiara”, „opiekun”⁵ oraz zestawienia z końcówką „-ling” („*Prüfling*”, „*Flüchtling*”),
- neutralne formy **przymków** („wszyscy”, „ci”, „nikt”),
- **nazwy grup, rzeczy i procesów**, np. złożenia z końcówką „-schaft”, „-personal” lub wyrażenia takie jak: „dziekanat”, „zarząd”, „prezydium”, „kierownictwo”, „zastępstwo”,
- **formy przymiotników odrzeczownikowych w liczbie mnogiej** („spokrewnieni”, „biegli”, „niemieckie”, „małoletnie”) oraz imiesłowu („młodociany”, „urzędniczy”, „zatrudniony”, „ubezpieczony”), jeśli nazwać mamy jakąś grupę osobową. W przypadku przymiotników odrzeczownikowych oraz imiesłowów także w liczbie pojedynczej forma męska i żeńska są takie same, wobec tego równolegle należy użyć tylko rodzajnika („*der oder die Sachverständige*”, „*der oder die Angestellte*”).

117 Wyrażenia odnoszące się do konkretnego rodzaju stosuje się w przypadku **kreatywnego opisu** w sposób neutralny:

- **określenia okolicznikowe** (zamiast „działać jako przedstawiciel”) lepiej będzie „działać w czymś imieniu”),
- sformułowania z **przydawkami** (zamiast „porada lekarza” lepiej będzie „porada lekarska”),
- **czasownikowa forma opisowa**, którą i tak zasadniczo należy preferować zamiast stylu rzeczownikowego (zamiast „jest następcą prawnym” lepiej będzie „przejął stanowisko”),
- **sformułowania w stronie biernej**, o ile jasne jest, kto ma działać lub kto działał (zamiast: „Urzędnik musi dołączyć następujące dokumenty: ...”, lepiej będzie: „Do wniosku należy dołączyć następujące dokumenty: ...”; uwaga nr 104),
- zdania przydawkowe z zaimkiem „**kto**”. Wprowadź słowo „kto” wiąże się z formami rodzaju męskiego („kto...”, stracił swoje prawo”). Ich nagromadzenia można jednak uniknąć poprzez sprawdzenie, czy

⁵ Wyrazy te w języku niemieckim są rodzaju nijakiego – przyp. G.W.

w jednoznacznych kontekstach nie są one zbędne lub czy można je zastąpić słowem „własny”.

Przykłady:

Zamiast: Kto wkracza na teren, winien jest okazać jego przepustkę służbową.

Lepiej: Kto wkracza na teren, winien jest okazać swoją przepustkę służbową.

Zamiast: Kto nie zamyka jego domu, ...

Lepiej: Kto nie zamyka własnego domu, ...

118 Zbyt częste stosowanie **form parzystych** może doprowadzić do zaburzenia przejrzystości tekstu ustawy i odwrócić uwagę od treści regulacji. Błędów tych można unikać, stosując formy parzyste tylko **okazjonalnie**, a **równocześnie** korzystać z możliwości rodzajowo neutralnych sformułowań (uwaga nr 116). Formy parzyste powinny znajdować się przede wszystkim w centralnym miejscu tekstu przepisów. Są to miejsca w tekście, gdzie na przykład mamy do czynienia z funkcjami, prawami i obowiązkami poszczególnych osób i z tego względu ważne jest pokazanie, że odnoszą się one zarówno do mężczyzn, jak i do kobiet. Formy parzyste można zręcznie zastosować także wtedy, gdy w odpowiednim miejscu chcemy podkreślić kobiety lub gdy chcemy tam znaleźć jakieś rozwiązanie, a nie jest możliwe zastosowanie sformułowania neutralnego, np. w przypadku nazw pojedynczych osób („prezydentka lub prezydent”, „ministerka federalna lub minister federalny”).

119 W przypadku **zmiany** jakiegoś **przepisu prawnego** zasadniczo należy przy tej okazji zastąpić generyczny rodzaj męski (*generisches Maskulinum*), zastosowany w ramach tego samego tekstu prawnego, neutralnymi nazwami osób lub kreatywnymi formami opisowymi.

120 O ile autor tekstu wyjątkowo miał na myśli **wyłącznie mężczyzn**, należy wyrazić to jednoznacznie, np. poprzez dodanie słowa „męski”, „tylko” lub „wyłącznie”. Dodatki takie są zbędne w przypadku przepisów dotyczących w innym miejscu tylko mężczyzn na podstawie ustalenia ustawodawcy (np. w związku z obowiązkiem obronnym lub służbą cywilną).

Przykład:

§ 80 ustawy o żołnierzach:

Jeśli osoby wymienione w § 59 podlegają obowiązkowi służby wojskowej (§§ 1 i 3 ustawy o obowiązku służby wojskowej), to w pierwszym rzędzie należy zastosować obowiązujące ustalenia.

§ 1 ustęp 1 ustawy o obowiązku służby wojskowej:

Obowiązkowi służby wojskowej podlegają wszyscy mężczyźni, którzy ukończyli 18 rok życia, są Niemcami w rozumieniu Ustawy Zasadniczej ...

121 W przypadku **nazw zawodów, urzędów i funkcji** ustawy i rozporządzenia powinny wyraźnie posługiwać się określeniami trafnymi zarówno dla mężczyzn, jak i dla kobiet. Dawniejsze przepisy nieodpowiadające temu wymogowi lub odpowiadające jedynie częściowo, należy w procesie nowelizacyjnym dostosować.

Przykłady:

Wykonywanie zawodu lekarskiego jest wykonywaniem medycyny pod nazwą zawodu „lekarz” lub „lekarka”.

„Pielęgniarka”, „pielęgniarz”, „pielęgniarka dziecięca”, „pielęgniarz dziecięcy” posiadający zezwolenie lub równe z nim świadectwo państwowe (uznanie, atest, zaświadczenie) mogą nadal używać tej nazwy zawodu.

Kto chce używać nazwy zawodu „akuszerka” lub „akuszer”, musi uzyskać zezwolenie.

Zawód wyuczony „specjalista pogrzebowy” jest określeniem oficjalnie uznanym przez państwo.

Nazwy zawodów, urzędów i funkcji z końcówką „-mann”, np. „*Vertrauensmann*” lub „*Amtmann*” w konkretnym zastosowaniu dla kobiet są błędne. Z tego względu przy nowelizacji ustawy należy je pilnie zastąpić wyrażeniami neutralnymi („osoba zaufania”) lub uzupełnić odpowiednimi nazwami z końcówką „-frau” („*Amtfrau*”).

122 Choć ukształtowanie i wybór słownictwa dla formularzy (np. wniosków) i dokumentów osobistych (np. legitymacje, paszporty, zaświadczenia) ustalone są w przepisach prawnych, należy przestrzegać zasady, aby użyte słowa odnosiły się także do kobiet. Można to zagwarantować, stosując sformułowania neutralne („podpis” zamiast „podpis właściciela”) lub – jeśli to nie jest możliwe – stosując formy parzyste z rozpisanymi nazwami

dla mężczyzn i kobiet („podpis właściciela lub właścicielki”). Jeśli w poszczególnych przypadkach forma parzysta, w której forma zbędna będzie skreślona, nie jest możliwa lub pożądana (np. w dokumentach), to takie dokumenty należy sporządzać dla mężczyzn i kobiet odrębnie.

123 Oceny, które sformułowanie należy preferować z punktu widzenia fachowego i językowego, można dokonać jedynie w przypadku poszczególnych przepisów w konkretnym kontekście danej regulacji. Językowo bez zarzutu, a jednocześnie zgodnie z rodzajem, najłatwiej jest formułować tekst, wykorzystując formy neutralne oraz zrećnie przy tym używając form parzystych.

1.9. Pisownia

124 W celu uzyskania jednolitego wyglądu tekstu wszelkich przepisów prawnych należy starannie przestrzegać poniższych zaleceń. Odstępnie od nich można usprawiedliwić jedynie potrzebą zachowania **jednolitego wyglądu** pojedynczej ustawy lub pojedynczego rozporządzenia. Może to być np. konieczne, jeśli formułuje się zmiany włączane następnie do „starych” tekstów przepisów.

125 W przypadku pisowni liczb należy przestrzegać następującej reguły: jedna **cyfra** jest jednym znakiem dla danej **liczby**. Mamy dziesięć cyfr arabskich (od 0 do 9) oraz siedem cyfr rzymskich (I, V, X, L, C, D, M). Liczba 15 składa się zatem z cyfr arabskich 1 i 5, liczba IX z cyfr rzymskich I i X.

126 Liczby do dwunastu włącznie, o ile używamy ich jako liczebników głównych i porządkowych, wyrażamy zasadniczo **słownie**, liczby od 13 wzwyż zasadniczo wyrażamy **cyframi**.

Przykład:

We wszystkich urzędach zatrudniających z reguły co najmniej pięć osób uprawnionych do głosowania, z których trzem przysługuje bierne prawo wyborcze, tworzy się rady przedstawicieli pracowników służby publicznej. Biernego prawa wyborczego nie posiadają zatrudnieni pracujący tygodniowo regularnie mniej niż 18 godzin.

Liczbę 1 można pisać jako cyfrę, o ile konieczne jest odróżnienie jej od rodzajnika nieokreślonego „*ein*”.

127 **Cyframi zawsze** wyraża się godziny, procenty, dane techniczne, jak wymiary, wagę oraz inne znormalizowane jednostki oraz schematyczne wyliczenia. Przed pojedynczymi cyframi nie stawia się zera.

Przykład:

§ 1 ustęp 3 ustawy o określaniu czasu:

Skoordynowany czas światowy określany jest przez skalę o poniższych cechach:

1. Odpowiadał on 1 stycznia 1972, o godz. 0.00, punktowi czasowemu 31 grudnia 1971, godz. 23.59,59,96 sekund średniego czasu słonecznego południka zerowego.
2. ...

128 Nazwy miar, wag i innych znormalizowanych **jednostek** wpisuje się w bieżącym tekście przepisu. W tabelach, spisach itd. można je przedstawić w przyjętych ogólnie skrótach (uwaga nr 139 i n.).

129 W bieżącym tekście **ułamki** zapisuje się słownie.

Przykłady:

Ustawa taka wymaga zgody dwóch trzecich członków Bundestagu.

O ile postanowienie walnego zgromadzenia wymaga kwalifikowanej mniejszości (większości dwóch trzecich lub trzech czwartych), ...

Przy wyliczaniu wartości na okresy krótsze niż jeden miesiąc za podstawę należy przyjąć jedną trzydziestą wartości ... na dzień.

130 **Stosunek dwóch wielkości do siebie** można podać w następujący sposób: „Stosunek witaminy B₁₂ do mannitolu (E 421) nie może być mniejszy niż 1 : 1000”.

131 Słowa utworzone z **jednej liczby i przyrostka** zapisuje się łącznie („*achtfach*” – ośmiokrotnie, „*achtmal* – osiem razy”). Dotyczy to także przypadku, gdy liczbę zapisano cyframi („*27fach*” – dwudziest siedmiokrotnie).

Przykłady:

§ 56 ustęp 2 zdanie 3 ustawy o wspieraniu sztuki filmowej:

W przypadku teatrów filmowych spełniających obie przesłanki zdania 2, od-wiedzający będą liczeni poczwórnice.

§ 8 Kodeksu postępowania cywilnego:

O ile istnienie lub trwanie stosunku dzierżawy lub najmu są sporne, de-cydująca jest kwota dzierżawy lub czynszu przypadająca na łączny sporny okres oraz, jeśli dwudziestopięciokrotna kwota rocznego wynagrodzenia jest mniejsza, to owa kwota jest decydująca dla wyliczenia wartości.

132 Liczby o **więcej niż trzech miejscach**, poczynając od znaków dzie-siętnych, rozdzielane są spacjami na grupy po trzy cyfry. Od tej re-guły są wyjątki (np. numery stron). Przy podziale na owe grupy **nie** stosuje się kropkę.

Przykład:

§ 23 ustęp 3 zdanie 2 ustawy o wynagrodzeniu świadków, biegłych i sędziów niezawodowych:

Wynagrodzenie wynosi

1. w przypadku sumy inwestycji od 10 000 do 25 000 euro za każdą godzinę wykorzystania 5 euro ...

133 W przypadku **daty** dni zapisuje się bez zera na przedzie. Nazwy mie-sięcy zawsze zapisuje się słownie. Rok podaje się czterema cyframi.

Przykład:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z 1 stycznia 2009.

W spisach, tabelach, drukach itp. dopuszczalna jest pisownia odbiegająca od ww. reguł, o ile jest to konieczne ze względu na formę. W ramach jednej ta-kiej części należy postępować jednolicie.

134 **Kwoty pieniężne** wyraża się cyframi. Jeśli kwoty podajemy w bieżą-cym tekście przepisu prawnego, „miliony” i „miliardy” należy pisać słownie. Liczbę milionów i miliardów wyraża się cyfrą.

Przykład:

§ 22 ustęp 2 zdanie 1 ustawy o wynagrodzeniach adwokatów:

Wartość ta w takiej samej sprawie wynosi maksymalnie 30 milionów euro, ...

Od tej reguły istnieją **wyjątki** (patrz także uwaga nr 135 i n.). I tak przy zmianach prawa z uwzględnieniem istniejącego tekstu należy pamiętać, aby całość była jednolita. Jeśli wyjątkowo kwoty pieniężne wyrażone są słowami, słowo „jeden” należy odmieniać jak rodzajnik nieokreślony (*ein*).

Przykład:

Minimalna wartość akcji musi wynosić **jedno** euro (*einen Euro*).

135 W ustawach budżetowych oraz w tabelach kwoty milionowe lub miliardowe wyraża się cyframi.

Przykład:

§ 1 ustawy budżetowej 2007:

Plan budżetu federalnego na rok 2007, stanowiący załącznik do niniejszej ustawy, ustala się w przychodach i wydatkach na 270 500 000 000 euro.

136 W **przepisach o grzywnach** ich wysokość podawana jest zawsze słownie (porównaj uwaga nr 68 w „zaleceniach w sprawie formułowania przepisów o karach i grzywnach w prawie o karach dodatkowych”, uwaga nr 43). W przypadku grzywny za naruszenie porządku i grzywny w celu przymuszenia pozostaje się z kolei przy regule podstawowej (uwaga nr 134).

137 Przy podawaniu kwot pieniężnych **nazwa waluty** podawana jest po kwocie. Nazwy walut zasadniczo zapisuje się w pełnej formie, jednak w spisach, tabelach, drukach itp. można stosować skróty (przykład: „EUR”, „SFR”) lub ogólnie znany symbol danej waluty (przykład: „€”, „\$”). W ramach informacji o kwotach nazwy walut podaje się bez zmiany w liczbie pojedynczej, także jeśli kwoty te są większe niż 1 („10 centów”, „50 euro”). W przypadku kwot pieniężnych podawanych w pełnych euro nie zapisuje się pustych miejsc po przecinku („osoby ciężko upośledzone otrzymują ... dodatek w wysokości 68 euro miesięcznie”); w spisach, tabelach, drukach itp. dopuszczalna jest pisownia odbiegająca od powyższej reguły.

138 W przypadku **zaokrąglania** liczb należy podać jednostkę i regułę zaokrąglania.

Przykład:

§ 30b ustawy o dopuszczeniu osób i pojazdów do ruchu drogowego:

Pojemność silnika należy obliczać w następujący sposób:

1. ...
2. Pojemność silnika należy zaokrąglić do pełnych centymetrów sześciennych w górę lub w dół.
3. Jeśli po miejscu podlegającym zaokrągleniu znajduje się jedna z cyfr od 0 do 4, wartość zaokrągla się w dół, jeśli zaś jedna z cyfr od 5 do 9, zaokrągla się w górę.

1.10. Skróty

139 W tekstach przepisów prawnych zasadniczo nie stosuje się skrótów. Stąd w pełnej formie zapisuje się „na przykład”, „w związku z”, „w wersji z dnia” oraz „w szczególności”.

140 Istnieje niewiele **wyjątków**, w których zastosowanie skrótu jest **dopuszczalne**. I tak skróty ustalone w informacjach o miejscu publikacji stosuje się dla organów publikujących (uwaga nr 178 i n.). W przepisie może znaleźć się także nazwa własna lub nazwy oficjalne zawierające skróty. W celu lepszego ich zobrazowania podaje się je często **w tabelach, spisach lub wzorach**.

141 Przy zastosowaniu skrótów można sięgnąć do oficjalnych **lub** ogólnie przyjętych skrótów lub znaków.

I tak, przykładowo w przypadku jednostek i oznaczeń jednostek miar, wag i innych znormalizowanych jednostek (uwaga nr 178) stosuje się wskazówki z **rozporządzenia o jednostkach miar**⁶. Rozporządzenie to informuje także o stosowaniu znaków wyrażających wielokrotności dziesiętne i części jednostek (np. *Kilo, Dezi, Milli, Mikro*).

Skróty nazw organów konstytucyjnych, najwyższych władz federalnych i najwyższych trybunałów Federacji oraz władz federalnych, sądów federal-

---

⁶ Rozporządzenie o jednostkach miar z 13 grudnia 1985 (BGBl. I s. 2272), które ostatnio zostało zmienione przez artykuł 5 ustawy z 3 lipca 2008 (BGBl. I s. 1185), w wersji obowiązującej.

nych, biur federalnych oraz innych instytucji podano w **Wykazie skrótów** Federalnego Urzędu Administracyjnego⁷.

142 Skróty, które **nie są powszechnie znane**, należy **wyjaśnić**, na przykład legendą, wskazówkami w nawiasie lub w stopce. Nie jest to konieczne tylko wtedy, jeśli ze względu na krąg adresatów przepisu można założyć, że dany skrót jest znany.

143 W przypadku tworzenia nowych skrótów zastosowanych tylko w jednym przepisie prawnym (załącznik, tabela, wzór), wybrany skrót powinien składać się z elementów formy długiej. Jeśli skróty takie składają się z wielkich liter (np. „PKH” dla *Prozesskostenhilfe*), zapisuje się je bez kropek.

1.11. Daty i terminy

144 Duże znaczenie mają regulacje na temat dat i terminów. Decydują one o tym, czy prawa powstały lub wygasły, czy działanie jakiejś osoby jest prawnie istotne, czy też nie, czy regulacje są skuteczne, czy też już nieważne. Regulacje na temat terminów muszą zapewniać jasność i pewność prawa. Stąd szczególnie ważne jest, aby np. w przypadku **przepisów przejściowych** oraz w przypadku **przepisów o wejściu w życie i wygaśnięciu** formułować je szczególnie dokładnie pod względem językowym i jednoznacznie.

145 Słowo **data** powinno najczęściej oznaczać przełomowy moment, np. zamianę starego prawa na nowe, a tym samym wyznaczać początek lub koniec jakiegoś przedziału lub okresu czasu (uwaga nr 149 i n.). Określenie daty musi **jednoznacznie wyrażać, czy uwzględniony jest dany wymieniony dzień**.

146 W przypadku formułowania dat należy zachować ostrożność. Mylące jest na przykład takie sformułowanie jak „Wniosek można składać **do** 12 grudnia 2008”, ponieważ z takiego sformułowania nie wynika bez wątplenia, czy przy obliczaniu tego przedziału czasowego dzień 12 grudnia

---

⁷ Ogłoszenie federalnego Urzędu Administracyjnego z 15 sierpnia 2005 (GMBl s. 1061).

2008 należy do niego wliczyć, czy też nie. W tym przypadku jasność zapewnią inne sformułowania:

Przykłady:

Jeśli dzień 12 grudnia 2008 nie ma być wliczany, a zatem **końcem** tego przedziału ma być 11 grudnia 2008, godz. 24.00:

- Wniosek można składać do upływu 11 grudnia 2008 lub:
- Wniosek można składać do 11 grudnia 2008 włącznie.
- Wniosek można składać tylko przed 12 grudnia 2008.

Zależnie od celu regulacji pomocne mogą być także rozgraniczenia negatywne:

Przykłady:

Po 11 grudnia 2008 nie można już składać wniosku.

Wnioski złożone po 11 grudnia 2008 nie będą uwzględnione.

Wnioski złożone od 12 grudnia 2008 nie będą uwzględnione.

Jeśli data ma wyznaczać jakiś przedział czasu, można to sformułować w poniższy sposób:

Przykłady:

Jeśli **początkiem** jakiegoś przedziału czasowego ma być 12 grudnia 2008:

- Wniosek można składać od 12 grudnia 2008
- Wniosek można składać najwcześniej 12 grudnia 2008
- Wniosek można składać z początkiem 12 grudnia 2008
- Wniosek można składać po 11 grudnia 2008
- Wniosek można składać po upływie 11 grudnia 2008.

147 W przypadku zastosowania przyimka „w” należy rozróżnić, czy określa się początek jakiegoś przedziału czasowego skierowanego w przyszłość, czy też koniec przedziału czasowego z przeszłości. Wymieniony dzień jest zawsze cały uwzględniany w zaczynającym lub kończącym się okresie czasu. I tak stwierdzenie „... wchodzi w życie z dniem 13 kwietnia 2008” oznacza, że dana regulacja stanie się w przyszłości prawomocna z początkiem wymienionego dnia, o godz. 0.00. Jeśli z kolei określone jest „... traci moc z dniem 12 kwietnia 2008”, to obowiązujący do tej pory przepis traci swą moc prawną z upływem wymienionego dnia o godz. 24.00.

148 Jeśli w przepisach prawnych jako datę podaje się **pierwszy** lub **ostatni dzień miesiąca lub roku**, chodzi z reguły o dzień zmiany roku lub miesiąca, a zatem koniec ostatniego dnia miesiąca lub roku o północy (godz. 24.00) lub początek pierwszego dnia miesiąca lub roku o północy (godz. 0.00). W praktyce prawodawstwa doprowadziło to do zróżnicowanych sformułowań. I tak przedział czasu kończący się 31 grudnia 2008, o godz. 24.00 określa się zarówno sformułowaniem „do 31 grudnia 2008”, jak i sformułowaniem „do 1 stycznia 2009”.

Uwzględniając ogólne użycie języka oraz interes jasności prawa, moment ten należy także w tych przypadkach sformułować **jednoznacznie**, odpowiednio do uwagi nr 145 i n.

149 **Termin** to ograniczony, a zatem określony lub możliwy do określenia przedział czasu. Okresy wylicza się zasadniczo w pełnych dniach. **Początek terminu** to początek dnia kalendarzowego o północy (godz. 0.00), **koniec terminu** to koniec danego dnia kalendarzowego o północy (godz. 24.00).

150 W przypadku terminów liczonych w **tygodniach, miesiącach lub latach** często nie jest pewne, jak wyznaczyć datę jego upływu. Stąd zawsze należy jasno wyrażać swoją intencję. Jednoznaczne są odniesienia do tygodni, miesięcy i lat **kalendarzowych**. I tak np. jeden tydzień ma zawsze siedem dni; jeśli jednak jako termin określony jest tydzień kalendarzowy, to termin ten rozpoczyna się dopiero wraz z następnym poniedziałkiem, o godz. 0.00, a kończy się w następującą po nim niedzielę, o godz. 24.00.

Zgodnie z uprzednimi zaleceniami jednoznaczne będzie dodanie do początku i końca terminu konkretnej daty.

Przykłady:

Od 1 stycznia 1995 do upływu 10 czerwca 1995 czynsz ustalony jest zgodnie z pierwszym i drugim rozporządzeniem o wynajmie nieruchomości ... .

Od 11 czerwca 1995 do 31 sierpnia 1995 wynajmujący może żądać podwyższenia owego czynszu ... .

151 W sprawie formułowania przepisów o obowiązywaniu posługujących się terminami odnoszącymi się do ogłoszenia, zobacz uwagi nr 447 i n.

2. Nazwy

2.1. Nazwy Niemieckiej Republiki Federalnej, krajów związkowych, innych państw i wybranych obszarów państwa w przepisach prawnych

152 Artykuł 20 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej ustala dla państwa niemieckiego nazwę „**Republika Federalna Niemiec**”. Należy ją stosować także w przepisach prawnych, zawsze w pełnej formie.

153 Jeśli w przepisach prawnych mowa jest o wszystkich 16 **krajach związkowych**, wystarczy sformułowanie „kraje”. Jeżeli wymienione mają być tylko niektóre kraje związkowe lub rządy krajowe, można wymienić ich nazwy (np. „Rządy krajów Berlin, Brandenburgia ... upoważniono...”).

154 Cytaty z nazwą „**Niemiecka Republika Demokratyczna**” występują jeszcze tylko w związku ze sprawami dotyczącymi przeszłości (np. „Umowy Niemieckiej Republiki Demokratycznej”). Dodawanie słowa „byłej” jest zbędne.

155 Dla określenia w przepisach **obszaru państwa Republiki Federalnej Niemiec** mamy kilka sformułowań do wyboru. Obok sformułowań „obszar Republiki Federalnej Niemiec” lub „obszar Federacji” można użyć także sformułowań „w kraju” lub „Niemcy”. W ramach jednego przepisu lub jednej dziedziny prawa należy jednak dla tych samych spraw stosować jednakowe pojęcia.

156 Zwrot „**obszar obowiązywania niniejszej ustawy**” wydaje się być stosowny zwłaszcza wtedy, gdy przestrzenny zakres obowiązywania danych przepisów nie rozciąga się na cały obszar kraju lub wykracza poza jego granice.

157 **Obszar poza Republiką Federalną Niemiec** można ogólnie określić słowem „zagranica”. Dla określenia prawa, instytucji i spraw innych państw można użyć przymiotnika „zagraniczny”. Dla dokładnego

nazwania innych państw miarodajny jest „wykaz nazw państw dla użytku urzędowego w Republice Federalnej Niemiec”⁸.

2.2. Nazwy organizacji międzynarodowych oraz umów dotyczących prawa międzynarodowego

158 W przypadku **organizacji międzynarodowych** w ustawach i rozporządzeniach na szczeblu federalnym należy używać nazw ustalonych przez państwa członkowskie Unii Europejskiej w traktatach założycielskich. Niemieckie nazwy można zaczerpnąć z niemieckiego tekstu Traktatu lub z jego urzędowego tłumaczenia. Jeśli Republika Federalna Niemiec ratyfikowała dane porozumienie, tekst niemiecki zgodny jest z daną ustawą ratyfikacyjną w wersji ogłoszonej w części II *Bundesgesetzblatt*. To samo odnosi się do nazw **organów** organizacji międzynarodowych. O ile w traktatach założycielskich nie ustalono żadnych nazw specjalnych, należy używać nazw ustalonych przez owe organizacje. Również te określenia są używane w niemieckich ustawach i rozporządzeniach wyłącznie w języku niemieckim.

159 W przypadku tytułów umów prawa międzynarodowego w ustawach ratyfikacyjnych i związanych z nimi rozporządzeniach należy przestrzegać wytycznych dla redagowania ustaw ratyfikacyjnych i rozporządzeń o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej opracowanych przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości (zob. zał. 1).

160 Do tekstu traktatu prawa międzynarodowego można odnieść się w innych przepisach prawa Federacji, o ile został on opublikowany **w języku niemieckim** (język traktatu lub urzędowe niemieckie tłumaczenie) a źródło, w którym go opublikowano, jest **ogólnie dostępne**. W przepisie należy dokładnie określić miejsce publikacji lub instytucję, która daje możliwość zapoznania się z tym tekstem umowy (uwagi nr 79, 221 i n.).

161 Traktaty międzynarodowe **ratyfikowane** przez Republikę Federalną Niemiec, a **powoływane** w innych przepisach prawa Federacji,

⁸ www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Terminologie/Staatennamen.pdf.

należy przytaczać zawsze z datą, ich pełnym i skróconym tytułem i **miejszem publikacji danej ustawy ratyfikacyjnej** w części II *Bundesgesetzblatt*.

Przykład:

Porozumienie z ... o / na temat / w sprawie ... (BGBl. [Rocznik] II s. ..., ...).

Jeśli strony traktatu ustaliły **skróconą nazwę**, należy ją stosować przy powoływaniu danej umowy.

162 Przy podawaniu **miejsca publikacji traktatu międzynarodowego**, ogłoszonego w części II *Bundesgesetzblatt* albo w *Reichsgesetzblatt*, należy przestrzegać, co następuje: jako miejsce publikacji traktatu międzynarodowego należy podawać miejsce publikacji ustawy ratyfikacyjnej lub rozporządzenia o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej, na podstawie którego dana umowa stała się niemieckim prawem. W informacji o miejscu publikacji należy zatem podać stronę, na której zaczyna się tekst owej ustawy ratyfikacyjnej lub rozporządzenia o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej. Dodatkowo należy podać stronę, na której rozpoczyna się tekst umowy oraz rocznik dziennika. Numer rocznika umieszcza się przed cyframi „II” oznaczającymi część II *Bundesgesetzblatt*.

Przykłady:

Porozumienie z 23 maja 1997 o przywilejach i immunitetach Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza (BGBl. 2007 II s. 143, 145)

Układ z 14 grudnia 2004 pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną a Międzynarodowym Trybunałem Prawa Morza o siedzibie Trybunału (BGBl. 2007 II s. 143, 159)

To samo dotyczy traktatów międzynarodowych ogłoszonych w *Reichsgesetzblatt*. Należy przy tym pamiętać, że *Reichsgesetzblatt* w dwóch częściach ukazywał się dopiero od roku 1922.

Przykłady:

(RGL. 1911 s. ...)

(RGL. 1922 II s. ...)

163 Jeśli ostatni opublikowany urzędowy tekst traktatu prawa międzynarodowego został sprostowany, należy dodatkowo podać miejsce publikacji **sprostowania**. W tym celu do numeru strony miejsca publikacji ustawy ratyfikacyjnej lub rozporządzenia o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej dołącza się numer strony, na której rozpoczyna się tekst sprostowania. Jeśli sprostowanie ogłoszono w *Bundesgesetzblatt* wydanym w roku późniejszym, należy także podać rocznik dziennika.

164 W przypadku zmiany dokonanej w traktacie prawa międzynarodowego należy także wskazać na tę **zmianę**. Ustalenia zmieniającego nie trzeba przytaczać z jego nazwą. Przytoczenie brzmi następująco:

Traktat / porozumienie z ... o ... (BGBl. [rocznik] II s. ..., ...), (ostatnio) zmienione przez traktat / protokół (lub podobnie) z ... (BGBl. [rocznik] II s. ..., ...).

165 **Ogólnie znane** traktaty międzynarodowe można przytaczać jedynie poprzez przytoczenie ich nazwy używanej przy powoływaniu. Dotyczy to jedynie zasadniczych traktatów i porozumień, jak na przykład traktatu o Unii Europejskiej, traktatów założycielskich Wspólnot Europejskich, Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jak również w przypadku Traktatu Zjednoczeniowego.

166 W przypadku **ponownego** powołania traktatu międzynarodowego w tekście ustawy lub rozporządzenia, po podaniu za pierwszym razem jego pełnej nazwy można następnie posługiwać się **tylko nazwą używaną przy powoływaniu**.

167 **Ustawy ratyfikacyjne** lub rozporządzenia o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej powołuje się tzw. pełnym powołaniem (uwaga nr 168 i n.).

3. Sposoby powoływania przepisów prawnych

168 W celu stwierdzenia właściwego brzmienia przepisów prawnych i znalezienia ich na podstawie podanego miejsca publikacji niezbędne są precyzyjne dane. **Zasady powoływania** są szczególnie ważne,

- jeśli w bieżącym tekście przepisu odnosimy się do innego tekstu (uwaga nr 218 i n.),
- jeśli w zdaniu wstępnym ustawy zmieniającej lub przepisu zmieniającego podaje się przepis podlegający zmianie (uwaga nr 544 i n., 829) lub
- jeśli w formule wprowadzającej rozporządzenia powołuje się przepis upoważniający (uwaga nr 780).

3.1. Pełne powołanie

169 Ustawy i rozporządzenia powołuje się **zasadniczo pełnym powołaniem**. Pełne powołanie składa się z:

- nazwy używanej przy powoływaniu (nazwy lub ewentualnie nazwy skróconej, uwaga nr 173),
- określenia daty aktu lub (ostatniej) jednolitej wersji (uwaga nr 174 i n.),
- miejsca publikacji (uwaga nr 177 i n.) oraz
- ewentualnie wskazania ostatniej nowelizacji (uwaga nr 189 i n.).

Przykład:

Ustawa o zwalczaniu błędnego subwencjonowania w mieszkalnictwie w wersji ogłoszenia z 13 września 2001 (BGBl. I s. 2414), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 8 ustawy z 5 września 2006 (BGBl. I s. 2098).

170 W zdaniu wstępnym (uwaga nr 544 i n., 829) ustaw zmieniających oraz rozporządzeń zmieniających zawsze należy stosować pełne powołanie.

171 **Wyjątki w stosowaniu pełnego powołania** są możliwe, jeśli na przykład ustawy i rozporządzenia **ponownie powołują** w bieżącym tekście jakąś samodzielną ustawę lub samodzielne rozporządzenie. W takim przypadku pełne powołanie jest niezbędne jedynie przy pierwszej wzmiance w tekście, w przypadku powtórzeń wystarczy nazwa używana przy powoły-

waniu (uwaga nr 173). Także w formule wprowadzającej w rozporządzeniu ustawa zawierająca upoważnienie do wydania rozporządzenia najczęściej nie jest przytaczana pełnym powołaniem (uwaga nr 787 i n.).

172 W przypadku **ogólnie znanych** ustaw i rozporządzeń należy podawać jedynie nazwę używaną przy powoływaniu (uwaga nr 173). Przykładem ogólnie znanych ustaw są Ustawa Zasadnicza, Kodeks cywilny i Kodeks karny. W ustawach i rozporządzeniach kierowanych do określonej grupy osób można np. w przypadku odesłań w ramach tej samej dziedziny prawa – zamiast pełnego powołania zastosować nazwę używaną przy powoływaniu. Posłużenie się nazwą używaną przy powoływaniu oznacza jednak automatycznie, że mamy do czynienia z odesłaniem dynamicznym (uwaga nr 243); jeśli nie o to chodzi, należy użyć innego sformułowania.

3.1.1. Nazwa używana przy powoływaniu⁹

173 **Nazwa używana przy powoływaniu** jakiejś ustawy lub rozporządzenia to sama jej nazwa (uwaga nr 324 i n.), tzn. tytuł bez skrótu. Jeśli ustalono **skróconą nazwę** danego aktu (uwaga nr 331 i n.), to tylko jej używa się przy powoływaniu tego aktu (punkt 1 zał. 6 do § 42 ustęp 2 Wspólnego Regulaminu ministerstw federalnych; GGO). Skrótu (uwaga nr 341 i n.) **nigdy nie** podaje się w pełnym powołaniu ani w tekście przepisów (nie „artykuł 3 UZ”, lecz „artykuł 3 Ustawy Zasadnicze”).

Jeśli nazwa lub skrótowa nazwa zostały **zmienione**, daną ustawę lub rozporządzenie powołuje się zawsze z nową nazwą lub skróconą nazwą. Dla informacji o miejscu publikacji albo dacie aktu lub ogłoszenia wersji ujednoliconej zmiana tytułu nie ma znaczenia. Informacje te pozostają niezmienione.

Jeśli powoływana pierwsza regulacja lub zmiana są częścią ustawy-płaszczka albo rozporządzenia-płaszczka (uwaga nr 720, 813 i n.), podaje się tylko tytuł owej ustawy lub rozporządzenia, a nie – „płaszczka”.

Nazwa używana przy powoływaniu ustawy ratyfikacyjnej lub rozporządzenia o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej wynika z ustalonych wzorców (por. *Wytyczne dla redagowania ustaw ratyfikacyjnych i rozporządzeń o zatwierdzeniu umowy międzynarodowej*, zał. 1). Zawiera ona zawsze nazwę traktatu międzynarodowego, zaś po słowie „Traktat” datę jego zawarcia.

⁹ W oryginale: „Zitiername” – przyp. G.W.

3.1.2. Data aktu lub ostatniej wersji ujednoliconej

174 W pełnym powołaniu bezpośrednio po tytule podaje się datę. Z reguły jest to data **sporządzenia** danej ustawy lub rozporządzenia. Można ją pobrać z wersji ogłaszanej, gdzie znajduje się zaraz pod tytułem. W przypadku samodzielnych ustaw i rozporządzeń wydanych jako część ustawy lub rozporządzenia-płaszczka (uwaga nr 720), podaje się datę sporządzenia „płaszczka”. W pełnym powołaniu datę podaje się zgodnie z obowiązującą pisownią.

Przykład:

Ustawa o umowach ubezpieczeniowych z 23 listopada 2007 ...

175 Jeśli daną ustawę lub rozporządzenie ogłoszono ponownie po kilku nowelizacjach, w miejsce daty sporządzenia podaje się datę **ogłoszenia** deklaratoryjnej nowej wersji (uwaga nr 867). Umieszcza się ją pod tytułem ogłoszenia. Dla pewności, że chodzi o datę nowego ogłoszenia, nie zaś o datę sporządzenia, stosuje się ustalone sformułowanie.

Przykłady:

Ustawa o rezerwie na zaopatrzenie emerytalne w wersji ogłoszenia z 27 marca 2007 (BGBl. I s. 482)

Rozporządzenie o stosowaniu nawozów w wersji ogłoszenia z 27 lutego 2007 (BGBl. I s. 221)

176 W ustawach i rozporządzeniach wydanych do 31 grudnia 1963 i ujętych w zbiorze prawa Federacji w **część III Bundesgesetzblatt** nie podaje się **daty**.

3.1.3. Informacje o miejscu publikacji

177 W pełnym powołaniu, obok innych koniecznych danych, podaje się zawsze informacje o **ostatniej urzędowej publikacji** pełnego tekstu ustawy lub rozporządzenia. Poniżej **trzy możliwości**:

- miejsce publikacji aktu, z datą aktu;
- miejsce publikacji ogłoszenia, z datą ogłoszenia;
- miejsce publikacji w części III *Bundesgesetzblatt*, bez daty.

178 W pełnym powołaniu **dzienniki urzędowe** podaje się jak poniżej:

- w przypadku ogłoszenia w *Bundesgesetzblatt* w części I: (BGBl. I s. ...),
w części II: (BGBl. ... [rocznik] II s. ...);
- w przypadku ogłoszenia w *Bundesanzeiger*: (BANz. s. ...) załączniki do *Bundesanzeiger*: (BANz. nr. ... z...);
- w przypadku ogłoszenia w **elektronicznym Bundesanzeiger**: (eBANz¹⁰ AT... [numer publikacji w roku zapisany cyframi arabskimi] ... [rocznik] V... [liczba ogłoszonych rozporządzeń zapisana cyframi arabskimi], np. (eBANz AT46 2006 V1);
- w przypadku ogłoszenia w *Verkehrsblatt*: (VkBl. s. ...);
- w przypadku ogłoszenia w **Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej** (*Amtsblatt der Europäischen Union*):
w **serii L**: (Abl. L ... [numer Dziennika serii L] z ... [data wydania Dziennika w formie d.m.rrrr], s. ...),
w **serii C**: (Abl. C ... [numer Dziennika serii C] z ... [data wydania Dziennika w formie d.m.rrrr], s. ...).

Sposób podawania informacji o dziennikach urzędowych z biegiem czasu ulegał zmianom. I tak *Bundesanzeiger* do roku 1982 włącznie podawany był w formie (BANz. nr ... z ...), zaś nazwa *Verkehrsblatt* nie była skracana. Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich podawano przed 1 lipca 1967 w formie (Abl. EG s. ...), następnie w formie (Abl. EG nr ... s. ...), zaś od lutego 2003 jako Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej w formie (Abl. UE nr ... s. ...). W obowiązujących przepisach dane te można pozostawić bez zmian; w pojedynczych przypadkach, w interesie jednolitości tekstu, sensowne może się okazać dopasowanie ich do podanych wzorów.

179 Jeśli **wyjątkowo** przytacza się miejsce publikacji przepisów wydanych do 31 grudnia 1963, ale nieprzedrukowanych w zbiorze prawa Federacji w części III *Bundesgesetzblatt* (uwaga nr 182), były dzienniki urzędowe należy podać jak poniżej:

- w przypadku ogłoszenia w *Bundesgesetzblatt* do roku 1950 włącznie: (BGBl. s. ...),
od roku 1951 jak w uwadze nr 178;

¹⁰ Skrót kończący się małymi literami pisze się bez kropki, o ile łączy one kilka pojedynczych słów.

- w przypadku ogłoszenia w *Reichsgesetzblatt* do roku 1921 włącznie: (RGBl. s. ...),
po roku 1922 w *Reichsgesetzblatt* część I: (RGBl. I s. ...),
w *Reichsgesetzblatt* część II: (RGBl. ...[rocznik] II s. ...).

180 W przypadku odesłań do ogłoszenia w *Gesetzblatt der DDR* podaje się miejsce publikacji zwrotem „(GBl. I nr ... s. ...)”; w przypadku wydań specjalnych zwrotem „(GBl. Wydanie specjalne nr ...)”; słowo „wydanie specjalne” („*Sonderdruck*”) można podać w skrócie „SDr.”. Miejsce publikacji w *Gemeinsamen Ministerialblatt* podaje się jako „(GMBL... s. ...)”. **Inne dzienniki urzędowe**, jak dzienniki ustaw krajów związkowych, inne dzienniki urzędowe Rzeszy oraz dzienniki urzędowe władz federalnych i krajowych podaje się w pełnej nazwie.

181 **Rocznik** dziennika urzędowego podaje się jedynie, jeśli jest on inny niż rok w dacie aktu lub ogłoszenia.

Przykład:

Rozporządzenie o kształceniu i egzaminowaniu podologów i podologin z 18 grudnia 2001 (BGBl. 2002 I s. 12)

W przypadku **ustaw ratyfikacyjnych**, o których mowa w art. 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, należy zawsze podawać rocznik.

Przykład:

Ustawa do protokołu z 21 maja 2003 o uwalnianiu substancji szkodliwych i rejestrze przemieszczeń z 13 kwietnia 2007 (BGBl. 2007 II s. 546)

182 **Szczególne zasady** dotyczą aktów prawnych zawartych w **Zbiorze Praw Federalnych** w **części III Bundesgesetzblatt** (uwaga nr 25), zaś od 31 grudnia 1963 ponownie niepublikowanych. W takim przypadku informacja o miejscu publikacji podawana jest według poniższego wzoru:

... ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* część III, nr ..., ujednolicona wersja, ...

Przykład:

§ 3 ustawy o ogłaszaniu rozporządzeń, ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* część III, nr 114-1, ujednolicona wersja, która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), ...

Numer porządkowy (FNA-numer; uwaga nr 26) należy zaczerpnąć z ukazującego się corocznie Skorowidza A. Podanie daty nie jest tu konieczne, ponieważ poprzez odniesienie do *Bundesgesetzblatt* jasne jest, że mamy do czynienia z wersją właściwą na 31 grudnia 1963.

Jeśli ustawy lub rozporządzenia włączono do Zbioru część III jedynie z tytułem, datą i informacją o miejscu publikacji, nie zaś z pełnym tekstem, to pozostały one wprawdzie obowiązującym prawem Federacji, jednak Zbiór Praw Federalnych w takich przypadkach nie przedstawia dostatecznego źródła tekstowego. Stąd najpierw przytacza się pierwotne miejsce publikacji wraz z datą, a następnie numer porządkowy w *Bundesgesetzblatt* część III. W związku z tym ukształtował się następujący sposób zapisu:

Przykład:

Regulamin nagród z 28 sierpnia 1939 (RGBl. I s. 1585; BGBl. III 56-1)

183 W informacji o miejscu publikacji podaje się **numer strony**, na której znajduje się nazwa używana przy powoływaniu danej ustawy lub rozporządzenia.

184 **Dodatkowe informacje na temat strony** mogą być konieczne, jeśli:

- powoływana pierwsza regulacja lub zmiana są **częścią ustawy-płaszcz** lub rozporządzenia-płaszcz (uwaga nr 185);
- wejście w życie jakiejś ustawy lub rozporządzenia zależne było od spełnienia jakiegoś **warunku** i stąd owo wejście w życie zostało specjalnie ogłoszone (uwaga nr 186);
- tekst ustawy lub rozporządzenia był **poprawiany** (uwaga nr 187).

185 Jeśli powoływana pierwsza regulacja lub zmiana są **częścią „ustawy-płaszcz”** lub „rozporządzenia-płaszcz” (uwaga nr 720, 813), należy podać stronę, na której rozpoczyna się ogłoszenie „ustawy-płaszcz”

lub „rozporządzenia-płaszczka”, oraz dodatkowo – o ile jest inna – także stronę, na której zaczyna się owa powoływana ustawa lub rozporządzenie.

Przykład:

Ustawa o podatkach przy zmianie formy przedsiębiorstwa została utworzona przez artykuł 6 ustawy o podatkowych krokach towarzyszących wprowadzeniu spółki europejskiej oraz zmianie dalszych przepisów podatkowo-prawnych z 7 grudnia 2006 (BGBl. I s. 2782). Artykuł 6 rozpoczyna się na stronie 2791. Dlatego nowa ustawa powoływana jest w poniższy sposób:

Ustawa o podatkach przy zmianie formy przedsiębiorstwa z 7 grudnia 2006 (BGBl. I s. 2782, 2791).

186 Jeśli wejście w życie ustawy lub rozporządzenia uzależniono od spełnienia jakiegoś warunku i dlatego to wejście w życie zostało specjalnie ogłoszone (uwaga nr 452 i n.), to podać należy także miejsce publikacji takiego ogłoszenia wraz z numerem strony. Zazwyczaj wejście w życie ogłaszane jest w tym samym dzienniku urzędowym co dana ustawa lub rozporządzenie, stąd najczęściej można się ograniczyć jedynie do dodatkowego podania strony.

Przykład:

Ustawa o dotacjach na inwestycje 2007 z 15 lipca 2006 (BGBl. I s. 1614, 3404)

Jeśli dana ustawa lub rozporządzenie oraz ogłoszenie o wejściu w życie ogłoszono w różnych rocznikach dziennika urzędowego, należy także podać rocznik, w którym wydrukowano ogłoszenie.

Przykład:

Trzecia ustawa do zmiany ustaw o podatku konsumpcyjnym z 9 grudnia 2006 (BGBl. I s. 2830; 2007 I S. 498)

187 Informacje o **sprostowaniach** także podaje się dodatkowymi informacjami o stronie. Aby podać informację o sprostowaniu po numerze strony, na której opublikowano dany akt, dołącza się numer strony, na której znajduje się sprostowanie. Jeśli sprostowanie wydrukowano w późniejszym roczniku *Bundesgesetzblatt*, należy dodatkowo podać rok. Nie jest konieczna specjalna wskazówka, że mamy do czynienia ze sprostowaniem.

Przykłady:

Ustawa do zmiany postępowania w sprawie zażalenia odnośnie do prawa patentowego oraz ustawy o kosztach patentów z 21 czerwca 2006 (BGBl. I s. 1318, 2737)

Ustawa o jawności i partycypacji społecznej z 9 grudnia 2006 (BGBl. I s. 2819; 2007 I s. 195)

W przypadku ustaw lub rozporządzeń stworzonych przez ustawy-płaszcze i rozporządzenia-płaszcze (uwaga nr 720, 813) uwzględniać należy jedynie te **sprostowania ustawy-płaszcza** lub rozporządzenia-płaszcza, które dotyczą danej ustawy lub rozporządzenia.

188 Jeśli zbiegnie się **kilka wskazówek** dotyczących uzupełnień informacji o miejscu publikacji, np. wskazówka dotycząca sprostowania ze wskazówką dotyczącą ogłoszenia w przypadku warunkowego wejścia w życie, w informacji o miejscu publikacji należy przytaczać je chronologicznie.

Przykład:

Ustawa o ochronie marki z 25 października 1994 (BGBl. I s. 3082; 1995 I s. 156; 1996 I s. 682)

3.1.4. Informacja o zmianach – podanie (ostatniej) zmiany

189 Jeśli ustawę lub rozporządzenie zmieniono po opublikowaniu urzędowego pełnego tekstu, należy zaznaczyć to w pełnym powołaniu. Wszystkie **ogłoszone** zmiany, także te, które zaszły na przykład w załącznikach lub suplementach, muszą być w całości zrozumiałe; nie jest ważne ich wejście w życie. Podaje się jedynie zmiany, za pomocą których prawodawca przekształcił brzmienie ustawy lub rozporządzenia. W informacji o zmianie **nie** przytacza się decyzji Federalnego Trybunału Konstytucyjnego uznających poszczególne przepisy ustawy za niezgodne z Ustawą Zasadniczą lub innym prawem Federacji.

190 W pełnym powołaniu informacja o zmianie danej ustawy lub rozporządzenia powinna brzmieć następująco: „..., **która (które) została zmieniona przez ...**”. Jeśli daną ustawę lub rozporządzenie zmieniano kilkakrotnie od ostatniej publikacji pełnego tekstu, należy przytoczyć jedynie

ostatnią zmianę. Informacja o zmianie powinna brzmieć: „..., która (które) **ostatnio została zmieniona przez ...**”.

W dotychczasowym prawodawstwie często jeszcze można znaleźć sformułowanie „ostatnio zmienione przez ...”. Zdanie przydawkowe zastosowano tylko wtedy, gdy należało wyjaśnić, czy informacja o zmianie odnosi się jedynie do pojedynczych przepisów, czy do całej ustawy lub do całego rozporządzenia. Ponieważ zdanie przydawkowe zawsze jest jednoznaczne, w przeszłości rozróżnienie takie już nie będzie miało znaczenia.

191 Jeśli **dwie informacje o zmianie** zostaną ogłoszone w *Bundesgesetzblatt* tego samego dnia, a nie odnoszą się do siebie nawzajem, podaje się obie zmiany, ponieważ łańcuch odesłań do miejsca publikacji zmian musi być kompletny. Tak samo dodatkowo należy podać informację o **przedostatniej zmianie**, o ile zapomniano o tym w informacji o ostatniej zmianie. Najpierw podaje się ostatnią zmianę, a następnie tę zapomnianą.

Przykład:

..., która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...) oraz przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...).

192 Jeśli ustawa zmieniająca lub rozporządzenie zmieniające zostały zmienione przed ich wejściem w życie, obie informacje należy ująć w informacji o zmianie do danej ustawy samodzielnej lub rozporządzenia samodzielnego. Ustawy lub rozporządzenia zmieniającego ustawę zmieniającą lub rozporządzenie zmieniające nie można podawać jako bezpośredniej zmiany ustawy samodzielnej lub rozporządzenia samodzielnego. W tych przypadkach otrzymuje się zatem **stopniowaną dwuczłonową informację** o zmianie (np. „... ustawa ..., która ostatnio została zmieniona przez ustawę ..., która z kolei została zmieniona przez ...”). Takich skomplikowanych informacji o zmianach można jednak uniknąć, jeśli przy niezbędnych zmianach stale powołuje się ustawę samodzielną lub rozporządzenie samodzielne (uwaga nr 670 i n.).

193 Ustawa zmieniająca lub rozporządzenie zmieniające przytaczane jest zawsze **bez nazwy używanej przy powoływaniu** (a zatem nie: „..., która została zmieniona ustawą dla wzmocnienia konkurencyjno-

ści w ustawowym ubezpieczeniu zdrowotnym z ...” lecz: „..., która została zmieniona ustawą z ...”).

194 Jeśli dana zmiana zawarta jest w ustawie zmieniającej kilka ustaw, należy podać oznaczenie **artykułu zmieniającego wraz z ewentualnymi niższymi jednostkami redakcyjnymi**.

Przykład:

Rozporządzenie o kosztach przedstawicielstw zagranicznych z 20 grudnia 2001 (BGBl. I s. 4161; 2002 I s. 750), które zostało zmienione przez artykuł 3 ustęp 1 ustawy z 21 grudnia 2007 (BGBl. I s. 3189), ...

3.2. Powoływanie części przepisów prawnych

195 W przepisach prawnych często powołuje się poszczególne jednostki redakcyjne ustaw lub rozporządzeń, w szczególności, aby:

- za pomocą odesłania w całości lub częściowo przejąć ich treść (uwaga nr 218),
- w poleceniach zmiany dokładnie zaznaczyć miejsce podlegające zmianie (uwaga nr 554, 564 i n.) lub
- podać ustawową podstawę upoważnienia w formule wprowadzającej rozporządzenia (uwaga nr 780 i n.).

196 Nazwy jednostek redakcyjnych i ich elementów składowych, z wyjątkiem znaku paragrafu, w powołaniach podawać należy **zawsze w pełnej formie** (część, dział, rozdział, podrozdział, artykuł, ustęp, zdanie, pól zdania, część zdania, punkt, litera, podwójna litera).

Przykłady:

Zgodnie z § 1 ustęp 2 punkt 1 litera a ...

Zgodnie z ustępem 2 punkt 1 litera a ...

W punkcie 1 litera a ...

§ 2 ustęp 3 zdanie 1 pierwsza część zdania

Dotychczas jednostki podziału „ustęp” („*Absatz*”) i „punkt” („*Nummer*”) podawano w pełnej formie jedynie na początku powołania, a w ramach tego

powołania pisano skróty „ust.” („Abs.”) i „pkt” („Nr.”). W celu utrzymania jednolitości takiego rozróżnienia obecnie się nie stosuje. Ponieważ nowa piosownia nie wnosi zmian treściowych, prawodawca nie musi w istniejących już przepisach prawnych zastępować istniejących skrótów. Dostosowanie takie można przeprowadzić raczej przy okazji ogłaszania wersji ujednoliconej (uwaga nr 879).

197 Przy powoływaniu kolejnych jednostek redakcyjnych należy zawsze w całości użyć słowa „do”.

Przykład:

Zastosowanie znajdują §§ 8 do 12.

198 Jeśli najwyższą jednostką redakcyjną powołuje się w liczbie pojedynczej, **czasownik będzie w liczbie pojedynczej**, nawet wtedy gdy daną jednostkę powołuje się z **kilkoma podrzędnymi jednostkami**.

Przykłady:

Obowiązuje odpowiednio § 14 ustęp 5 do 7.

Odpowiednio należy zastosować ustęp 2 zdanie 1 do 3 i 6.

Obowiązuje odpowiednio zdanie 1 punkt 8 i 9.

199 Na **początku powołania** podaje się liczbę mnogą takich samych jednostek redakcyjnych powoływanych w artykule. W przypadku paragrafów podwaja się znak paragrafu. Czasownika używa się w liczbie mnogiej.

Przykłady:

Odpowiednio należy zastosować §§ 3 i 5 zdanie 1, jak również § 6 ustęp 1.

Przesłanki wymienione w ustępach 1 i 2 obowiązują także dla ...

..., o ile wyraźnie wskazano na skutki prawne wymienione w punktach 3 i 4.

200 Jeśli wyliczenie jednostek redakcyjnych tego samego rodzaju dotyczy jednostek podrzędnych, wyliczanie następuje poprzez **powtórzenie jednostek redakcyjnych**. Reguła ta ma szczególne znaczenie dla powołań w połączonych poleceniach zmian (uwaga nr 624 i n.).

Przykład:

W § 1 ustęp 1 punkt 4, § 2 ustęp 5 zdanie 2 i ustęp 6, § 3 punkt 13 litera b i punkt 15 i § 15 słowa „obszar obowiązywania niniejszej ustawy” zastępuje się słowem „kraj” ...

201 Jeśli w powołaniu jednostki redakcyjne połączone są spójnikiem „lub”, dla jasności po spójniku nazwę tej jednostki powtarzamy.

Przykłady:

Jeśli sprzedaż nastąpi zgodnie z § 929a lub § 930 lub rzecz sprzedana zgodnie § 931 nie była w bezpośrednim posiadaniu sprzedającego, ...

O ile małżeństwo uległo rozwiązaniu przed śmiercią jednego ze współmałżonków lub istnieją przesłanki z § 2077 ustęp 1 zdanie 2 lub zdanie 3, ...

Jeśli poszczególne jednostki podziału w powołaniu połączone spójnikiem „lub” tworzą podmiot zdania, orzeczenia użyjemy w liczbie pojedynczej.

Przykład:

Obowiązuje odpowiednio § 3 lub § 6.

3.3. Sposób powoływania poszczególnych ksiąg Kodeksu socjalnego

202 Powstanie Kodeksu socjalnego przebiega długo i obejmuje kilka etapów. Poszczególne jego księgi stworzyły „ustawy-płaszczki” i nie jest to jeszcze kodyfikacja jednolita. Stąd zasady powoływania i nowelizacji poszczególnych ksiąg Kodeksu socjalnego odbiegają od ogólnych reguł. Tymczasowo poszczególne księgi traktowane są jako odrębne ustawy samodzielne, co m.in. wyraźnie można poznać po tym, że niektóre księgi zostały już oddzielnie na nowo ogłoszone.

203 Poszczególne księgi Kodeksu socjalnego należy obecnie przytaczać pełnym powołaniem, jak poniżej:

SGB I:

Pierwsza księga Kodeksu socjalnego – Część ogólna – (artykuł I ustawy z 11 grudnia 1975, BGBl. I s. 3015), która ostatnio została zmieniona przez ...

SGB II:

Druga księga Kodeksu socjalnego – Podstawowe ubezpieczenie dla osób szukających pracy – (artykuł 1 ustawy z 24 grudnia 2003, BGBl. I s. 2954, 2955), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB III:

Trzecia księga Kodeksu socjalnego – Promocja zatrudnienia – (artykuł 1 ustawy z 24 marca 1997, BGBl. I s. 594, 595), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB IV:

Czwarta księga Kodeksu socjalnego – Wspólne przepisy dla ubezpieczenia socjalnego – w wersji ogłoszenia z 23 stycznia 2006 (BGBl. I s. 86, 466), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB V:

Piąta księga Kodeksu socjalnego – Ustawowe ubezpieczenie chorobowe – (artykuł 1 ustawy z 20 grudnia 1988, BGBl. I s. 2477, 2482), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB VI:

Szósta księga Kodeksu socjalnego – Ustawowe ubezpieczenie emerytalne – w wersji ogłoszenia z 19 lutego 2002 (BGBl. I s. 754, 1404, 3384), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB VII:

Siódma księga Kodeksu socjalnego – Ustawowe ubezpieczenie wypadkowe – (artykuł 1 ustawy z 7 sierpnia 1996, BGBl. I s. 1254), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB VIII:

Ósma księga Kodeksu socjalnego – Pomoc dla dzieci i młodzieży – w wersji ogłoszenia z 14 grudnia 2006 (BGBl. I s. 3134), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB IX:

Dziewiąta księga Kodeksu socjalnego – Rehabilitacja i aktywizacja osób niepełnosprawnych – (artykuł 1 ustawy z 19 czerwca 2001, BGBl. I s. 1046, 1047), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB X:

Dziesiąta księga Kodeksu socjalnego – Postępowanie w sprawach socjalnych i ochrona danych socjalnych – w wersji ogłoszenia z 18 stycznia 2001 (BGBl. I s. 130), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB XI:

Jedenasta księga Kodeksu socjalnego – Socjalne ubezpieczenie pielęgnacyjne – (artykuł 1 ustawy z 26 maja 1994, BGBl. I s. 1014, 1015), która ostatnio została zmieniona przez ... .

SGB XII:

Dwunasta księga Kodeksu socjalnego – Pomoc społeczna – (artykuł 1 ustawy z 27 grudnia 2003, BGBl. I s. 3022, 3023), która ostatnio została zmieniona przez ... .

204 W starszych „ustawach-płaszczach”, tworzących poszczególne księgi Kodeksu socjalnego, zawarte są jeszcze **materialne przepisy przejściowe** (uwaga nr 747). Prawo ustawowego ubezpieczenia pielęgnacyjnego wynika np. z XI Księgi Kodeksu socjalnego oraz dodatkowo z artykułów 40 i n. „ustawy-płaszczka”, a zatem ustawy o ubezpieczeniu pielęgnacyjnym z 26 maja 1994 (BGBl. I s. 1014). Na podstawie zawartych w nich regulacji materialnych owe „ustawy-płaszczki” stanowią samodzielną regulację pozakodeksową. Sposób ich powoływania podlega zasadom ogólnym.

Przykład:

Artykuł 40 ustawy o ubezpieczeniu pielęgnacyjnym

205 W **przepisach** poszczególne księgi Kodeksu socjalnego powołuje się, jak ogólnie znane ustawy, jedynie za pomocą nazwy używanej przy powoływaniu.

Przykład:

Należy zastosować § ... Ósmej księgi Kodeksu socjalnego.

Liczby w numeracji poszczególnych ksiąg są częścią nazwy i dlatego zawsze zapisuje się je wielką literą.

206 W przypadku odesłań z jednej księgi Kodeksu socjalnego do innej używa się poniższego sformułowania:

Należy zastosować § ... -ej Księgi.

207 Odesłania w ramach tej samej księgi Kodeksu socjalnego, tak jak odesłania w ramach tej samej ustawy, formułuje się bez podawania nazwy używanej przy powoływaniu.

208 W przypadku definicji pojęć lub podobnych regulacji obowiązujących tylko dla **danej księgi**, należy użyć poniższego sformułowania: „... w rozumieniu niniejszej Księgi ...”.

Przykład:

§ 13 Trzeciej księgi Kodeksu socjalnego:

Pracobiorcami w rozumieniu niniejszej Księgi są także chałupnicy ...

W przypadku definicji obowiązujących w całym Kodeksie socjalnym, stosujemy następujące brzmienie: „... w rozumieniu Kodeksu socjalnego ...”.

3.4. Specyfika powoływania przepisów Traktatu Zjednoczeniowego

209 Traktat z 31 sierpnia 1990 pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną a Niemiecką Republiką Demokratyczną o przywróceniu jedności Niemiec – powszechnie znany pod nazwą **Traktatu Zjednoczeniowego** – formalnie jest traktatem międzynarodowym, tak samo jak **umowa** z 18 września 1990 pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną a Niemiecką Republiką Demokratyczną w celu przeprowadzenia i interpretacji Traktatu Zjednoczeniowego podpisanego 31 sierpnia 1990 w Berlinie.

210 **Ustawa ratyfikacyjna** z 23 września 1990 (BGBl. 1990 II s. 885) do Traktatu Zjednoczeniowego i umowy jest nie tylko ze względu na swoją treść, ale także ze względu na swą formę prawną czymś szczególnym. Odnosi się to do kilku obszernych **części składowych tej umowy**, z których każda w określony sposób ma wpływ na obowiązujące prawo Federacji i dlatego należy je **powoływać możliwie dokładnie** samodzielnie lub w związku z przepisami odnoszącymi się do prawa Federacji. Stąd w informacji o miejscu publikacji do numeru strony ustawy ratyfikacyjnej podaje się dodatkowo także stronę, na której rozpoczyna się dana część; ewentualnie zaleca się podać zamiast tego stronę, na której wydrukowano fragment, do którego się odnosimy.

211 Oprócz zwykłej klauzuli o wyrażeniu zgody sama ustawa ratyfikacyjna zawiera różne upoważnienia do wydania rozporządzeń – a zatem nowe prawo samodzielne – oraz zmienia przepisy prawa Federacji. Upoważnienia te obecnie nie odgrywają żadnej roli, ponieważ wszelkie niezbędne rozporządzenia już wydano. Zarządzone w swoim czasie nowelizacje weszły w życie. Dlatego też nie istnieje już potrzeba powoływania się w nowych przepisach prawnych na ustawę ratyfikacyjną. Współczesne przepisy odwołują się jeszcze jedynie do poszczególnych części składowych traktatu.

212 **Traktat Zjednoczeniowy** (BGBl. 1990 II s. 885, 889) zawiera wszystkie regulacje niezbędne do przywrócenia jedności państwa niemieckiego. Ponieważ Traktat Zjednoczeniowy jest ogólnie znany, można zrezygnować z pełnego powołania.

Przykład:

... obszar wymieniony w artykule 3 Traktatu Zjednoczeniowego ...

213 **Protokół** (BGBl. 1990 II s. 885, 905) zawiera wyjaśnienia poczynione z okazji podpisania w odniesieniu do poszczególnych regulacji traktatu lub jego załączników II lub III. Powołuje się je co najwyżej w związku z nimi. Powołanie brzmi wtedy następująco:

Przykład:

Artykuł 35 Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 889) w związku z punktem 14 cyfra 1 Protokołu (BGBl. 1990 II s. 885, 905)

214 **Załącznik I** do Traktatu Zjednoczeniowego (BGBl. 1990 II s. 885, 907) zawiera specjalne ustalenia w celu płynnego przejścia od prawa Federacji zgodnie z artykułem 8 i 11 Traktatu. Podzielony jest on na działy odpowiadające byłym zakresom działania ministerstw. W ramach działów następuje dalszy podział zgodnie z dziedzinami, np. opieka prawna, prawo cywilne itd.

W ramach działów lub obszarów mamy też rozdziały I, II i III z ich własnym prawnym znaczeniem:

- W **rozdziałach I** przytoczone są ustawy i rozporządzenia, których wejście w życie na terenie NRD zostało **wyłączone**. Wyjątki te, dotyczące obszarów obowiązywania w przypadku powołań, z reguły nie odgrywają żadnej roli.
- W **rozdziałach II** przytoczone są ustawy i rozporządzenia uchylone, zmienione lub uzupełnione z okazji zjednoczenia – z mocą obowiązującą na całym terenie Federacji. Mamy tu do czynienia **ze zmianą brzmienia** tych ustaw i rozporządzeń. W przypadku powołania mają one znaczenie jedynie wtedy, gdy trzeba je przytoczyć jako ostatnią zmianę jakiejś ustawy lub rozporządzenia.

Przykład:

Ustawa o ustanowieniu zarządu monopolu federalnego dla wódki, ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* III, numer 602-1, ujednoliconą wersją, która została zmieniona przez Załącznik I dział IV obszar B rozdział II punkt 12 Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 w związku z artykułem 1 ustawy z 23 września 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 972), zostaje zmieniona w następujący sposób: ...

Tu stworzono także **nowe ustawy** (por. BGBl. 1990 II s. 885, 991, 992, 993, 1159, 1169), które – o ile nie zostały ponownie ogłoszone – należy powoływać zgodnie z poniższym wzorem.

Przykład:

Ustawa o ustanowieniu „Funduszu likwidacji kredytów” z 23 września 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 993), która została zmieniona przez § 14 ustęp 2 ustawy z 11 grudnia 2001 (BGBl. I s. 3519), ...

Ponadto niejednokrotnie znajdujemy tu dalsze, podzielone na paragrafy specjalne ustalenia (por. BGBl. 1990 II s. 885, 951, 961, 1042, 1059, 1138, 1144). Nie są to nowe ustawy samodzielne; świadczy o tym już brak tytułu. Niemniej jednak obok istniejących już ustaw i rozporządzeń Federacji stworzono tu ważne ustawowe regulacje (**pozaustawowe prawo samodzielne**). Miejsce publikacji takich regulacji podaje się możliwie dokładnie:

Przykład:

... zgodnie z Załącznikiem I dział III obszar E rozdział II punkt 1 § 8 Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 961) ...

- W **rozdziałach III** przytoczone są ustawy i rozporządzenia Federacji, których obowiązywanie zostało rozciągnięte na teren NRD w momencie uprawomocnienia się przystąpienia ze szczególnymi wskazaniem. **Wskazania** te nie są zmianami brzmienia owych przepisów, lecz **przepisami dostosowującymi i przejściowymi** (uwaga nr 412 i n., 684 i n.), istniejącymi obok ustaw samodzielnych lub rozporządzeń samodzielnych, dla których je uchwalono (pozaustawowe prawo samodzielne). O ile w bieżącym tekście jakiegoś przepisu odsyła się do takiej regulacji, należy możliwie dokładnie podać miejsce jej publikacji.

Przykład:

Wskazanie podane w Załączniku I dział XI obszar E rozdział III punkt 2 Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 1110) obowiązuje nadal.

215 **Załącznik II** Traktatu Zjednoczeniowego (BGBl. 1990 II s. 885, 1148) zawiera specjalne ustalenia dla **nadal obowiązującego prawa NRD**. Jest on podzielony podobnie do Załącznika I. Także tu istnieje podział na rozdziały I, II i III. Powołania muszą być tak samo dokładne. Za to nie trzeba wyraźnie wspominać, że mamy do czynienia z ustawą lub rozporządzeniem NRD. Wynika to już z informacji o miejscu publikacji „GBI. I nr ... s. ...” lub „GBI. SDr. nr ...”.

216 **Załącznikiem III** Traktatu Zjednoczeniowego (BGBl. 1990 II s. 885, 1237) jest „Wspólna deklaracja rządów Niemieckiej Republiki Federalnej oraz Niemieckiej Republiki Demokratycznej odnośnie do

regulacji otwartych kwestii majątkowych”. Nie zawiera ona regulacji szczegółowych, lecz deklaracje niepowoływane w przepisach prawnych.

217 W umowie z 18 września 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 1239) w artykule 3 przytoczono dodatkowo nadal obowiązujące prawo NRD. Choć w artykułach 4 i 5 zmieniono i sprostowano załączniki Traktatu Zjednoczeniowego, dodatkowo należy przytaczać owe załączniki:

Przykład:

Zalecenie Załącznika I dział XI obszar B rozdział III punkt 8 Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 1110), które zostało zmienione przez artykuł 4 punkt 7 umowy z 18 września 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, 1243), ...

4. Powoływanie innych tekstów

4.1. Ogólne informacje o technice odsyłania

218 W ustawach i rozporządzeniach nie zawsze należy opisywać w pełni stan faktyczny i skutki prawne. Ustawodawca i rozporządzeniodawca mogą powoływać się na istniejące już teksty i odsyłać do nich. Odesłania mogą odnosić się do innych przepisów lub ich części.

Teksty, do których się odnosimy (**przepisy odesłania** lub inne teksty odesłania), stają się za pomocą odesłań częścią składową regulacji odsyłającej (**przepisów odsyłających**).

219 Rozróżnia się:

- odesłania deklaratoryjne, wskazujące jedynie, że należy wziąć pod uwagę dalsze teksty (uwaga nr 230),
- odesłania konstytutywne, dzięki którym tekst odsyłający staje się częścią przepisu odsyłającego (uwaga nr 231),
- odesłania analogiczne, które przejmują przepis odesłania nie dosłownie, lecz jedynie jego sens (uwaga nr 232),

- odesłania wewnętrzne, odsyłające do przepisów w ramach tej samej ustawy lub tego samego rozporządzenia (uwaga nr 233 i n.),
- odesłania zewnętrzne, włączające inne teksty, najczęściej inne przepisy prawne (uwaga nr 235 i n.),
- odesłania dokładne, odnoszące się do określonych przepisów (uwaga nr 237),
- odesłania do pojęć, czyli odnoszące się do przepisów zebranych pod jednym pojęciem (uwaga nr 238),
- odesłania statyczne, odnoszące się do konkretnej wersji tekstu odesłania (uwaga nr 239 i n.), oraz
- odesłania dynamiczne, które odnoszą się do tekstu odesłania z uwzględnieniem ewentualnych późniejszych zmian (uwaga nr 243 i n.).

220 Aby mieć pewność, że charakter odesłania wyrażono należycie, w ramach jednej ustawy lub rozporządzenia dla odesłań tego samego rodzaju należy stosować zawsze te same standardowe sformułowania.

221 W przypadku odesłania chodzi o to, żeby tekst odesłania nadawał się na uzupełnienie zawartości przepisu odsyłającego, tzn. żeby **nadawał się do odesłania**. Osoba formułująca przepis odsyłający i przejmująca przez to inne teksty odpowiada za stworzony w ten sposób kontekst i za powstałą treść regulacji.

222 Odesłania muszą być jasne i jednoznaczne – nie może być żadnych wątpliwości, do których przepisów i w jakim zakresie odsyłają (**nakaz pewności**). Stąd odniesienia w przepisie odsyłającym należy z jednej strony ująć tak konkretnie, jak to tylko możliwe.

Przykład:

Jeśli § 5 ustęp 2 ustawy (przepisu odesłania) w zdaniu 1 zawiera regulację odnoszącą się do postępowania administracyjnego, zaś w zdaniu 2 regulację dotyczące kompetencji, a w przepisie odsyłającym odsyła się do regulacji dotyczącej kompetencji, to nie wystarczy odesłać do § 5 ustęp 2, trzeba powołać § 5 ustęp 2 zdanie 2.

Z drugiej strony nakaz pewności wymaga także, aby sam tekst odesłania był na tyle precyzyjny, żeby nadawał się do włączenia do przepisu odsyłającego.

Przykładowo niedopuszczalne jest odsyłanie do ogółu w dużej mierze nieprzejrzystych przepisów.

223 Kolejnym zasadniczym założeniem dla dopuszczalności zastosowania odesłań jest **opublikowanie i trwała ogólna dostępność** tekstu odesłania. Ponieważ tekst odesłania staje się częścią składową przepisu odsyłającego, zaś przepisy prawne wydawane są wyłącznie w języku niemieckim, wolno odsyłać wyłącznie do tekstów **w języku niemieckim**. Aby dopuszczalne było odesłanie do tekstów obcojęzycznych, należy przetłumaczyć je na język niemiecki i opublikować w sposób trwale i powszechnie dostępny.

224 Istotnym krokiem w pracy nad tworzeniem nowych przepisów prawnych i zmienianiem przepisów istniejących jest zorientowanie się w odesłaniach do innych przepisów prawnych. Każda zmiana przepisu musi być dlatego połączona ze sprawdzeniem, czy i w jakim stopniu wpływa ona na inne przepisy, które odsyłają do danego przepisu (**weryfikacja odesłań**). Jeśli przepis prawny zawiera odesłania dynamiczne (uwaga nr 243 i n.), zmiana przepisów odesłania wpływa na jego aktualną treść. Dlatego osoba odpowiadająca za przepisy odsyłające nie powinna poprzestać tylko na sprawdzaniu odesłań z tych przepisów, lecz także obserwować rozwój przepisów odesłania, czy nie prowadzi on do konieczności zmiany przepisów odsyłających.

4.2. Wady i zalety techniki odsyłania

225 Technika odsyłania ma **zalety**. Odesłania pomagają zapewnić, że teksty będą krótkie i proste dzięki zaoszczędzeniu powtarzania pełnego tekstu. Pozwala to uniknąć zbędnych odstępstw w poszczególnych przepisach prawnych. Odesłania zapewniają ponadto, że dla porównywalnych spraw przesłanki stanu faktycznego zdefiniowane są tak samo lub że przewidziane są dla nich takie same skutki prawne. W ten sposób odesłania pozwalają budować system, w którym istnieją relacje pomiędzy różnymi regulacjami.

226 W niektórych przypadkach odesłania są nawet nie do uniknięcia. Pewne treści regulacji można zawrzeć w przepisie praktycznie tylko

poprzez odesłania. Są to przede wszystkim mapy, tabele i wzory, których nie można przedstawić jako tekst.

227 Zaletom tym przeciwstawiają się **wady**. Odesłania rozrywają kontekst i utrudniają płynne czytanie. Całkowita treść regulacji nie wynika jasno jedynie z przepisu odsyłającego, lecz dopiero po uwzględnieniu przepisu odesłania. Wady te ulegają zmniejszeniu, jeśli przepis odsyłający opisuje treść przepisu odesłania.

Przykład:

§ 55 ustawy o ustroju sądów administracyjnych i postępowaniu przed nimi:
Odpowiednie zastosowanie znajdują §§ 169, 171a do 198 ustawy o ustroju sądów powszechnych o jawności, tzw. policji sesyjnej, języku sądowym, poradnictwie i porozumieniu.

W przypadku odesłań wewnętrznych (uwaga nr 233 i n.) wady techniki odsyłania nie mają aż tak wielkiego znaczenia, ponieważ informacje, których brakuje w przepisie odsyłającym, stosunkowo łatwo znajdziemy w przepisie odesłania w tej samej ustawie lub w tym samym rozporządzeniu. W przypadku odesłań zewnętrznych (uwaga nr 235 i n.) zrozumiałość regulacji może jednak znacznie ucierpieć, gdyż z przepisu odsyłającego i jego kontekstu nie można wnioskować o całej treści regulacji.

228 Zawsze starannie należy rozważyć wady i zalety odesłań.

229 Jeśli przepis odesłania sam zawiera odesłania, obok przepisu odsyłającego i przepisu odesłania konieczne jest uwzględnienie dalszych przepisów w celu ustalenia, co właściwie podlega danej regulacji. Nie powinno się zatem odsyłać do przepisów, które zawierają odesłania (**zakaz tworzenia łańcuchów odesłań**).

Przykład błędu:

§ 98 ustęp 1 zdanie 1 Piątej księgi Kodeksu socjalnego – Ustawowe ubezpieczenie chorobowe:

Rozporządzenia zezwalające regulują szczegółowe zasady korzystania z ustawowej opieki medycznej ... oraz jej ograniczenia.

§ 33 ustęp 2 zdanie 4 rozporządzenia zezwalającego dla lekarzy mających umowę z kasą chorych:

Zezwolenia wolno odmówić jedynie wtedy, gdy ... sprzeciwiają się temu przepisy prawa krajowego o wykonywaniu zawodu lekarza.

§ 31 ustęp 1 zdanie 1 oraz ustęp 2 ustawy o zawodzie medycznym Kraju Związkowego Nadrenia-Westfalia:

Szczegółowe zasady ... reguluje Ordynacja lekarska. Ordynację lekarską wydaje właściwa izba ...

4.3. Rodzaje odesłań i sposób powoływania

230 Odesłania deklaratoryjne są jedynie wskazaniem innych przepisów, których zgodnie z obowiązującą sytuacją prawną i tak należy przestrzegać. Nie wnoszą one nic do obowiązującego prawa, lecz informują o istniejących już przepisach i ułatwiają ich znalezienie.

Odesłania deklaratoryjne z reguły nie są konieczne. W swej funkcji przepisy powinny ograniczać się odpowiednio do prawdziwych regulacji. Miejsce dodatkowych informacji jest w przewodnikach, broszurach i komentarzach.

Jeśli odesłanie **deklaratoryjne** jest w poszczególnych przypadkach uzasadnione, jego sformułowanie powinno jednoznacznie wskazywać, że chodzi o informację dodatkową, a nie na przykład o obowiązujące zarządzenie; należy unikać sformułowań ze słowem „obowiązywać” (uwaga nr 85).

231 Odesłania konstytutywne – w przeciwieństwie do odesłań deklaratoryjnych – charakteryzują się tym, że przepis odsyłający bez treści przepisu odesłania nie jest kompletny. Treść normatywna przepisu odsyłającego daje się w pełni odczytać tylko przy jednoczesnym uwzględnieniu przepisu odesłania, tzn. tekst odesłania jest częścią przepisu odsyłającego. Odesłania konstytutywne mogą spełniać całkowicie **różne funkcje**, wyrażone różnymi sformułowaniami.

- Przy odesłaniu do przesłanek znamion czynu karalnego można np. zastosować sformułowanie jak poniżej:

Przykład:

§ 2 ustęp 2 ustawy o czasie trwania umów z personelem naukowym i artystycznym:

... W warunkach zdania 1 dopuszczalne jest zawieranie umów o pracę na czas określony również z pracownikami nienaukowymi i nieartystycznymi.

- Przy odesłaniu do skutków prawnych określonych w innych przepisach można zastosować np. poniższe sformułowanie:

§ 1301 zdanie Kodeksu cywilnego:

W przypadku, gdy nie dojdzie do ślubu, każde z narzeczonych może żądać zwrotu tej rzeczy, którą sprezentował lub dał jako oznakę zaręczyn, **zgodnie z przepisami o zwrocie przedmiotów bezpodstawnego wzbogacenia się.**

- Aby nie powtarzać ustalonych pojęć, można odesłać do nich przy użyciu poniższych sformułowań:

„... według § ...”, „... zgodnie z § ...”, „... w rozumieniu § ...”, „... wymienione w § ...”.

Technika ta jest jednak zbyt techniczna, gdy dany przepis rozpoczyna się katalogiem definicji pojęć.

- Technikę odsyłania można wykorzystać także do opisu relacji różnych przepisów prawa względem siebie.

Przykład:

§ 34 ustęp 3 ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością:

Regulacja w § 30 ustęp 1 pozostaje nienaruszona.

232 Tak zwane **odesłanie analogiczne** stosuje się, gdy tekst odesłania nie pasuje dosłownie. Jeśli przepisu odesłania nie można dosłownie przeczytać, w przypadku przepisu odsyłającego możliwa jest jedynie regulacja „odpowiedniego” lub „oddającego sens” obowiązywania lub zastosowania („obowiązuje odpowiednio”, „należy zastosować w sposób oddający sens”). Aby nie powstały niejasności, należy umieścić to w przepisie odsyłającym.

Dla ułatwienia zrozumienia treści regulacji przepisu odsyłającego konieczne może być wyraźne podanie zmiany.

Przykład:

§ 2249 ustęp 1 zdanie 4 Kodeksu cywilnego (testament szczególny sporządzony przed burmistrzem):

Przy jego sporządzaniu obowiązują przepisy z §§ 2, 4, ... ustawy o aktach notarialnych; **burmistrz występuje w miejsce notariusza.**

233 **Odesłanie wewnętrzne** skierowane jest do części tej samej ustawy lub tego samego rozporządzenia. Poszczególne przepisy, do których odsyłamy, należy przytaczać jedynie przy pomocy miejsca w tekście, tzn. bez podawania nazwy używanej przy powoływaniu ustawy lub rozporządzenia.

Przykład:

§ 163 ustęp 1 Kodeksu karnego:

W przypadku popełnienia z zaniedbania jednej z czynności wymienionych w §§ 154 do 156 obowiązuje kara pozbawienia wolności do roku lub kara grzywny.

234 Odesłania **w ramach tego samego przepisu** podaje się bez określenia paragrafu. To samo obowiązuje na niższych szczeblach podziału redakcyjnego, jak ustępy i zdania.

Przykłady:

Odesłanie w ramach jednego paragrafu:

§ 34 ustęp 5 zdanie 1 ustawy o ochronie przed infekcjami:

W przypadku wystąpienia jednego ze stanów faktycznych wymienionych w ustępach 1, 2 lub 3 u jednej z osób wymienionych w ustępie 1, osoby te lub w przypadku ustępu 4 osoba, posiadające prawa rodzicielskie, winne są bezzwłocznie poinformować o tym instytucje wspólnotowe.

Odesłanie w ramach jednego ustępu:

§ 35 ustęp 2 zdanie 5 ustawy o zaopatrzeniu ofiar wojny:

Zdania 2 i 3 nie obowiązują, jeśli małżonek, partner życiowy lub jedno z rodziców nie udziela świadczeń pielęgnacyjnych nie tylko przejściowo.

Odesłanie w ramach jednego zdania:

§ 127 ustęp 2 punkt 4 Kodeksu budowlanego:

..., o ile są one częścią składową wymienionych w punktach 1 do 3 urządzeń ruchu ulicznego lub ... zgodnie z zasadami urbanistycznymi są niezbędne;

235 O **odesłaniach zewnętrznych** mówimy, jeśli odsyła się do przepisów spoza danego aktu prawnego. W związku z tym można mieć tu do czynienia np. z odesłaniami do przepisów w innych ustawach lub rozporządzeniach tego samego prawodawcy. Możliwe są także odesłania do

przepisów innych prawodawców (np. odesłanie w prawie Federacji do prawa Unii Europejskiej). Odesłać można wreszcie do tekstów niebędących przepisami (uwaga nr 241).

W przypadku odesłania do innego przepisu należy zasadniczo przytoczyć go **pełnym powołaniem** (uwaga nr 168 i n.).

Przykład:

§ 2 ustęp 1 rozporządzenia o żegludze przybrzeżnej:

Żegluga przybrzeżna jest dozwolona jedynie

1. statkami, które zgodnie z ustawą o prawie do używania flagi państwowej w wersji ogłoszenia z 26 października 1994 (BGBl. I s. 3140), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 25 ustawy z 15 grudnia 2001 (BGBl. I s. 3762), posiadają flagę Federacji;

...

3. statkami, które zarejestrowane są w jednym z krajów członkowskich Wspólnot Europejskich i kursują pod flagą takiego państwa, zgodnie z rozporządzeniem (EWG) nr 3577/92 Rady z 7 grudnia 1992 dotyczące stosowania zasady swobody świadczenia usług w transporcie morskim w obrębie Państw Członkowskich – kabotaż morski – (Dz. Urz. WE L 364 z 12.12.1992, s. 7).

236 W przypadku rozporządzenia wydanego w celu wprowadzenia ustawy wymienionej w tytule tego rozporządzenia w jego tekście można przy odesłaniu do przepisów danej ustawy zamiast pełnego powołania zastosować nazwę używaną przy powoływaniu lub sam zwrot „ustawy”.

O innych wyjątkach od pełnego powołania por. uwaga nr 171 i n.

237 Przepisy, do których się odsyła, należy określić możliwie dokładnie, nawet jeśli powołuje się kilka przepisów (**odesłanie dokładne**). Przy sprawdzaniu odesłań (uwaga nr 224) można je szybko odnaleźć przy pomocy elektronicznej funkcji szukania w banku danych prawa Federacji (uwaga nr 33). Przy formułowaniu takich przepisów odsyłających należy przestrzegać reguł powoływania, o których mowa w uwadze nr 168 i n.

238 Odesłania do innych przepisów mogą mieć formę **odesłań odnoszących się do treści**. Jeśli w odesłaniu będzie np. mowa o „cywilno-prawnych przepisach o rzeczach znalezionych”, będzie to oznaczało odesłanie do §§ 965 do 984 Kodeksu cywilnego, bez przywołania tytułu tego

kodeksu i wyraźnego wymienienia tych przepisów. Odesłania tego rodzaju rzadziej wymagają aktualizacji niż odesłania dokładne. W razie konieczności sprawdzenia odesłania w związku ze zmianami w prawie (uwaga nr 224) znalezienie ich w obowiązującym prawie nie jest jednak tak łatwe, jak znalezienie odesłań dokładnych. W interesie jasności i pewności przepisu odsyłającego odesłania odnoszące się do treści należy stosować tylko wtedy, gdy przepis odesłania łatwo można znaleźć w jakiejś powszechnie znanej ustawie lub gdy wymienienie kilku poszczególnych przepisów odesłania byłoby nieprzejrzyste, zaś ich ustalenie nie wymagałoby wielkiego wysiłku.

239 **Sztywne** lub **statyczne odesłanie** odnosi się do wersji jakiegoś tekstu w określonym momencie lub w określonym przedziale czasowym. Z reguły będzie to wersja obowiązująca w chwili wejścia w życie przepisu odsyłającego.

240 Zewnętrzne odesłanie statyczne do przepisów oznaczamy z reguły **pełnym powołaniem** (uwaga nr 169 i n.) bez jakiegos specjalnego dodatku. Także w przypadku odesłań do znanych powszechnie ustaw lub rozporządzeń odesłanie statyczne może nastąpić poprzez zastosowanie powołania pełnego. Jeśli daną ustawę można podać przy pomocy jedynie nazwy używanej przy powoływaniu (uwaga nr 173), oznacza się odesłanie statyczne za pomocą odpowiedniej wskazówki, np. „w wersji obowiązującej **w dniu ...**”. To samo odnosi się do zastosowania nazwy używanej przy powoływaniu w przypadku powtarzającego się przytoczenia ustawy lub rozporządzenia. W przypadku aktów prawnych Unii Europejskiej krótkie powołanie wyjaśnia odesłanie statyczne, jeśli przedtem zastosowano pełne powołanie bez dodatkowego komentarza (uwaga nr 281).

241 Przy użyciu odesłania statycznego można odnieść się do **każdego odpowiedniego do tego tekstu** (uwaga nr 221 i n.) – także do przepisów innych prawodawców. Brak identyczności prawodawców nie jest szkodliwy. Prawodawca zna treść przepisów odesłania i stąd może zdecydować, czy chce je przejąć do własnego aktu. Tekst, do którego odsyłamy, należy podać z uwzględnieniem obowiązujących reguł powoływania:

- z jego pełnym określeniem,
- z datą publikacji oraz
- miejscem publikacji.

242 Dopuszczalne są także **statyczne odesłania do prywatnych zbiorów reguł**. Należy ograniczyć je jednak do przypadków, w których nie należy spodziewać się bezustannych dopasowań. Statyczne odesłanie do prywatnych zbiorów reguł, np. przepisów i standardów uznanych organizacji międzynarodowych, wyraża się dokładnym określeniem wydania lub daty regulacji.

Przykład:

§ 1 ustęp 2 rozporządzenia o jednostkach:

Dla jednostek określonych w załączniku 1 stosuje się definicje i określenia zawarte w DIN¹¹ 1301 część 1, wydanie z grudnia 1993.

W przypadku odesłań do prywatnych zbiorów reguł, do map lub innych zestawień niedołączonych do przepisu jako załącznik, należy dodatkowo podać datę ich publikacji lub wydania, miejsce przechowywania i możliwość pobrania lub wglądu. Może to odbyć się w odrębnym przepisie ustawy lub rozporządzenia, w urzędowym przypisie lub załączniku.

Przykłady:

§ 5 zdanie 2 rozporządzenia o polach elektromagnetycznych:

O ile to możliwe, należy zastosować procedury pomiarowe i obliczeniowe projektu przepisów DIN VDE 0848 część 1, wydanie z maja 1995, który można otrzymać w wydawnictwach *VDE-Verlag GmbH* lub *Beuth Verlag GmbH*, oba w Berlinie, i które zabezpieczone są w archiwum Niemieckiego Urzędu Patentowego.

Obszar chroniony przed hałasem określony zgodnie z § ... przedstawiono na mapie topograficznej o skali 1 : 50 000 oraz na mapach o skali 1 : 5000. Mapa topograficzna została dołączona do niniejszego rozporządzenia jako załącznik 2. Mapy w skali 1 : 5000 zabezpieczone są w archiwum ... (nazwa i ewentualnie adres miejsca złożenia) ...

243 Z **odesłaniem dynamicznym** mamy do czynienia, jeśli prawodawca w swoim przepisie odsyłającym miał na uwadze także przyszły rozwój przepisu odesłania i dlatego odniósł się każdorazowo do aktualnej wersji tekstu.

---

¹¹ DIN to skrócona nazwa Niemieckiego Instytutu Normalizacyjnego (*Deutsches Institut für Normung*), a także norm opracowywanych przez ten Instytut – przyp. G.W.

Poprzez dodatkowe sformułowanie „**w każdorazowo obowiązującej wersji**” odesłanie staje się zazwyczaj odesłaniem dynamicznym. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy ze względu na reguły powołania należałoby zastosować pełne powołanie, na przykład przy pierwszym powołaniu ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawnych Unii, które nie są powszechnie znane. W zależności od tekstu odesłania powołanie można uzupełnić innym odpowiednim wyrażeniem, na przykład „miarodajne jest ... w najnowszej wersji opublikowanej w ...”. Jeśli raz będzie jasne, że mamy do czynienia z odesłaniem dynamicznym, to przy powtórzeniach powołania danej ustawy lub rozporządzenia wystarczy posłużyć się tylko **nazwą używaną przy powoływaniu** (uwaga nr 173) bez dalszych informacji dodatkowych; w przypadku aktów prawnych Unii Europejskiej wystarczy wtedy krótkie powołanie (uwaga nr 281). Unaocznili to, że za każdym razem należy posłużyć się aktualną wersją przepisu odesłania.

244 Uwaga, odesłania dynamiczne nie są możliwe w takim samym zakresie jak odesłania statyczne! Aby można było odsyłać do nich w sposób dynamiczny, przepisy odesłania muszą spełnić określone **przesłanki**.

- Pomiędzy przepisem odsyłającym a przepisem odesłania musi istnieć dostateczne pokrewieństwo celów.
- Należy pamiętać, aby przyszły rozwój przepisu odesłania nie doprowadził do istotnej zmiany przepisu odsyłającego.

245 **Dynamiczne odesłania wewnętrzne** nie budzą zastrzeżeń (uwaga nr 233 i n.), ponieważ prawodawca sam decyduje o późniejszej nowelizacji przepisu odesłania.

246 Przy dynamicznym odsyłaniu do **przepisów innych prawodawców** zaleca się jak najdalszą powściągliwość.

- Przy tego rodzaju odesłaniach prawodawca danego przepisu odsyłającego nie może określić przyszłego rozwoju przepisu odesłania. Obcy prawodawca przepisu odesłania nie musi uwzględniać oddziaływania swojej działalności prawodawczej na przepis odsyłający, odesłanie dynamiczne może przez to doprowadzić do ukrytego przemieszczenia uprawnień prawodawczych.
- Pod żadnym pozorem nie można posługiwać się dynamicznym odesłaniem do regulacji innych prawodawców, o ile zgodnie z zasadą **wy-**

łączości ustawy w obszarze praw podstawowych lub teorią istotności dana kwestia zastrzeżona jest dla kompetencji ustawodawcy.

247 Na tym tle odesłania dynamiczne do **prywatnych zbiorów reguł** (np. norm Niemieckiego Instytutu Normalizacyjnego – DIN) są **niedopuszczalne** z powodów konstytucyjno-prawnych. Prawodawca nie może przenieść swoich kompetencji prawodawczych na sferę prywatną. W takiej sytuacji nie mógłby on przewidzieć nowelizacji ani nimi sterować.

248 **Prawo Unii Europejskiej**, w szczególności dyrektywy Wspólnot Europejskich, nadają się do odesłania tylko wtedy, gdy są w wystarczającym stopniu określone. Na prawo Unii Europejskiej należy powoływać się z reguły poprzez odesłania statyczne, w szczególności do dyrektyw pozostawiających państwom członkowskim pewne pole do działania przy ich wdrażaniu (uwaga nr 240). W wyjątkowych przypadkach możliwe jest odesłanie dynamiczne do dyrektyw i ich załączników, jeśli zawierają one regulacje techniczne, które trzeba przejąć bez zmian (uwaga nr 243). W przypadku częstych zmian w nich taka forma transpozycji oszczędzi wielokrotnych dopasowań.

Przykład:

§ 3b ustęp 1 numer 1 litera a ustawy o chemikaliach:

W rozumieniu niniejszej ustawy produktami biobójczymi są: czynne substancje biobójcze i preparaty zawierające jeden lub kilka czynnych substancji biobójczych ... i należące do typu produktów biobójczych wymienionych w załączniku V dyrektywy 98/8/EG Parlamentu Europejskiego oraz Rady z 16 lutego 1998 dotyczącej wprowadzania do obrotu produktów biobójczych (Dz. Urz. WE L 123 z 24.4.1998, s. 1) w każdorazowo obowiązującej wersji, ...

4.4. Szczególne cechy odsyłania do norm nieposiadających mocy obowiązującej lub nieważnych

249 Poprzez odesłanie można powołać się także na przepisy **nieposiadające już mocy prawnej** lub na takie, które mają ją wkrótce utracić. Celem jest, aby prawodawca tak samo dobrze potrafił wpisać tekst opracowywanego przepisu odesłania w przepis odsyłany. Dla odesłań wystarczające jest, aby tekst odesłania był zabezpieczony przez publikację i żeby

każdy miał możliwość zaznajomienia się z nim. Takie odesłanie jest ze swej natury zawsze odesłaniem statycznym, ponieważ tekst odesłania nie może się już zmienić.

250 W pewnych warunkach nieszkodliwe jest także odesłanie do przepisu już nieważnego. Poprzez przegląd całości należy stwierdzić, czy akurat to zestawienie przepisu odesłania i przepisu odsyłającego jest sprzeczne z konstytucją.

Przykład:

Przepis odesłania jest nieważny z braku kompetencji ustawodawczej; przepis odsyłający wydano jednak zgodnie z kompetencjami. Wada przepisu odesłania jest dla przepisu odsyłającego bez znaczenia.

251 Możliwe jest także odesłanie do przepisu, który **jeszcze nie wszedł w życie**. Warunkiem jest ogłoszenie przepisu odesłania tak, aby każdy miał możliwość zapoznania się z nim. Niedopuszczalne jest z kolei odesłanie do przepisów jeszcze nieogłoszonych.

4.5. Odsyłanie do norm technicznych

4.5.1. Klauzule generalne

252 Do norm technicznych ustanowionych przez prywatnych normodawców należy odsyłać zasadniczo przy pomocy **klauzul generalnych**, gdyż odesłania do norm technicznych ustanowione przez prywatnych normodawców częściowo są niedopuszczalne z powodów konstytucyjno-prawnych, częściowo zaś są problematyczne z powodów praw autorskich. Normy techniczne w tekście przepisu obciążałyby go mnóstwem szczegółowych reguł w języku fachowym. Dodatkowo w celu dotrzymania kroku rozwojowi naukowemu i technicznemu przepisy takie wymagałyby częstych nowelizacji.

253 W interesie zrozumiałości przepisów i ich jednolitego stosowania do norm technicznych należałoby stosować jedynie poniższe klauzule generalne:

- powszechnie uznane zasady techniki,
- stan techniki oraz
- stan wiedzy i techniki.

Wybór jednej z tych trzech form podstawowych zależy od stopnia narażenia na niebezpieczeństwo w regulowanej materii oraz od technicznych możliwości zapanowania nad owym zagrożeniem.

254 Sformułowania ograniczające, takie jak „**powszechnie uznane zasady techniki bezpieczeństwa**” mają sens tylko wtedy, gdy są niezbędne dla wyjaśnienia.

255 Klauzulę generalną „**powszechnie uznane zasady techniki**” stosuje się w przypadkach o względnie niedużym potencjale zagrożenia lub w przypadkach, które przy bezpiecznych praktykach można opanować technicznie. Ogólnie przyjęte zasady techniki są to utrwalone na piśmie lub przekazane ustnie techniczne ustalenia dla procedur, urządzeń oraz sposobów eksploatacji, umożliwiające osiągnięcie ustawowo wyznaczonego celu i sprawdzone w powszechnej praktyce zgodnie z aktualną wiedzą zaangażowanych kręgów (specjaliści, użytkownicy i czynniki oficjalne), także, gdy owo sprawdzenie się, według panującego przekonania, nastąpi w możliwym do przewidzenia czasie.

256 Poziom wymogów w przypadku klauzuli „**stan techniki**” leży pomiędzy poziomem wymogów klauzuli generalnej „ogólnie przyjęte zasady techniki” a poziomem klauzuli „stan nauki i techniki”. Stan techniki jest to stan rozwoju procedur postępowania, urządzeń i zasad ich eksploatacji, który zgodnie z aktualną wiedzą wiodących specjalistów pozwala uznać, że ustawowo wyznaczony cel zostanie osiągnięty. Procedury, urządzenia i eksploatacja lub porównywalne procedury, urządzenia i eksploatacja muszą być sprawdzone w powszechnej praktyce lub – o ile nie miało to jeszcze miejsca – wypróbowane, w miarę możliwości, w działaniu z pozytywnym skutkiem.

W prawie Unii Europejskiej stosuje się także sformułowanie „najlepsza dostępna technika”. W dużej mierze odpowiada ono generalnej klauzuli „stan techniki”.

257 Generalna klauzula „**stan nauki i techniki**” opisuje najwyższy poziom wymogów i dlatego stosowana jest w przypadkach o bardzo silnym potencjale zagrożenia. Stan nauki i techniki jest stanem rozwoju procedur postępowania, urzędzeń i sposobów eksploatacji, uznanym zgodnie z aktualną wiedzą wiodących specjalistów z dziedziny nauki i techniki, na podstawie najnowszych, uzasadnionych naukowo przekonań, w kontekście ustawowo wyznaczonego celu, za niezbędny i pozwalający na uznanie za zapewnione osiągnięcie ustawowo wyznaczonego celu.

4.5.2. Domniemane reguły przestrzegania klauzul generalnych

258 Wadą klauzul generalnych jest to, że użytkownicy, zainteresowani i administracja muszą odnaleźć dane normy wśród bogactwa norm ustanowionych przez najróżniejsze podmioty. Tej niepewności można przeciwdziałać, jeśli już w ustawie lub rozporządzeniu zastosuje się środki zaradcze – na przykład poprzez **przepisy wprowadzające domniemanie** – służące przybliżeniu kręgu przepisów przydatnych w danym przypadku.

259 Przepis prawny sam może określać te normy techniczne, przy zachowaniu których w sposób możliwy do podważenia domniemywa się, że dzięki nim spełnia się wymogi danej klauzuli generalnej (**tzw. domniemanie jednostopniowe**).

Przykład:

§ 35 ustęp 1 rozporządzenia o dostępie do sieci gazowej:

Dystrybutor gazu musi zapewnić, że gaz oferowany do zasilania spełnia ogólnie uznane zasady techniki ... . Domniemywa się, że są one spełnione, jeśli przestrzegane są normy techniczne Niemieckiego Związku Gazu i Wody.

Domniemanie jednostopniowe ma jednak tę wadę, że podmiotowi ustanawiającemu dane normy nadaje znaczącą władzę. Domniemania jednostopniowe na rzecz norm ustanowionych przez prywatnych normodawców zaleca się zatem tylko wtedy, jeśli zobowiązali się oni do przestrzegania publicznych procedur analogicznych do DIN 820 – zasady normowania¹² – zaś wpływ państwa w wystarczającym stopniu jest zabezpieczony poprzez umowę.

¹² Do pobrania w *Beuth Verlag GmbH*, Berlin.

260 Zaleca się wymienianie w przepisach tylko jednej instytucji upoważnionej do ustalania i nazywania w określonej procedurze norm technicznych (**tzw. domniemanie dwustopniowe**).

Przykład:

Zgodnie z § 21 ustęp 3 rozporządzenia o materiałach niebezpiecznych do zadań Komisji ds. materiałów niebezpiecznych należy określenie zasad i ustaleń wymienionych w § 8 ustęp 1 rozporządzenia. Jej postanowienia są na tyle wiążące, na ile określono w nich zasady i ustalenia, które wymienia § 8. **Po przez ogłoszenie zasad i ustaleń przyjętych przez Federalne Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych zgodnie z § 21 ustęp 4 rozporządzenia o materiałach niebezpiecznych powstaje dla nich wzruszalne domniemanie, że mamy do czynienia z ogólnie uznanymi zasadami lub zabezpieczonymi naukowymi ustaleniami w rozumieniu § 8 ustęp 1.** To samo dotyczy ogłoszeń komisji w sprawie stanu techniki.

Domniemanie dwustopniowe ma tę wadę, że dla obywateli, obywaterek i administracji normy techniczne stają się widoczne dopiero poprzez współdziałanie zasad domniemania i publikację. W porównaniu do jednostopniowego domniemania dwustopniowe ma tę zaletę, że techniczne zasady i ustalenia stają się wiążące dopiero po decyzji urzędowej i ogłoszeniu.

4.5.3. Granice przy odsyłaniu do norm technicznych

261 Jeśli klauzula generalna nakazuje przestrzeganie norm technicznych i ustanowione zostało domniemanie na korzyść określonych zasad, to domniemanie owo nie wyklucza **zastosowania innych norm**. Dlatego nie jest konieczna regulacja wyjątkowa dopuszczająca zastosowanie innych norm technicznych. Stosujący inne normy musi jednak w razie sporu udowodnić, że tak samo należą one do zasad, o których mowa w klauzuli generalnej.

262 Dalej idące **wyjątki** są wyraźnie dopuszczalne, jeśli taki sam poziom bezpieczeństwa zapewniony jest w inny sposób. Ewentualna regulacja wyjątków może być od początku powiązana z określonymi warunkami (ekspertyza biegłych, decyzja urzędowa).

Przykłady:

Regulacja wyjątkowa bez ograniczeń:

§ 3 ustęp 3 rozporządzenia o gazociągach wysokiego ciśnienia:

Kompetentne władze mogą dopuścić wyjątki od przepisów załącznika do niniejszego rozporządzenia. Ponadto można dopuścić odejście od stanu techniki, jeśli taki sam poziom bezpieczeństwa jest zapewniony w inny sposób.

Regulacja wyjątkowa z ograniczeniem:

§ 3 ustęp 2 rozporządzenia o budowie i eksploatacji kolei na poduszce magnetycznej:

Od ogólnie uznanych zasad techniki wolno odstąpić, jeśli udowodnić można co najmniej taki sam poziom bezpieczeństwa jak przy przestrzeganiu owych zasad. Przedsiębiorca zobowiązany jest do wykazania przed Federalnym Urzędem Kolejowym co najmniej takiego samego poziomu bezpieczeństwa.

263 **Otwarcie na rzecz nowych ustaleń** jest konieczne, gdy trzeba zapewnić określony poziom zgodności z normami technicznymi. W przypadku nowych rozwiązań z natury rzeczy nie ma jeszcze ogólnie uznanych zasad techniki. Ustalanie zasad technicznych dla nowych rozwiązań przed ich dopuszczeniem trwałoby zbyt długo. Ponadto mogłoby wywołać konflikt z konkurencją. Dopasowana do takiej sytuacji klauzula wyjątkowa musi zatem przewidzieć, że nowe rozwiązania są dopuszczalne, gdy osiągnięty zostanie poziom bezpieczeństwa przepisany w klauzuli generalnej.

Przykład:

Kompetentny urząd może na wniosek ... dopuścić wyjątki ..., o ile odpowiada to postępowi technicznemu, a bezpieczeństwo jest zapewnione w inny sposób.

264 Jeśli z drugiej strony ogólnie uznane zasady techniki nie wystarczą dla usunięcia szczególnych zagrożeń od chronionych dóbr prawnych, można przewidzieć, że w poszczególnych przypadkach urząd może wprowadzić określone **wymogi dodatkowe**.

Przykład:

Urządzenia muszą następnie odpowiadać wymogom wykraczającym poza §..., stawianym przez kompetentny urząd w pojedynczym przypadku w celu odwrócenia szczególnych zagrożeń dla zatrudnionych lub osób trzecich.

5. Szczególne wskazówki w sprawie prawa Unii Europejskiej

5.1. Nazwy Unii Europejskiej, Wspólnot Europejskich, ich aktów założycielskich, członków, organów i przepisów prawnych, jak również Europejskiego Obszaru Gospodarczego

265 Unia Europejska jednoczy 27 państw europejskich¹³ za pomocą obszernego **porozumienia**, rozbudowywanego na przestrzeni czasu. Na jego podstawie stworzono struktury, organy i procedury regulujące i kształtujące stosunki między państwami członkowskimi. Z biegiem czasu powstały liczne pojęcia i określenia, często używane w niejednolity sposób. W przepisach prawnych Federacji należy ich jednak używać w sposób jednolity zgodnie z poniższymi zaleceniami.

W **Traktacie lizbońskim** z 13 grudnia 2007 wprowadzone zostały znaczące restrukturyzacje, których należy przestrzegać po ich wejściu w życie planowanym na 1 stycznia 2009. Najważniejsze zmiany zaznaczono kursywą na końcu każdej uwagi lub w danym miejscu we wskazówkach w stopce. Jeśli dana uwaga nie zawiera specjalnego odniesienia do Traktatu lizbońskiego, należy założyć, że dane zalecenie pozostało niezmienione.

266 Europejskie porozumienie integracyjne opiera się na poniższych **traktatach założycielskich**:

- Traktat o Unii Europejskiej („*EU-Vertrag*” albo „*Vertrag über die Europäische Union*”);
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą („*EG-Vertrag*” albo „*Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft*”);
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej („*EAG-Vertrag*” albo „*Vertrag zur Gründung der Europäischen Atomgemeinschaft*”).

Pełne powoływanie poszczególnych traktatów nie jest konieczne.

---

¹³ Stan na 2008 r.

Wspólnoty, które powstały na podstawie Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą oraz Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Energii Atomowej określa się w przepisach jako:

- „Wspólnota Europejska” („*Europäische Gemeinschaft*”),
- „Europejska Wspólnota Energii Atomowej” („*Europäische Atomgemeinschaft*”).

Używane zwyczajowo **skróty** nazw tych wspólnot w przepisach dopuszczalne są jedynie w wyjątkowych przypadkach (uwaga nr 139 i n.): *EG* oraz *EAG* lub *Euratom*.

Obie te wspólnoty tworzą pierwszy filar Unii Europejskiej.

Traktat lizboński:

Podstawą Unii są „Traktat o Unii Europejskiej” (*EU-Vertrag*) oraz „Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej” (*AEU-Vertrag*). „Traktat o Europejskiej Wspólnocie Energii Atomowej” (*EAG-Vertrag*) nie zmienił swej formy. Dotychczasowy Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą zastąpiono Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Na podstawie artykułu 6 w nowym brzmieniu Traktatu o Unii Europejskiej **Karta praw podstawowych** jest wiążąca dla krajów członkowskich przy realizacji prawa unijnego, a tym samym należy jej przestrzegać przy weryfikacji poprawności prawnej. **Pełne powoływanie** poszczególnych traktatów nie jest konieczne. Używany zwykle **skrót** EU dopuszczalny jest jedynie w wyjątkowych przypadkach (uwaga nr 139 i n.).

267 Nazwa „**Unia Europejska**” obejmuje łącznie Wspólnoty Europejskie i Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa oraz współpracę policyjną i sądową w sprawach karnych. Nazwę tę stosuje się także w przypadku działań w poszczególnych dziedzinach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa lub przy współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych. Dziedziny te określa się mianem drugiego i trzeciego filaru Unii Europejskiej.

Traktat lizboński:

Ta trójfilarowa struktura została zniesiona. Unia (Europejska) zastąpiła Wspólnotę Europejską, jest jej następczynią prawną i posiada osobowość prawną. Pojęcie „Wspólnota Europejska” zastąpiono słowem „Unia Europejska” względnie „Unia”.

268 Przy odnoszeniu się w przepisach do państw członkowskich Wspólnoty Europejskiej lub Unii Europejskiej należy używać wyłącznie określenia „**państwa członkowskie Unii Europejskiej**”.

269 Dla obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej ustalono określenie „**obywatel Unii**”.

270 Organy Wspólnoty europejskiej określa się jak poniżej:

- „**Parlament Europejski**”;
- „**Rada**” lub „Rada Unii Europejskiej”; dla Rady, która składa się z przedstawicieli państw członkowskich na szczeblu ministerialnym, w aktach prawnych oraz w zdaniu wprowadzającym rozporządzeń, dyrektyw i decyzji używa się określenia „Rada Unii Europejskiej”, zaś w tytułach aktów prawnych, jak w traktacie, tylko prostej formy „Rada”;
- „**Komisja**” lub „Komisja Wspólnot Europejskich”; w tekstach prawnych należy używać tych nazw, jednak Komisja ta oficjalnie nazywa się „Komisja Europejska”;
- „**Trybunał Wspólnot Europejskich**”; obok Trybunału funkcjonuje Sąd Pierwszej Instancji oraz Sąd do spraw Służby cywilnej Unii Europejskiej;
- „Trybunał obrachunkowy” lub „Trybunał obrachunkowy **Wspólnot Europejskich**”.

Rada Europejska w odróżnieniu od Rady jest instytucją Unii Europejskiej działającą zgodnie z artykułem 4 Traktatu o Unii Europejskiej na rzecz regularnych spotkań szefów państw lub szefów rządów państw członkowskich i przewodniczącego Komisji, podczas których wyznaczane są zasady polityczne dla Unii Europejskiej.

Traktat lizboński:

Organy Unii należy określać jak poniżej:

- „**Parlament Europejski**”;
- „**Rada Europejska**”, składa się z szefów państw lub szefów rządów członkowskich oraz przewodniczącego Komisji i przewodniczącego Rady Europy, wyznacza ona ogólne cele polityczne i priorytety;

- „**Rada**”, składa się z przedstawicieli (po jednym) każdego państwa członkowskiego na szczeblu ministerialnym;
- „**Komisja**” lub „Komisja Europejska”;
- „**Trybunał Unii Europejskiej**”, składa się z „Trybunału”, „Sądu” (usunięto dotychczasowy dodatek „pierwszej instancji”) oraz z „Sądów wyspecjalizowanych”;
- „**Trybunał obrachunkowy**”.

271 Przy powoływaniu w przepisach prawnych **aktów prawnych organów Wspólnot Europejskich** lub Traktatów założycielskich (uwaga nr 266) w formie uogólniającej, zależnie od sensu i celu danej regulacji, można zastosować poniższe sformułowania:

- „prawo Wspólnoty Europejskiej” lub „prawo Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej”;
- „przepisy prawne wydane przez Wspólnotę Europejską” albo „przepisy prawne wydane przez Europejską Wspólnotę Energii Atomowej” lub
- „akty prawne Wspólnoty Europejskiej” albo „akty prawne Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej”.

Przy ogólnym omawianiu aktów prawnych obu wspólnot można stosować pojęcie „Wspólnoty Europejskie”.

Mówiąc tylko o **aktach prawnych z drugiego i trzeciego filaru**, można użyć sformułowania „akty prawne Unii Europejskiej w dziedzinie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa” lub „akty prawne Unii Europejskiej w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej”. Określenia „**prawo Unii Europejskiej**” lub „**akty prawne Unii Europejskiej**” należy używać w kontekście zarówno Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, jak i we współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych. Można stosować je podsumowująco dla prawa Wspólnot Europejskich i dla prawa w zakresie drugiego i trzeciego filaru Unii Europejskiej.

Traktat lizboński:

Od czasu wejścia w życie Traktatu lizbońskiego stosuje się nazwy „**prawo Unii Europejskiej**”, względnie „**akty prawne Unii Europejskiej**”. Zniesiono dotychczasowe rozróżnienie trójfilarowej struktury.

272 Układem z 2 maja 1992 (BGBl. 1993 II s. 266) stworzono ponadto jednolity Europejski Obszar Gospodarczy, powszechnie nazywany „porozumieniem EOG” („*EWR-Abkommen*”). W aktach prawnych używana jest nazwa „**Porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym**” („*Abkommen über den Europäischen Wirtschaftsraum*”). Przy wymienianiu obok państw członkowskich Unii Europejskiej także innych państw porozumienia EOG należy powołać się na „**państwa członkowskie Unii Europejskiej i inne państwa porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym**”.

5.2. Sposób powoływania prawa Unii Europejskiej

273 Sposób powoływania prawa Unii Europejskiej wzoruje się zasadniczo na zwyczajach panujących na szczeblu europejskim. Odnosi się to do traktatów, aktów Wspólnot Europejskich oraz do aktów prawnych w dziedzinie trzeciego filaru Unii Europejskiej. W związku z tym należy przestrzegać **wspólnych wytycznych dotyczących jakości prawodawstwa wspólnotowego**¹⁴ ustalonych przez Parlament Europejski, Radę Unii Europejskiej oraz Komisję Wspólnot Europejskich. Przestrzegać należy także wypracowanego na tej podstawie Wspólnego przewodnika praktycznego dotyczącego redagowania aktów prawa wspólnotowego Parlamentu Europejskiego, Rady oraz Komisji¹⁵ (wyciąg w załączniku 4).

274 Obok traktatów europejskich w praktyce prawniczej najczęściej powołuje się **rozporządzenia i dyrektywy** Wspólnot Europejskich i ujęte w ramach trzeciego filaru **decyzje ramowe** oraz **decyzje** Unii Europejskiej. Nazewnictwo tych aktów prawnych jest ściśle uregulowane.

Traktat lizboński:

System instrumentów regulacyjnych w Unii został na nowo uregulowany (artykuł 288 ustęp 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej / AEU). **Akty prawne Unii** noszą nazwy jak poniżej:

¹⁴ Międzyinstytucjonalne porozumienie Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji z 22 grudnia 1998 (Dz. Urz. UE C 73 z 17.3.1999, s. 1).

¹⁵ <http://www.eur-lex.europa.eu/de/techleg/index.htm>.

- rozporządzenie;
- dyrektywa;
- decyzja;
- zalecenie;
- opinia.

O ile sposób powoływania nie został jeszcze dokładnie ustalony przez Unię Europejską, obowiązują dotychczasowe wzory.

275 W przypadku odniesienia się w danej ustawie lub rozporządzeniu do aktu prawnego Wspólnot Europejskich lub Unii Europejskiej należy podawać jego pełną nazwę (**pełne powołanie**).

276 **Tytuł rozporządzenia** Wspólnot Europejskich¹⁶ zawiera w podanej kolejności:

- nazwę „rozporządzenie”;
- skröconą nazwę wspólnoty wydającej rozporządzenie: WE, EWEA¹⁷,
- numer, składający się ze skrötu „nr”, numeru porządkowego i roku wydania,
- organy wydające,
- datę wydania,
- określenie przedmiotu rozporządzenia oraz
- miejsce publikacji w dzienniku urzędowym (uwaga nr 177).

Przykład¹⁸:

Rozporządzenie (WE) nr 490/2007 Komisji z 3 maja 2007 ustanawiające standardowe wartości w przywozie dla ustalania ceny wejścia niektórych owoców i warzyw (Dz. Urz. UE L 116 z 4.5.2007, s. 1)

277 **Tytuł dyrektywy** Wspólnot Europejskich¹⁹ zawiera w podanej kolejności:

---

¹⁶ Traktat lizboński: Rozporządzenie Unii Europejskiej.

¹⁷ Traktat lizboński: UE.

¹⁸ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady powołania rozporządzeń Unii Europejskiej.

¹⁹ Traktat lizboński: Dyrektywa Unii Europejskiej.

- nazwę „dyrektywa”,
- numer, składający się z roku wydania, numeru porządkowego i skrótu nazwy wspólnoty wydającej dyrektywę: WE, EWEA²⁰,
- organy wydające,
- datę wydania,
- określenie przedmiotu dyrektywy oraz
- miejsce publikacji w dzienniku urzędowym (uwaga nr 177).

Przykład²¹:

Dyrektywa 2004/81/WE Rady z 29 kwietnia 2004 w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, a współpracują z właściwymi organami (Dz. Urz. UE L 261 z 6.8.2004, s. 19)

278 Tytuł decyzji ramowej lub decyzji Unii Europejskiej²² zawiera w podanej kolejności:

- nazwę „decyzja ramowa” lub „decyzja”,
- numer, składający się z roku wydania, numeru porządkowego i skrótu nazwy wspólnoty wydającej postanowienie,
- organ wydający,
- datę wydania,
- określenie przedmiotu postanowienia ramowego lub postanowienia oraz
- miejsce publikacji w dzienniku urzędowym (uwaga nr 177).

Przykład²³:

Decyzja ramowa 2006/960/WSiSW Rady z 18 grudnia 2006 w sprawie uproszczenia wymiany informacji i danych wywiadowczych między organami ścigania państw członkowskich Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 386 z 29.12.2006, s. 89)

²⁰ Traktat lizboński: UE.

²¹ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady powołania dyrektyw Unii Europejskiej.

²² Traktat lizboński: Decyzja Unii Europejskiej w rozumieniu artykułu 288 ustęp 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

²³ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady decyzji w rozumieniu artykułu 288 ustęp 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

279 Dodatkowe informacje o miejscu publikacji są konieczne, stosownie do zasad powoływania dla prawa Federacji, o ile ostatni urzędowy tekst rozporządzenia, dyrektywy, decyzji ramowej lub decyzji został skorygowany (uwaga nr 187). **Wskazanie sprostowania** należy podać przy tym z numerem Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej i numerem strony. Jeśli sprostowanie opublikowano w innym roczniku Dziennika Urzędowego, także należy go podać.

Przykład²⁴:

Dyrektywa 2006/88/EG Rady z 24 października 2006 w sprawie wymogów w zakresie zdrowia zwierząt akwakultury i produktów akwakultury oraz zapobiegania niektórym chorobom zwierząt wodnych i zwalczania tych chorób (Dz. Urz. UE L 328 z 24.11.2006, s. 14, L 140 z 1.6.2007, s. 59)

280 Do pełnego powołania aktów prawnych Unii Europejskiej należy, tak jak w przypadku prawa Federacji, także **informacja o nowelizacji**. W przypadku wielokrotnej nowelizacji podać należy jedynie ostatnią. Informacja o nowelizacji zawiera tylko rodzaj zmieniającego aktu prawnego, jego numer i miejsce publikacji.

Przykłady²⁵:

Rozporządzenie (EWG) nr 2913/92 Rady z 12 października 1992 ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Celny (Dz. Urz. UE L 302 z 19.10.1992, s. 1), które ostatnio zostało zmienione rozporządzeniem (WE) 1791/2006 (Dz. Urz. UE L 363 z 20.12.2006, s. 1)

Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 7 września 2005 w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (Dz. Urz. UE L 255 z 30.9.2005, s. 22, L 271 z 16.10.2007, s. 18), która ostatnio została zmieniona rozporządzeniem (WE) nr 1430/2007 (Dz. Urz. UE L 320 z 6.12.2007, s. 3)

281 W przypadku konieczności wielokrotnego odsyłania do aktu prawnego Unii Europejskiej wystarcza pełne powołanie przy jego pierwszym wystąpieniu w tekście przepisu. **Zamiast pełnego powołania** można

²⁴ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady sprostowań aktów prawnych Unii Europejskiej.

²⁵ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady wskazań do nowelizacji przyszłych aktów prawnych Unii Europejskiej.

następnie zastosować **powołanie skrócone**, ograniczające się do podania rodzaju aktu prawnego i jego numeru (uwagi nr 240, 243, 248).

Przykłady²⁶:

z uwagi nr 276: rozporządzenie (WE) nr 490/2007

z uwagi nr 277: dyrektywa 2004/81/WE

z uwagi nr 278: postanowienie ramowe 2006/960/WSiSW

282 Z podziału przepisów odbiegających od prawa niemieckiego przy powoływaniu **poszczególnych przepisów** prawa Unii Europejskiej wynikają pewne osobliwości. Ten podział na mniejsze jednostki należy przejąć bez zmian.

283 Obok podziału na ustępy, punkty i litery w prawie Unii Europejskiej znajdujemy także podustępy, cyfry i myślniki (zał. 4).

Przykłady²⁷:

Artykuł 23 ustęp 2 litera c cyfra i rozporządzenia (WE) nr 1774/2002 ...

Artykuł 23 ustęp 2 litera c cyfra ii rozporządzenia (WE) nr 1774/2002 ...

Artykuł 4 ustęp 1 pierwszy myślnik rozporządzenia (WE) nr 2580/2001 ...

5.3. Dostosowanie prawa Federacji do prawa Unii Europejskiej

284 Akty prawne Unii Europejskiej w coraz większym stopniu wywołują aktywność prawodawczą Federacji. Każde działanie prawodawcze spowodowane przez prawo Unii Europejskiej musi odpowiadać nie tylko wytycznym danego aktu Unii, ale również innym przepisom Unii Europejskiej. Dlatego prawo wewnątrzpaństwowe należy sprawdzić pod względem luk i sprzeczności w kontekście wytycznych europejskich i w razie potrzeby dopasować. § 43 ustęp 1 punkt 8 GGO wymaga, aby w uzasadnieniu do projektu ustawy przedstawiono, czy istnieją, a jeśli tak, to jakie, **relacje z pra-**

²⁶ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady skrótów powołań takich nowych aktów prawnych Unii Europejskiej.

²⁷ Traktat lizboński: nie istnieją jeszcze przykłady powołań podziału na mniejsze jednostki z takich nowych aktów prawnych Unii Europejskiej.

wem Unii Europejskiej, i aby projekt wykazujący takie relacje był zgodny z prawem Unii Europejskiej.

Traktat lizboński:

Projekt ustawy musi być zgodny z Kartą praw podstawowych. Jeśli istnieją relacje pomiędzy projektem a Kartą, w uzasadnieniu należy to przedstawić.

5.3.1. Zgodne z prawem Unii Europejskiej regulacje wykonawcze do rozporządzeń Wspólnot Europejskich²⁸

285 Rozporządzenia **obowiązują bezpośrednio**, tzn. nie wymagają wewnętrznego aktu implementacji lub specjalnego ogłoszenia zgodnie z prawem wewnętrznym.

286 Do wprowadzenia rozporządzenia mogą być jednak konieczne **wewnętrzne regulacje uzupełniające**. Państwa członkowskie zobowiązane są do podejmowania właściwych kroków w kraju w celu zapewnienia nieograniczonej możliwości zastosowania danego rozporządzenia. We własnych rozporządzeniach państwa członkowskie są jednoznacznie upoważnione do wydawania przepisów uzupełniających w celu wprowadzania rozporządzenia.

287 Jeśli wprowadzenie rozporządzenia jest jedynym celem regulacji projektu, można to wyrazić **nazwą** już w **tytule** danego aktu: ponieważ większość tytułów rozporządzeń jest bardzo długa, zaleca się utworzenie skróconego tytułu oddającego ich treść.

Przykład:

Tytuł: Rozporządzenie w sprawie wprowadzenia rozporządzenia (EWG) nr 1349/72 Rady Wspólnot Europejskich o wytwarzaniu i transporcie jaj i kurcząt drobiu domowego

Tytuł skrócony: rozporządzenie o oznakowaniu jaj

288 Przepisy wykonawcze nie mogą zakłócać bezpośredniego skutku rozporządzenia. Dlatego przepisy wykonawcze muszą być tak skonstruowane, aby **nie zmieniały celu lub oddziaływania danego rozporządzenia**.

²⁸ Traktat lizboński: rozporządzenia Unii Europejskiej.

289 W przepisach wewnątrzpaństwowych **niedopuszczalne jest powtarzanie obowiązujących przepisów danego rozporządzenia**. Mogłyby powstać przez to niejasności co do ich autorstwa i rangi.

290 W przepisach wykonawczych często można spotkać przepisy karne oraz przepisy o grzywnach do rozporządzeń. Bliższe wskazówki i przykłady takich przepisów zawarte są w zaleceniach do wytycznych w sprawie rozporządzeń nakładających karę lub grzywnę (uwaga nr 43).

5.3.2. Zgodna z prawem Unii Europejskiej
implementacja dyrektyw Wspólnot Europejskich²⁹
oraz decyzji ramowych Unii Europejskiej³⁰

291 W przeciwieństwie do rozporządzeń obowiązujących bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, dyrektywy co do zasady wymagają **implementacji** przez państwa członkowskie. Ze względu na cel dyrektywy są wiążące dla państw, do których są skierowane, a do władz wewnątrzpaństwowych należy wybór formy i środków ich realizacji.

292 Za **terminową implementację** aktów prawnych oraz innych wiążących dla państw członkowskich postanowień Unii Europejskiej (§ 75 ustęp 1 GGO) odpowiada właściwe w danej sprawie ministerstwo. Przy implementacji obowiązują ogólne zasady przygotowywania ustaw i rozporządzeń (§ 75 ustęp 2 GGO).

293 Przy implementacji przepisów prawa Federacji należy pamiętać o:

- przestrzeganiu **podziału** kompetencji pomiędzy ustawodawstwa na szczeblu federalnym i krajowym;
- tym, że w grę wchodzi jedynie ustawy i rozporządzenia, ponieważ prawo dyrektyw należy implementować do ogólnie wiążących przepisów prawa (ogólne przepisy administracyjne mogą najwyżej ową implementację uzupełnić);
- tym, żeby normodawca ograniczał się jedynie do regulacji naprawdę **niezbędnych**.

²⁹ Traktat lizboński: Dyrektywa Unii Europejskiej.

³⁰ Traktat lizboński: Decyzja ramowa nie jest już przewidziana jako akt prawny.

294 Przy weryfikowaniu potrzeby implementacji z treściowego punktu widzenia należy pamiętać, że w dyrektywach często używa się terminologii i techniki regulacji obcej prawu Federacji. Stąd dla implementacji dyrektyw nie wystarczy uznanie za wiążące jedynie dosłownego wyjaśnienia przepisów. Najważniejsza praca polega na stworzeniu regulacji zgodnych z dyrektywami, które **najlepiej włączą się** w niemiecki porządek prawny.

295 Aby stwierdzić potrzebę implementacji, należy **porównać** istniejące przepisy prawa Federacji z wytycznymi dyrektyw. Potrzeba regulacji może zaistnieć tam, gdzie sprawy objęte dyrektywą nie są uregulowane w prawie Federacji lub gdy jakiś przepis dyrektywy nie ma pełnego odpowiednika w prawie Federacji.

296 Potrzebę implementacji ustala się według poniższego **wzoru**:

- Jaki merytoryczny zakres zastosowania ma dana dyrektywa? Uwzględnić przy tym powody rozważań!
- Które przepisy wymagają dopracowania, a które nie pozostawiają żadnego wyboru w ramach implementacji?
- Których dziedzin prawa wewnątrzpaństwowego to dotyczy?
- Czy w tych dziedzinach prawa są już przepisy prawa Federacji będące przedmiotem danej dyrektywy?
  - Które regulacje odpowiadają całkowicie danej dyrektywie?
  - Które regulacje są szersze niż regulacje dyrektywy?
  - Które regulacje są węższe niż regulacje dyrektywy?
- Czy pilnie jest nakazana nowelizacja stosownie do wytycznych dyrektywy?
  - Czy należy uchylić jakieś regulacje?
  - Czy wystarczy nowelizacja istniejącej regulacji?
  - Czy należy tworzyć nowe regulacje?
- Jeśli konieczne są nowe regulacje:
  - Czy implementację można ująć w nowej ustawie samodzielnej lub w nowym rozporządzeniu samodzielnym?
  - Czy należy uzupełnić istniejące przepisy?
- Czy dane nowelizacje będą oddziaływać na inne regulacje?

297 Jeśli w związku z weryfikowaniem potrzeby implementacji pojawiają się **wątpliwości przy interpretacji** poszczególnych sformułowań dyrektywy, aby rozpoznać zamiar normodawcy, zaleca się skorzystanie z innych wersji językowych opublikowanych w dzienniku urzędowym. Odnosi się to także do sytuacji, gdy niemieckie tłumaczenie dyrektywy zawiera prawnie znaczące sformułowania wyrażone zazwyczaj w niemieckim porządku prawnym w inny sposób.

298 Jeśli dla implementacji dyrektywy konieczne są specjalne regulacje, używa się zasadniczo poniższych **form prawno-technicznych**:

- niezależne przepisy prawa Federacji (uwaga nr 299) lub
- dosłowne przejście przepisów dyrektywy (uwaga nr 300) lub
- odesłanie do przepisów dyrektywy (uwaga nr 301).

Decyzję, która forma jest wskazana, można podjąć tylko w kontekście konkretnej dyrektywy. Wybrana forma musi umożliwiać osiągnięcie celu wiążąco wytyczonego przez daną dyrektywę i spełniać wymogi pewności i jasności przepisu.

299 Przy implementacji na drodze **niezależnych przepisów** należy dokładnie przestrzegać zasady, aby dana dyrektywa została implementowana w pełni i aby utworzyć tylko niezbędne regulacje, możliwie zrozumiałe dla ogółu, spójnie włączające się w istniejący już porządek prawny.

300 Implementacja poprzez **dosłowne przejście** jest możliwa tylko wtedy, gdy poszczególne regulacje dyrektywy są wystarczająco określone i zrozumiałe. Przed przejściem przepisów i pojęć prawnych z dyrektyw bez dokonywania zmian należy dokładnie sprawdzić, czy i w jaki sposób włączą się one w obowiązujące prawo niemieckie. Należy przy tym uwzględnić, że:

- jeśli dyrektywa posługuje się pojęciami używanymi także w prawie niemieckim, przejmowanie takich pojęć nie stwarza problemów tylko wtedy, gdy zakresy tych pojęć się pokrywają;
- szerokiego pojęcia prawa europejskiego nie wolno zastępować węższym, tak samo brzmiącym, pojęciem niemieckim.

301 Do implementacji na drodze odesłania nadają się tylko określone i zrozumiałe w wystarczającym stopniu dyrektywy, których przed-

miot nie jest jeszcze uregulowany przez prawo niemieckie. Najczęściej odsyła się jedynie do pojedynczych przepisów dyrektywy. Przy odesłaniach do przepisów dyrektywy należy szczególnie starannie rozważyć wady i zalety tej techniki odsyłania (uwaga nr 225 i n.), czy uwzględnione przepisy danej dyrektywy same w sobie lub w zestawieniu z przepisami prawa niemieckiego są dla adresata wystarczająco zrozumiałe.

302 Powyższe wywody obowiązują odpowiednio także przy implementacji **ramowych decyzji Unii Europejskiej**, występujących w obszarze trzeciego filaru. Nie są one bezpośrednio skuteczne i dla państw członkowskich są one wiążące tylko ze względu na ich cel. Należy możliwie skutecznie dopasować do nich wewnątrzpaństwowe przepisy prawne i administracyjne, przy czym wybór formy i środków pozostawia się państwu członkowskim.

Traktat lizboński:

Forma prawna „decyzja ramowa” już nie istnieje. Po likwidacji trójfilarowej struktury akty prawne Unii, wiążące jedynie ze względu na ich cel, uchwała się jednolicie w formie **dyrektywy**. Odróżnić należy tu „decyzje” Unii Europejskiej w rozumieniu artykułu 288 ustęp 4 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, które są wiążące we wszystkich swoich częściach, jednak muszą być implementowane (uwaga nr 303 i n.).

5.3.3. Zgodna z prawem Unii Europejskiej
implementacja decyzji Unii Europejskiej
(Artykuł 34 ustęp 2, litera c Traktatu o Unii Europejskiej)³¹

303 Decyzje Unii Europejskiej są **wiążące** we wszystkich swoich częściach. O ile skierowane są do państw członkowskich, wymagają regularnej **implementacji** do prawa wewnątrzpaństwowego. Miarodajna jest przy tym konkretna treść danej decyzji. W przeciwieństwie do dyrektyw zawierają one nie tylko wyznaczone cele. Przy implementacji zasadniczo nie zapewniają swobody działania.

---

³¹ Traktat lizboński: Postanowienia w rozumieniu artykułu 288 ustęp 4 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

304 Właściwe w danej sprawie ministerstwo odpowiada za **terminową implementację** decyzji Unii Europejskiej wiążących dla państw członkowskich (§ 75 ustęp 1 GGO). W tym zakresie obowiązują ogólne zasady przygotowywania ustaw i rozporządzeń (§ 75 ustęp 2 GGO). Przy projektowaniu implementujących przepisów prawa Federacji należy uwzględnić podział kompetencji pomiędzy ustawodawstwo Federacji i krajów związkowych.

305 **Potrzeba regulacji** zachodzi wtedy, gdy przepisy decyzji nie są jeszcze w pełni ujęte przez przepisy prawa Federacji.

306 Jeśli w związku z weryfikowaniem potrzeby implementacji pojawiają się **wątpliwości przy interpretacji** poszczególnych sformułowań decyzji, zaleca się skorzystanie z innych wersji językowych opublikowanych w dzienniku urzędowym, aby rozpoznać zamiar normodawcy. Odnosi się to także do sytuacji, gdy niemieckie tłumaczenie decyzji zawiera prawnie znaczące sformułowania wyrażone zazwyczaj w niemieckim porządku prawnym w inny sposób.

307 Tworzone regulacje wewnątrzpaństwowe muszą całkowicie i wiążąco implementować wyznaczoną treść decyzji Unii Europejskiej, a ponadto spełniać wymogi pewności i jasności przepisu. Jeśli konkretna decyzja nie zawiera wyraźnych przepisów w tej kwestii, w celu implementacji tej decyzji używa się poniższych **form prawno-technicznych**:

- niezależne przepisy prawa Federacji (uwaga nr 299) lub
- dosłowne przejście przepisów decyzji (uwaga nr 300) lub
- odesłanie do przepisów decyzji (uwaga nr 301).

Przed przejściem przepisów i pojęć prawnych z postanowień bez dokonywania zmian należy dokładnie sprawdzić, czy i w jaki sposób włączą się one w obowiązujące prawo niemieckie. Należy przy tym brać pod uwagę, że:

- jeśli dana decyzja posługuje się pojęciami używanymi także w prawie niemieckim, przejmowanie takich pojęć nie stwarza problemów tylko wtedy, gdy zakresy tych pojęć się pokrywają;
- szerokiego pojęcia prawa europejskiego nie wolno zastępować węższym tak samo brzmiącym pojęciem niemieckim.

5.4. Wymogi prawa unijnego w sprawie powoływania

5.4.1. Wymogi w sprawie powoływania przy implementacji dyrektyw Wspólnot Europejskich³²

308 Zgodnie z ogólnym porozumieniem Rady i Komisji państwa członkowskie winny przy implementacji dyrektyw powoływać się w implementowanych regulacjach na daną dyrektywę. **Wymóg powołania** jest od tego czasu zawarty w przepisach końcowych każdej dyrektywy. Wskazanie na implementowaną dyrektywę ma dużą wartość informacyjną. Z jednej strony dowiadujemy się bezpośrednio, jakie źródło prawa wspólnotowego należy dodatkowo brać pod uwagę, z drugiej zaś strony powołanie takie daje wskazówkę umożliwiającą ustalenie, w jakim stopniu dyrektywy Unii Europejskiej wpływają na prawo Federacji. Aby wskazanie spełniało oba te cele, należy przestrzegać kilku zasad.

309 Na implementowaną dyrektywę należy wskazywać przy pomocy **pełnego powołania**, tzn. podając urzędowe miejsce publikacji i ostatnią nowelizację. Nakaz powołania w przypadku wewnątrzpaństwowej implementacji dyrektyw można spełnić w różny sposób i w różnych miejscach.

310 Najczęściej używaną formą jest umieszczenie tych informacji w **przypisie** do tytułu ustawy lub rozporządzenia przy użyciu następującego sformułowania:

Ustawa niniejsza / Rozporządzenie niniejsze służy implementacji dyrektywy ... /... /... Rady z ... o ... (Dz. Urz. UE L ... z ..., s. ...)³³.

Jeśli **poszczególne, odrębne części** ustawy lub rozporządzenia odnoszą się do danej dyrektywy, np. jeden paragraf rozporządzenia lub artykuł ustawy-płaszczka, przypis powinien zostać sprecyzowany i umieszczony w odpowiednim tytule paragrafu lub artykułu:

³² Traktat lizboński: Dyrektywy Unii Europejskiej.

³³ Traktat lizboński: Nie istnieją jeszcze przykłady powołań na nowe akty prawne Unii Europejskiej w przypisach do tytułu aktu implementującego.

§ / artykuł ... niniejszego rozporządzenia / niniejszej ustawy służy implementacji dyrektywy ... /... /... Rady z ... o ... (Dz. Urz. UE L ... z ..., s. ...) ³⁴.

Jeśli implementuje się kilka dyrektyw, należy podać je możliwie dokładnie, na przykład jak w poniższym przypisie:

Ustawa niniejsza służy w § X implementacji dyrektywy ... oraz w § Y implementacji dyrektywy ... ³⁵.

Poszczególne przepisy można także umieszczać w ważnych miejscach w ustawie lub w rozporządzeniu.

311 Informacja w przypisie nie ma mocy ustawy, lecz jest jedynie wskazówką przy ogłoszeniu. Należy ująć ją jednak w projekcie ustawy, aby już w trakcie obrad podkreślać związki ze stosowną dyrektywą. Właściwe urzędy mogą zmieniać lub uzupełniać te wskazówki jeszcze w trakcie przygotowań do ogłoszenia.

Jeśli wskazanie na dyrektywę ogłoszono z błędami lub brakami, należy je skorygować lub uzupełnić zgodnie z § 61 ustęp 3 zdanie 2 GGO; w ten sam sposób można też uzupełnić wskazanie zapomniane.

312 Inną możliwością spełnienia wymogu powołania jest wymienienie dyrektywy w **tytule** ustawy lub rozporządzenia. Zaleca się to w sytuacji, gdy implementacja danej dyrektywy jest jedyną treścią regulacji danej samodzielnej ustawy lub samodzielnego rozporządzenia. Ponieważ pełne powołanie zawierające regularnie miejsce publikacji naruszałoby zrozumiałość tytułu, należy w uzupełniającym przypisie wskazać miejsce publikacji dyrektywy w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, chyba że jeszcze raz powoła się całą dyrektywę w tekście ustawy lub rozporządzenia.

Przykład:

Rozporządzenie implementujące dyrektywę 80/68/EWG Rady z 17 grudnia 1979 w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem spo-

³⁴ Traktat lizboński: Nie istnieją jeszcze przykłady powołań na nowe akty prawne Unii Europejskiej w przypisach do tytułu aktu implementującego.

³⁵ Traktat lizboński: Nie istnieją jeszcze przykłady powołań na nowe akty prawne Unii Europejskiej w przypisach do tytułu aktu implementującego.

wodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne (rozporządzenie o wodach gruntowych)*

* (Dz. Urz. UE L 20 z 26.1.1980, s. 43)

Tytuł **nie** jest właściwym miejscem dla wskazania, jeśli przy pomocy jednej ustawy lub jednego rozporządzenia trzeba implementować **kilka dyrektyw**. Przy podawaniu kilku dyrektyw w pełnym powołaniu tytuł byłby za długi i mało przejrzysty. Nie można się tu posłużyć także zbiorczym opisem kilku dyrektyw w tytule, ponieważ tym samym nie zostałyby spełnione wymóg powołania.

313 Następną możliwością jest wskazanie na implementację danej dyrektywy w **tekście regulacji** poszczególnych przepisów. W takim przypadku przynajmniej przy pierwszym powołaniu należy posłużyć się pełnym powołaniem zgodnie z uwagą nr 277.

314 Wymogu powołania przestrzegać należy także przy ogłaszaniu **nowej wersji** ustawy lub rozporządzenia (uwaga nr 882). Jeśli przy ogłaszaniu ustawy lub rozporządzenia wymóg powołania spełniono poprzez informację w przypisie, również w nowej wersji należy podać informację o implementacji dyrektyw w przypisie. Ponieważ dana ustawa lub rozporządzenie w przyszłości będzie powoływane tylko z nowym miejscem publikacji, należy móc w nim znaleźć informację o wszystkich implementowanych dyrektywach.

To samo dotyczy sytuacji, gdy istniejące wewnątrzpaństwowe przepisy już spełniają dyrektywę przyjętą później. Ponieważ w takich przypadkach implementacja danej dyrektywy przez akt prawodawczy nie jest konieczna, wymóg powołania można spełnić dopiero przy nowym ogłoszeniu tej ustawy lub rozporządzenia. Sformułowanie informacji odpowiada sformułowaniu przy ogłoszeniu (uwaga nr 309 i n.).

5.4.2. Wskazania na implementację decyzji ramowych i decyzji Unii Europejskiej

315 Decyzje ramowe oraz decyzje Unii Europejskiej także wymagają z reguły implementacji do prawa wewnątrzpaństwowego. Nie zawierają one wymogu powołania, lecz **potrzebę informacji i oznaczenia**, porównywalną z taką potrzebą w przypadku dyrektyw. W celu ujawnienia powiązań z prawem Unii Europejskiej należy przy przepisach służących im-

plementacji decyzji ramowych lub decyzji umieścić odpowiednie informacje zgodnie z uwagą nr 310 i n.

Nazwy aktów prawnych Wspólnot Europejskich oraz aktów prawnych z trzeciego filaru Unii Europejskiej są często bardzo długie i dlatego nie nadają się do stosowania w **tytule**, zatem także w tym przypadku należy preferować wariant **podawania informacji w przypisie**. Dla danej ustawy lub rozporządzenia należy tym samym wybrać tytuł odnoszący się do ich przedmiotu i na tej podstawie można utworzyć tytuł skrócony. Można przy tym dopuścić sytuację, że tytuł skrócony z reguły tylko niekompletnie odzwierciedlać będzie odniesienie do prawa Unii Europejskiej, jeśli przypis informuje o implementowanej decyzji w pełnym powołaniu.

Traktat lizboński:

Nazwa „decyzja ramowa” już nie istnieje. Po likwidacji trójfilarowej struktury akty prawne Unii, wiążące jedynie ze względu na ich cel, uchwała się jednolicie w formie dyrektywy. Odróżnić należy tu **decyzje Unii Europejskiej** w rozumieniu artykułu 288 ustęp 4 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, które są wiążące we wszystkich swoich częściach; do nich należy odpowiednio stosować zalecenia dotyczące wskazania implementacji.

5.4.3. Informacje o dochowaniu procedur przewidzianych przez dyrektywę o notyfikacji

316 Jeśli projekt ustawy lub rozporządzenia zawiera **przepisy techniczne oraz przepisy dotyczące usług społeczeństwa informacyjnego**, należy przestrzegać przepisów dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 22 czerwca 1998 ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego (Dz. Urz. UE L 204 z 21.7.1998, s. 37), która ostatnio została zmieniona dyrektywą 2006/96/EG (Dz. Urz. UE L 363 z 20.12.2006, s. 81), zwanej również dyrektywą notyfikacyjną.

Zgodnie z artykułem 8 dyrektywy 98/34/EG państwa członkowskie Unii Europejskiej zobowiązane są do przekazywania Komisji wszelkie projekty przepisów technicznych i przepisów dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego³⁶. Państwa członkowskie mogą uchwalić dany przepis zasadniczo

³⁶ W sprawie procedury patrz: podręcznik UE Federalnego Ministerstwa Finansów.

dopiero po upływie terminów uregulowanych w artykule 9 dyrektywy 98/34/EG. Naruszenie obowiązku notyfikacji ustalonego w artykule 8 i 9 dyrektywy 98/34/EG prowadzi do **bezskuteczności danych przepisów**.

317 Przy uchwalaniu przepisów technicznych należy poinformować o dochowaniu procedur przewidzianych przez dyrektywę 98/34/EG. **Wskazanie** to następuje poprzez następujący **przypis** przy urzędowej publikacji:

Obowiązki wynikające z dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 22 czerwca 1998 ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego (Dz. Urz. UE L 204 z 21.7.1998, s. 37), która ostatnio została zmieniona dyrektywą 2006/96/EG (Dz. Urz. UE L 363 z 20.12.2006, s. 81), zostały wypełnione.

W odróżnieniu od informacji w przypisie o implementacji dyrektyw sformułowanie niniejszego przypisu pozostaje niezmienione aż do ewentualnej nowelizacji dyrektywy o notyfikacji.

318 W sprawie **umiejscowienia** przypisu i postępowania w tym zakresie stosuje się odpowiednio zalecenia dla przypisów o implementacji w ramach powszechnego wymogu powoływania (uwaga nr 308 i n.). Wskazanie na dyrektywę 98/34/EG powinno być ujęte już w **projekcie** ustawy lub rozporządzenia. Zwraca ono uwagę przy obradowaniu nad projektem na obowiązki wypływające z omawianej dyrektywy. W szczególności przypomina o tym, że przed uchwaleniem przepisów technicznych należy udzielić Komisji przewidzianych możliwości kontroli. Przy formułowaniu regulacji o wejściu w życie należy także pamiętać o okresach czasu wyznaczonych w dyrektywie.

Na dyrektywę o notyfikacji nie wskazuje się ani w tytule ustaw i rozporządzeń, ani w ramach poszczególnych przepisów, ponieważ wskazanie to nie pomaga w zrozumieniu danej ustawy lub rozporządzenia. Powinno ono wyrazić jedynie, że dane przepisy doszły do skutku z zachowaniem procedury przewidzianej w dyrektywie o notyfikacji i określa przepis wewnątrzpaństwowy jako przepis znajdujący się w szczególnym związku z prawem Unii Europejskiej.

319 Raz umieszczone przy przepisie informacje o notyfikacji **nie** muszą być **dopasowywane** do późniejszych nowelizacji dyrektywy o notyfikacji. I tak ogłoszone już informacje wskazujące na poprzedników dyrektywy 98/34/WE, tzn. dyrektywę 83/189/EWG, pozostają niezmienione. Dotyczy to także nowego ogłoszenia tych przepisów. Dopiero gdy zmienione zostaną przepisy po wejściu w życie dyrektywy 98/34/WE lub jej nowelizacji, należy w zmianach odwołać się do aktualnej wersji dyrektywy o notyfikacji.

CZĘŚĆ C

USTAWY SAMODZIELNE¹

---

¹ W oryginale: „Stammgesetze” – przyp. G.W.

Bundesgesetzblatt rocznik 2007 część I nr 31,
wydany w Bonn 19 lipca 2007

data ogłoszenia

Ustawa
o utworzeniu Niemieckiej Rady Etyki
(Ustawa o Radzie Etyki – REU)
z 16 lipca 2007

tytuł = nazwa

(krótka nazwa – skrót)

data sporządzenia

Bundestag uchwalił następującą ustawę

formuła wprowadzająca

§ 1

Utworzenie Niemieckiej Rady Etyki

Utworzona zostanie niezależna rada rzeczoznawców, nosząca nazwę „Niemiecka Rada Etyki”.

pojedynczy przepis

§ 2

Zadania

(1) Niemiecka Rada Etyki śledzi kwestie etyczne, społeczne, przyrodnicze, medyczne i prawne, jak również prawdopodobne skutki dla jednostki i społeczeństwa wynikające z badań i rozwoju w szczególności w dziedzinie nauk o życiu i ich zastosowaniu w stosunku do człowieka. Do zadań Rady należy w szczególności:

tytuł paragrafu

1. Informowanie opinii publicznej i wspieranie dyskusji w społeczeństwie przy włączaniu w nią różnych grup społecznych;

...

§ 11

Wejście w życie

Ustawa niniejsza wchodzi w życie 1 sierpnia 2007.

przepis o obowiązywaniu
(tu: o wejściu w życie)

Zachowano konstytucyjne prawa Bundesratu.

formuła końcowa

Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.

Berlin, 16 lipca 2007

data sporządzenia

Prezydent Federalny
Horst Köhler

podpisy

Kancelarz Federalna
dr Angela Merkel

Federalna Minister Edukacji i Badań
Anette Schavan

Federalna Minister Sprawiedliwości
Brigitte Zypries

Federalna Minister Zdrowia
Ulla Schmidt

320 Nasz złożony system przepisów trzeba stale dopasowywać do nowych warunków poprzez zmianę bądź uporządkowanie istniejących przepisów albo poprzez tworzenie całkowicie nowych regulacji. Często niełatwo jest odpowiedzieć na pytanie, kiedy ujmuje się regulacje w jeden spójny akt prawny. Obowiązuje żelazna zasada: regulację istniejącego stanu rzeczy w drodze nowej ustawy samodzielnej zaleca się zawsze wtedy, gdy planowane przepisy są ze sobą powiązane, gdy można je sensownie oddzielić od kwestii już uregulowanych lub mają szczególne znaczenie publiczne. Jeśli nowa ustawa samodzielna nie może przejąć dokonanych już w inny sposób regulacji, należy sprawdzić, czy trzeba je dopasować, czy też uchylić.

1. Tytuł ustawy samodzielnej

1.1. Znaczenie i części tytułu

321 Każda ustawa samodzielna musi mieć tytuł. Należy on do urzędowego tekstu ustawy. Sformułowanie tytułu to zwykle ostatni krok w pracy nad projektem, gdyż zależy on od **treści**. Do zakończenia prac mamy do czynienia jedynie z tytułem roboczym. Zmiany w treści wymagają sprawdzenia tytułu roboczego. Także w niemieckim Bundestagu nad tytułem (i formułą wprowadzającą) obraduje się na końcu drugiego czytania projektu ustawy, a decyzję podejmuje się po ustaleniu jej treści (§ 81 ustęp 2 zdanie 1 regulaminu Bundestagu – GOBT²).

322 Tytuł składa się łącznie z **nazwy, nazwy skróconej i skrótu**. Ustalenie nazwy jest obligatoryjne, nazwę skróconą i skrót można dołączyć stosownie do poniższych zaleceń.

323 Od tytułu ustawy należy odróżnić **nazwę używaną przy powoływaniu** tej ustawy w innych przepisach. Powinna ona umożliwiać rozpoznanie przedmiotu danej ustawy i być na tyle krótka, żeby nie zakłócać

² Regulamin niemieckiego Bundestagu w wersji obwieszczenia z 2 lipca 1980 (BGBl. I s. 1237), który ostatnio został zmieniony przez ogłoszenie z 26 września 2006 (BGBl. I s. 2210). Aktualną wersję regulaminu pobrać można ze strony internetowej niemieckiego Bundestagu (www.bundestag.de).

rozumiałości przepisu, w którym dana ustawa będzie powoływana. Jeśli uda się utworzyć taką nazwę, nie ma potrzeby tworzenia nazwy skróconej i ona będzie używana przy powoływaniu.

1.2. Nazwa

324 Nazwa informuje o randze i zawartości ustawy. Służy w szczególności do odnajdywania ustawy, odgraniczenia jej od innych ustaw i do jej powoływania (uwaga nr 173).

325 Nazwa musi umożliwić rozpoznanie, że mamy do czynienia z ustawą. Dzieje się tak dzięki podaniu rodzaju danego aktu określającego go jednoznacznie właśnie jako ustawę. **Informacja o randze** jest niezbędna dla rozróżnienia danej ustawy od aktów prawnych niższej rangi, np. od rozporządzeń.

326 Informację o randze można rozszerzyć o część informacji o treści. Rozszerzone informacje o randze są przyjęte w przypadku ustaw wykonawczych, dostosowujących i wprowadzających. Ustawy wykonawcze i dostosowujące można uchylać do traktatów międzynarodowych oraz do aktów prawnych Unii Europejskiej.

Przykład:

Ustawa w sprawie wykonania porozumienia UNESCO z 14 listopada 1970 o środkach w celu zakazu i ochrony sprzecznego z prawem wwozu, wywozu i przekazywania własności dóbr kulturalnych ... .

Ustawy wprowadzające (uwaga nr 756 i n.) wydaje się w przypadku dużych kodyfikacji (np. Kodeks cywilny, Kodeks karny, ustawa o ustroju sądów powszechnych) i zawierają one regulacje przejściowe (uwaga nr 412 i n.).

327 Słowo „ustawa” lub rozszerzona informacja o randze znajdują się zwykle na początku nazwy. Mogą jednak znaleźć się na jej końcu, jeśli uda się znaleźć pojęcie wystarczająco trafne dla opisanie treści danej ustawy.

Przykłady:

Ustawa o ochronie przed hałasem lotniczym („*Gesetz zum Schutz gegen Fluglärm*”)

Ustawa o urzędnikach Federacji („*Bundesbeamten-gesetz*”)

328 Po informacji o randze ustawy podaje się **informację o treści**, zawierającą krótki opis treści ustawy. Należy przy tym unikać słowa „dotyczący” („*betreffend*”). Zależnie od przedmiotu regulacji można użyć np. słów „do” („*zur*”, „*zum*”), „o” („*über*”), „przeciw” („*gegen*”).

W informacji o treści należy używać trafnych pojęć, pozwalających rozpoznać przedmiot regulacji i wyszukać daną ustawę samodzielną. Sam przedmiot wystarczy podać hasłowo.

Przykłady:

Ustawa o ochronie środowiska przed środkami do prania i czyszczenia

Ustawa wprowadzająca do ustawy o postępowaniu przed sądami

Ustawa o wprowadzeniu jednolitej premii zakładowej

W przypadku regulowania nowej dziedziny spraw może być celowym wprowadzenie nieco bardziej szczegółowej nazwy, zwłaszcza gdy tworzy się jeszcze nazwę skróconą (uwaga nr 331 i n.).

Przykład:

Ustawa o wdrożeniu postanowienia Niemieckiego Bundestagu z 21 czerwca 1991 w sprawie osiągnięcia Jedności Niemiec

Nie należy jednak próbować powtarzać w nazwie istotnej treści regulacji ustawy, ponieważ zwykle taką ustawę jest nadzwyczaj trudno powołać.

Przykład błędu:

Ustawa w sprawie wykonania porozumienia na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej z 26 lipca 1995 o zastosowaniu technologii informatycznej w dziedzinie cel, do protokołu zgodnie z artykułem 34 Traktatu o Unii Europejskiej z 8 maja 2003 o zmianie porozumienia o zastosowaniu technologii informatycznej w dziedzinie cel w zakresie utworzenia bazy danych rejestru celnego dla celów identyfikacyjnych, jak również rozporządzenia Rady (WE) nr 515/97 z 13 marca 1997 w sprawie wzajemnej pomocy między organami administracyjnymi Państw Członkowskich i współpracy

między Państwami Członkowskimi a Komisją w celu zapewnienia prawidłowego stosowania przepisów prawa celnego i rolnego.

329 W nazwie należy unikać dopisków w nawiasach zawierających wyjaśnienia albo określających kluczowe pojęcie jakiegoś obszaru prawa. Tego rodzaju **dopiski także** ograniczają możliwość powoływania. Dopiski w nawiasach w tytule zastrzeżone są dla nazw skróconych i skrótów.

Przykład błędu:

Ustawa w sprawie wdrożenia wyroku Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 3 marca 2004 (nadzór akustyczny lokali mieszkalnych)

330 Jeśli dana ustawa samodzielna odnosi się do prawa Unii Europejskiej, można to zaznaczyć w tytule (uwaga nr 312).

1.3. Nazwa skrócona

331 Często nazwa jest tak długa, że nie nadaje się na nazwę używaną przy powoływaniu. Należy wtedy ustalić nazwę skróconą, ułatwiającą powoływanie. Nazwę skróconą dołącza się do nazwy jako **dopisek w nawiasie**.

Przykład:

Ustawa o rehabilitacji i odszkodowaniu dla ofiar sprzecznych z prawem państwowym czynności ścigania karnego na obszarze unijnym (Prawno-karna ustawa rehabilitacyjna ...).

332 Jeśli ustalono nazwę skróconą, tylko jej należy używać przy powoływaniu (punkt 1 zdanie 3 załącznika 6 do § 42 ustęp 2 GGO).

333 Nazwa skrócona jest złożonym słowem głównym, składającym się z jednego lub czasami z kilku pojęć kluczowych oraz informacji o randze aktu.

334 **Złożenie słów** (uwaga nr 77) jako nazwa skrócona z punktu widzenia wyboru słów nie budzi wątpliwości, ponieważ nawet długie złożenie, o ile nie jest to jakaś słowna kolubryna, nie hamuje procesu czytania:

używanie go przy powoływaniu danej ustawy (uwaga nr 332) postrzegane jest jako symbol tej ustawy i stąd szybko przyswajane.

Przykład:

Gesetz über die Verwendung von Verwaltungsdaten für Zwecke der Wirtschaftsstatistiken (Verwaltungsdatenverwendungsgesetz – ...)

335 **Kluczowe pojęcia** zastosowane w nazwie skróconej powinny zostać zaczerpnięte z nazwy. Należy wybrać je bardzo starannie. Jeśli pominię się tu np. słowa lub końcówki z nazwy, mogą niekiedy powstać niejasności i skrót. W przeciwieństwie do innych złożań można to jednak zaakceptować (uwaga nr 77).

Przykład:

Gesetz über Kreuzungen von Eisenbahnen und Straßen (Eisenbahnkreuzungsgesetz)

336 W wyjątkowych przypadkach można utworzyć nazwę skróconą, która nie powtarza pojęć kluczowych nazwy, lecz streszcza treść danej ustawy innym **hasłem**, w szczególności jeśli przy regulowaniu nowej dziedziny spraw wybierze się wyczerpującą nazwę. Takie postępowanie ma jednak tę wadę, że nie jest wtedy łatwo rozpoznać związek pomiędzy nazwą a nazwą skróconą.

Przykład:

Ustawa w celu ochrony bezpieczeństwa Niemieckiej Republiki Federalnej przed zagrożeniami wynikającymi z rozpowszechniania wysokiej jakości danych o teledetekcji ziemi (ustawa o bezpieczeństwie danych satelitarnych – SatDSiG)

Przykład błędu:

Ustawa o niemieckich akcyjnych spółkach nieruchomości z udziałami notowanymi na giełdzie (ustawa **REIT**)

337 Informacja o randze znajduje się w nazwie krótkiej zawsze na końcu.

Przykłady:

Informationsweiterverwendungsgesetz

Richterwahlgesetz

Informacją o randze jest tu słowo „ustawa”. Słowo „kodeks” powinno być zastrzeżone dla większych kodyfikacji, jak na przykład dla Kodeksu handlowego, Kodeksu budowlanego lub Kodeksu ochrony środowiska.

338 W nowych ustawach słowa „**regulamin**” („*Ordnung*”) nie należy stosować jako informacji o randze, gdyż nie można jednoznacznie rozpoznać, czy oznacza ono ustawę, czy też rozporządzenie.

339 Określenie „ustawa federalna” jest dopuszczalne, o ile jest to niezbędne do odróżnienia od ustaw krajowych. Zakłada ono, że przynajmniej w jednym kraju związkowym istnieje ustawa samodzielna o takiej samej nazwie używanej przy powoływaniu. Kraje związkowe jednak w dużym stopniu nazywały swoje ustawy mianem ustaw krajowych.

Przykład:

Federalna ustawa o ochronie przed immisjami

Dopisek „federalny” dopuszczalny jest także tam, gdzie reguluje się zadania, budowę, procedury itd. instytucji federalnej, którą można by pomylić z instytucją na szczeblu krajowym. W wielu przypadkach dopisek ten jest jednak już częścią nazwy własnej owej instytucji (np. Centralny Rejestr Federalny, Archiwum Federalne).

340 **Liczba roku** zasadniczo nie należy do nazwy ustawy samodzielnej. Istnieją jedynie dwa wyjątki:

- Z jednej strony użycie liczby roku jest dopuszczalne w nazwie ustaw regulujących **ograniczone czasowo, powtarzające się kroki**. Dotyczy to na przykład statystycznego zbierania danych (np. ustawa o statystycznym badaniu częściowym 2005). Szczególną cechą niniejszej ustawy jest to, że zawartość jej regulacji jest wykonana zaraz po jej całkowitym przeprowadzeniu, jednak regulacje tego samego rodzaju wciąż będą potrzebne (uwaga nr 481).
- Z drugiej strony liczba roku może być częścią składową nazwy tzw. **rocznej ustawy samodzielnej**, jeśli regulacji poddaje się szczególne stany faktyczne i skutki prawne na określony rok kalendarzowy, np. w ustawach budżetowych.

Odróżnić należy od tego ustawy samodzielne, których regulacje – jak na przykład ustawy podatkowe – kierują się **rokiem gospodarczym**. Mamy tu do czynienia z ustawami uchwalonymi na czas nieokreślony, stałymi, zmieniającymi jedynie w razie potrzeby. Tylko tak – bez liczby roku – widać na pierwszy rzut oka, że mamy do czynienia z regulacjami na czas nieokreślony.

1.4. Skrót

341 Dla ustawy należy ustalić skrót. Jest on zwykle szeregiem liter. Tak jak nazwa, skrót służy głównie do wyszukiwania ustawy i dlatego musi być **jednoznaczny**. Musi się różnić od skrótów wszelkich innych, obowiązujących równocześnie ustaw samodzielnych. Skrótu nie wolno zmieniać tak długo, jak istnieje dana ustawa samodzielna.

342 Skrót ustala się w tytule. Nie stosuje się go jednak ani w pełnym powołaniu, ani w tekście przepisu, najwyżej w tabelach lub spisach. Jest on ważny przy szukaniu w bazach danych, w literaturze fachowej oraz dla zrozumienia w kręgach specjalistów lub wśród osób, których dana ustawa dotyczy.

343 Skrót dołącza się do nazwy w nawiasie.

Przykłady:

Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (OWiG)

Umwandlungssteuergesetz (UmwStG)

344 Jeśli obok nazwy utworzy się nazwę skróconą, umieszcza się ją w nawiasie, a za nią skrót i rozdziela się je myślnikiem.

Przykłady:

Gesetz zum Schutz vor gefährlichen Stoffen (Chemikaliengesetz – ChemG)

Gesetz über die Haftung und Entschädigung für Ölverschmutzungsschäden durch Seeschiffe (Ölschadengesetz – ÖISG)

345 Ważną kwestią przy tworzeniu skrótu jest możliwość zastosowania go w bazie danych prawa Federacji *juris* (uwaga nr 29). Nowe urzę-

dowe skróty należy zatem uzgodnić z **Federalnym Urzędem ds. Sprawiedliwości** odpowiedzialnym za zautomatyzowaną dokumentację prawa Federacji (uwaga nr 31, 645).

346 Skrót powinien być w **wystarczającym stopniu podobny** do nazwy używanej przy powoływaniu. Jeśli od określonych słów w innych przepisach utworzono już skróty, należy użyć właśnie ich (np. „Bew” dla „Bewertung”). Jeśli tworzy się skróty nowych ustaw samodzielnych, należy sprawdzić, czy dla skracanych słów używane są już określone skróty. W takim przypadku należy je przejąć.

347 Skrót należy utworzyć z **liter** lub **znaków** najwyżej o długości sylaby. Od skrótów nie wymaga się, aby można je było wymówić jak słowa. Nie wolno stosować spacji i znaków specjalnych (np. łączników).

348 W skrócie znak informujący o **randze** aktu znajduje się na końcu. Brzmi to następująco:

- „G” dla „Gesetz” (ustawa),
- „GB” dla „Gesetzbuch” (kodeks),
- „EG” dla „Einführungsgesetz” (ustawa wprowadzająca),
- „AG” dla „Ausführungsgesetz” (ustawa wykonawcza),
- „DG” dla „Durchführungsgesetz” (ustawa dostosowująca).

Dzięki przyjęciu takiej zasady, informację o randze aktu można jasno wyrazić maksymalnie dwiema literami. Zastosowana do tego litera „G” może być użyta jeszcze w innym miejscu skrótu, wtedy jednak z innym odniesieniem (np. *Gerichtsverfassungsgesetz – GVG, Urlaubsgeldgesetz – UrlGG*).

2. Data sporządzenia

349 Data sporządzenia to data złożenia podpisu przez prezydenta lub panią prezydent Federacji. W *Bundesgesetzblatt* znajduje się ona poniżej tytułu danej ustawy. Już w projekcie przewidziana jest linijka – oddzielona od tytułu – z informacją „z ...” (punkt 2 zdanie 3 załącznika 6 do § 42 ustęp 2 GGO).

3. Formuła wprowadzająca do ustawy samodzielnej

3.1. Znaczenie i umiejscowienie formuły wprowadzającej

350 Każda ustawa musi posiadać formułę wprowadzającą (punkt 2 zdanie 1 załącznika 6 do § 42 ustęp 2 GGO). Powinna ona informować, kto uchwalił daną ustawę, a następnie, że ustawa doszła do skutku zgodnie z przepisami Ustawy Zasadniczej. Formuła wprowadzająca zawiera zatem informację, że ustawę uchwalił Bundestag, ew. kwalifikowaną większością, i, o ile konieczna jest zgoda Bundesratu, że została ona udzielona.

351 Formuła wprowadzająca znajduje się po linijce z datą sporządzenia (punkt 2 zdanie 3 załącznika 6 do § 42 ustęp 2 GGO). Nie jest ona częścią treści ustawy.

352 Formułę wprowadzającą umieszcza się przed **projektem ustawy**. Dzięki temu daje ona w ciągu procedury ustawodawczej okazję do rozważania, czy dana ustawa wymaga szczególnej większości lub zgody Bundesratu.

353 W trakcie procedury ustawodawczej formułę wprowadzającą należy **sprawdzać** przy każdej zmianie w projekcie, ponieważ zmiana treści może spowodować potrzebę wyrażenia zgody lub uzasadnić wymóg szczególnej większości albo odwrotnie.

Dlatego właściwą formułę wprowadzającą można ustalić ostatecznie dopiero po kończących postanowieniach Bundestagu i Bundesratu.

3.2. Poszczególne formuły wprowadzające

354 Formuły wprowadzające:

- w przypadku ustaw niewymagających ani większości kwalifikowanej, ani zgody Bundesratu:

„Bundestag uchwalił następującą ustawę:”

- w przypadku ustaw wymagających nie większości kwalifikowanej, lecz zgody Bundesratu:

„Za zgodą Bundesratu Bundestag uchwalił następującą ustawę:”

- w przypadku ustaw wymagających zarówno większości kwalifikowanej członków Bundestagu, jak i zgody Bundesratu (artykuł 29 ustęp 7 zdanie 2, artykuł 87 ustęp 3 zdanie 2 w związku z artykułem 121 Ustawy Zasadniczej):

„Bundestag uchwalił większością głosów swoich członków i za zgodą Bundesratu następującą ustawę:”

- w przypadku ustaw zmieniających Ustawę Zasadniczą (artykuł 79 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej):

„Za zgodą Bundesratu Bundestag uchwalił następującą ustawę; artykuł 79 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej pozostaje zachowany:”.

W przypadku ustaw wprowadzających nowy podział terytorium Federacji (artykuł 29 Ustawy Zasadniczej) możliwe są jeszcze inne formuły. W przypadku ustaw wydawanych na wypadek obrony wymienione formuły nie uwzględniają specyfiki procedury ustawodawczej i mogą okazać się nieprzydatne.

3.3. Przypadki wymagające zgody Rady Federalnej

355 Jeśli sądzimy, że dla jakiejś ustawy konieczna jest zgoda Bundesratu, należy zwracać na to uwagę przy przesyłaniu jej projektu do innych jednostek (§ 49 ustęp 2 GGO). W piśmie przesyłającym należałoby też poinformować, który **przepis i** z jakiego powodu uważany jest za **wymagający zgody** oraz z jakiego merytorycznego powodu uważa się za konieczne przyjęcie w ogóle do ustawy regulacji uzasadniającej zgodę. Jednakże kwestii potrzeby uzyskania zgody na ustawę zasadniczo nie przedstawia się w uzasadnieniu ustawy; jedynie w przypadku artykułu 87 ustęp 3 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej i w uzasadnieniach do ustaw ratyfikacyjnych należy przyjąć

odpowiednie wywody (§ 43 ustęp 4 GGO). W razie wątpliwości co do potrzeby uzyskania zgody należy zaangażować Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości (uwaga nr 51).

356 Jeśli wbrew opinii Rządu Federalnego Bundesrat założył potrzebę wydania zgody na uchwalenie ustawy i wyraźnie jej udziela, główne ministerstwo **powinno** wspólnie z Federalnym Ministerstwem Spraw Wewnętrznych oraz Federalnym Ministerstwem Sprawiedliwości **ponownie zweryfikować** tę potrzebę. Wybór formuły wprowadzającej przed ustawą przy kontrasygnowaniu przez Kanclerza Federalnego (lub Kanclerz Federalną) zależy od wyniku tej weryfikacji. Mimo jednoznacznie udzielonej zgody Bundesratu ustawy nie ogłasza się jako wymagającej jej, a zatem bez wskazania na zgodę Bundesratu w formule wprowadzającej, o ile weryfikacja wykazała, że ustawa ta nie zawiera przepisów uzasadniających zgodę.

357 Jeśli przy uchwalaniu ustaw Bundestag zakłada, że dana ustawa nie wymaga zgody, a mamy jednak do czynienia z ustawą faktycznie jej wymagającą i Bundesrat jej udzielił, to taką ustawę należy ogłosić jako wymagającą zgody, tzn. w formule wprowadzającej należy przytoczyć zgodę Bundesratu.

4. Spis treści

358 Każda obszerna ustawa samodzielna powinna zawierać spis treści. Przy stosowaniu danej ustawy ułatwia on jej przeglądanie i orientację w niej. Dotyczy to w szczególności ustaw podzielonych nie tylko na paragrafy, lecz także na przykłady na rozdziały, działy lub części. Spis treści zakłada, że każda jednostka redakcyjna danej ustawy posiada tytuł. Spis musi zawierać cały podział ustawy aż do paragrafów jako najmniejszych jednostek redakcyjnych wraz z ewentualnymi załącznikami. Przedstawia on konstrukcję ustawy. Projekt spisu treści może stanowić wskazówkę w przypadku systemowych mankamentów danej ustawy, a tym samym prowadzić do odpowiedniego jej uporządkowania. Natomiast w ustawach krótkich, o prostym podziale (na przykład do 20 paragrafów), spis treści nie jest konieczny.

359 Spis treści umieszcza się **po formule wprowadzającej**.

360 Spis treści, tak jak tytuł i formuła wprowadzająca, należy do treści ustawy. W przypadku zmiany treści ustawy w stadium projektowym lub w trakcie postępowania ustawodawczego należy zweryfikować także spis treści.

5. Podział ustawy samodzielnej

5.1. Budowa ustawy

361 Zewnętrzną formę ustawy wyznacza jej treść, dlatego nie można podać schematu pasującego do wszystkich przypadków. Istnieją jednak pewne **żelazne zasady**, obowiązujące przy projektowaniu każdej ustawy. I tak kwestie ważniejsze muszą się pojawić przed mniej ważnymi, przepisy materialne przed regulacjami proceduralnymi, reguła przed wyjątkiem, zaś obowiązek przed sankcjami.

Z reguły obowiązuje poniższa kolejność:

- obszar zastosowania i obowiązywania (wraz z niezbędnymi definicjami pojęć),
- część główna,
- procedury i kompetencje,
- przepisy karne, przepisy regulujące nakładanie grzywien,
- przepisy przejściowe,
- określenie wejścia w życie.

362 Ogólne **określenie celu** nie powinno znajdować się w tekście ustawy samodzielnej. Cel ustawy powinien wynikać z samych jej przepisów, a często wynika już z nazwy. Od ogólnego określenia celu ustawy należy odróżnić regulacje na temat **obszaru zastosowania i obowiązywania** ustawy. Znajdują się one ewentualnie na początku ustawy.

Przykład:

§ 1 federalnej ustawy dyscyplinarnej:

§ 1

Podmiotowy zakres obowiązywania

Ustawa ta obowiązuje w stosunku do urzędników państwowych oraz urzędników państwowych w stanie spoczynku w rozumieniu federalnej ustawy

o urzędnikach państwowych. Wcześniejsi urzędnicy państwowi pobierający uposażenia zgodnie z przepisami ustawy o zaopatrzeniu urzędników państwowych lub innymi wcześniejszymi regulacjami do końca owego pobierania mają status urzędników w stanie spoczynku, zaś ich pobory status emerytury urzędniczej.

363 Definicje pojęć powinny znajdować się na początku ustawy zawsze wtedy, gdy są one użyte wielokrotnie w tym samym znaczeniu w całej ustawie; definicje takie mogą obejmować również znaczenie przepisów rozporządzeń powiązanych z daną ustawą.

364 **Upoważnienia do wydawania rozporządzeń** (uwaga nr 381 i n.) należy przedstawić bezpośrednio w związku z przepisami, uszczegółowieniu których służą. Większą ilość upoważnień do wydawania rozporządzeń można umieścić razem w odpowiednim miejscu.

365 W celu odciążenia treści przepisów **tabele, listy i ilustracje** należałyby w miarę możliwości umieszczać w **załącznikach**. Mają one rangę ustawy. W przypadku większej ilości załączników należy je ponumerować.

Przykład:

§ 3 ustęp 2 ustawy o kosztach sądowych:

Koszty ponosi się według spisu kosztów w załączniku 1 do niniejszej ustawy.

Tytuł załącznika powinien jednoznacznie odnosić się do pozostałej treści ustawy, możliwie dokładnie do przepisu, który odsyła do danego załącznika.

Przykład:

Załącznik 1

(do § 3 ustęp 2)

Spis kosztów

Nie trzeba podawać tu jeszcze raz nazwy ustawy używanej przy powoływaniu, ponieważ załącznik jest częścią danej ustawy. Jeśli w różnych przepisach ustawy powołuje się ten sam załącznik, wystarczy nazwać go tylko „załącznikiem” lub, jeśli mamy do czynienia z kilkoma załącznikami, z ich numerami (np. „załącznik 3”).

366 W wyjątkowych przypadkach szczególnie obszerne załączniki można wydrukować niezależnie od ustawy w odrębnych załącznikach do *Bundesgesetzblatt*. O danym **załączniku** oraz o sposobach udostępniania go trzeba odrębnie poinformować w przypisie w poniższy sposób:

Załącznik niniejszy został wydany jako odrębny załącznik do niniejszego wydania *Bundesgesetzblatt*. Prenumeratorom *Bundesgesetzblatt* części I na żądanie przesyła się ów załącznik zgodnie z warunkami udostępniania wydawnictwa. Poza prenumeratą dostawa odbywa się za opłatą.

367 Przy projektowaniu ustaw samodzielnych należy zawsze sprawdzić, czy można uchylić inne przepisy, czy też trzeba je dopasować. Jeśli konieczne są **zmiany dostosowawcze** w innych przepisach, należy wybrać formę ustawy-płaszczka (uwaga nr 717 i n.), której artykuł 1 zawiera nową ustawę samodzielną, artykuł 2 owe zmiany dostosowawcze, zaś artykuł 3 termin wejścia w życie. W przypadku konieczności uchylecia innych przepisów, można zarządzić to w ostatnim paragrafie ustawy samodzielnej pod tytułem „wejście w życie, utrata mocy obowiązującej”.

5.2. Poszczególne przepisy i ich nazwy

368 Każda ustawa samodzielna podzielona jest na pojedyncze przepisy (paragrafy lub artykuły).

369 Pojedynczy przepis ustawy samodzielnej to najmniejsza jednostka redakcyjna, w której regulacje zebrane są pod jakąś nazwą. Nazwa pojedynczego przepisu składa się z określenia rodzaju jednostki i liczby. **Określenie rodzaju** to z reguły znak „§”. Określenie „artykuł” stosuje się w ustawach ratyfikacyjnych, o których mowa w artykule 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej oraz w ustawach wprowadzających (punkt 3 załącznika 6 do § 42 ustęp 2 GGO). Do **numeracji**, która następuje po określeniu rodzaju, należy używać cyfr arabskich (np. § 3; artykuł 7).

370 Wszystkie przepisy pojedyncze ustawy samodzielnej muszą mieć to samo oznaczenie rodzaju i ciągłą **numerację**, nawet jeśli zostaną

utworzone nadrzędne jednostki redakcyjne (poprawnie: rozdział 1 §§ 1 do 3, rozdział 2 §§ 4 i 5 itd.). W innym przypadku pojedynczy przepis można by jednoznacznie zidentyfikować jedynie w połączeniu z nadrzędną jednostką redakcyjną. Doprowadziłoby to do zbędnego, nadmiernego rozbudowania powołania.

371 **Dodanie** do wyliczenia **litery** (np. § 27a) jest w pierwszych regulacjach niedopuszczalne. Takie oznaczenia stosuje się przy późniejszych wtrąceniach przez ustawy zmieniające, jeśli mamy uniknąć obszernych zmian w numeracji następujących jednostek redakcyjnych i związanych z tym nowelizacjach dostosowawczych (uwaga nr 593).

372 Pojedyncze przepisy winny mieć **tytuły**, co ułatwi zorientowanie się w treści ustawy. Dla użytkownika mogą one być pomocne przy interpretacji, dlatego tytuły powinny ujmować przedmiot regulacji hasłowo. Jeśli jest to trudne, to znaczy, że w jednym przepisie umieszczono zbyt szeroki zakres regulacji ze zbyt dużą liczbą ustępów. Praca nad tytułem pozwala zatem odpowiednio wcześniej dostrzec błędy w redakcyjnym podziale regulowanej materii i przyczynia się do jego uporządkowania.

373 Dla niektórych przepisów sprawdziły się **ustalone** tytuły. Regulacje przejściowe opatruje się zwykle tytułem „Przepisy przejściowe”, który ewentualnie można uzupełnić bliższym określeniem materii. Jako takie określa się „Przepisy karne i przepisy o grzywnach”. W tytule należy umieścić też informację o upoważnieniu do wydania rozporządzenia (np. „Upoważnienie do wydania rozporządzenia”). Ostatni przepis pojedynczy ustawy samodzielnej zawiera zawsze regulację w sprawie wejścia w życie. Nosi on zwykle ustalony tytuł „Wejście w życie”. Jeśli dany przepis zawiera równocześnie regulację o utracie mocy obowiązującej, tytuł brzmi „Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej”.

374 Paragrafy lub artykuły zawierające większą liczbę myśli należy podzielić na **ustępy**. W ramach tych paragrafów, artykułów i ustępów można utworzyć **punkty**. **Litery** stosuje się tylko jako podział punktów. Jako podział liter dopuszczalne są litery podwójne; należy unikać dalszych podziałów. Kiedy powstaje potrzeba dalszego podziału należy cały przedmiot

regulacji uporządkować inaczej. Logiczna budowa i jasny podział wspomagają przejrzystość i pomagają zrozumieć tekst (uwaga nr 105).

375 **Ustępy** paragrafu lub artykułu należy dla lepszej przejrzystości rozpoczynać od wcięcia i opatrywać arabskimi cyframi w nawiasach na początku.

376 Przy **wyliczeniach** należy poszczególne ich człony oznaczyć nie punktami, lecz literami. Zdania lub ich części rozpoczynające wyliczenia powinny przed ich rozpoczęciem zostać zamknięte (uwaga nr 107). Pojedyncze człony wyliczenia powinny być częścią składową tylko jednego zdania.

W przypadku punktów i liter stosuje się w tekście zwiększone wcięcia („wiszący akapit”). Należy pamiętać, że w następującym później tekście nie należącym już do pojedynczego punktu lub litery, ponownie stosuje się zwykłe wcięcia.

Przykład:

§ 13 ustęp 2 ustawy o lekach:

(2) Zgodnie z ustępem 1 zezwolenia nie wymaga

...

3. weterynarz w ramach zakładu domowej apteki weterynaryjnej do
  - a) przelewania, pakowania lub oznaczania leków w niezmienionej formie,
...
  - e) mieszania gotowych leków dla unieruchomienia zwierząt w Zoo, dzikich i na wybiegu,
o ile czynności te następują dla zwierząt leczonych nimi,
1. hurtownik ...
6. producent substancji czynnych przeznaczonych do produkcji leków, które produkowane są zgodnie z procedurą opisaną w homeopatycznej części Kodeksu aptecznego.

Wyjątki określone w zdaniu 1 nie dotyczą produkcji preparatów krwiopodobnych, serum, szczepionek, alergenów, serum testujących, antygenów testowych i leków radioaktywnych.

5.3. Nadrzędne jednostki redakcyjne i ich nazwy

377 Nadrzędne jednostki redakcyjne ukazują systematykę budowy ustawy. Nadrzędna jednostka redakcyjna ujmuje kilka pojedynczych przepisów pod jednym wspólnym tytułem, hasłowo informującym o ich treści. Tytuły pomagają nadać ustawie strukturę (uwaga nr 372 i n.), służą przejrzystości, zaś użytkownikowi mogą pomóc przy jej interpretacji.

378 Nadrzędne jednostki redakcyjne należy planować tylko w takim wymiarze, w jakim jest to konieczne z powodu objętości danej ustawy. **Liczba** poziomów podziału ustawy samodzielnej musi być dostosowana do zakresu regulowanej materii. W przypadku ustaw o liczbie paragrafów mniejszej niż 20, nadrzędne jednostki redakcyjne z reguły nie są konieczne.

379 Obok informacji o treści także te jednostki redakcyjne zawierają określenie rodzaju jednostki i ich numerację.

Jako **określenie rodzaju** używa się w pierwszym rzędzie słów „część”, „dział”, „rozdział”, „podrozdział” (punkt 3 załącznika 6 do § 42 ustęp 2 GGO). Samo oznaczenie numeracji nie sprawia, że określenie rodzaju jest zbędne. Jednostki redakcyjnej oznaczonej tylko liczbą, a nie np. słowem „rozdział 3”, nie można by jednoznacznie powołać.

380 W ramach danego rodzaju jednostek stosuje się numerację ciągłą z użyciem cyfr arabskich. **Określenie numeru** znajduje się zawsze po określeniu rodzaju (np. „część 2”, a nie „2 część” lub „Druga część”; „Dział 1”, a nie „Dział I”).

6. Upoważnienie do wydawania rozporządzeń

6.1. Upoważnienie władzy wykonawczej

381 Ustawodawca może upoważnić władzę wykonawczą do wydania **rozporządzeń** w celu uzupełnienia i wykonania ustawy samodzielnej (artykuł 80 Ustawy Zasadniczej). Jest to przykładowo uzasadnione tym,

aby odciążyć ustawę od szczegółowych regulacji lub żeby szybciej dopasowywać przepisy do już przewidywanych zmian. Wymogi konstytucyjno-prawne względem przepisu upoważniającego i rozporządzeń wynikają z artykułu 80 Ustawy Zasadniczej. Wynikające z zasad państwa prawa i demokracji zastrzeżenie parlamentu w zasadniczych dziedzinach, w szczególności w dziedzinie wykonania praw podstawowych, nakazuje ustawodawcy samodzielne podejmowanie wszelkich istotnych decyzji.

382 Po udzieleniu upoważnienia do tworzenia rozporządzeń ustawodawca może nadal regulować daną materię, jednak jedynie w drodze ustawy. Niedopuszczalne jest, by ustawodawca samodzielnie wydawał rozporządzenia. Nazwanie takich regulacji „rozporządzeniem” byłoby mylące, ponieważ nie odpowiadałoby to ich charakterowi prawnemu. W przypadku tak tworzonych „rozporządzeń” istniałoby ponadto stałe niebezpieczeństwo, że pojedyncze regulacje wykraczałyby poza podstawy upoważnień. Dlatego takich **ustaw w szacie rozporządzenia nie należy przewidywać** w projektach ustaw rządu Federacji³. W sprawie **wyjątku** w przypadku **ustawodawstwa zmieniającego** patrz uwaga nr 690 i n.

383 **Adresatami** upoważnienia do wydania rozporządzenia zgodnie z artykułem 80 ustęp 1 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej mogą być wyłącznie: Rząd Federalny, minister federalny lub rządy krajów związkowych. Określenie „minister federalny” oznacza tu najwyższy urząd federacji, nie zaś osobę, która nią kieruje⁴. Stąd w przepisie upoważniającym jako adresata owego upoważnienia należy wymienić dane ministerstwo federalne.

384 Adresatami upoważnienia do wydania rozporządzenia może być też kilka ministerstw federalnych upoważnionych do wydania **wspólnego rozporządzenia**. Nie są dopuszczalne wspólne rozporządzenia kilku rządów krajowych, rządów krajowych i Rządu Federalnego lub rządów krajowych i ministerstw federalnych.

---

³ Por. Wspólny Okólnik Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości z 21 marca 2006 z okazji postanowień Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 13 i 27 września 2005 (2 BvF 2/03 i 2 BvL 11/02).

⁴ Postanowienie Gabinetu Federalnego z 20 stycznia 1993 (GMBl s. 46).

385 W przepisie upoważniającym należy podawać **pełną urzędową nazwę** ministerstw federalnych. Nie zaleca się techniki polegającej na tym, że w przepisie upoważniającym lub innym przepisie danej ustawy podaje się tylko raz kompletną nazwę danego ministerstwa federalnego, zaś w kolejnych przepisach upoważniających tylko określenie „ministerstwo federalne”. Prowadzi to do niekompletnych przepisów upoważniających, które w takiej sytuacji trzeba stale powoływać razem z przepisem zawierającym pełną nazwę adresata upoważnienia.

6.2. Wymogi wobec formułowania przepisu upoważniającego

386 Przy formułowaniu przepisów upoważniających należy przestrzegać wymogów konstytucyjno-prawnych artykułu 80 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej. Zgodnie z nimi w ustawie należy określić **treść, cel i zakres** udzielonego upoważnienia do wydawania rozporządzeń.

387 Wymogi pewności przepisów upoważniających w szczegółach zależą od przedmiotu regulacji i **intensywności ingerencji**. Regulacjom nakładającym obowiązki na obywatelki i obywateli, a dotyczącym zakresu praw podstawowych, należy stawiać szczególnie wysokie wymagania. Dotyczy to przede wszystkim prawa podatkowego i przypadków, w których upoważnia się do wydania przepisów o nakładaniu kar i grzywnien.

388 Przepis upoważniający powinien być tak sformułowany, aby dało się przewidzieć, w jakich wypadkach i w jakim celu będzie stosowany oraz jaką treść powinny mieć wydane rozporządzenia. Im **staranniej** upoważnienie jest sformułowane, tym mniej trudności ujawnia się, kiedy później wydawane jest rozporządzenie.

389 Przepis upoważnienia należy **sformułować** tak, aby **bezpośrednio** można było zaczerpnąć z niego wszystkie ustalenia dotyczące treści, celu i zakresu. Nie powinien on wyczerpywać się w odesłaniach do upoważnień już istniejących, w przeciwnym razie później wynikną trudności przy ujmowaniu formuły rozpoczynającej rozporządzenie. Przed stworzeniem nowych pierwotnych przepisów upoważniających należy sprawdzić

relację planowanego upoważnienia do wydania rozporządzenia w stosunku do istniejących już upoważnień.

390 W każdym przypadku przepis upoważniający musi zawierać **słowo „rozporządzenie”**. Ponadto już sam tytuł paragrafu winien informować, że przepis zawiera upoważnienie do wydania rozporządzenia (np. „Upoważnienie do wydania rozporządzenia”). W sprawie umiejscowienia go zob. uwaga nr 364.

6.3. Zobowiązanie do wydawania rozporządzenia lub pozostawienie decyzji do uznania

391 Sformułowanie przepisu upoważniającego powinno jasno informować, czy adresat upoważnienia jest zobowiązany do wydania rozporządzenia, czy też przyznano mu prawo do kierowania się własnym uznaniem.

392 Jeśli wydanie rozporządzenia ma być pozostawione do **uznania** adresata upoważnienia, można to sformułować w taki np. sposób: „Federalne Ministerstwo ... jest upoważnione, w drodze rozporządzenia ...” lub „Rządy krajowe mogą w drodze rozporządzenia ...”.

393 W przypadku sformułowań takich jak „... określi w drodze rozporządzenia warunki ...” **nie ma swobody działania**. Także w przypadku „koniecznych” przepisów wprowadzających i dostosowawczych adresat upoważnienia ma obowiązek wydać odpowiednie rozporządzenia. Jednak sformułowania „wyda” lub „określi rozporządzeniem” także wyrażają obowiązek poczynienia użytku z danego upoważnienia, ponieważ słowa „wyda”, czy też „określi” należy rozumieć jako tryb rozkazujący czasu teraźniejszego (uwaga nr 83).

6.4. Subdelegacja

394 Zgodnie z artykułem 80 ustęp 1 zdanie 4 Ustawy Zasadniczej w przepisie upoważniającym można zastrzec, żeby adresaci upoważnienia mogli przenieść je **w drodze rozporządzenia** dalej (tzw. **subdelegacja**). Upoważnienie do wydania rozporządzeń można drogą subdelegacji przekazać **państwowym** jednostkom także innym niż te wymienione w artykule 80 ustęp 1 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, jak np. poszczególnym ministerstwom krajowym, innym organom lub instytucjom federalnym. Owych „adresatów subdelegacji” należy konkretnie wymienić, są to zawsze organy lub instytucje, a nie osoby kierujące nimi.

395 Subdelegacje **mają sens** przy regulowaniu spraw zróżnicowanych w poszczególnych regionach lub wymagających specjalnej wiedzy fachowej. Sprawami takimi często łatwiej, szybciej i trafniej zajmą się osoby znające dany region lub urzędy administracji stale mające do czynienia z regulowaną materią, gdyż lepiej znają jej fachową specyfikę.

Przykład:

§ 144 ustęp 4 ustawy o telekomunikacji:

Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii jest upoważnione do regulowania w drodze rozporządzenia niewymagającego zgody Rady Federalnej, w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem Finansów, szczegółowe zasady pobierania składek ... . Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii może przenieść upoważnienie, o którym mowa w zdaniu 1, w drodze rozporządzenia, z zapewnieniem uzyskania porozumienia, na Federalną Agencję Internetu ... .

396 Jeśli przepis upoważniający umożliwia subdelegację, upoważniona instytucja nie jest zobowiązana do delegowania upoważnienia. Także gdy upoważniony organ delegował upoważnienie do wydania rozporządzenia, nadal ma prawo **sam** wydać rozporządzenie na podstawie pierwotnego upoważnienia.

397 Upoważniony organ może w drodze subdelegacji tylko zamienić adresata upoważnienia. Nadal obowiązują ustanowione w upoważ-

nieniu do wydania rozporządzenia prawa do współdziałania i wymóg uzyskania zgody.

398 O ile w ustawowym przepisie upoważniającym nie określono inaczej, organ upoważniony może upoważnić organy, którym przekazuje upoważnienie do dalszego przekazania udzielonego im uprawnienia w drodze rozporządzenia („Mogą dalej przekazać niniejsze uprawnienie w drodze rozporządzenia”), w ten sposób możliwe są **subdelegacje wielokrotne**.

6.5. Prawo do współdziałania przy wydawaniu rozporządzeń

399 Uzupełniając do wymogów konstytucyjno-prawnych w upoważnieniu do wydania rozporządzenia można dodać regulacje o procedurze wydawania rozporządzenia, w szczególności można nadać innym organom **prawa do współdziałania**. Formy możliwego współdziałania obejmują zakres od zwykłego prawa do wysłuchania, poprzez obowiązek zasięgnięcia opinii lub wypracowania porozumienia, aż po zastrzeżenie uzyskania zgody. Prawa do współdziałania niedające prawa do współdecydowania, jak np. prawo do wysłuchania, można obok organów państwowych przyznać także osobom prywatnym. **Naruszenie** ustawowo przypisanych praw do współdziałania może doprowadzić do unieważnienia rozporządzenia.

400 **Współdziałanie** osób trzecich przy wydawaniu rozporządzenia może **mieć sens**, gdy umożliwi wykorzystanie w procesie stanowienia prawa szczególnej znajomości miejsca, szczególnych znajomości danej materii lub szczególnych doświadczeń. Poprzez prawa do współdziałania osób trzecich procedura wydawania rozporządzeń może się jednak wydłużyć i stać się podatną na usterki.

Stąd przed przyznaniem praw do współdziałania przy wydawaniu rozporządzeń należy zawsze starannie sprawdzać, czy przyznanie takich praw jest z jakichś szczególnych powodów niezbędne dla wydawanego rozporządzenia. W celu wykorzystania znajomości materii i doświadczeń specjalistycznych resortów, kręgów specjalistów, krajów i gmin wystarcza na ogół regularna współpraca zgodnie z GGO (§§ 45, 47 w związku z § 62 ustęp 2 zdanie 1 GGO).

401 Przewidując udzielenie prawa do współdziałania osobom trzecim, w przepisie upoważniającym należy **dokładnie określić każdy organ**, który ma uczestniczyć przy wydawaniu danego rozporządzenia oraz **dokładnie określić rodzaj jego uczestnictwa**. Przy regulacji współdziałania ustawodawca nie może ograniczyć się do przepisu pozostawiającego organowi wydającemu rozporządzenie decyzję, jakie organy w jakim zakresie zaangażuje przy wydawaniu rozporządzenia. Nieokreślone zbiorcze nazwy, takie jak „związki i rzeczoznawcy gospodarcze”, „uczestniczące kręgi” lub „kompetentne urzędy specjalistyczne” zwykle są niewystarczające.

Przykład:

§ 41 ustęp 3 ustawy o inwestycjach:

Federalne Ministerstwo Finansów jest upoważnione, po wysłuchaniu Deutsche Bundesbank, do określenia w drodze rozporządzenia dokładniejszych zasad w sprawie metod i podstaw naliczania kwoty kosztów łącznych ...

Przykład błędu:

§ 8 ustęp 2 ustawy o miarach i legalizacji:

Przed wydaniem rozporządzeń, o których mowa w ustępie 1, należy wysłuchać po jednym wybranym kręgu rzeczoznawców w sprawach konsumencyjnych i gospodarczych.

6.6. Współdziałanie Bundestagu

402 W niektórych ustawach, przed wydaniem danego rozporządzenia, przewidziany jest udział Bundestagu w celu zapewnienia mu szczególnych możliwości kontrolowania. Przepisy upoważniające, które przewidują uczestnictwo Bundestagu, **nie** powinny jednak być przewidziane w **projektach rządowych**.

Prowadzą one nie tylko do niepożądanego wymieszania zadań parlamentu i rządu, lecz także do zbędnego skomplikowania procedury wydawania rozporządzeń. Jeśli przy wydawaniu rozporządzeń organ wydający jest związany postanowieniem parlamentu, rozdzielenie tych zadań i odpowiedzialności parlamentu oraz rządu jest **ograniczone**. Parlament mógłby wpływać na tekst i zawartość danego rozporządzenia, które następnie przypisane zostanie rządowi, jako organowi wydającemu rozporządzenie. Ponadto w przy-

padkach, gdy rozporządzenie wymaga zgody Bundesratu, mogłoby pomiędzy Bundestagiem a Bundesratem dojść do różnic, które utrudniałyby albo nawet uniemożliwiały wydanie rozporządzenia.

403 Jeśli jednak Bundestag postanowi o swoim uczestnictwie w wydawaniu rozporządzenia, należy rozróżnić, czy wydaje się je ze zgodą Bundesratu, czy też bez zgody tego organu. Jeśli **zgoda Bundesratu nie jest konieczna**, można to sformułować jak poniżej:

Przykład:

§ 292 ustęp 4 Kodeksu handlowego:

Przed ogłoszeniem rozporządzenia należy je skierować do Bundestagu. Postanowieniem Bundestagu może ono zostać zmienione lub odrzucone. Postanowienie Bundestagu kierowane jest do Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości, które przy ogłaszaniu danego rozporządzenia jest związane tym postanowieniem. O ile po upływie trzech tygodni posiedzeń od daty wpływu rozporządzenia Bundestag nie zajął się nim, kieruje się je w niezmienionej formie do Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości w celu ogłoszenia. Bundestag zajmuje się rozporządzeniami na wniosek takiej liczby swoich członków, jaka jest konieczna do utworzenia frakcji.

404 Jeśli rozporządzenie wymaga **zgody Bundesratu**, należy przestrzegać zasady, że prawo Bundestagu do uczestniczenia nie zastępuje obowiązku uzyskania zgody Bundesratu ani przewidzianych w tym przypadku procedur. Dlatego należałoby stwierdzić, że dane rozporządzenie najpierw należy skierować do Bundestagu, który w ramach terminu wyznaczonego w przepisie upoważniającym może je w drodze uchwały zmienić lub odrzucić. Następnie po zakończeniu prac przez Bundestag rozporządzenie należy skierować do Bundesratu.

Przykład:

§ 9 ustęp 4 ustawy o nawozach:

Rozporządzenia, o których mowa w ustępie 3, należy przedstawić Bundestagowi przed skierowaniem go do Bundesratu. Rozporządzenia te postanowieniem Bundestagu mogą zostać zmienione lub odrzucone. Postanowienie Bundestagu kierowane jest do Rządu Federalnego. O ile po upływie trzech tygodni posiedzeń od daty wpływu rozporządzenia Bundestag nie zajął się nim, kieruje się je w niezmienionej formie do Bundesratu.

6.7. Zgoda Bundesratu

405 W przypadku upoważnienia Rządu Federalnego i ministerstw federalnych do wydania rozporządzenia w przepisie upoważniającym **należy zawsze podać**, czy dane rozporządzenie wymaga zgody Bundesratu, czy też nie, aby zawsze jasne było, jak postępować przy wydawaniu tego rozporządzenia. Informacja ta może mieć jednak różne znaczenie.

406 Jeśli przepis upoważniający ma być częścią ustawy pierwotnej, która wymaga uzyskania zgody Bundesratu lub która będzie wykonywana przez kraje związkowe, konieczność zgody wynika już bezpośrednio z artykułu 80 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej. Stwierdzenie, że rozporządzenie wymaga zgody ma tu jedynie **znaczenie deklaratoryjne**.

407 Potrzeba uzyskania zgody na rozporządzenie zgodnie z artykułem 80 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej występuje jednak jedynie „z zastrzeżeniem odmiennej regulacji ustaw federalnych”. Może ona zostać **wykluczona w drodze ustawy federalnej**. Wyraźne zalecenie, że zgoda Bundesratu nie jest niezbędna, musi znaleźć się bezpośrednio w przepisie upoważniającym.

Przykład:

§ 8 ustęp 1 ustawy o urządzeniach radiowych i wyposażeniu do teletransmisji: Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii jest upoważnione do uregulowania w drodze rozporządzenia bez zgody Bundesratu postępowania w sprawie uznania notyfikowanych jednostek ..., jak również ... do szczegółowego określenia obowiązku wnoszenia opłat w uregulowanych sprawach, wysokości opłat i zwrotu kosztów.

408 **Konstitutywne wykluczenie** wymogu uzyskania zgody na rozporządzenie ma znaczenie dla procedury ustawodawczej, ponieważ według orzecznictwa Federalnego Trybunału Konstytucyjnego postanowienie takie wywołuje potrzebę zgody na ustawę zawierającą taki przepis upoważniający.

409 Z możliwości wykluczenia zgody Bundesratu należy czynić użytek **bardzo ostrożnie**. Ma ono sens w przypadku mniej znaczących rozporządzeń, a to w celu odciążenia tego organu lub umożliwienia szybkiego wydania rozporządzenia w sytuacjach krytycznych.

Przykład:

§ 70 ustęp 1 Kodeksu środków spożywczych i pasz:

Rozporządzenia wydawane na podstawie niniejszej ustawy wymagające uzyskania zgody Bundesratu mogą być wydawane bez zgody tego organu, jeśli zajdzie niebezpieczeństwo opóźnienia lub jeśli ich wejście w życie konieczne jest do wprowadzenia aktów prawnych Wspólnot Europejskich.

410 Także gdy rozporządzenie Rządu Federacji lub ministerstw federalnych **nie wymaga zgody**, dla **wyjaśnienia** należy w upoważnieniu poinformować, że może ono być wydane bez zgody Bundesratu.

Przykład:

§ 10 ustawy o monetach:

Federalne Ministerstwo Finansów ma prawo, poprzez rozporządzenie bez zgody Bundesratu, odmówić lub dopuścić warunkowo, aby medale i monety, w przypadku których istnieje niebezpieczeństwo pomylenia ich z okolicznościowymi niemieckimi monetami euro, były produkowane, sprzedawane, wprowadzane lub rozpowszechniane w celu sprzedaży lub w innych celach komercyjnych.

411 W przypadku dalszego przeniesienia upoważnienia Rządu Federalnego lub ministerstw federalnych (**subdelegacja** uwaga nr 394 i n.) na pytanie, czy rozporządzenie o przeniesieniu wymaga uzyskania zgody, odpowiada zwykle ustalenie z pierwotnego upoważnienia. Ponieważ upoważnienie do subdelegacji wyrażone jest zawsze bezpośrednio przy pierwotnym upoważnieniu, brzmienie przepisu można z reguły odciążyć przez to, że w upoważnieniu do subdelegacji nie wymienia się ponownie wymogu uzyskania zgody.

Przykład:

§ 16 ustęp 2 ustawy o nadzorze nad rynkiem finansów:

Szczegółowe zasady ... określa Ministerstwo Federalne ... w drodze rozporządzenia bez zgody Bundesratu ... Ministerstwo Federalne może w drodze rozporządzenia przenieść to upoważnienie na urząd federalny.

7. Przepisy przejściowe

412 Z chwilą wejścia w życie ustawy rozpoczynają swoje działanie. Kształtują one porządek prawny na przyszłość i stąd zwykle obejmują wszystkie stosunki prawne mogące powstać w przyszłości. Nowa ustawa może jednak dotyczyć także **istniejących** już **stosunków prawnych**. Pojawiają się przy tym różnice, w zależności od tego, czy mamy do czynienia ze sprawami zamkniętymi, czy też nadal otwartymi. Poprzez przepisy przejściowe wyjaśnia się działanie ustawy lub poszczególnych jej przepisów, zmieniając lub uwzględniając w szczególny sposób kształt przyszłego porządku.

413 Dla stosunków prawnych, które wprowadzie powstały na podstawie starych, uchylonych regulacji, ale **jeszcze nie są zamknięte** lub mają **charakter trwały** (np. toczące się postępowania, stosunki małżeńskie lub rodzicielskie, zadłużenie ciągłe, jak np. czynsz), w prawie procesowym i materialnym obowiązuje zasada stosowania, w razie wątpliwości, **nowego prawa**. Jeśli w miejsce nowego prawa ma obowiązywać coś innego, należy to wyraźnie określić. W poszczególnych dziedzinach prawa mogą obowiązywać specyficzne, wykształcone w orzecznictwie zasady traktowania zastanych stosunków prawnych po nowelizacji prawa (np. orzecznictwo do artykułu 170 ustawy wprowadzającej do Kodeksu cywilnego).

414 Nowe regulacje nie obejmują z kolei stosunków prawnych **zakończonych** już w momencie wejścia w życie nowej ustawy. Dotyczy to nie tylko takich stosunków prawnych, w przypadku których określone ustawowo skutki już zaistniały. Również w przypadkach, w których w przeszłości spełnione zostały faktyczne przesłanki obowiązującego dotychczas przepisu, można zasadniczo nadal domagać się określonego w tych przepisach skutku prawnego. Dla tych stosunków prawnych pozostaje zatem rozstrzygająca sytuacja prawna, która obowiązywała przy ich powstaniu. Ingerencja w takie zakończone sprawy jest z powodu ochrony zaufania zasadniczo niedopuszczalna.

415 W przypadku nowych ustaw samodzielnych należy zatem sprawdzić, czy w **regulacjach dostosowujących** konieczne jest ustalenie, jak traktować już rozpoczęte postępowania i istniejące stosunki prawne. Często przejście od jednego stanu prawnego do innego nie jest możliwe,

gdyż należy uwzględnić zaistniałe stosunki prawne z powodów konstytucyjnoprawnych lub innych. Tu regularnie napotykamy przypadki tak zwanej „nieautentycznej mocy wstecznej” (uwaga nr 52 punkt 7.2).

Ponadto należy sprawdzić, czy dla nowych stosunków prawnych po wejściu w życie nowego prawa konieczny będzie **okres wdrażania**. I tak można zalecić przybliżanie powstających w przyszłości stosunków prawnych dopiero stopniowo do pożądanej sytuacji prawnej.

Przykład:

§ 118 ustęp 2 ustawy o gospodarce energetycznej z 7 lipca 2005:

§ 24 zdanie 4 należy stosować od 1 października 2007.

416 Przy sprawdzaniu, czy jakaś regulacja przejściowa jest konieczna, należy przestrzegać następujących, żelaznych zasad:

- Regulacja przejściowa jest konieczna, gdy przy pomocy nowej ustawy nie można od razu osiągnąćżądanego stanu prawnego.
- W przypadku **wątpliwości**, w jakim stopniu dane sprawy są zamknięte lub jeszcze otwarte, regulacja przejściowa powinna ustalać, jak sprawy te należy traktować w przyszłości.
- Stale należy **wyważać** pomiędzy zaufaniem, że dotychczasowy stan prawny będzie trwał, a zainteresowaniem państwa w natychmiastowym przeforsowaniu nowej regulacji. Im pilniejszy jest zamiar ustawodawcy, którego osiągnięciu służy nowa regulacja, i im bardziej nieodparta jest konieczność jej natychmiastowego wykonania, tym więcej przemawia za natychmiastowym dostosowaniem stosunków prawnych do nowych przepisów.
- Konieczność wydania regulacji przejściowych może wynikać bezpośrednio z **praw podstawowych**. Wynika ona na przykład z artykułu 12 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej, jeśli na nowo regulowany jest dostęp do jakiegoś zawodu lub pozostawania w nim.

417 Przy formułowaniu regulacji przejściowych mamy znaczną **swobodę działania**. W wielu przypadkach wystarcza wyłączenie zastosowania nowej ustawy lub poszczególnych przepisów do zastanych stosunków prawnych lub ograniczenie stosowania jej do stosunków prawnych powstałych po wejściu w życie. Nie należy stosować sformułowania typu „ustawa niniejsza obowiązuje tylko dla stosunków prawnych powstałych po

wejściu ustawy w życie”. Poza oczywistością, że dana ustawa dotyczy spraw przyszłych, nie pozwala ono bezpośrednio rozpoznać, jak należy traktować sprawy zaistniałe dotychczas. Bardziej zaleca się nawiązanie do stosunków prawnych już istniejących.

Przykład:

§ 102 ustęp 1 ustawa o pobycie, pracy zarobkowej oraz integracji obcokrajowców:

Inne środki prawne dotyczące obcokrajowców uchwalone przed 1 stycznia 2005, w szczególności ograniczenia czasowe i przestrzenne, ... pozostają w mocy. Dotyczy to także środków i uzgodnień związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa, także wtedy gdy odnoszą się one całkowicie lub częściowo do okresu czasu po wejściu niniejszej ustawy w życie. To samo dotyczy istniejących w momencie wejścia w życie ustawy skutków stosowania § 69 ustawy o cudzoziemcach.

418 Zastosowanie nowej ustawy względem zaistniałych stosunków prawnych można uzależnić od **szczególnych przesłanek** lub ograniczyć.

Mogą to być zarówno terminy i wydarzenia przed wejściem ustawy w życie, jak również spełnienie określonych wymogów po jej wejściu w życie. W takich przypadkach wystarczy nową ustawę przytoczyć autopowołaniem, np. „Ustawa niniejszej nie stosuje się do ...” lub „Ustawa niniejsza obowiązuje dla ...”.

Przykład:

§ 13 ustęp 1 ustawy o zawodzie asystenta ratownika:

Wnioskodawcy, którzy przed wejściem w życie niniejszej ustawy ukończyli z wynikiem pozytywnym szkolenie sanitariuszy w ratownictwie w wymiarze 520 godzin, lub takie szkolenie rozpoczęli, a ukończyli po wejściu ustawy w życie, otrzymują zezwolenie zgodnie z § 1, o ile przepracowali co najmniej 2000 godzin w pogotowiu ratunkowym i spełnione są przesłanki, o których mowa w § 2 ustęp 1 punkt 2 i 3. Przy obliczaniu liczby godzin należy uwzględnić wszystkie okresy, w których wnioskodawca praktycznie działał w organizacji wykonującej usługi ratownicze lub w instytucjach pogotowia ratunkowego w straży pożarnej.

419 Jeśli w przepisie przejściowym nawiązuje się do **daty wejścia w życie danej ustawy**, a została ona określona w przepisie o wejściu w życie w drodze nakazu datowania (uwaga nr 448 i n.), także w przepisie przejściowym można posługiwać się takim nakazem.

Przykłady:

Nakaz datowania w przepisie o wejściu w życie brzmi:

... wchodzi w życie z ... [wstawić: datę pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego następującego po ogłoszeniu] ... .

Przepis przejściowy wprowadzający sześciomiesięczny okres przejściowy może być sformułowany następująco:

Obiekty zbudowane po ... [wstawić: datę pierwszego dnia dziewiątego miesiąca kalendarzowego następującego po ogłoszeniu], mogą być użytkowane tylko wtedy, jeśli ... .

Przepis przejściowy wprowadzający trzyletni okres przejściowy może być sformułowany następująco:

Obiekty zbudowane po ... [wstawić: dzień i miesiąc wejścia w życie niniejszej ustawy oraz liczbę trzeciego roku następującego po wejściu w życie], mogą być użytkowane tylko wtedy, jeśli ... .

420 Jeśli w regulacji o wejściu w życie przewidziane jest **zróżnicowane wejście w życie** (uwaga nr 455 i n.), należy jednoznacznie określić, do którego z przewidzianych terminów wejścia w życie odnosi się dany przepis przejściowy. Dla użytkownika wygodniejsze jest określenie danej daty konkretnie lub w drodze nakazu datowania. Zamierzony moment wejścia w życie można jednak opisać także przez odniesienie do zamierzonej regulacji wejścia w życie („Wejście w życie niniejszej ustawy zgodnie z § ... ustęp ...”).

421 Jeśli wejście w życie nowej ustawy związane jest z uchynieniem dotychczasowej regulacji, jednak uchylone regulacje mają być przejściowo nadal stosowane, zaleca się określenie daty wejścia w życie nie tylko jako łącznika. W przypadku **dalszego stosowania** dotychczasowego prawa ważna jest możliwość ustalenia ostatniej wersji danej ustawy, której regulacje należy dalej stosować dla wcześniejszych przypadków. Dodatkowo można podać datę i miejsce publikacji uchylanej ustawy, gdyż zawiera ona dane o ostatnim stanie dalej stosowanej ustawy.

Przykład:

§ X

Regulacja przejściowa z okazji ustawy

Do ... [stosunków prawnych / wniosków itp.], które [powstały / zostały złożone] do wejścia w życie ustawy o ... [wstawić: datę i miejsce publikacji ustawy] w ... [wstawić: datę wejścia w życie ustawy] ..., należy dalej stosować

§§ Y do Z ustawy o ... [nazwa używana przy powoływaniu i miejsce publikacji] w jej dotychczas obowiązującej wersji.

Miarodajną wersję ustawy można jednak wyrazić także w drodze statycznego odniesienia.

Przykład:

§ X

Regulacja przejściowa z okazji ustawy

Do ... [stosunków prawnych / wniosków itp.], które [powstały / zostały złożone] do ... [wstawić: datę wejścia ustawy w życie] ..., należy dalej stosować §§ Y do Z w wersji ustawy z ... [podać datę i miejsce publikacji ostatniej publikacji pełnego tekstu ustawy samodzielnej (wydanie lub nowe ogłoszenie)!], która ostatnio została zmieniona przez ... ustawy ... [podać datę i miejsce publikacji ostatniej nowelizacji przed uchyleniem regulacji!].

422 Przepisy przejściowe umieszcza się z reguły w jednym lub kilku paragrafach na końcu ustawy samodzielnej **przed przepisami o wejściu w życie**. Przepisy przejściowe należy ściśle oddzielić od przepisów o wejściu w życie. Tytuł brzmi „Regulacja przejściowa”, „Regulacje przejściowe”, „Przepis przejściowy” lub „Przepisy przejściowe”, o ile nie zostaną utworzone tytuły opisujące przedmiot jeszcze dokładniej. Obszerne regulacje przejściowe z okazji dużej kodyfikacji można umieścić w odrębnej ustawie wprowadzającej (uwaga nr 756 i n.).

423 Jeśli można przewidzieć, że dana ustawa będzie często nowelizowana i że za każdym razem konieczne będą podobne regulacje przejściowe, należy sprawdzić, czy można utworzyć „stałą” regulację przejściową (**przepis blankietowy**).

Przykład:

§ 71 ustęp 1 ustawy o kosztach sądowych:

W sporach prawnych toczących się przed wejściem w życie nowelizacji ustawy koszty pobierane są zgodnie z prawem dotychczasowym. Nie dotyczy to postępowania w sprawie środka prawnego, który wniesiono po wejściu w życie nowelizacji ustawy ... .

Przepis blankietowy może powiązać ocenianie dawnych przypadków według starego prawa z wydarzeniem, które będzie ważnym punktem pomiędzy starym a nowym prawem.

Przykład:

Koszty wylicza się wyłącznie na podstawie tych przepisów, które obowiązywały w momencie udzielenia zlecenia.

W przepisie blankietowym przedłużenie obowiązywania starego prawa – tak jak w przypadku każdej innej regulacji przejściowej – może być wiązane także ze szczególnie ustalonymi przesłankami.

8. Nowelizacje dostosowawcze

424 Nowe ustawy samodzielne nie tylko same w sobie muszą być spójne, muszą także integrować się z istniejącym już porządkiem prawnym. Dlatego nie wystarcza dostosować przepisy nowej ustawy samodzielnej do siebie. Należy wyjaśnić także odniesienia nowych przepisów do **istniejącego prawa**. Jeśli dawne regulacje są sprzeczne z nową ustawą samodzielną lub są nieprawidłowe, czy też wymagają uzupełnień, należy zharmonizować je z nią. Odbywa się to w drodze **nowelizacji dostosowawczych**.

425 Jeśli konieczne są nowelizacje dostosowawcze, projekt należy sformułować jako **ustawę-płaszcz** (uwaga nr 717 i n.). W takiej ustawie artykuł 1 zawiera nową ustawę samodzielną. Dla nowelizacji dostosowawczych należy zaplanować jeden lub kilka artykułów w kolejności punktów podziału w skorowidzu A. Inaczej niż ustawę samodzielną artykuły z nowelizacjami dostosowawczymi należy napisać w języku nowelizacji. Dlatego też trzeba tu przestrzegać zaleceń wydanych dla ustaw zmieniających (uwaga nr 552 i n.).

426 Wejście w życie ustawy-płaszczka oznacza, że w obowiązującym prawie samodzielnie będzie się stosować tylko nową ustawę samodzielną. Natomiast nowelizacje dostosowawcze dokonują się w istniejących już ustawach samodzielnych (uwaga nr 710).

9. Nakaz powoływania zgodnie z artykułem 19 Ustawy Zasadniczej w przypadku ograniczania praw podstawowych

427 Zgodnie z artykułem 19 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej ustawa ograniczająca jakieś prawo podstawowe musi je wymienić z **podaniem artykułu**. Ten nakaz powołania ma za zadanie zabezpieczyć przed nieplanowaną ingerencją w prawa podstawowe. Ustawodawca winien orientować się w oddziaływaniu swoich regulacji na dane prawa podstawowe i zaznaczyć ich ograniczenie (funkcja ostrzegawcza i zmuszająca do namysłu).

428 W przypadku niektórych praw podstawowych nie trzeba przestrzegać nakazu powołania. Zgodnie z orzecznictwem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego **obowiązuje on** tylko w przypadku tych praw podstawowych, które wolno ograniczyć wyłącznie na podstawie wyraźnego upoważnienia ze strony ustawodawcy:

- artykuł 2 ustęp 2 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej (prawo do życia, nietykalności cielesnej, wolności osobistej),
- artykuł 6 ustęp 3 Ustawy Zasadniczej (oddzielenie dziecka od rodziny),
- artykuł 8 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej (wolność zgromadzeń),
- artykuł 10 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej (tajemnica korespondencji, tajemnica pocztowa i telekomunikacyjna),
- artykuł 11 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej (wolność przemieszczania się),
- artykuł 12 ustęp 2 i 3 Ustawy Zasadniczej (zmuszanie do pracy i praca przymusowa),
- artykuł 13 ustęp 2 do 5, ustęp 7 Ustawy Zasadniczej (nienaruszalność mieszkania),
- artykuł 16 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej (pozbawienie obywatelstwa, ekstradycja).

429 Nakaz powołania **nie obowiązuje z kolei** w takich regulacjach, mających znaczenie dla praw podstawowych, przy pomocy których ustawodawca spełnia zlecenie sformułowania lub zlecenie regulacji przewidziane w Ustawie Zasadniczej:

- artykuł 2 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej (swobodny rozwój osobowości),
- artykuł 5 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej (prawo do swobodnego wyrażania swoich przekonań),
- artykuł 6 ustęp 1 i 2 Ustawy Zasadniczej (małżeństwo i rodzina),
- artykuł 9 ustęp 1 i 3 Ustawy Zasadniczej (swoboda stowarzyszania się i zakładania organizacji),
- artykuł 12 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej (swoboda wyboru zawodu),
- artykuł 14 Ustawy Zasadniczej (własność, prawo dziedziczenia i wywłaszczenie),
- artykuł 16a Ustawy Zasadniczej (prawo azylu),
- artykuł 19 ustęp 4 Ustawy Zasadniczej (ochrona prawna).

430 W przypadku przepisów karnych nie następuje powołanie artykułu 2 ustęp 2 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej, ponieważ oczywiste jest, że ustawodawca jest świadomy, że kara pozbawienia wolności ogranicza wolność jednostki. Nakaz powołania **nie obowiązuje następnie** wtedy, gdy w przypadku praw podstawowych gwarantowanych w pełni ustawodawca określi ich bariery konstytucyjno-prawne (np. artykuł 4 ustęp 1 i 2 Ustawy Zasadniczej). Nie powołuje się także konstytucyjnych praw równości (np. artykuł 3 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej) oraz praw zrównanych z prawami podstawowymi (artykuł 33 ustęp 5, artykuł 38, 101, 103 i 104 Ustawy Zasadniczej, artykuł 137 ustęp 3 Konstytucji weimarskiej w związku z artykułem 140 Ustawy Zasadniczej).

431 Z powodu ostrzegawczej i zmuszającej do namysłu funkcji nakazu powoływania wskazanie na ograniczenie prawa podstawowego powinno znajdować się **bezpośrednio za przepisem ograniczającym**.

Przykłady:

§ 24 ustęp 2 federalnej ustawy o drogach wodnych:

W celu nadzorowania federalnych dróg wodnych przez policję wodną pełnomocnicy Zarządu Żegluga mają prawo wstępu na teren nieruchomości, do zakładów i na urządzenia oraz pojazdy wodne. Podstawowe prawo nienaruszalności mieszkania (artykuł 13 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej) ulega tym samym ograniczeniom.

§ 21 ustawy o ochronie i zwalczaniu chorób zakaźnych u ludzi:

W przypadku zarządzonych na podstawie niniejszej ustawy lub zalecanych przez jeden z najwyższych krajowych urzędów zdrowia szczepień ochronnych lub szczepienia na podstawie § 17 ustęp 4 ustawy o żołnierzach wolno stosować szczepionki zawierające mikroorganizmy, które szczepieni odrzucają, a mogą być przyjmowane przez inne osoby. Podstawowe prawo nietykalności cielesnej (artykuł 2 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej) ulega tym samym naruszeniu.

432 Wskazania przepisów ograniczających prawa podstawowe danej ustawy winny być przedstawione zbiorczo w **przepisach końcowych** ustawy samodzielnej tylko wtedy, jeśli odrębne wskazówki mogłyby zakłócić jasność brzmienia ustawy lub jeśli takie samo prawo podstawowe ograniczane jest przez różne przepisy. Ze względu na funkcję ostrzegawczą i zmuszającą do namysłu należy przy tym unikać ogólnikowych sformułowań, takich jak na przykład „zgodnie z niniejszą ustawą ogranicza się prawa podstawowe...”. Należy raczej wymienić poszczególne przepisy ustawy zawierające ograniczenia praw podstawowych.

433 Tytuł takiego przepisu końcowego brzmi „ograniczenie prawa podstawowego” lub „ograniczenie praw podstawowych”.

Przykład:

§ 102 regulaminu upadłościowego:

§ 102

Ograniczenie prawa podstawowego

§ 21 ustęp 2 punkt 4 i §§ 99, 101 ustęp 1 zdanie 1 ograniczają podstawowe prawo do tajemnicy korespondencji, tajemnicy pocztowej i telekomunikacyjnej (artykuł 10 Ustawy Zasadniczej).

10. Wykluczenie odmiennego prawa krajowego w przypadku regulacji prawa federalnego⁵

434 Jeśli bez zgody Bundesratu ustawodawca federalny reguluje jakąś **instytucję władzy** lub **procedury administracyjne** krajów związ-

⁵ W sprawie szczegółów zob. Wspólny Okólnik Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości z 30 sierpnia 2006 w sprawie

kowych przy wykonywaniu ustaw federalnych jako sprawę własną kraju związkowego (**artykuł 83, 84 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej**), to kraje te zasadniczo mogą uchwalić odbiegające od nich regulacje ustaw krajowych. Upoważnienia do wydawania rozporządzeń na korzyść Federacji, obejmujące także prawo do regulowania procedury administracyjnej tych krajów, będą postrzegane przy tym jako regulacje procedur.

Federacja może regulować procedury administracyjne krajów związkowych **bez możliwości odstąpienia**, o ile wyjątkowo zaistnieje szczególne zapotrzebowanie na regulację jednolitą w całej Federacji. Ustawa taka wymaga zgody Bundesratu. W uzasadnieniu ustawy należy podać, dlaczego z powodu szczególnego zapotrzebowania na jednolitą regulację zaistniał przypadek wyjątkowy (§ 43 ustęp 3 GGO). W przypadku regulacji instytucji władzy (w tym przede wszystkim przydziału zadań dla określonych władz krajowych) nie można jednak wykluczyć prawa do odstąpienia.

435 Dla wykluczenia możliwości odstąpienia krajów związkowych istnieją różne **możliwości formalno-prawne** (punkt 4 załącznika 4 do § 42 ustęp 2 GGO):

- Regulacje procedur administracyjnych krajów związkowych, dla których nie istnieją możliwości odstępowania, należy wymienić w **przepisie końcowym** danej ustawy samodzielnej pod tytułem „Wykluczenie odmiennego prawa krajowego”:

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować procedur administracyjnych zawartych w §§ ... .

Jeśli zawarto tu upoważnienia do wydawania rozporządzeń, a wydane na jego podstawie rozporządzenie także ma nie dopuszczać odmienną regulacji, to sformułowanie to powinno brzmieć następująco:

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować procedur administracyjnych zawartych w §§ ... lub w przepisach wydanych na ich podstawie.

---

wpływu reformy federalizmu na przygotowanie projektów ustaw Rządu Federalnego i na procedury ustawodawcze (patrz: jednakowo brzmiący raport Rządu Federalnego, BR-Drs. 651/06).

- Jeśli dotyka to **tylko jednego przepisu**, wykluczenie można uregulować w samym tym przepisie. Można przy tym odesłać w tekście do miejsca zawierającego ową proceduralno-prawną regulację lub opisać jej treść:

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować ustępu / zdania / punktu ... .

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować rozporządzenia wydanego na podstawie ustępu / zdania / punktu ... .

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować procedury wydania zezwolenia.

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować regulacji rozporządzenia o ... .

- Z poszczególnego wyliczenia można zrezygnować w wyjątkowych przypadkach, w których wykluczenie ma ująć **wszystkie regulacje** w sprawie procedur administracyjnych krajów zawarte w ustawie samodzielnej. W takim przypadku można to sformułować w jej przepisie końcowym pod tytułem „Wykluczenie odmiennego prawa krajowego”:

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować procedur administracyjnych zawartych w niniejszej ustawie.

Jeśli zawarto tu upoważnienia do wydawania rozporządzeń, a wydane na ich podstawie rozporządzenia także mają nie dopuszczać odstępstw, to sformułowanie to powinno brzmieć następująco:

W prawie krajowym nie można odmiennie uregulować procedur administracyjnych zawartych w niniejszej ustawie lub wydanych na jej podstawie rozporządzeniach.

Ponieważ dla zachowania owej generalnej regulacji wykluczenia późniejsze nowelizacje ustawy w sprawie prawa procesowego stale wymagałyby zgody, należałoby stosować ją **oszczędnie**. Korzystne może być wymienienie także wszystkich regulacji, dla których wykluczono możliwość odmiennej regulacji, aby w ten sposób ułatwić późniejsze nowelizacje prawa.

436 Ustawodawca federalny nie musi wykluczać możliwość odmiennego uregulowania, jeśli dana regulacja proceduralna jest już **wiążąco nakazana przez prawo Unii Europejskiej** lub **prawo międzynarodowe** i nie jest już możliwe swobodne działanie. Umożliwia mu to implementację regulacji proceduralnej ponadnarodowo lub międzynarodowo bez zgody Bundesratu. Tylko ustawa ratyfikacyjna wymaga zgodnie artykułem 59 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej zgody Bundesratu, jeśli leżący u podstaw traktat prawa międzynarodowego zawiera wiążące regulacje proceduralne.

437 Jeśli dany kraj wydał regulację odmienną zgodnie z artykułem 84 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej, odnoszące się do niej późniejsze regulacje prawa federalnego dotyczące ustroju organów administracyjnych oraz procedur administracyjnych mogą **wchodzić w życie** najwcześniej sześć miesięcy po ich ogłoszeniu, o ile nie ustalono tego – na przykład z powodu związanej terminem implementacji prawa europejskiego – inaczej za zgodą Bundesratu (artykuł 84 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej). Federalny ustawodawca ma zatem trzy możliwości ustalenia wejścia w życie takiej regulacji:

- Regulacje wejdą w życie **w tym samym terminie, co najmniej sześć miesięcy po ogłoszeniu**; ewentualnie nasuwa się możliwość zróżnicowanego wejścia w życie (uwagi nr 455 i n., 713, 752). Jest to najprostszą możliwością, ponieważ nie trzeba wtedy rozróżniać wejścia w życie w poszczególnych krajach ani nie jest konieczna zgoda Bundesratu.
- Regulacje wejdą w życie **jednocześnie** w tym samym terminie, **przed upływem sześciomiesięcznego terminu**; zakłada to jednak wykazanie istnienia uzasadnienia dla pośpiechu i wymaga zgody Bundesratu.
- Regulacje **dla tych krajów związkowych**, w których wydano regulacje odmiennie, wejdą w życie z zachowaniem minimalnego okresu sześciu miesięcy, **dla wszystkich innych krajów** ustalony zostanie wcześniejszy termin wejścia w życie. Wymóg jasności prawa nakazuje przy tym, aby w regulacji w sprawie wejścia w życie dokładnie określić, które regulacje, w którym momencie, w których krajach związkowych mają wejść w życie. O ile wejście w życie ma być podzielone w taki sposób, należy w odpowiednim czasie zapewnić uczestnictwo Federalnych Ministerstw Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości.

11. Reguły okresu obowiązywania

11.1. Regulacja dotycząca wejścia w życie

438 Z momentem wejścia w życie zaczyna się zasadniczo **zewnętrzna skuteczność**, tzn. obowiązywanie danych reguł prawa. Należy od tego odróżnić istnienie i nakaz stosowania danej ustawy. Dana ustawa **istnieje** od chwili jej ogłoszenia. Moment, w którym należy ją **zastosować**, może odstępować od momentu wejścia w życie, np. ze względu na określone sprawy, określone okresy rozliczeń podatków lub gospodarczych. Przepisy o zastosowaniu pełnią raczej funkcję przepisów przejściowych (uwaga nr 412 i n.). Dla nich, tak jak dla każdego przepisu danej ustawy, należy ustalić termin wejścia w życie, stąd w żadnym razie nie wolno ich pomylić z przepisami o wejściu w życie.

439 Każda ustawa powinna wyznaczać **dzień wejścia w życie**. W przypadku braku wyznaczonej daty ustawa wchodzi w życie z 14 dniem po upływie dnia, w którym wydano dany *Bundesgesetzblatt* (artykuł 82 ustęp 2 zdanie 1 i 2 Ustawy Zasadniczej).

440 Wyznaczenie daty wejścia w życie jest **elementem tworzenia prawa**. Dlatego jest to zadanie wyłącznie prawodawcy. Niedopuszczalne jest upoważnienie w ustawie Rządu Federalnego lub któregoś ministerstwa federalnego do określenia momentu wejścia w życie lub odroczenia wyznaczonego w ustawie początku obowiązywania.

441 Przepis o wejściu w życie powinien być przewidziany już w **pierwszym projekcie**. W trakcie trwania procesu prawodawczego należy go stale weryfikować.

442 Ustawodawcy zapewnia się zasadniczo dowolność w wyznaczaniu terminu wejścia w życie. Musi on brać pod uwagę, że wiele regulacji wymaga do ich wdrożenia pewnego okresu przygotowawczego (np. na wydanie rozporządzeń towarzyszących lub na organizacyjne przygotowanie organów administracji). Zatem pomiędzy ogłoszeniem a wejściem w życie należy przewidzieć odpowiedni **okres przygotowawczy**. W przypadkach, o których

mowa w artykule 72 ustęp 3 zdanie 2 i artykule 84 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej, jako termin wejścia w życie wolno ustalić datę co najmniej sześć miesięcy po ogłoszeniu (uwaga nr 437).

443 Regulacja wejścia w życie znajduje się w **ostatnim paragrafie** ustawy samodzielnej. Tylko w ten sposób zapewnia się odniesienie się owej regulacji do całej ustawy. Inaczej jest, gdy ustawa samodzielna jest częścią ustawy-płaszczka (uwaga nr 750).

11.2. Dokładne wyznaczenie daty wejścia w życie

444 Moment wejścia w życie należy dla wszystkich części aktu prawodawczego ustalić **tak precyzyjnie, jak to możliwe**. Wynika to z nakazu jasności prawa.

445 W przypadku ustaw niewymagających okresu przygotowawczego ani niedziałających wstecz regulacja o wejściu w życie brzmi zazwyczaj następująco:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.
Dniem ogłoszenia jest dzień wydania *Bundesgesetzblatt*.

Unikać należy z kolei sformułowania, zgodnie z którym dana ustawa ma wejść w życie „... w dniu jej ogłoszenia”. Takie sformułowanie oznacza, że regulacja ma moc prawną od początku dnia wydania *Bundesgesetzblatt*, a zatem od godziny 0.00. Oznacza to moc wsteczną, która w pewnych sytuacjach może być niedopuszczalna.

446 Jednoznaczne i jednocześnie przyjazne w stosowaniu jest wyznaczenie wejścia w życie przez określenie **konkretnej** daty. W ten sposób moment wejścia w życie ustala się na godzinę 0.00 podanego dnia (uwaga nr 147).

Przykład:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie 1 stycznia 2008.

Konkretne przyszłe daty wejścia w życie należy w trakcie postępowania ustawodawczego stale weryfikować pod kątem konieczności wprowadzenia późniejszego terminu.

447 Dana ustawa może także wejść w życie po upływie pewnego, wyrażnie w ustawie sformułowanego, okresu czasu od jej ogłoszenia. Ustala się go, gdy wdrożenie ustawy wymaga określonego **okresu przygotowawczego**. Ów okres czasu można w ustawie sformułować w sposób następujący:

Przykład:

§ 4 ustawy o oznaczeniach wagi ciężkich towarów przewożonych na statkach:
Ustawa niniejsza wejdzie w życie jeden miesiąc po jej ogłoszeniu.

Wadą takich sformułowań jest, że nie podają one jednoznacznie, czy sam dzień ogłoszenia jest już pierwszym dniem tego okresu czasu, czy też, jak to jest w przypadku artykułu 82 ustęp 2 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej, nie jest on wliczany. Pomocny może tu być nakaz wyznaczenia daty.

448 Jeśli konieczne jest wyznaczenie okresu przygotowawczego, a w projekcie ustawy nie można jeszcze podać konkretnej daty wejścia w życie, należy ustalić ją w drodze **nakazu wyznaczenia daty**. W tym celu formuluje się polecenie, które wyznacza odstęp czasowy pomiędzy dniem ogłoszenia a początkiem pierwszego dnia obowiązywania. Nakaz datowania wykonywany jest przed zredagowaniem przez organ ogłaszający, jak tylko ustalony zostanie dzień wydania dziennika urzędowego. W nim ukaże się wówczas tylko konkretna data. Poprawność danych w dzienniku urzędowym można sprawdzić na podstawie uchwalonej wersji ustawy.

449 Sformułowanie szczegółów zależy od tego, z jakim okresem przygotowawczym ustawa wchodzi w życie. **Prosta wersja** jest możliwa, jeśli chodzi o początek „tygodnia kalendarzowego”, „miesiąca kalendarzowego” lub „roku kalendarzowego” po ogłoszeniu. Wtedy reszta jednostki czasowej, w której ogłoszono daną ustawę, zalicza się do okresu przygotowawczego.

Przykład:

Okres przygotowawczy – reszta miesiąca ogłoszenia i pięć miesięcy:
Ustawa niniejsza wchodzi w życie ... [wstawić: datę pierwszego dnia szóstego miesiąca po ogłoszeniu].

Wyjaśnienie: Jeśli ogłoszenie nastąpi np. 24 czerwca 2007, ustawa wejdzie w życie 1 grudnia 2007.

450 Odniesienie wybranego okresu czasu **do kalendarza** jest szczególnie ważne, gdyż słowa „tydzień”, „miesiąc” i „rok” mogą być użyte i zrozumiane także w innym znaczeniu (zob. § 188 ustęp 2 do § 191 Kodeksu cywilnego).

Przykłady:

- a) okres przygotowawczy – dwa pełne tygodnie kalendarzowe plus ew. reszta tygodnia, na który przypada dzień ogłoszenia:
... wchodzi w życie ... [wstawić: datę poniedziałku trzeciego tygodnia kalendarzowego następującego po ogłoszeniu].
- b) okres przygotowawczy – trzy pełne miesiące kalendarzowe plus ew. reszta miesiąca ogłoszenia:
... wchodzi w życie ... [wstawić: datę pierwszego dnia czwartego miesiąca kalendarzowego następującego po ogłoszeniu].
- c) okres przygotowawczy – półtora roku plus ew. reszta miesiąca ogłoszenia:
... wchodzi w życie ... [wstawić: datę pierwszego dnia 19 miesiąca kalendarzowego następującego po ogłoszeniu].
- d) okres przygotowawczy – pełen rok kalendarzowy plus reszta roku ogłoszenia:
... wchodzi w życie 1 stycznia ... [wstawić: liczbę drugiego roku kalendarzowego następującego po ogłoszeniu].

451 Jeśli nakaz wyznaczenia daty ma nawiązywać do konkretnego **dnia kalendarzowego** ogłoszenia i obejmować okres całego miesiąca, konieczne jest skomplikowane sformułowanie, gdyż miesiące mają różną długość trwania.

Przykład:

... wchodzi w życie ... [wstawić: datę tego samego dnia, następującego po miesiącu ogłoszenia, ósmego miesiąca kalendarzowego, którego liczba zgodna jest z liczbą dni miesiąca dnia ogłoszenia lub, o ile nie ma takiego dnia kalendarzowego, datę pierwszego dnia następującego miesiąca kalendarzowego].

Przykłady obliczania:

- ogłoszono: 17 lipca 2007; wejście w życie: 17 marca 2008,
- ogłoszono: 31 sierpnia 2007; wejście w życie: 1 maja 2008, ponieważ nie ma 31 kwietnia,
- ogłoszono: 29 czerwca 2008; wejście w życie: 1 marca 2009, ponieważ nie ma 29 lutego 2009.

Jeśli z kolei jako okres czasu przewiduje się pełne **lata**, można sformułować to także inaczej.

Przykład:

Okres przygotowawczy trzy lata od dnia ogłoszenia:

... wchodzi w życie ... [wstawić: dzień i miesiąc ogłoszenia ustawy oraz liczbę trzeciego roku po ogłoszeniu].

11.3. Warunkowe wejście w życie

452 Wejście w życie ustawodawca może **uzależnić od zdarzenia zewnętrznego**. Może to być zdarzenie rzeczywiste (np. wniesienie środków pieniężnych do jakiegoś funduszu pomocowego), ale także zdarzenie prawne (np. zawarcie traktatu prawa międzynarodowego, wejście w życie innego aktu prawnego).

453 Zdarzenie zewnętrzne musi być dla użytkowników prawa jednoznacznie rozpoznawalne. Zwykle jest takie, gdy można je znaleźć w *Bundesgesetzblatt*. Możliwe jest jednak też, że dla ogółu zdarzenie owo jest niedostrzegalne, więc faktyczny moment wejścia w życie będzie niejasny. W takim wypadku przepis o wejściu w życie musi dodatkowo przewidywać **urzędową obserwację i ogłoszenie komunikatu o wystąpieniu warunku**. Należy ustalić, kto dokona ogłoszenia.

Przykłady:

§ 16 ustawy w sprawie otwarcia Akademii Sztuk:

Ustawa niniejsza wejdzie w życie w dniu wejścia w życie umowy państwowej o rozwiązaniu Akademii Sztuk będącej w gestii krajów związkowych Berlin i Brandenburgia. Pełnomocnik Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów ogłosi w *Bundesgesetzblatt* dzień wejścia w życie.

Artykuł 5 ustawy o wdrożeniu aktu z 29 listopada 2000 o rewizji Konwencji o udzielaniu patentów europejskich:

Ustawa niniejsza wejdzie w życie w dniu wejścia w życie w Niemieckiej Republice Federalnej aktu z 29 listopada 2000 o rewizji Konwencji o udzielaniu patentów europejskich zgodnie z jego artykułem 8 ustęp 1. Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosi w *Bundesgesetzblatt* dzień wejścia w życie.

454 Wystąpienie zewnętrznego zdarzenia powoduje już wejście w życie. Ogłoszenie jest w tym przypadku jedynie – niezwłocznym – stwierdzeniem i ogłoszeniem o wystąpieniu warunku i daty tego wystąpienia. Dlatego w przypadku takiego ogłoszenia nie ma swobody działania przy ustalaniu terminu wejścia w życie. W **sformułowaniu** ogłoszenia należy wymienić warunek, który wywołał wejście w życie ustawy.

Przykład:

Ogłoszenie
o wejściu w życie ustawy
o wdrożeniu aktu z 29 listopada 2000
o rewizji Konwencji o udzielaniu patentów europejskich
z 19 lutego 2008

Na podstawie artykułu 5 zdanie 2 ustawy z 29 listopada 2000 o wdrożeniu aktu o rewizji Konwencji o udzielaniu patentów europejskich z 24 sierpnia 2007 (BGBl. I s. 2166) ogłasza się niniejszym, że ustawa ta weszła w życie zgodnie ze swym artykułem 5 zdanie 1 wraz z wejściem w życie aktu z 29 listopada 2000 o rewizji Konwencji o udzielaniu patentów europejskich zgodnie z jego artykułem 8 ustęp 1 w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej 13 grudnia 2007.

11.4. Zróznicowane wejście w życie

455 Dla różnych części tej samej ustawy samodzielnej w regulacji wejścia w życie można, zgodnie z potrzebą, wyznaczyć **różne jego daty** (tzw. zróznicowane wejście w życie). Należy przy tym przestrzegać, aby podzbiory przepisów wchodzące w życie wcześniej dały się do pewnego momentu stosować samodzielnie.

456 W przypadku zróżnicowanego wejścia w życie wszystkie przepisy mające wejść w życie w tym samym momencie należy zebrać w „**podzbiory**”. W przepisie o wejściu w życie dla każdego podzbioru należy wyznaczyć odrębną datę. Powinno to nastąpić każdorazowo w odrębnym zdaniu. W przypadku potrzeby utworzenia większej ilości zdań należy utworzyć ustępy. Przy tym dla każdej daty wejścia w życie wymienia się dane przepisy zgodnie z kolejnością paragrafów.

457 Uzasadnione jest, by w przepisie o wejściu w życie wymienić najpierw dzień, w którym w życie ma wejść **główna część** regulacji z zastrzeżeniem specjalnych momentów wejścia w życie dla specjalnych podzbiorów. Można tu zastosować poniższe sformułowanie:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z zastrzeżeniem zdania 2 ...

W zdaniu 2 można określić datę odbiegającą od głównej daty wejścia w życie. W przypadku kilku odbiegających od siebie dat wejścia w życie bardziej przejrzysty jest podział na ustępy. Można to wtedy sformułować następująco:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z zastrzeżeniem ustępów od 2 do ...

Następnie w kolejnych ustępach można wymienić specjalne daty wejścia w życie. Powinny być uporządkowane chronologicznie.

458 W przepisie o wejściu w życie możliwe jest jednak także **najpierw wymienienie odrębnych terminów wejścia w życie**, a następnie zastosowanie poniższego sformułowania: „W pozostałych przypadkach ustawa niniejsza wchodzi w życie”... Należy wówczas wymienić owe pozostałe przepisy.

Kolejność różnych odrębnych terminów wejścia w życie powinna odpowiadać kolejności następowania poszczególnych terminów. Najpierw należy zatem przytoczyć przepisy, które najpierw – lub z najdalszą „mocą wsteczną” – mają działać na zewnątrz.

Przykład:

§ 25 ustawy o urządzeniach elektrycznych i elektronicznych:

§ 25

Wejście w życie

- (1) § 6 ustęp 1 zdanie 1, § 14 ustęp 1, §§ 15 i 16 ustęp 1, jak również §§ 17 do 22 wchodzi w życie w dniu ogłoszenia.
(2) § 5 wchodzi w życie 1 lipca 2006.
(3) § 12 wchodzi w życie 31 grudnia 2006.
(4) W pozostałych przypadkach ustawa niniejsza wchodzi w życie 13 sierpnia 2005.

459 W innym miejscu w ustawie samodzielnej (np. w przepisach przejściowych lub w przypadku regulacji terminów, dat składania wniosków lub terminów końcowych) konieczne może być nawiązanie do jednej ze zróżnicowanych dat wejścia w życie. Musi być jednak jednoznaczne, o którą datę wejścia w życie chodzi. Zaleca się **konkretne** określenie każdej daty **lub wydanie nakazu wyznaczenia daty** (uwaga nr 448 i n.), co z pewnością wykluczy nieporozumienia. O ile wyjątkowo nie będzie to pożądane, należy powołać się na regulację wejścia w życie. Trzeba przy tym dokładnie opisać przewidywaną datę wejścia w życie. Może to odbyć się bezpośrednio („Wejście w życie niniejszej ustawy zgodnie z § ... ustęp ...”), ale także pośrednio w drodze odniesienia się do przepisu, dla którego wydano specjalną regulację wejścia w życie („Wejście w życie § ... niniejszej ustawy”).

460 Możliwość zróżnicowanego wejścia w życie ma szczególne znaczenie, jeśli ustawie samodzielnej przy wejściu w życie mają towarzyszyć **rozporządzenia**, dla których ustawa samodzielna zawiera przepisy upoważniające. Zróżnicowane wejście w życie jest przy tym konieczne, ponieważ rozporządzenie można podpisać dopiero po wejściu w życie przepisu upoważniającego (§ 66 ustęp 1 GGO). Ponadto pomiędzy podpisaniem a ogłoszeniem rozporządzenia należy doliczyć pewien czas (druk, dystrybucja). W celu zagwarantowania równoczesnego wejścia w życie rozporządzenia i ustawy samodzielnej przepis upoważniający musi wejść w życie przed pozostałymi przepisami danej ustawy oraz przed podpisaniem rozporządzenia. Przy odpowiednim przygotowaniu rozporządzenia można je podpisać i ogłosić najwcześniej w dniu ogłoszenia ustawy upoważniającej. Datę wejścia w życie rozporządzenia można wtedy wyznaczyć na datę wejścia w życie pozostałych przepisów danej ustawy.

461 Warunkowe i zróżnicowane wejście w życie można ze sobą **połączyć**.

Przykład:

§ 40 regulaminu rozdzielania według prawa żeglugi:

- (1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie z zastrzeżeniem ustępu 3 w dniu, w którym w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej wchodzi w życie Konwencja z 19 listopada 1976 o ograniczeniu odpowiedzialności za roszczenia morskie.
- (2) Dzień wejścia w życie niniejszej ustawy zostanie podany w *Bundesgesetzblatt*.
- (3) § 2 ustęp 3 wchodzi w życie w dniu po ogłoszeniu niniejszej ustawy.

11.5. Połączone wejście w życie

462 Może zaistnieć potrzeba wejścia w życie **kilku aktów prawodawczych** w całości lub w części tego samego dnia. W takich przypadkach należy wybrać zgodną datę wejścia w życie i określić ją w obu ustawach albo konkretnie, albo w drodze nakazu datowania (uwaga nr 448 i n.). Przejrzyste będzie umieszczenie owych ustaw w tej samej ustawie-płaszczu (uwaga nr 717 i n.).

463 Wyjątkowo można zastosować skomplikowaną i rzadziej spotykaną procedurę podkreślającą silnie przynależność obu ustaw do siebie. Chodzi o przypadek, gdy **ustawę samodzielną i jej ustawę wprowadzającą** (uwaga nr 756 i n.) uchwalono wprawdzie w odrębnych postępowaniach prawodawczych, ale mają one wejść w życie w tym samym dniu. Można to zagwarantować w ten sposób, że w ustawie samodzielnej regulacja wejścia w życie ustawy wprowadzającej uznana zostanie za miarodajną (tak zwane połączone wejście w życie). Ustawa samodzielna nie może wtedy wejść w życie bez ustawy wprowadzającej.

464 Cechą szczególną połączonego wejścia w życie jest to, że przepisy o wejściu w życie obu ustaw odnoszą się każdorazowo do innej ustawy przy pomocy **jej nazwy używanej przy powoływaniu** (uwaga nr 173 i n.). Owo wzajemne odesłanie zakłada, że decyzja o połączeniu zapada już na etapie projektowania obu ustaw. Tylko wtedy można to sformułować następująco:

Ostatni przepis ustawy wprowadzającej:

Ustawa niniejsza oraz ... [nazwa używana przy powoływaniu wprowadzanej ustawy] wchodzi w życie ... .

Przepis o wejściu w życie wprowadzanej ustawy:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu ustalonym przez ... [nazwa używana przy powoływaniu ustawy wprowadzającej].

Przykład:

Artykuł 110 ustęp 1 ustawy wprowadzającej ustawę o postępowaniu upadłościowym:

Ustawa o postępowaniu upadłościowym i niniejsza ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 1999.

§ 335 ustawy o postępowaniu upadłościowym:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu ustalonym przez ustawę wprowadzającą ustawę o postępowaniu upadłościowym.

11.6. Wejście w życie z mocą wsteczną

465 Ustawy obowiązują z reguły od momentu po ich ogłoszeniu. W wyjątkowym przypadku mogą obowiązywać od momentu, który minął już w dniu ogłoszenia. Jeśli dla danej ustawy rozważa się wejście w życie z mocą wsteczną, konieczna jest zawsze **specjalna weryfikacja dopuszczalności i celowości**.

466 Wejście w życie z mocą wsteczną wyraża się poniższym sformułowaniem:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z mocą od ... .

467 Niedopuszczalne jest wejście w życie z mocą wsteczną w przypadku ustaw **uzasadniających lub zaostrzających karę**: zgodnie z artykułem 103 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej za jakiś czyn można karać tylko wtedy, gdy karalność była określona ustawowo przed jego popełnieniem. Jeśli ustawa zawierająca przepisy o karalności lub nakładaniu grzywien ma wejść w życie z mocą wsteczną, zgodnie z zaleceniami dla zróżnicowanego wejścia w życie dla owych przepisów o karalności lub nakładaniu grzywien należy

uchwalić odrębną regulację (uwaga nr 455 i n.). Jako najwcześniejszy dzień można podać dzień po ogłoszeniu.

468 Także w pozostałych przypadkach zabronione jest ustalenie wejście w życie ustaw tak, aby spowodować niekorzystne skutki prawne na czas przed ogłoszeniem (przez to doszłoby do „**autentycznej mocy wstecznej**”). Zakaz ten można złamać tylko wtedy, gdy przemawiają za tym dostateczne powody interesu publicznego albo gdy nie istnieją lub przestały istnieć powody wymagające ochrony zaufania jednostek. Należy dokładnie sprawdzić w poszczególnych przypadkach, czy mamy do czynienia z autentyczną, czy też nieautentyczną mocą wsteczną (uwaga nr 52 punkt 7.2).

11.7. Ograniczenie czasowe, utrata mocy obowiązującej

469 W przeciwieństwie do wejścia w życie koniec obowiązywania danej ustawy zazwyczaj nie musi być z góry ustalony. Dlatego większość ustaw nie zawiera przepisów o utracie mocy obowiązującej. Obowiązują one **na czas nieokreślony**.

470 Możliwe jest określenie okresu trwania mocy obowiązującej ustawy. W takich tak zwanych ustawach periodycznych wyraźnie podana jest **data wygaśnięcia**.

Przykład:

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu i traci moc obowiązującą 30 czerwca 2010.

W ramach jednej ustawy także pojedyncze przepisy mogą być ograniczone czasowo. Ograniczenie czasowe dla pojedynczego przepisu można wprowadzić w przepisach końcowych dotyczących czasu obowiązywania lub bezpośrednio w danym przepisie.

Przykład:

§ 3 ustęp 2 ustawy przeciwko ograniczeniom konkurencyjności:
Przedsiębiorstwa lub zrzeszenia przedsiębiorstw mają ... na wniosek prawo do decyzji zgodnie z § 32c ... Regulacja ta traci moc obowiązującą 30 czerwca 2009.

471 Z ustawodawstwa na czas określony należy robić użytek bardzo ostrożnie. Jest ono często sprzeczne z oczekiwaniami użytkowników w sprawie jego trwałości i niezawodności. Ponadto niesie ze sobą dwa **niebezpieczeństwa**: zbyt mało czasu na przedłużenie lub unieważnienie terminu i w ten sposób spowodowanie pożądanej w pewnych warunkach trwałej mocy przepisów. Przepisy straciłyby wtedy swą moc prawną; przepisy, które raz utraciły moc prawną, trzeba by uchwalić całkowicie od nowa. To znów pociąga za sobą niebezpieczeństwo, że wyznaczony termin zostanie po prostu przedłużony, gdy zbliżać się będzie jego koniec, a nie będzie wystarczająco dość czasu na staranne sprawdzenie, czy i w jakim stopniu naprawdę istnieje potrzeba regulacji.

472 Ograniczenie czasowe przykładowo jest możliwe, jeżeli można przewidzieć, że **potrzeba regulacji** istnieje **tylko chwilowo**. Należy to założyć zwykle w przypadku ustaw mających charakter pilnej lub jednorazowej pomocy.

Przykład:

Zgodnie z ustawą o pomocy ofiarom dopingu osoby takie mogą otrzymać jednorazową finansową pomoc.

§ 9 ustawy o pomocy ofiarom dopingu:

§ 9

Wejście w życie, utrata obowiązującej mocy

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu. Traci moc obowiązującą z upływem roku 2007.

473 Ograniczenie czasowe może być brane pod uwagę także w przypadku **regulacji przejściowych**. Po upływie okresu przejściowego można przewidzieć utratę ich mocy prawnej, aby w ten sposób automatycznie uporządkować stan przepisów.

474 Ograniczenie czasowe często zaleca się, jeśli nie można przewidzieć, czy dane regulacje są odpowiednie i użyteczne dla zamierzonego celu („**ustawodawstwo eksperymentalne**”). To samo najczęściej można osiągnąć w drodze regulacji bezterminowej, o ile będziemy obserwować rozwój prawa (np. **ewaluacja**).

475 Termin utraty mocy obowiązującej określa się razem z wejściem w życie w **ostatnim przepisie** ustawy samodzielnej. Otrzymuje on tytuł „Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej”.

476 Utratę mocy obowiązującej należy uregulować w **ustawie samodzielnej** także wtedy, gdy jest ona częścią ustawy-płaszczka (uwaga nr 746). W przeciwnym razie powstanie ryzyko, że regulacja o utracie mocy obowiązującej zostanie przeoczona przy późniejszych zmianach. W przypadku regulacji w innym artykule ustawy-płaszczka powstaje ponadto niepożądana resztką regulacji (uwaga nr 747) na cały czas jej obowiązywania. Ustawa samodzielna otrzymuje w tym przypadku przepis końcowy o tytule „Utrata mocy obowiązującej”.

477 Dla utraty mocy obowiązującej należałoby podać **konkretną datę**. Jeśli wyznaczy się ją na pierwszy dzień, godz. 0.00, lub na ostatni dzień, godz. 24 miesiąca lub roku, można to sformułować w poniższy sposób „... traci moc obowiązującą ...”. Jeśli z kolei jakiś przepis ma utracić moc w dniu, który nie jest pierwszym lub ostatnim w miesiącu lub roku, należy to sformułować w ten sposób „... utraci swą moc obowiązującą z upływem ...” (uwaga nr 150).

478 Jeśli ustanawia się **nakaz datowania** (uwaga nr 448 i n.), na przykład dlatego, że także regulacja o wejściu w życie zawiera nakaz datowania, należy pamiętać, aby precyzyjnie określał on dzień zakończenia obowiązywania.

Przykłady:

a) dwa nakazy datowania; czas obowiązywania: sześć miesięcy

§ ...

Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej

... wchodzi w życie ... [wstawić: datę pierwszego dnia w miesiącu kalendarzowym następującym po ogłoszeniu]. ... traci moc obowiązującą ... [wstawić: datę ostatniego dnia kalendarzowego miesiąca po ogłoszeniu].

b) Wejście w życie w dniu po ogłoszeniu; czas obowiązywania: sześć miesięcy

§ ...

Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej

... wchodzi w życie w dniu po ogłoszeniu. ... traci moc obowiązującą z upływem ... [wstawić: datę tego dnia szóstego miesiąca kalendarzowego]

następującego po ogłoszeniu, którego liczba zgodna jest z dniem ogłoszenia lub, o ile nie ma takiego dnia kalendarzowego, datę ostatniego dnia tego miesiąca kalendarzowego].

Przykłady obliczania dla punktu b):

- ogłoszono: 27 czerwca 2007; wejście w życie: 28 czerwca 2007; utrata mocy: 27 grudnia 2007;
- ogłoszono: 31 maja 2007; wejście w życie: 1 czerwca 2007; utrata mocy: 30 listopada 2007, ponieważ nie ma 31 listopada;
- ogłoszono: 30 sierpnia 2007; wejście w życie: 31 sierpnia 2007; utrata mocy: 29 lutego 2008, ponieważ nie ma 30 lutego 2008.

479 Utrata mocy obowiązującej może być powiązana także z wystąpieniem zewnętrznego zdarzenia (np. utrata mocy obowiązującej innego aktu prawnego), tzw. **warunkowa utrata mocy**. Wystąpienie warunków należy ogłosić, jeśli w przeciwnym przypadku pozostałoby ono niejasne (uwaga nr 452 i n.).

Przykład:

§ 3 ustawy o udziale opinii publicznej w sporządzaniu programów usuwania baterii i akumulatorów:

Ustawa niniejsza traci moc w dniu, w którym traci moc obowiązującą obowiązek sporządzania programów w rozumieniu artykułu 6 dyrektywy 91/157/EWG. Dzień ten należy podać w *Bundesgesetzblatt*.

480 Jeśli w przypadku ustaw ograniczonych czasowo okaże się później, że potrzeba regulacji istnieje dłużej lub w ogóle na czas nieokreślony, termin można **przedłużyć** lub całkowicie **znieść**.

Przykład:

Ustawa o zabezpieczeniu energii 1975 z 20 grudnia 1974 (BGBl. I s. 3681) winna zgodnie z § 18 zdanie 2 stracić moc obowiązującą 31 grudnia 1979. § 18 zdanie 2 uchylono artykułem 1 ustawy z 19 grudnia 1979 (BGBl. I s. 2305).

481 Ustawy czasowe to także ustawy związane z **osiągnięciem celu regulacji**. W tym przypadku ustalenie terminu ich obowiązywania wynika z natury rzeczy. Stanowią one prawo obowiązujące tak długo, aż określone w nich kroki zostaną zrealizowane. Po urzeczywistnieniu ich celu automatycznie tracą moc obowiązującą.

Przykład:

Ustawa o spisie ludności 1987 z 8 listopada 1985 (BGBl. I s. 2078)

Często nie każdy może jednak rozpoznać, czy i kiedy cel regulacji został osiągnięty. Dlatego także w tych przypadkach należałoby w danej ustawie **wyraźnie określić koniec obowiązywania** („... traci moc obowiązującą ...” lub „... traci moc obowiązującą najpóźniej ...”). Jeśli przeoczono to, utratę mocy obowiązującej starej ustawy należy określić przy uchwalaniu kolejnej ustawy o jednakowym celu regulacji.

Przykład:

§ 21 ustawy o spisie ludności 1987:

Ustawa niniejsza wchodzi w dniu po ogłoszeniu. Równocześnie moc obowiązującą traci ustawa o spisie ludności 1983 z 25 marca 1982 (BGBl. I s. 369).

482 Ustalenie terminu nie jest konieczne, gdy wynika on już z Ustawy Zasadniczej. Ustawa Zasadnicza przewiduje czasowe obowiązywanie dla określonych ustaw. I tak **ustawy budżetowe** obowiązują jedynie w okresie, dla którego ustalają plan budżetowy (artykuł 110 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej). Ustawy uchwalane w **przypadku** obrony przez Komisję Wspólną oraz wydane na ich podstawie rozporządzenia są ograniczone czasowo zgodnie z artykułem 115k ustęp 2 i 3 Ustawy Zasadniczej.

12. Formuła końcowa

12.1. Znaczenie formuły końcowej

483 Każda ustawa dopuszczona do ogłoszenia musi posiadać formułę końcową. Służy ona do poinformowania, że dana ustawa powstała zgodnie z przepisami Ustawy Zasadniczej, i że Prezydent Federalny lub Prezydent Federalna podpisali ją i zarządzili jej ogłoszenie.

484 Formuła końcowa zawiera informacje o:

- zachowaniu praw Bundesratu w przypadku wniesienia przez niego sprzeciwu (artykuł 77 Ustawy Zasadniczej),

- zgodzie Rządu Federalnego w przypadku artykułu 113 Ustawy Zasadniczej,
- zgodzie rządów krajowych w przypadku artykułu 138 Ustawy Zasadniczej,
- podpisaniu oraz zarządzeniu ogłoszenia.

485 Formułę końcową należy zwykle dołączyć dopiero **po dojściu ustawy do skutku**. Musi pasować do ostatecznej formuły wprowadzającej. Decydujące ministerstwo dołącza ją do wersji ustawy będącej podstawą oryginału (§ 58 ustęp 2 zdanie 2 GGO).

12.2. Poszczególne formuły końcowe

486 Jeśli zgodnie z artykułem 113 Ustawy Zasadniczej dana ustawa nie wymaga zgody ani Bundesratu, ani Rządu Federalnego, formuła końcowa brzmi:

Konstytucyjne prawa Bundesratu zostały zachowane.

Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.

487 O ile dana ustawa sporządzona została stosownie do swojej formuły wprowadzającej i zgodnie z artykułem 113 Ustawy Zasadniczej, nie podlega zgodzie Rządu Federalnego, formuła końcowa składa się tylko z informacji o podpisaniu i zarządzenia ogłoszenia:

Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.

488 Jeśli konieczne są zarówno zgoda Rządu Federalnego (artykuł 113 Ustawy Zasadniczej, § 54 GGO), jak i zgoda Bundesratu, formuła końcowa brzmi następująco:

Konstytucyjne prawa Bundesratu zostały zachowane.

Rząd Federalny udzielił na powyższą ustawę zgody wymaganej w artykule 113 Ustawy Zasadniczej.

Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.

489 Jeśli konieczna jest zgoda tylko Rządu Federalnego (artykuł 113 Ustawy Zasadniczej, § 54 GGO), formuła końcowa brzmi następująco:

Rząd Federalny udzielił na powyższą ustawę zgody wymaganej w artykule 113 Ustawy Zasadniczej.

Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.

490 Jeśli uchwalenie ustawy wyjątkowo wymaga zgody jednego lub dwóch rządów krajowych (artykuł 138 Ustawy Zasadniczej: zmiana instytucji notariatów w Badenii Wirtembergii i Bawarii), umieszczamy ją bezpośrednio nad informacją o podpisie w następujący sposób:

W sprawie ... (nazwa organu wydającego ustawę, który wystąpił o zgodę) ... rząd(y) kraju(ów) związkowych ... udzielił(y) zgody wymaganej w artykule 138 Ustawy Zasadniczej.

491 Formuła końcowa **nie ma mocy ustawy**. Prezydent Federalny lub Prezydent Federalna sporządzają formułę końcową i odpowiadają za nią (artykuł 82 ustęp 1 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej).

CZĘŚĆ D

USTAWY ZMIENIAJĄCE

Bundesgesetzblatt rocznik 2006 część I nr 65,
wydany w Bonn 28 grudnia 2006

data ogłoszenia

**Czwarta ustawa
o zmianie ustawy o utworzeniu Fundacji
„Pamięć, odpowiedzialność i przyszłość”
z 21 grudnia 2006**

tytuł = nazwa

Bundestag uchwalił następującą ustawę

data sporządzenia

formuła wprowadzająca

Artykuł 1

**Zmiana ustawy o utworzeniu Fundacji
„Pamięć, odpowiedzialność i przyszłość”**

tytuł artykułu

Ustawa o utworzeniu Fundacji „Pamięć, odpowiedzialność i przyszłość” z 2 sierpnia 2000 (BGBl. I s. 1263), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 4 ustęp 12 ustawy z 22 sierpnia 2005 (BGBl. I s. 2809), zostaje zmieniona następująco:

zdanie wprowadzające

1. Do § 5 ustęp 4 dołącza się następujące zdania:

polecenie zmiany

„Uchwały można wydawać w formie pisemnej, o ile co najmniej jedna trzecia członków kuratorium nie sprzeciwi się takiemu trybowi w pojedynczym przypadku. Uchwała taka wymaga zgody większości członków kuratorium. Zdania 4 i 5 nie dotyczą wyboru członków zarządu Fundacji (§ 6 ustęp 2)”.

część regulacyjno-
językowa

2. W § 8 ustęp 1 wykreśla się słowa „od 1 stycznia 2007 r. nadzór prawny Urzędu ds. Zagranicznych”.

polecenie zmiany

**Artykuł 2
Wejście w życie**

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu jej ogłoszenia.

przepis o obowiązywaniu
(tu: o wejściu w życie)

Konstytucyjne prawa Bundesratu zostały zachowane.
Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.

formuła końcowa

Berlin, 21 grudnia 2006

data sporządzenia

Prezydent Federalny
Horst Köhler

podpisy

Kanclerz Federalna
dr Angela Merkel

Federalny Minister Finansów
Peer Steinbrück

1. Uwagi ogólne w sprawie ustawodawstwa zmieniającego

492 Procedury związane z tworzeniem prawa, które w swoim zakresie tematycznym nie zastają już prawa tej samej lub niższej rangi, stały się rzadkością. Obecnie większość działań prawodawczych polega nie na wydawaniu pierwszych regulacji, lecz na nowelizacji istniejącego już prawa (uwaga nr 4).

493 W przypadku każdego działania nowelizacyjnego należy zachować jednolitość i przejrzystość porządku prawnego:

- wymuszone dostosowanie musi gładko włączać się w istniejące prawo samodzielne. W tym celu należy zasadniczo nowelizować **ustawę samodzielną** regulującą dotychczas daną sprawę;
- istnienie obok siebie różnych ustaw samodzielnych dotyczących – w szerokim rozumieniu tego słowa – tej samej materii prawnej oznacza brak przejrzystości i prowadzi do problemów z ich stosowaniem. Jeśli różne ustawy samodzielne bez potrzeby rozszczepiają materię prawną, należy je połączyć (**koncentracja prawa**);
- połączyć ze sobą należy także kolejne działania nowelizacyjne wykraczające poza granice resortu. Jeśli w niedalekiej przyszłości można przewidzieć konieczność ponownej nowelizacji, należy szczególnie dokładnie sprawdzić, czy naprawdę niezbędne są dwie oddzielne ustawy zmieniające i czy nie można połączyć ich w jeden akt prawodawstwa (**koncentracja prawodawstwa**);
- skutkiem nowelizacji powinny być trwałe regulacje (**stałość prawa**). W celu uniknięcia nowelizacji, które ze swej strony podatne są na nowelizacje, można skorzystać z różnych, ustawowo-technicznych możliwości, np. z zalet odesłania (uwaga nr 218 i n.) lub upoważnienia do wydania rozporządzenia (uwaga nr 381 i n.);
- w celu zagwarantowania ustawicznego porządkowania prawa i sprawienia, by zbędne stały się samodzielne ustawy porządkujące je, należy przy okazji działań nowelizacyjnych sprawdzić, czy jakieś przepisy zmienianej ustawy stały się zbędne lub bezprzedmiotowe (np. stare przepisy przejściowe), czy muszą być zaktualizowane (np. przestarza-

łe nazwy) lub czy z wcześniejszych ustaw zmieniających można usunąć resztki regulacji (uwaga nr 686) (**porządkowanie prawa**).

494 W celu nowelizacji obowiązującego prawa można skorzystać z następujących form podstawowych, znacznie różniących się od siebie swoją strukturą:

- **ustawa zamienna**, formułująca ustawę samodzielną konstytutywnie od nowa (uwaga nr 504 i n.);
- **pojedyncza nowelizacja**, która skupia się na zmianie tylko jednej ustawy samodzielnej (uwaga nr 516 i n.);
- **ustawa-płaszcz**, zmieniająca, tworząca od nowa lub uchylająca jednym aktem prawodawstwa kilka ustaw (uwaga nr 717 i n.).

495 Która z tych form podstawowych najbardziej się nadaje do określonego przypadku, zależy od **zakresu dokonywanych zmian**. W celu wyboru słusznej formy należy najpierw dokładnie określić rodzaj i zasięg niezbędnych zmian.

496 W sprawie rodzaju należy rozróżnić między **nowelizacjami głównymi i dostosowawczymi**. Zakres dokonywanych zmian wynika z sumy owych zmian.

497 **Nowelizacje główne** bezpośrednio służą osiągnięciu prawno-politycznego celu. Jeśli za sprawą nowelizacji głównych inne przepisy utracą swoją prawidłowość, **nowelizacje dostosowawcze** zadbają o zgodność nowych regulacji z pozostałym prawem. Nowelizacji dostosowawczych nigdy nie dokonuje się w samodzielnym postępowaniu prawodawczym, lecz wyłącznie wraz z nowelizacjami głównymi. Decyzję o tym, które nowelizacje dostosowawcze są niezbędne, można podjąć przy pomocy banku danych prawa Federacji *juris* (uwaga nr 28 i n.).

498 Jeśli chcemy sformułować ustawę zmieniającą już wcześniej, w fazie projektu, buduje się trzyszpaltową **synopsę**, w której dotychczasowemu brzmieniu przeciwstawia się planowaną w przyszłości spójną wersję ustawy samodzielnej i przedstawia się niezbędne zmiany (uwaga nr 35). Komisje Bundestagu także mogą dla swoich obrad wymagać synops (§ 53 ustęp 2 GGO).

499 Jeśli tekst ustawy nie ma być od nowa konstytutywnie sformułowany w drodze ustawy zamiennej, w celu nowelizacji istniejącego prawa należy posłużyć się ustaloną **techniką nowelizacji**, przy użyciu której brzmienie istniejącego, dokładnie określonego tekstu zostanie całkowicie lub częściowo uchylone, uzupełnione lub zastąpione nowym brzmieniem. Ustawowo-technicznie nowelizacja ma zwykle dwie, różniące się od siebie, części:

- **część nowelizacyjno-językowa** składa się ze **zdania wprowadzającego**, określającego dokładnie zmienianą ustawę samodzielną, oraz z **polecenia zmiany**. Polecenie zmiany informuje, w którym miejscu tekstu ustawy samodzielnej należy dokonać jakich zmian (np.: W § ... słowo „...” zastępuje się słowami „...”);
- **część regulacyjno-językowa** osadzona jest w poleceniu zmiany i zawiera wszystko, z czego składa się nowe brzmienie ustawy samodzielnej (np.: W § ... słowo „zezwoić” zastępuje się słowami „dozwolić lub tolerować”). Część regulacyjno-językowa w powiązaniu z niezmiennym brzmieniem musi odpowiadać ogólnym zaleceniom formułowania przepisów prawnych w części B.

Podczas gdy prawne znaczenie części nowelizacyjno-językowej wyczerpuje się wraz z wejściem w życie ustawy zmieniającej poprzez dokonanie zmian w tekście ustawy samodzielnej, część regulacyjno-językowa jest od tego momentu jej działającą częścią.

500 **Technika nowelizacyjna** (uwaga nr 552 i n.) ma swoje **wady**. Z tak sformułowanych ustaw zmieniających wcale nie stanie się jasne znaczenie ich treści. Polecenia zmiany odnoszą się najczęściej tylko do poszczególnych słów, części zdania lub zdań itd. Nie są one uporządkowane według swojego znaczenia, lecz odpowiadają kolejności paragrafów ustawy samodzielnej. Nowelizacje można zrozumieć, **tylko porównując** je z dotychczasowym brzmieniem ustawy samodzielnej. Obowiązujące w przyszłości brzmienie ustawy należy zatem dopiero ujednoclić. Z tego powodu zmiany porządku prawnego są dla opinii publicznej trudne do rozpoznania.

501 **Zalety** techniki nowelizacji polegają na tym, że w trakcie procedury ustawodawczej dyskutuje się i postanawia nie o ustawie samodzielnej w całości, lecz tylko na temat jej zmian. Dla użytkowników prawa zmiany stają się wyraźne, a tym samym proces nowelizacji – jasny. Ponadto tym, któ-

rzy regularnie pracują z ustawą samodzielną, technika nowelizacji pozwala szybko zorientować się w zakresie zmian i w tym, czego muszą się nauczyć.

502 Wady i zalety techniki nowelizacji należy dokładnie **rozważyć** w poszczególnych przypadkach. Jej zalety przeważają nad wadami zwykle, gdy:

- prawodawstwo ma się skoncentrować na aktualnym zakresie zmian,
- trzeba uwypuklić zmiany oraz
- kiedy zakres zmian w tekście jest niewielki w porównaniu z objętością danej ustawy samodzielnej.

W takim przypadku technicznie w grę wchodzi **pojedyncza nowelizacja** (uwaga nr 516 i n.) lub **ustawa-płaszcz** (uwaga nr 717 i n.).

503 Jeśli punkt ciężkości danego planu prawodawczego leży w **obszernej przebudowie** dziedziny, sformułowanie w czysto nowelizacyjnym stylu mogłoby stać się nieprzejrzyste i w pewnych warunkach mogłoby nie dość uwypuklić prawnopolityczne znaczenie owego planu. Adresat miałby do dyspozycji pełne brzmienie ustawy samodzielnej dopiero wtedy, gdy po ustawie zmieniającej następowaloby jeszcze nowe ogłoszenie tego brzmienia (uwaga nr 859 i n.). W przypadku obszernych zmian należałoby stworzyć nową ustawę samodzielną i uchylić obowiązujące dotychczas prawo. Technicznie mamy w takim przypadku do dyspozycji **ustawę zamienną** (uwaga nr 504 i n.).

2. Ustawa zamienna

504 Zamiana jest jedną z możliwości kształtowania nowelizacji. Jest ona alternatywą dla pojedynczej nowelizacji (uwaga nr 516 i n.).

505 W drodze ustawy zamiennej tworzy się nową ustawę samodzielną, zastępującą jedną lub kilka ustaw. Z obszernym spektrum zmian uporamy się tu nie, jak w przypadku noweli, w drodze zmiany poszczególnych fragmentów w tekście, lecz w drodze **opracowania na nowo** całego tekstu przyszłej ustawy samodzielnej. Takie prawodawstwo nazywa się również **konstytutywną nową wersją**. „Stara” ustawa samodzielna zostaje uchylona.

Ustawę zamienną sporządzamy, jak pierwszą regulację, w języku regulacji. Stąd w nowej ustawie samodzielnej nie jest widoczne, co w stosunku do dotychczasowej ustawy pozostało niezmienione, a co zmieniono.

506 Ustawowo-technicznie ustawa zamienna odpowiada **pierwszej regulacji**, np. pod względem tytułu, formuły wprowadzającej, podziału i formuły końcowej. Jeśli zawiera przepisy wymagające zgody, również ona sama zawsze wymaga zgody Bundesratu; niezależnie od tego, czy przepisy te zawarte były już w „starej” ustawie samodzielnej.

507 Ustawa zamienna w żadnym razie nie może zawierać zdania wprowadzającego „Ustawa ... sformułowana jest następująco: ...”. Takie **zdanie wprowadzające uniemożliwiłoby zmianę**. Brzmienie zostałoby zamienione, ale nadal byłaby to „stara” ustawa, którą należałoby przywołać z dotychczasowym miejscem publikacji.

508 Ustawa zamienna ma z reguły **taką samą nazwę** jak ustawa zastępowana. Opinia, że nazwa ta musi odróżniać daną ustawę samodzielną od innych ustaw samodzielnych (uwaga nr 324), nie gra tu decydującej roli, ponieważ ustawa zamienna wchodzi w miejsce dotychczasowej ustawy samodzielnej. Poza tym obie ustawy różnią się datą sporządzenia i miejscem publikacji.

509 Również urzędowy **skrót** tytułu zastępowanej ustawy samodzielnej powinien zostać zachowany. W banku danych *juris* przy skrótach ustaw zamiennych wyróżnia się daną wersję ustawy, dołączając do urzędowego skrótu liczbę roku. Użytkownik może mimo to skutecznie szukać w banku danych, używając urzędowego skrótu.

Przykład:

Ustawa o telekomunikacji (TKG):

Ustawa z 25 lipca 1996 (BGBl. I s. 1120): skrót w *juris* „TKG”;

Ustawa zamienna z 22 czerwca 2004 (BGBl. I s. 1190): skrót w *juris* „TKG 2004”.

510 Ponieważ w przypadku ustawy zamiennej mamy do czynienia z **nową ustawą samodzielną**, w przyszłości będzie ona powoływana jak pierwsza regulacja, czyli przy użyciu (krótkiej) nazwy, daty sporządzenia i informacji o miejscu publikacji (uwaga nr 169 i n.).

511 W trakcie tworzenia konstytutywnej nowej wersji należy wszechstronnie wyczerpać możliwości uporządkowania przepisów, w szczególności pod względem językowym i prawno-systematycznym; należy przestrzegać przy tym zaleceń opisanych w częściach B i C.

512 Szczególnie starannie należy sprawdzić **odesłania** do „starej” ustawy samodzielnej w innych przepisach. Odesłania dynamiczne do zmienionej ustawy mogą czasami pozostać jako odesłania do ustawy zamiennej. Zakłada się, że nazwa ustawy zamiennej zostanie zachowana, a miejsce przepisu odesłania nie zostało zmienione. Przy pomocy banku danych prawa Federacji *juris* (uwaga nr 33) wszystkie przepisy (przepisy odsyłające) można znaleźć w innych ustawach i rozporządzeniach, które dotychczas odsyłały do przepisów starej ustawy samodzielnej. Przepisy odsyłające należy **pojedynczo sprawdzić pod kątem**, czy odesłania są jeszcze poprawne pod względem treści, a powołania prawidłowe. Ewentualnie trzeba je dostosować w ramach nowelizacji dostosowawczych (uwaga nr 515).

513 Znakiem rozpoznawczym i koniecznym elementem każdej ustawy zamiennej jest **regulacja o utracie mocy obowiązującej dotychczasowych przepisów**. Zastępowaną ustawę samodzielną należy jednoznacznie uchylić; jeśli ustawa zamienna zastępuje kilka ustaw samodzielnych, należy wymienić je wszystkie.

514 Regulacja o utracie mocy obowiązującej ujmowana jest razem z regulacją o wejściu w życie. Przepis ten otrzymuje tytuł „**Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej**”. Przy zamienianej ustawie stosujemy pełne powołanie (uwaga nr 169), tzn. z nazwą używaną przy powoływaniu, ew. z datą sporządzenia lub ogłoszenia, miejscem publikacji i ew. wskazaniem nowelizacji.

Przykład:

Ustawa o przechowywaniu danych statystycznych z 14 lipca 1980 jest zastępowana przez ustawę o przechowywaniu danych statystycznych z 22 maja 2002.

§ 8 ustawa o przechowywaniu danych statystycznych z 22 maja 2002 (BGBl. I s. 1642):

§ 8

Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej

Ustawa niniejsza wchodzi w życie 1 stycznia 2003. Równocześnie traci moc obowiązującą ustawa o przechowywaniu danych statystycznych z 14 lipca 1980 (BGBl. I s. 953), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 5 punkt 6 ustawy z 19 grudnia 2000 (BGBl. I s. 1765).

515 Jeśli w innych przepisach konieczne są **nowelizacje dostosowawcze** (np. dostosowanie przepisów odsyłających w innych ustawach samodzielnych lub rozporządzeniach samodzielnych), projekt należy ująć w formę **ustawy-płaszczka**. Artykuł 1 zawiera przy tym nową ustawę samodzielną. Dla nowelizacji dostosowawczych należy przy tym przewidzieć jeden lub kilka artykułów w kolejności, w jakiej zmieniane akty ujęte są w skorowidzu A (uwaga nr 26). Odmiennie do ustawy samodzielnej, artykuły z nowelizacjami dostosowawczymi należy sformułować w języku nowelizacji. Przestrzegać należy zaleceń dotyczących ustawy-płaszczka, w szczególności także w kwestii utworzenia tytułu (uwaga nr 717 i n.). Jeśli w nowelizacjach dostosowawczych należy podać ustawę zamienną w pełnym powołaniu, części ostatecznie jeszcze nieustalone tymczasowo zastępuje się nakazem wstawienia.

Przykład:

Odpowiednio należy stosować § ... [nazwa używana przy powoływaniu ustawy] z ... [wstawić: datę sporządzenia i miejsce publikacji tej ustawy].

3. Pojedyncza nowelizacja

3.1. Cechy pojedynczej nowelizacji

516 Jedną z **możliwości dokonania zmian** jest pojedyncza nowelizacja. Jest ona alternatywą dla zamiany (uwaga nr 504 i n.), różni się jednak od ustawy-płaszczka (uwaga nr 717 i n.).

517 Pojedyncza nowelizacja zmienia zasadniczo tylko **jedną ustawę samodzielną**. Jeśli w ten sposób niepoprawne staną się przepisy w in-

nych ustawach samodzielnych lub rozporządzeniach samodzielnych, zawiera ona także niezbędne zmiany dostosowawcze w celu zachowania spójności z pozostałym prawem (uwaga nr 496 i n.).

518 Nie może ona zawierać znaczących nowelizacji innych ustaw samodzielnych. W praktyce często zmiany tego typu wyglądają w ten sposób, że merytorycznie powiązanych ze sobą jest więcej ustaw samodzielnych; w takich przypadkach stosuje się **formę ustawy-płaszczka**.

519 Pojedyncza nowelizacja stosuje specjalną **technikę zmian**, pozostawiając ustawę samodzielną nienaruszoną w jej substancji. Techniki owej (uwaga nr 552 i n.) należy przestrzegać także w ustawach-płaszczkach.

3.2. Tytuł pojedynczej nowelizacji

520 Pojedyncza nowelizacja musi mieć nazwę. Należy ona do urzędowego tekstu danej ustawy. Inaczej niż w przypadku pierwszych regulacji, **zdolność do powołania nie jest tu najważniejsza**, ponieważ ustawy zmieniającej nie powołuje się zazwyczaj w całości, jak pojedynczą nowelizację. Tylko w pełnym powołaniu ustawy samodzielnej trzeba wskazać na daną pojedynczą nowelizację, o ile to ona (ostatnio) zmieniła daną ustawę. Wskazanie na nowelizację (uwaga nr 189 i n.) składa się jednak jedynie z informacji o rodzaju „ustawy”, o dacie sporządzenia i o miejscu publikacji.

521 Nazwę pojedynczej nowelizacji tworzy się zgodnie z **ustalonym schematem**. Taka sformalizowana nazwa pozwoli zidentyfikować pojedynczą nowelizację jako taką. Jednocześnie zbędne staje się poszukiwanie wymownego opisu przedmiotu ustawy, co ułatwia tworzenie tytułu właśnie w przypadku mniejszych działań nowelizacyjnych.

522 Nazwa zaczyna się liczbą porządkową wyrażoną **liczebnikiem**.

Przykłady:

Siódma ustawa o zmianie federalnej ustawy o wypędzonych

Piętnasta ustawa o zmianie ustawy o żołdzie

Dwudziesta szósta ustawa o zmianie ustawy o posłach

523 Liczebnik służy **odróżnieniu od wcześniejszych pojedynczych nowelizacji** tej samej ustawy samodzielnej. Liczy się tu nie wszystkie akty prawodawcze zmieniające daną ustawę samodzielną, lecz jedynie pojedyncze nowelizacje. Przy takim liczeniu nie uwzględnia się zatem innych nowelizacji, na przykład tych w drodze ustawy-płaszczka.

524 Deklaratoryjne **ogłoszenie** tekstu ustawy (ustawa nr 859 i n.) nie narusza kontynuacji liczenia pojedynczych nowelizacji. Po sformułowaniu konstytucyjnej nowej wersji (uwaga nr 505) liczy się od nowa.

525 W przypadku **zmiany nazwy** ustawy samodzielnej **używanej przy powoływaniu** nie zaczynamy liczenia pojedynczych nowelizacji od nowa.

526 Jeśli w przypadku poprzednich pojedynczych nowelizacji **jeszcze ich nie liczoneo**, dana pojedyncza nowela, która po raz pierwszy ma zostać oznaczona liczebnikiem porządkowym, otrzyma tę liczbę, która przypadłaby jej przy kolejnym odliczaniu od pierwszej nowelizacji. Jeśli pomiędzy nowelizacją ostatnio opatrzoną liczebnikiem porządkowym a aktualnym działaniem nowelizacyjnym **tok liczenia przerwano**, należy doliczyć ostatnio niedodaną liczbę pojedynczej nowelizacji.

527 Po liczebniku następuje informacja o rodzaju. W przypadku ustaw zmieniających jako rodzaj dopuszczalna jest wyłącznie forma „ustawy”.

528 Następująca po informacji o rodzaju informacja o przedmiocie ustawy wskazuje tylko formalny cel „o zmianie”¹ oraz – w dopełniaczu – nazwę zmienianej ustawy samodzielnej używaną przy powoływaniu. Nie należy stosować sformułowań takich jak: „ustawa o uzupełnieniu ...” lub „ustawa o zmianie i uzupełnieniu ...”. Jeśli dana nowelizacja spowodowana jest wdrażaniem aktu prawnego Unii Europejskiej, z reguły wskazuje się na to w przypisie do tytułu (uwaga nr 310, 315). Dla innych informacji, np. o powodzie danej nowelizacji, w tytule zasadniczo nie ma miejsca. W wyjątkowych przypadkach może być wskazane podanie w nazwie pojedynczej

¹ W oryginale: „zur Änderung” – przyp. G.W.

nowelizacji jej przedmiotu, na przykład jeśli obszerna ustawa ma być zmieniona tylko w jakimś punkcie lub jedynie z jednego powodu. Do nazwy można tutaj po myślniku dodać krótką informację o przedmiocie.

Przykład:

... ustawa o zmianie Kodeksu karnego – Podwyższenie górnej granicy stawki dziennej w przypadku grzywien

529 Nowelizowaną ustawę przytacza się w tytule pojedynczej nowelizacji jej **nazwą używaną przy powoływaniu**, czyli nazwą, ewentualnie nazwą skróconą. Nie podaje się skrótu, daty ani miejsca publikacji.

Przykład:

Jeśli tytuł danej ustawy brzmi „ustawa w sprawie ochrony przed szkodliwym wpływem zanieczyszczenia powietrza, hałasu, wstrząsów i podobnych działań na środowisko (federalna ustawa o ochronie przed immisją – *BImSchG*)”, to tytuł siódmej pojedynczej nowelizacji brzmi:

Siódma ustawa o zmianie federalnej ustawy o ochronie przed immisją.

530 Jeśli nazwa ustawy samodzielnej używana przy powoływaniu została zmieniona, przy następnej nowelizacji danej ustawy w drodze pojedynczej nowelizacji przytacza się **nową nazwę używaną przy powoływaniu**.

531 Jeśli konieczne są **nowelizacje dostosowawcze**, nie wymienia się wymagających tego przepisów w tytule tej nowelizacji. Wszelkie dopiski, jak np. „... i zmianie innych przepisów”, są niedopuszczalne.

532 Z powodu braku potrzeby powoływania (uwaga nr 520) oraz sformalizowanego podawania informacji o przedmiocie (uwaga nr 528) pojedynczym nowelizacjom **nie nadaje się nazw skróconych**.

533 Pojedyncze nowelizacje **nie** wymagają także **urzędowego skrótu**. Jeśli mimo to przewiduje się go, należy przestrzegać zasady kończenia takich nowelizacji skrótem *ÄndG* – „ustawa zmieniająca”, by nie pomylić go ze skrótem danej ustawy samodzielnej. Skróót taki należy uzgodnić z odpowiedzialnym za dokumentowanie prawa Federacji **Ministerstwem Sprawiedliwości** (uwaga nr 31).

3.3. Data sporządzenia

534 Data sporządzenia znajdująca się w tekście po tytule ustawy jest datą podpisania ustawy przez prezydenta (panią prezydent) Federacji. Już w stadium projektu przewiduje się tu – w pewnej odległości od tytułu – linię ze słowem „z ...” (uwaga nr 349).

3.4. Formuła wprowadzająca pojedynczej nowelizacji

535 Pojedyncza nowelizacja jest samodzielną ustawą i dlatego musi posiadać formułę wprowadzającą. Zalecenia na temat **formuły wprowadzającej** w ustawach samodzielnych obowiązują także tutaj (uwaga nr 350 do 357).

536 W celu prawidłowego ujęcia formuły wprowadzającej należy starannie sprawdzić, czy pojedyncza nowelizacja wymaga zgody Bundesratu. Nie wolno przy tym po prostu założyć, że nowelizacja wymaga takiej zgody, jeśli zmieniana ustawa samodzielna wydana została ze zgodą Bundesratu. Decyduje raczej fakt, **czy dana pojedyncza nowelizacja wymaga takiej zgody ze względu na swą własną treść** (uwaga nr 52 punkt 2 pytań kontrolnych).

3.5. Budowa pojedynczej nowelizacji

537 Pojedyncza nowelizacja **jest podzielona na artykuły**. Po określeniu rodzaju „artykuł” następuje liczebnik zapisany cyframi arabskimi. Tytuły artykułów zwykle nie są wymagane. Są jednak zalecane, jeśli nowelizacja zawiera więcej artykułów, na przykład z powodu nowelizacji dostosowawczych.

538 Wszystkie zmiany dotyczące ustawy samodzielnej wymienionej w tytule zasadniczo należy umieścić w pierwszym artykule.

539 Od tej zasady można odstąpić w przypadkach wymienionych w uwagach nr 540 i 541.

540 Jeśli poszczególne zmiany mają obowiązywać w **większych odstępach czasowych** i odnoszą się do **różnych regulacji** ustawy samodzielnej, zaleca się umieszczenie w jednym artykule wszystkich zmian mających wejść w życie w tym samym momencie. Taka budowa ułatwi uregulowanie wejścia w życie i unaoczni, że kilka odbiegających od siebie czasowo działań prawodawczych z powodu koncentracji powiązано w jeden akt prawodawczy. Kolejność artykułów odpowiada chronologii wchodzenia w życie. Kolejność w ramach poszczególnych artykułów ustalana jest według kolejności paragrafów nowelizowanej ustawy samodzielnej.

541 Czasami konieczne jest **wielokrotne nowelizowanie tych samych artykułów** danej ustawy samodzielnej w ramach jednego aktu prawodawczego i wyznaczenie terminów ich wejścia w życie w różnych momentach. Wszystkie zmiany mające wejść w życie w tym samym czasie umieszcza się w jednym artykule. Kolejność tych artykułów jest zgodna z kolejnością wchodzenia w życie. Późniejsza nowelizacja bazować będzie na brzmieniu przepisu, powstałego w drodze poprzedniej nowelizacji. W przypadku tej budowy mamy do czynienia ze specyficznymi cechami (uwaga nr 632 i n.).

542 **Nowelizacje dostosowawcze**, konieczne w innych ustawach samodzielnych lub w rozporządzeniach samodzielnych (uwagi nr 497, 636 i n.), ujmują się w jeden artykuł, z reguły jest to „artykuł 2”. Dla każdej nowelizacji przepisu należy zaplanować jeden ustęp. W razie potrzeby można utworzyć kilka artykułów. Kolejność nowelizacji zgodna jest z kolejnością w Skorowidzu A (uwaga nr 26).

543 **Ostatni artykuł** pojedynczej nowelizacji to przepis o jej wejściu w życie (uwaga nr 708 i n.). Jeśli na skutek głównych zmian należy uchylić całe ustawy lub rozporządzenia, określenie okresu obowiązywania należy odpowiednio rozszerzyć pod tytułem „Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej”.

3.6. Zdanie wprowadzające – wskazani

544 Każda nowelizacja ustawy samodzielnej rozpoczyna się od **zdania wprowadzającego**, w którym konkretnie wskazuje się nowelizowaną ustawę. Tylko w ten sposób można precyzyjnie wyrazić polecenia zmiany (w sprawie specyficznego przypadku przy nowelizowaniu tylko jednego przepisu por. uwaga nr 629 i n.).

545 W zdaniu wprowadzającym w artykule 1 pojedynczej nowelizacji przytacza się ustawę samodzielną będącą przedmiotem nowelizacji głównej. Z reguły mamy do czynienia z obowiązującą ustawą samodzielną, tzn. z ustawą ogłoszoną, która weszła w życie. Znowelizować można jednak także ustawę ogłoszoną, która jeszcze nie weszła w życie (tzw. ustawa oczekująca na wejście w życie).

546 W zdaniu wprowadzającym ustawę samodzielną należy, także wtedy, gdy to ogólnie wiadomo, przytoczyć **pełnym powołaniem** (uwaga nr 169), tzn. nazwą używaną przy powoływaniu, ew. datą sporządzenia lub ogłoszenia, miejscem publikacji i ew. wskazaniem nowelizacji. Po pełnym powołaniu następuje standardowe sformułowanie „... ulega następującym zmianom:”.

547 **Przy powołaniu** stosuje się nazwę ustawy. Jeśli ustalono nazwę skróconą, to jej używamy przy powoływaniu. Zmienianej ustawy nie przytacza się skrótem ani tytułem składającym się z nazwy, nazwy skróconej i skrótu.

Przykład:

Jeśli tytuł danej ustawy brzmi „Ustawa o personelu kierującym pojazdami mechanicznymi i tramwajami (ustawa o personelu kierującym – *FPersG*)”, zdanie wprowadzające po „Artykuł 1” brzmi:

Ustawa o personelu kierującym w wersji ogłoszenia z 19 lutego 1987 (BGBl. I s. 640), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 1 ustawy z 6 czerwca 2007 (BGBl. I S. 1270), ulega następującym zmianom: ... .

548 Jeśli dana ustawa otrzymała **nową nazwę używaną przy powoływaniu**, w zdaniu wprowadzającym należy ją przytoczyć z nową na-

zwą używaną przy powoływaniu i miejscem publikacji ostatniej urzędowej publikacji pełnego tekstu.

Przykład:

„Rozporządzenie o dziedzicznym prawie zabudowy”, ogłoszone w *Bundesgesetzblatt* Część III, punkt 403-6, ujednoliconą wersją, które otrzymało ustawą z 23 listopada 2007 (BGBl. I s. 2614) nową, stosowną do swej rangi tytułu „Ustawa o dziedzicznym prawie zabudowy”. Zdanie wprowadzające w późniejszych nowelizacjach brzmi:

Ustawa o dziedzicznym prawie zabudowy, ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* Część III, punkt 403-6, ujednoliconą wersją, która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom: ... .

549 Jeśli po ostatniej publikacji pełnego tekstu nowelizowana ustawa była już raz lub kilka razy nowelizowana, w zdaniu wprowadzającym artykułu zmieniającego należy wskazać na (ostatnią) nowelizację. **Wskazanie tej nowelizacji** brzmi: „..., która (ostatnio) została zmieniona przez ...”.

W praktyce prawodawczej we wskazaniu nowelizacji podaje się zawsze ostatnią **ogłoszoną** ustawę zmieniającą, także jeśli nie weszła ona jeszcze w życie (tzw. nowelizacja oczekująca na wejście w życie por. uwaga nr 670 i n.). Gwarantuje to możliwość przesłędzenia wstecz pozbawionego luk łańcucha nowelizacji aż do ostatniej publikacji pełnego tekstu. W sprawie szczegółów wskazania nowelizacji por. uwaga nr 189 i n.

550 Przy projektowaniu ustawy zmieniającej często trudno jest poprawnie podać ostatnią nowelizację ustawy samodzielnej, na przykład w przypadku równoległe przebiegających procesów nowelizacyjnych (uwaga nr 676). Wówczas wskazanie nowelizacji nie będzie w praktyce w pełni wypełnione („która ostatnio została zmieniona przez ...”). Może to być problematyczne, ponieważ **niepełne zdanie wprowadzające** nie umożliwi precyzyjnego ustalenia brzmienia ustawy zmienianej.

551 Należy się liczyć z tym, że dalsze nowelizacje ustawy samodzielnej wejdą w życie lub zostaną ogłoszone, zanim przygotowywana ustawa zmieniająca zostanie uchwalona, zaś poszczególne polecenia zmiany odnoszą się do tych samych miejsc w tekście, dlatego projekt ustawy musi pozwalać na wyraźne rozpoznanie, do **jakiego (przyszłego) brzmienia** ustawy

samodzielnej owe polecenia zmiany nawiązują. W stadium projektu można np. napisać:

..., która ostatnio została zmieniona przez [... projekt ... ustawy o zmianie ... ustawy, BT-Drs. ...]....

W poszczególnych miejscach tekstu projektu ustawy można alternatywnie wskazać w przypisach, która przysła wersja będzie podstawą zmiany przepisu. Jeśli postanowi się o innych nowelizacjach i ogłosi się je, przypisy należy usunąć. Trudności, jak prawidłowo nazwać zachodzące równoległe nowelizacje i uwzględnić zmiany zachodzące w trakcie procesów legislacyjnych, jak również błędów przy niezgodnionych ze sobą nowelizacjach można uniknąć, jeśli spełni się wymóg koncentracji prawodawstwa (uwaga nr 493), tzn. jeśli razem umieści się wszystkie planowane nowelizacje danej ustawy samodzielnej.

3.7. Polecenie zmiany

552 Po zdaniu wprowadzającym następują poszczególne nowelizacje ustawy samodzielnej. Ich **kolejność** odpowiada podziałowi zmienianej ustawy samodzielnej. Nie jest przy tym istotne, czy planowane nowelizacje ustawy samodzielnej są ważne czy też drugorzędne, czy przedstawiają one zmiany główne czy też dostosowawcze. Naśladowanie podziału ustawy samodzielnej ułatwia umieszczenie poszczególnych zmian w obowiązującym brzmieniu danej ustawy. W sprawie wyjątku w postaci zbiorczych poleceń zmiany por. uwaga nr 624 i n.

553 Każda poszczególna nowelizacja musi być tak sformułowana, żeby przysły tekst ustawy był jednoznaczny. Nie ma tu swobody działania. Cel ten osiąga się, stosując dla polecenia zmiany **standardowe sformułowania**.

554 W **poleceniu zmiany** należy precyzyjnie podać, w **którym miejscu** należy zmienić obowiązujące brzmienie i **jak** owa nowelizacja ma wyglądać.

555 Nowelizacja może odnosić się do całej jednostki redakcyjnej (np. uchylać ustęp) lub w ramach jednostki dotyczyć części tekstu (np. zastąpić poszczególne słowa w zdaniu).

556 Polecenia zmiany w poszczególnych przypadkach brzmią:

... **uchyla się / skreśla się ...**, jeśli obowiązujące brzmienie ma być usunięte, bez nadawania nowego brzmienia danemu miejscu (uwaga nr 575 i n.).

... **włącza się / wstawia na początek / dołącza się ...**, jeśli do obowiązującego brzmienia ma dojść nowe brzmienie (uwaga nr 589 i n.).

... **formuluje się następująco / zastępuje się przez ...**, jeśli dotychczasowe brzmienie zamienia się na nowe (uwaga nr 614 i n.).

557 W poleceniach zmiany liczba mnoga słowa „słowo” brzmi nie „Worte”, lecz „Wörter”, ponieważ zastosowane jest ono tu w znaczeniu najmniejszej samodzielnej jednostki językowej.

558 Jeśli włączamy, stawiamy na początku, dołączamy, zastępujemy lub wykreślamy liczby, znaki, formuły, takie miejsca w tekście jednolicie określamy jako „**dane**”.

559 Jeśli zmienia się poszczególne **części danych**, np. w wyczeniu paragrafów, szczególnie przestrzegać należy zasady jednoznaczności i zrozumiałości polecenia zmiany. Stąd przy wyborze fragmentu tekstu należy zachować się bardzo rozważnie.

Przykład:

Dane „§ 133” zastępuje się danymi „§§ 133 i 134”.

Zamiast: Dane „§” zastępuje się danymi „§§” i po danych „133” dołącza się dane „i 134”.

560 **Mieszane fragmenty tekstu**, składające się z np. liczby i więcej niż jednego słowa w pełnej formie, określa się w uproszczony sposób pojęciem „**słowa**” (w sprawie spisu treści zob. jednak uwaga nr 646). Jeśli dane miejsce w tekście składa się tylko z jednego pełnego słowa i co najmniej jednej liczby lub jednego znaku, określa się je w uproszczony sposób po-

jęciem „**dane**”; nie uwzględnia się przy tym jednak **znaków interpunkcyjnych**. Rozróżnienie to ma formalny charakter i służy jednolitemu i prostemu językowi nowelizacji.

Przykłady:

Dane „§§ 13 i 14” zastępuje się słowami „§ 13 ustęp 2 punkt 1 i 3”.

Dane „§ 15 zdanie 2” zastępuje się słowami „§ 15 ustęp 2 zdanie 1”.

W części zdania przed punktem 1 skreśla się słowo „wnioski”.

561 Fragmenty tekstu, których nie można inaczej, dokładniej określić, nazywa się w poleceniach zmiany „**treścią**” (przykłady w uwagach nr 608, 611).

562 Wszystkie powołania obowiązującego i przyszłego brzmienia zaznacza się w poleceniu zmiany **cudzysłowem**.

Przykłady:

W § 3 przed słowem „wnioski” skreśla się słowa „ogłoszenia lub”.

W § 4 wykreśla się część zdania po słowie „rada personelu”.

W § 5 ustęp 2 zdanie 3 po słowie „prezydent” dodaje się słowa „lub pani prezydent”.

W § 6 ustęp 1 skreśla się dane „§ 17 ustęp 3”.

3.7.1. Budowa polecenia zmiany

563 Każdy nowelizowany paragraf ustawy samodzielnej otrzymuje **własny punkt**. Zmiany dodatkowych części składowych danej ustawy, np. **spisu treści, tytułów pośrednich** na wyższe poziomy podziału redakcyjnego lub **załączników**, także otrzymują swoje punkty.

Przykład:

1. W spisie treści dane dotyczące § 3 zostają sformułowane następująco:
„§ 3 (usunięto)”.
2. § 3 uchyla się.
3. W § 17 ...
4. Załącznik 2 zostaje sformułowany następująco:
„...”

564 Zmieniane **miejsce** należy określić tak dokładnie, jak to możliwe, czyli z podaniem najdalej sięgającej jednostki redakcyjnej (ustęp, zdanie, połowa zdania, część zdania, punkt, litera). Przy tym łańcuch podziału musi być podany aż do paragrafu.

Przykłady:

1. § 3 **ustęp 4** uchyla się.
2. W § 17 **ustęp 2** zdanie 1 **punkt 5** słowo „...” zastępuje się słowami „...”.

565 Jeśli zmienia się tylko jedną jednostkę danego paragrafu, określa się ją razem z istniejącymi wyższymi jednostkami redakcyjnymi.

Przykład:

1. § 5 **ustęp 3** zdanie 1 uchyla się.

566 W przypadku **kilku nowelizacji** odnoszących się do **różnych jednostek redakcyjnych** jednego paragrafu, np. do ustępów, zdań lub punktów, polecenie zmiany dzieli się dalej. Może to prowadzić do wielostopniowego polecenia zmiany, którego stopnie należy oznaczyć literami, ew. podwójnymi literami oraz ew. potrójnymi literami.

Przykład:

1. § 2 ulega następującym zmianom:
  - a) Ustęp 1 ulega następującym zmianom:
    - aa) W zdaniu 1 po słowie „...” wstawia się słowo „...”.
    - bb) Zdanie 2 ulega następującym zmianom:
      - aaa) W punkcie 5 skreśla się słowo „...”.
      - bbb) Punkt 6 skreśla się.
      - ccc) Punkty 7 i 8 stają się punktami 6 i 7.
  - b) Ustęp 4 uchyla się.
2. § 5 formułuje się następująco:

„§ 5
...”

Podział polecenia zmiany bardziej szczegółowy niż **podwójne litery** może jednak stać się nieprzejrzysty. Należy rozważyć, czy powiązane ze sobą fragmenty można **sformułować na nowo** (uwaga nr 614).

567 Polecenie zmiany **nie należy dzielić bez potrzeby** (por. także przykłady w uwadze nr 598).

Przykład:

zamiast:

7. Załącznik 1 formułuje się następująco:
„Załącznik 1 ...”
8. Załącznik 2 formułuje się następująco:
„Załącznik 2 ...”

lepiej:

1. Załączniki 1 i 2 formułuje się następująco:
„Załącznik 1 ...
Załącznik 2 ...”

568 Kilka nowelizacji w jednym zdaniu, które nie jest podzielone numerowanym wyliczeniem, **ujmuje się** w jednym poleceniu; tak samo jest w przypadku kilku nowelizacji w jednym niepodzielonym punkcie lub w jednej niepodzielonej literze.

Przykład:

1. § 3 ulega następującym zmianom:
  - a) W zdaniu 1 skreśla się dane „...” a po słowie „...” wstawia się słowo „...”
  - b) W zdaniu 2 punkt 3 skreśla się słowo „...” a słowa „...” zastępuje się słowami „...”

569 Miejsce dokonania nowelizacji precyzyjnie podaje się słowami „w”, „przed” lub „po”.

Przykłady:

1. § 6 ulega następującym zmianom:
  - a) W ustępie 1 zdanie 2 skreśla się słowo „...”
  - b) W ustępie 2 po danych „...” wstawia się dane „...”
2. § 9 ustęp 3 ulega następującym zmianom:
  - a) W części zdania przed punktem 1 słowo „...” zastępuje się słowem „...”
  - b) W punkcie 3 przed słowem „...” wstawia się słowa „...”
  - c) W punkcie 4 po danych „...” wstawia się dane „...”

570 W ustawach samodzielnych zdania nie są numerowane. Jeśli przeprowadza się nowelizację w jednym z kilku zdań, polecenie zmiany musi to zdanie mimo to oznaczyć liczbą (np. „W zdaniu 2 ...”). **Liczenie zdań** nie stwarza problemów, jeśli stosownie do wymogu jasnego i przejrzystego podziału w przepisie następują po sobie nieliczne i krótkie zdania (uwaga nr 63).

571 Trudności z liczeniem zdań mogą sprawiać zdania złożone zawierające wyliczenia (uwaga nr 107). Jeśli przed elementami wyliczenia znajduje się **dwukropek**, nie oznacza to przerwania zdania. Część do dwukropka można w poleceniach zmiany oznaczyć na przykład: „w części zdania przed punktem 1”.

572 Szczególne trudności pojawiają się przy powołaniu wyliczenia w **formie listy**, składające się wbrew zaleceniom w uwadze nr 376 z **kilku zdań**. Także w przypadku skomplikowanych zdań złożonych polecenie zmiany należy sformułować tak, aby zmieniany fragment tekstu był określony jednoznacznie.

Przykład:

§ 3 ustawy o podatku dochodowym:

Wolne od podatku są:

1. ...

...

24. **świadczenia zagwarantowane na podstawie federalnej ustawy o zasiłku na dziecko;**

...

29. pobory oraz honoraria,

a) które otrzymują dyplomatyczni przedstawiciele zagranicznych państw, przydzieleni im urzędnicy oraz osoby będące na ich usługach. Nie dotyczy to obywateli niemieckich lub osób na stałe przebywających w kraju;

b) **konsuli zawodowych, członków rodzin konsuli i ich personelu, o ile są oni obywatelami kraju delegującego. Nie dotyczy to osób na stałe przebywających w kraju lub wykonujących zawód, rzemiosło lub inną działalność przynoszącą zyski, a będącą poza ich urzędem lub służbą;**

...

36. przychody za świadczenia przy podstawowej opiece ..., o ile świadczą ją członkowie rodzin osoby wymagającej opieki ... . To samo obowiązuje w przypadku osoby wymagającej opieki a otrzymującej zasiłek pielęgnacyjny z tytułu prywatnej umowy ubezpieczeniowej zgodnie z zasadami Jedenastej Księgi Socjalnej lub zryczałtowany zasiłek zgodnie z przepisami o zasiłkach na pielęgnację domową;

...

Zdania wyróżnione w powyższym przykładzie powołuje się następująco:

§ 3 **punkt 24** ustawy o podatku dochodowym

§ 3 punkt 29 litera a **zdanie 2** ustawy o podatku dochodowym

§ 3 punkt 29 litera b **część zdania przed zdaniem 2** ustawy o podatku dochodowym

§ 3 punkt 36 **zdanie 2** ustawy o podatku dochodowym

Pozostałe części zdania można precyzyjnie określić przy pomocy słów „przed” lub „po”.

Przykłady:

W części zdania **przed** punktem 1 ... .

W punkcie 29 w części zdania **przed** literą a ... .

573 Problem takich konstrukcji zdaniowych polega na tym, że poszczególne człony wyliczenia składają się częściowo z kilku samodzielnych zdań, a jednocześnie są częścią zdania obejmującego wiele członów. Samodzielne **zdania w ramach jednego punktu** lub jednej litery liczy się jednak tylko tam. Dla powołania zdań w ramach danych punktów lub litery jest tym samym bez znaczenia, ile mamy zdań poza danymi punktami lub daną literą.

574 Jeśli **zdanie obejmujące kilka członów**, zawierających takie wyliczenie, jest tylko jednym z kilku zdań jakiegoś paragrafu lub ustępu, należy je w poleceniu zmiany lub w samym powołaniu także oznaczyć liczbą. Gdyby na przykład § 3 ustawy o podatku dochodowym miał po wyliczeniu jeszcze jedno lub kilka zdań podrzędnych, należałoby w wymienionych w uwadze nr 572 przykładowych przypadkach powołać go następująco:

- § 3 zdanie 1 punkt 24 ustawy o podatku dochodowym
- § 3 zdanie 1 punkt 29 litera a zdanie 2 ustawy o podatku dochodowym
- § 3 zdanie 1 punkt 29 litera b część zdania przed zdaniem 2 ustawy o podatku dochodowym
- § 3 zdanie 1 punkt 36 zdanie 2 ustawy o podatku dochodowym
- W zdaniu 1 w części zdania przed punktem 1 ...
- W zdaniu 1 punkt 29 w części zdania przed literą a ...

3.7.2. Polecenia zmiany „uchylić” i „wykreślić”

575 Polecenie „uchylić” oraz „wykreślić” oznacza, że określony tekst usuwa się, nie zastępując go innym. Różnica między tymi słowami ma charakter formalny: **uchyla się** całe jednostki redakcyjne (np. części, rozdziały, paragrafy, ustępy, zdania, punkty, litery). **Wykreśla się** części zdania (np. pojedyncze słowa lub dane, jak również tytuły). Rozróżnienie to obowiązuje także wtedy, gdy dane przepisy nie weszły jeszcze w życie lub stały się bezprzedmiotowe.

576 Polecenia „**uchylić**” oraz „**tracić moc obowiązującą**” różnią się jedynie swoim umiejscowieniem; pozbawione mocy obowiązującej mogą być jednak jedynie regulacje, które już weszły w życie. Jeśli polecenie zmiany usuwające określoną jednostkę redakcyjną znajduje się w ostatnim paragrafie lub w ostatnim artykule nad wejściem w życie a utratą mocy, brzmi ono następująco:

§ ... / §§ ... wchodzi w życie / traci moc obowiązującą ...

lub:

... wchodzi w życie, jednocześnie § ... / §§ ... traci / traci moc obowiązującą.

Ponadto brzmi on ...

Uchyla się § ... / §§ ...

577 Uchylając **jednostki redakcyjne zawierające jednostki podrzędne**, uchyla się cały komplet, tzn. wszystkie zawarte w nich jednostki (np. paragrafy, tytuły pośrednie).

Przykład:

Uchyla się **część 8 rozdział 3**.

578 Jeśli uchyla się pojedynczą nadrzędną jednostkę redakcyjną, pozostawiając w mocy zawarte w niej jednostki podrzędne, skreśla się jedynie **tytuł** owej jednostki nadrzędnej.

Przykład:

Skreśla się tytuł rozdziału 3.

579 Jeśli z powodu uchylenia jednego lub kilku ustępów pozostanie tylko jeden, to istniejący dotychczas **podział jest zbędny** i należy go wykreślić. Tak samo postępuje się w przypadku punktów i liter.

Przykłady:

1. § 133 ulega następującym zmianom:
  - a) Skreśla się nazwę ustępu „(1)”.
  - b) Uchyla się ustęp 2.
2. § 134 ulega następującym zmianom:
  - a) Uchyla się ustęp 1.
  - b) Skreśla się nazwę ustępu „(2)”.
  - c) Uchyla się ustęp 3.

580 Poprzez uchylenie jednostek redakcyjnych ustawy samodzielnej opatrzonej liczbami powstają **luki** w numeracji. W celu sporządzenia numeracji bez luk konieczne są dalsze polecenia zmiany.

Przykład:

1. Uchyla się § 3.
2. §§ 4 do 20 stają się §§ 3 do 19.

Wraz z taką zmianą numeracji punktów przesuwają się również na przykład istniejące tytuły nadrzędnych jednostek redakcyjnych.

581 Jeśli w jednostkach, w których zmienia się numerację punktów, dokonuje się dalszych zmian, każdorazowo przerywa się przenie-
rowywanie.

Przykład:

1. Uchyła się § 3.
2. §§ 4 do 14 stają się §§ 3 do 13.
3. § 15 staje się § 14 a w zdaniu 2 skreśla się słowo „...”.
4. §§ 16 do 20 stają się §§ 15 do 19.

582 W każdym przypadku uchylania i przenie-
rowywania jednostek redakcyjnych należy sprawdzić **odesłania** do nich i ew. je dostosować (uwagi nr 218 i n., 497). Zakres niezbędnych zmian można rozpoznać poprzez rejestr odesłań w bazie danych prawa Federacji.

583 Aby zmniejszyć nakład pracy, w praktyce często **akceptowane są luki** w numeracji. Przy nowym ogłoszeniu danej ustawy w mie-
scach po poszczególnych jednostkach redakcyjnych wpisuje się: „(pominię-
to)” (uwaga nr 885).

584 W ustawach samodzielnych zdania nie są numerowane. Jeśli jednak **uchyla** się poszczególne **zdania**, należy je w poleceniu zmiany do-
kładnie określić liczbą. Następne zdania nie będą numerowane, same z siebie przesuną się do przodu. Jeśli mają zostać zmienione, nawiązuje się do nowo powstałego liczenia.

Przykład:

1. § 3 ulega następującym zmianom:
  - a) Uchyła się zdanie 2.
  - b) W nowym zdaniu 3 ...

585 Poprzez automatyczne przesunięcie wyrażone w innych przepisach **odesłania dokładnie wskazujące zdanie** mogą stać się błędne. Dla-
tego przy uchylaniu zdań należy starannie przestrzegać dostosowania ode-
słań odnoszących się do zdań uchylonych i przesuujących się. Zakres nie-
zbędnych zmian można rozpoznać poprzez rejestr odesłań w bazie danych
prawa Federacji, jednak tylko z dokładnością do ustępu (uwaga nr 33).

586 Przy skreślaniu **pojedynczych słów**, liczb itd. dane fragmenty tekstu oznacza się **cudzysłowem**. Jeśli jakieś słowo lub liczba itd. występują w zmienianej jednostce redakcyjnej **kilkakrotnie** i mają być skreślone we wszystkich miejscach, wyraża się to dopiskiem „każdorazowo”. Jeśli jednak mają być skreślone tylko **jeden raz**, to miejsce w tekście należy jednoznacznie wskazać.

Przykłady:

1. W § 3 skreśla się każdorazowo słowo „...”.
2. W § 5 ustępie 2 po słowie „...” skreśla się słowa „...”.

587 Jeśli uchyla się lub skreśla się określony fragment tekstu, pozostała część musi być **poprawna językowo**. Wymaga to ew. dodatkowych zmian.

Przykład:

Jeśli ze zdania: „Zgłoszenia zgodnie z §§ 5 i 6 lub wniosek zgodnie z § 7 należy złożyć na piśmie wraz z wymienionymi w § 12 dokumentami w jednośnym urzędzie” mamy usunąć możliwość zgłoszenia, to polecenie zmiany będzie brzmiało:

W zdaniu 1 skreśla się słowa „Zgłoszenia zgodnie z §§ 5 i 6 lub”, następnie słowo „wniosek” zastępuje się słowem „Wniosek”, zaś słowo „są” słowem „jest”.

Czasem zaleca się, zamiast wprowadzania kilku pojedynczych poleceń zmiany, wymienienie fragmentu tekstu na inny. W powyższym przykładzie polecenie zmiany mogłoby też brzmieć następująco:

W zdaniu 1 słowa „Zgłoszenia zgodnie z §§ 5 i 6 lub wniosek zgodnie z § 7 należy” zastępuje się słowami „Wniosek zgodnie z § 7 należy”.

588 Należy także przestrzegać zasad **poprawnej interpunkcji**.

Przykłady:

W zdaniu 3 średnik i następującą po nim część zdania zastępuje się kropką.

W ustępie 3 po słowie „...” skreśla się słowa „w każdym przypadku najpóźniej po dwóch latach”.

Jeśli istnieje niebezpieczeństwo przeoczenia znaku interpunkcyjnego, w szczególności dlatego, że znajduje się on na początku powołania zaznaczonego cudzysłowem, można szczególnie podkreślić go w poleceniu zmiany.

Przykład:

W ustępie 3 po słowie „...” skreśla się przecinek oraz słowa „w każdym przypadku najpóźniej po dwóch latach”.

3.7.3. Polecenie zmiany „wstawić”

589 Polecenie zmiany „wstawić” stosuje się, jeśli **między dwie jednostki redakcyjne** wstawić mamy nowe jednostki. Także **w ramach jednej jednostki** można wstawiać słowa, znaki, liczby, części zdania lub podrzędne jednostki.

590 W poleceniu zmiany należy najpierw podać miejsce, **po** którym wstawia się nowy tekst. W przypadku wstawiania jednostek redakcyjnych jest to ta jednostka, po której ma zostać wstawiona nowa jednostka.

Przykład:

1. Po § 7 wstawia się następujące §§ 7a do 7d:
„§ 7a ...”.
2. Po § 9 ustęp 1 punkt 3 wstawia się następujący punkt 3a:
„3a ...”.

591 W przypadku wstawiania w obrębie jednostek redakcyjnych powołuje się ten fragment tekstu, **po** którym ma zostać wstawiony nowy fragment. Powołuje się przy tym tylko tyle treści, ile jest konieczne dla określenia dokładnego miejsca. Czasem polecenie zmiany można sformułować trafniej, jeśli powołamy fragment tekstu, **przed** którym ma zostać wstawiony nowy fragment. Fragment tekstu służący jako punkt wyjścia umieszcza się w **cudzysłowie**. Część regulacji do wstawienia także oznacza się cudzysłowem.

Przykład:

W § 19 ustęp 4 zdanie 2 po słowie „...” wstawia się słowa „...”.

592 Przy **kontynuacji numeracji** poprzez wstawianie numerowanych jednostek redakcyjnych powstaje **dalsza potrzeba nowelizacji**. W takim przypadku przy jednostkach redakcyjnych stojących dotychczas w miejscu wstawienia, a także następujących, należy zmienić numerację.

Przykłady:

1. § 2 ulega następującym zmianom:
  - a) Po ustępie 2 wstawia się ustęp 3:
„(3) ...”
  - b) Dotychczasowy ustęp 3 staje się ustępem 4.
2. Po § 7 wstawia się następujący § 8:
„§ 8 ...”
3. Dotychczasowe §§ 8 do 15 stają się §§ 9 do 16.

593 Aby tego uniknąć, w odpowiednich przypadkach wstawiane jednostki redakcyjne można opatrzyć **dotypiskiem w formie litery**, którą dołącza się do liczby bez spacji.

Przykład:

1. Po § 1 wstawia się następujący § 1a:
„§ 1a
Definicje pojęć
...”

594 Jeśli nadrzędną jednostkę redakcyjną wstawiamy bez naruszania istniejącej kolejności paragrafów, wstawiamy tylko jej **tytuł**. Należy przy tym precyzyjnie określić miejsce.

Przykład:

1. Po / Przed §... wstawia się następujący tytuł:
„Rozdział 8
Przepisy końcowe”

595 Przy wstawianiu całych **nadrzędnych jednostek redakcyjnych** w poleceniu zmiany nie trzeba odrębnie wymieniać zawartych w nich podrzędnych jednostek; zostaną one określone we wstawionym tekście sporządzonym w języku regulacji. Wyraźnie należy jednak dostosować ewentualne zmiany numerów innych jednostek.

Przykłady:

1. Po § 19 wstawia się następujący rozdział 3:
  - „Rozdział 3
  - Przepisy o karach pieniężnych i grzywnach
  - § 20
  - Przepisy karne
  - ...
  - § 21
  - Przepisy o nakładaniu grzywien
  - ...”
2. Dotychczasowy rozdział 3 staje się rozdziałem 4.
3. Dotychczasowe §§ 20 i 21 stają się §§ 22 i 23.

lub:

1. Po § 19 wstawia się następujący rozdział 2a:
  - „Rozdział 2a
  - Przepisy o karach pieniężnych i grzywnach
  - § 19a
  - Przepisy karne
  - ...
  - § 19b
  - Przepisy o nakładaniu grzywien
  - ...”

596 **Zmiana numeracji** może doprowadzić do tego, że **odesłania** staną się błędne i konieczne będzie ich dostosowanie (uwaga nr 582).

597 Jeśli jednostka redakcyjna, której trzeba nadać nową numerację, musi być **równocześnie** jeszcze **znowelizowana**, polecenie zmiany numeracji może dotyczyć tylko tej jednostki. Po zarządzeniu nowelizacji można kontynuować zmianę numeracji w pozostałych jednostkach redakcyjnych.

Przykład:

1. § 5 ulega następującym zmianom:
  - a) Po ustępie 1 wstawia się następujący ustęp 2:
    - „(2) ...”
  - b) Dotychczasowy ustęp 2 staje się ustępem 3 i ulega następującym zmianom:
    - aa) W zdaniu 1 ... .
    - bb) W zdaniu 2 punkt 2 ... .

- c) Dotychczasowy ustęp 3 staje się ustępem 4 zaś słowa „...” skreśla się.
- d) Dotychczasowe ustępy 4 i 5 stają się ustępami 5 i 6.

598 Jeśli jednostka redakcyjna, której trzeba nadać nową numerację, ma być **równocześnie sformułowana od nowa**, w poleceniu zmiany można połączyć poszczególne kroki nowelizacyjne.

Przykład:

- 1. § 5 ulega następującym zmianom:
  - a) Po ustępie 1 wstawia się następujący ustęp 2:
„(2) ...”
  - b) Dotychczasowy ustęp 2 staje się ustępem 3.
  - c) Dotychczasowy ustęp 3 staje się ustępem 4 i zostaje sformułowany następująco:
„(4) ...”

Jeśli na nowo formułowana jednostka redakcyjna następuje po jednostce wstawionej, zamiast wstawienia i nowego sformułowania należy zastosować polecenie „zastąpić”:

Przykład:

- 1. § 7 ulega następującym zmianom:
  - a) Ustęp 2 zastępuje się następującymi ustępami 2 i 3:
„(2) ...
(3) ...”

599 Jeśli **wstawiamy zdania**, liczbą określa się tylko zdanie służące jako nawiązanie dla nowelizacji. Ponieważ w ustawach samodzielnych nie numeruje się zdań, wstawione zdania nie otrzymują oznaczeń liczbą, tak samo nie zmienia się numeracji następujących zdań. Automatycznie przesuwają się one do tyłu.

Przykład:

Po zdaniu 1 wstawia się następujące zdania:
»...»

600 Jeśli automatycznie przesunięte zdanie ma zostać zmienione, podaje się je z nowo powstałym oznaczeniem liczbowym.

Przykład:

„W nowym zdaniu 4...”

601 Z powodu automatycznego przesunięcia zdań **dla każdego z nich** należy dokładnie sprawdzić i ew. dostosować **odesłania** w innych przepisach (uwaga nr 585).

602 Każde polecenie wstawienia należy sformułować tak, aby powstający na nowo tekst ustawy był zgodny z **zasadami pisowni i gramatyki**, jak również z **zasadami interpunkcji**. Musi ono być zatem ew. powiązane z dalszymi poleceniami (uwaga nr 587 i n.).

3.7.4. Polecenie zmiany „poprzedzić”

603 Polecenie „poprzedzić” stosuje się, jeśli trzeba zagwarantować, że nowy tekst będzie znajdował się na początku określonej jednostki redakcyjnej. I tak nowe paragrafy można wstawić na początek ustawy lub nowy podział na niższe jednostki na początek jednostki redakcyjnej. W obrębie jednostki istniejący tekst można także poprzedzić pojedynczymi słowami, liczbami itd. Dla tej **szczególnej formy** wstawiania obowiązują odpowiednio zalecenia z uwag nr 589 i n. Należy jednak przestrzegać poniższych szczególnych właściwości.

604 Jeśli istniejącą jednostkę redakcyjną poprzedza się **jednostką tego samego rodzaju**, polecenie zmiany nawiąże do owej jednostki redakcyjnej. Polecenie zmiany zacznie się oznaczeniem jednostki redakcyjnej i będzie brzmiało np.:

§ ... zostaje poprzedzony następującym § ... :

„§ ...”

605 Polecenie zmiany „poprzedzić” należy zastosować także wtedy, gdy istniejącą już nadrzędną jednostkę redakcyjną ma poprzedzić nowy paragraf. Ma znaczenie, czy na przykład nowy § 8a należy jeszcze do rozdziału 1 w ten sposób, że zostanie wstawiony po § 8, czy też należy do rozdziału 2 w ten sposób, że poprzedzi § 9.

606 Dokładnie należy ustalić **oznaczenie liczbowe** poprzedzającej jednostki redakcyjnej. W dalszych krokach nowelizacyjnych z reguły konieczna jest zmiana numeracji następujących jednostek redakcyjnych.

607 Zmiana numeracji może doprowadzić do konieczności dostosowania także **odesłań** (uwaga nr 582, 585). W celu utrzymania tych działań w pewnych granicach, w odpowiednich przypadkach jednostki redakcyjne można, tak jak w przypadku wstawiania, oznaczyć, **dodając literę**.

Przykład:

1. Rozdział 1 poprzedza się następującym rozdziałem 1:

„Rozdział 1

Zakres zastosowania

§ 1

...

§ 2

...”

2. Dotychczasowe rozdziały 1 do ... stają się rozdziałami 2 do ..., zaś dotychczasowe §§ 1 do ... stają się §§ 3 do ... .

lub:

2. Dotychczasowy rozdział 1 staje się rozdziałem 1a, zaś dotychczasowe §§ 1 i 2 stają się §§ 2a i 2b.

608 Jeśli w obrębie danej jednostki redakcyjnej jakiś fragment poprzedza się tekstem, należy podać fragment, przed którym ma znaleźć się nowy fragment.

Przykłady:

1. Treść § 2 ustęp 1 poprzedza się następującym zdaniem:

„...”

2. § 3 ulega następującym zmianom:

- a) Jego treść poprzedza się następującym ustępem 1:

„(1)...”

- b) Dotychczasowa treść staje się ustępem 2.

3.7.5. Polecenie zmiany „dołączyć”

609 Polecenie zmiany „dołączyć” stosuje się, gdy jakiś tekst dołącza się na końcu ponumerowanej jednostki redakcyjnej. Polecenie dołączenia jednostki redakcyjnej o niższej randze zaczyna się słowem „do”.

Przykłady:

Do § 1 dołącza się następujący ustęp 3:

„(3) ...”

Do ustępu 3 dołącza się następujące zdanie:

„...”

610 W przypadku kilku zmian jednostki redakcyjnej dane dołączenie zamyka ew. wielostopniowe polecenie zmiany **na danym poziomie**.

Przykłady:

§ 5 ulega następującym zmianom:

a) Ustęp 2 ulega następującym zmianom:

aa) Uchyła się zdanie 1.

bb) Dołącza się następujące zdania:

„...”

b) Dołącza się następujący ustęp 3:

„(3) ...”

W dołączeniu nie stosuje się słowa „po”, ponieważ jasne jest, że oznaczoną jednostkę redakcyjną uzupełnia się na jej końcu.

611 Jeśli poprzez dołączenie dzieli się na ustępy **paragraf dotychczas niepodzielony**, polecenie zmiany otrzymuje następujące brzmienie:

1. §... ulega następującym zmianom:

a) Jego treść staje się ustępem 1.

b) Dołącza się następujący ustęp 2:

„(2)...”

612 Jeśli do podzielonego na punkty **wyliczenia** dołącza się dalsze punkty, zmienić należy najczęściej także punkty poprzedzające.

Przykład:

1. § 3 zdanie 1 ulega następującym zmianom:
  - a) W punkcie 2 słowo „lub” zastępuje się przecinkiem.
  - b) W punkcie 3 kropkę na końcu zastępuje się słowem „lub”.
  - c) Dołącza się następujący punkt 4:
„4...”

613 Nowy punkt „dołącza się” na końcu wyliczenia, jeśli dane **zdanie kontynuujemy** po ostatnim członie wyliczenia.

3.7.6. Polecenie zmiany „sformułować”

614 Przy pomocy polecenia zmiany „**formuluje się następująco**” całkowicie wymienia się brzmienie jednostek redakcyjnych, bez nowelizacji ich wyliczeń. Takie polecenie stosuje się, jeśli jednostka redakcyjna ma zostać zupełnie inaczej sformułowana lub nadaje się jej całkiem nową lub w znacznym stopniu zmienioną treść. Nowe sformułowanie jednostki redakcyjnej zaleca się w przypadku, gdyby z powodu zakresu nowelizacji inne polecenia zmiany miały być mało przejrzyste. Dzieje się tak najczęściej przy nowelizowaniu ponad połowy istniejącego brzmienia.

Przykłady:

Rozdział 8 formuluje się następująco:

„Rozdział 8 ...”

§§ 3 do 5 formuluje się następująco:

„§ 3 ...”

Ustęp 3 formuluje się następująco:

„(3) ...”

Ustęp 2 zdanie 3 formuluje się następująco:

„...”

Zdanie 1 punkt 2 formuluje się następująco:

„2 ...”

Dotychczasowego brzmienia nie uchyla się odrębnie, ponieważ zastąpi je na nowo sformułowane brzmienie, tzn. dotychczasowy tekst zostanie „nadpisany”.

615 Jeśli daną jednostkę zastąpić ma nowe brzmienie, jednak **dotychczasowe brzmienie** ma pozostać niezmienione **pod inną nume-**

racją, nie formułuje się tej jednostki na nowo. Należy ją raczej najpierw wstawić w nowym brzmieniu lub umieścić z przodu, a następnie zmienić dotychczasowe oznaczenie liczbowe.

Przykłady:

1. Po § 3 dołącza się następujący § 4:
„§ 4 ...”
2. Dotychczasowy § 4 staje się § 4a.
3. § 5 ulega następującym zmianom:
  - a) Po ustępie 1 dołącza się następujący ustęp 2:
„(2) ...”
  - b) Dotychczasowy ustęp 2 staje się ustępem 3.

616 Jeśli poprzez uchylene poszczególnych numerowanych jednostek redakcyjnych (np. paragrafów) powstaną w ustawie samodzielnej **luki**, które przy nowym ogłoszeniu należy oznaczyć słowem „(pominięto)” (uwaga nr 583), lukę taką można **na nowo wypełnić** jako znak zastępczy. Tak samo w pełni wykonany przepis o wejściu w życie można zamienić poprzez nowe sformułowanie.

617 Tekst sformułowany od nowa sporządza się jako przyszły element ustawy samodzielnej w **języku regulacji** i oznacza się go cudzo-słowem. W przypadku nowego sformułowania jednostki redakcyjnej nowe brzmienie zaczyna się z przynależną mu nazwą rodzaju i numerem, ew. tytu-łem, nawet jeśli pozostaje on niezmienny.

618 Zmiany w treści paragrafu mogą spowodować konieczność nowego sformułowania jego tytułu.

Przykład:

1. § 3 ulega następującym zmianom:
  - a) Tytuł formułuje się następująco:
„§ 3
Zarząd; reprezentacja”
  - b) Dołącza się następujący ustęp 3:
„(3) ...”

619 Także po poleceniu zmiany „formułuje się następująco” należy sprawdzić, ew. dostosować odniesienia do innych przepisów, w szczególności **odesłania** (uwagi nr 582, 585). Nowelizacja może z jednej strony spowodować niezgodności treści z innymi przepisami odsyłającymi do nowo sformułowanego przepisu. Z drugiej strony nowa wersja jednostki redakcyjnej może tak dalece zmienić jej strukturę, że pozostałe przepisy odsyłające do poszczególnych niższych jednostek redakcyjnych stają się błędne.

3.7.7. Polecenie zmiany „zastąpić”

620 Poleceniem zmiany „zastąpić” wymienia się części tekstu. Termin „zastąpić” stosuje się na przykład wówczas, gdy w miejsce określonej liczby jednostek redakcyjnych, w szczególności paragrafów, ustępów lub zdań wejść ma **większa lub mniejsza liczba** takich samych **jednostek redakcyjnych**. Polecenie to jest bardziej przejrzyste, mniej podatne na błędy niż gdyby się poza tym na nowo formułowało i uchylało określoną liczbę przepisów. W przypadku ewentualnego nowego ogłoszenia pominięte w ten sposób paragrafy należy oznaczyć jako „(pominięte)” (uwaga nr 583).

Przykłady:

Rozdziały 3 i 4 zastępuje się następującym rozdziałem 3:

„Rozdział 3 ...”

§§ 3 do 5 zastępuje się następującymi §§ 3 do 5d:

„§ 3 ...”

Zdanie 3 zastępuje się następującym zdaniem:

„...”

Punkty 6 i 7 zastępuje się następującymi punktami 6 do 13:

„6. ...”

621 Polecenie zmiany „zastąpić” służy też do wymiany **poszczególnych słów** lub części zdania. Podaje się tu odpowiednie fragmenty dotychczasowego tekstu i oznacza się je cudzysłowem. Nowy tekst też oznacza się cudzysłowem.

Przykład:

W ustępie 3 słowa „do jednego roku” zastępuje się słowami „do trzech lat”.

Jeśli słowo lub liczba występują w zmienionej jednostce kilkakrotnie i zastępuje się je we wszystkich miejscach, wyraża się to dopiskiem „każdorazowo”.

Przykład:

W § 2 ustęp 2 i 3 słowo „...” każdorazowo zastępuje się słowem „...”.

622 Polecenie zmiany „zastąpić” stosuje się także, gdy **zdanie** na końcu rozszerza się o dalsze części tekstu. Tutaj **kropkę na końcu zastępuje się** nowymi częściami tekstu. Polecenie to jest zawsze jednoznaczne i w interesie jednolitego języka nowelizacji należy przedkładać je nad inne. Nowe części tekstu sporządzamy w języku regulacji i oznaczamy cudzysłowem. Nie wolno przy tym zapomnieć o kropce na nowym końcu zdania.

Przykład:

1. W § 5 zdanie 1 kropkę na końcu zdania zastępuje się słowami „; należy odpowiednio zastosować § 5”.

623 Przy zastępowaniu należy także dokładnie sprawdzić jego skutki dla tekstu danej ustawy. I tak zastąpienie poszczególnych części tekstu może mieć wpływ na **ortografię**, gramatykę i interpunkcję w pozostałej jego części. Może powstać pytanie, czy trzeba zmienić numerację, następne jednostki redakcyjne (uwagi nr 580, 592). Może powstać też konieczność sprawdzenia i ewentualnie dostosowania **odesłań** (uwaga nr 582, 585).

3.7.8. Połączone polecenia zmiany

624 Wielokrotnie używane w ustawie samodzielnej **poszczególne słowa** należy czasem **wszędzie zastąpić nowymi słowami**.

Przykłady:

- „informacje” słowem „dane”;
- „minister federalny” słowami „ministerstwo federalne”;
- „człowiek zaufania” słowami „osoba zaufania”.

625 Jeśli wymieniane słowo znajduje się w jednostce redakcyjnej, która ma zostać zmieniona także z innych powodów, wszelkie zmiany dotyczące owej jednostki formułuje się razem. Często zaleca się wtedy

sformułowanie paragrafu, ustępu lub zdania od nowa, ponieważ polecenie zmiany może stać się nieprzejrzyste.

626 Jeśli wymieniane słowa znajdują się w paragrafach, których **poza tym nie będziemy zmieniać**, zgodnie ze zwykłym schematem nowelizacji należałoby zredagować wiele tak samo brzmiących poleceń zmiany w kolejności paragrafów. Jako że ustawa zmieniająca może stać się przez to nieprzejrzysta, polecenia te można **połączyć** w ramach łańcucha poleceń zmiany w jedno polecenie. Jeśli między takimi zmianami wystąpią inne zmiany, połączone polecenie będzie **ostatnim poleceniem** zmiany.

627 Zmieniane jednostki redakcyjne wylicza się w ciągłym tekście w kolejności rosnącej i **podaje się dokładnie** aż do najmniejszej jednostki podziału redakcyjnego.

Przykład:

25. W § 3 ustęp 1 i 2, § 4 ustęp 3 zdanie 1, §§ 6 do 8, 18 ustęp 1 zdanie 2 i 3, jak również § 32 ustęp 2 słowo „...” zastępuje się każdorazowo słowem „...”.

628 W przypadku połączonych poleceń zmiany należy przestrzegać pisowni wielką i małą literą oraz deklinacji wymienianych słów.

Przykład:

25. Zastępuje się:
- w §§ 2, 3 i 17 słowa „Urząd federalny” każdorazowo słowami „Instytucja federalna”;
  - w § 16 ustęp 1 i § 18 słowa „urząd federalny” każdorazowo słowami „instytucja federalna” oraz
  - w §§ 19 do 23 słowa „urzędu federalnego” każdorazowo słowami „instytucji federalnej”.

3.8. Zmiany w pojedynczym przepisie

629 Jeśli ustawę samodzielną zmienia się tylko w jednym miejscu (np. tylko w jednym paragrafie), **łączy się** zdanie wprowadzają-

ce z poleceniem zmiany w jedno zdanie. Szczególnie ważne jest przy tym, aby w pełnym powołaniu danej ustawy samodzielnej wskazanie nowelizacji sformułować jako **zdanie przydawkowe**. W innym razie wskazanie owo mogłoby zostać błędnie zrozumiane jako ostatnia nowelizacja zmienianego paragrafu. Z reguły zdanie to rozpoczyna się wskazaniem miejsca, które zostaje zmienione.

Przykład:

W § ... [ustawy] ... w wersji ogłoszenia z ... (BGBl. ...), która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), dane „...” zastępuje się danymi „...”.

630 Jeśli wyjątkowo zmieniana ustawa i nazwa zmienianego w niej miejsca są tego samego rodzaju gramatycznego (np. „przepisy o upadłości” oraz „tytuł”, „Kodeks postępowania cywilnego” oraz „Spis treści”), za pomocą innego sformułowania można lepiej wskazać, do czego odnosi się wskazanie nowelizacji.

Przykład:

W ustawie o kosztach sądowych w wersji ogłoszonej w *Bundesgesetzblatt* część III, numer 363-1, w wersji uporządkowanej, która ostatnio została zmieniona przez artykuł 18 ustęp 3 ustawy z 12 grudnia 2007 (BGBl. I s. 2840), załącznik (wykaz opłat) formułuje się następująco: ... .

631 Nowelizację miejsca oznaczonego w zdaniu wprowadzającym dzieli się na punkty i ew. litery, o ile nowelizuje się różne podporządkowane jednostki redakcyjne.

Przykład:

§ ... [ustawy] ... z ... (BGBl. ...), która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), ulega następującym zmianom:

1. Ustęp 1 formułuje się następująco:
„(1) ...”
2. Ustęp 2 ulega następującym zmianom:
  - a) W zdaniu 1 po słowie „...” włącza się słowo „...”.
  - b) Zdanie 2 uchyla się.

3.9. Wielokrotna nowelizacja pojedynczego przepisu w tym samym akcie stanowienia prawa

632 Jeśli w tym samym akcie prawodawstwa wielokrotnie zmienia się te same przepisy ustawy samodzielnej (**nowelizacja wielokrotna**), nowelizacje te porządkuje się według dat ich wejścia w życie i grupuje w osobnym artykule (uwaga nr 541). Przykładem jest Trzecia ustawa o zmianie ustawy o poczcie z 16 sierpnia 2002 (BGBl. I s. 3218). Zdanie wprowadzające artykułu z pierwszą zmianą zawiera wskazanie zmienianej ustawy w pełnym powołaniu (uwaga nr 169 i n.).

Przykład:

Artykuł 1

Zmiana ustawy o poczcie

Ustawa o poczcie z 22 grudnia 1997 (BGBl. I s. 3294), która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), ulega następującym zmianom: ... .

W zdaniu wprowadzającym danego artykułu wystarczy podać nową używaną przy powoływaniu nazwę ustawy oraz, jako wskazanie nowelizacji, artykuł poprzedzający. Późniejsze nowelizacje bazują na brzmieniu powstałym wraz z wejściem w życie artykułu poprzedzającego. Wielokrotne nowelizowanie należy zaznaczyć w spisie treści sformułowaniem takim jak np. „Dalsze zmiany ustawy ...” lub „Zmiana ustawy ... w roku 2010”.

Przykład:

Artykuł 2

Dalsze zmiany ustawy o poczcie

Ustawa o poczcie, która ostatnio została zmieniona przez artykuł 1 niniejszej ustawy, ulega następującym zmianom: ... .

633 W przypadku nowelizacji wielokrotnych zamierzone nowelizacje odnoszą się przynajmniej częściowo do tych samych fragmentów tekstu. Tu należy przestrzegać zasady, aby w późniejszym poleceniu zmiany tak podać zmieniany fragment tekstu, jak ma on wyglądać po wejściu w życie nowelizacji poprzedzającej.

634 Jeśli **przed wejściem w życie** dalszych – jeszcze oczekujących na wejście w życie – zmian dokonuje się w ustawie samodzielnej nowelizacji następnych zmian, zaleca się przy tym szczególną uwagę, gdyż oprócz niej należy być może znowelizować także ustawę zawierającą nowelizację oczekującą na wejście w życie (w przykładzie w uwadze nr 632 byłby to artykuł 2; następnie uwaga nr 670 i n.).

635 W miejsce wielokrotnej nowelizacji w kilku artykułach można w odpowiednich przypadkach tak zmienić przepis ustawy samodzielnej, aby **już z samego jego brzmienia** można było wywnioskować, co powinno obowiązywać w różnych terminach.

Przykład:

Miesięczna subwencja wynosi:

1. 400 euro w latach 2007 i 2008,
2. 422 euro w latach 2009 i 2010,
3. 446 euro od roku 2011.

3.10. Podział nowelizacji dostosowawczych

636 W przypadku pojedynczych nowelizacji może także pojawić się potrzeba nowelizacji dostosowawczych w innych ustawach lub rozporządzeniach. Nowelizacje dostosowawcze dbające o spójność zmienionych przepisów z pozostałym prawem należy sformułować w **każdym pojedynczym przypadku** jako odpowiednie polecenia zmiany (w sprawie szczególnych cech połączonych poleceń zmiany por. uwaga nr 624 i n.). Klauzule w sprawie dorozumianego dostosowania nie prowadzą w takim przypadku do ujednoznacznienia przepisów. Dla dokumentacji przepisów są one nieprzydatne i negatywnie wpływają na ich jasność (negatywny przykład: „Jeśli w przepisach odsyła się do ustaleń znowelizowanych lub uchylonych przez niniejszą ustawę, w ich miejsce wchodzi odpowiednie ustalenia niniejszej ustawy.”).

637 Nowelizacje dostosowawcze **łączy się z reguły w jeden artykuł**. Jego tytuł, np. „Nowelizacje dostosowawcze”, ułatwia orientację w ustawie.

638 W przeciwieństwie do artykułu z nowelizacjami głównymi, artykuł z nowelizacjami dostosowawczymi **dzieli się na ustępy**. Dla każdej zmienianej ustawy i każdego zmienianego rozporządzenia należy utworzyć ich własny ustęp. Każdy ustęp zaczyna się zdaniem wprowadzającym dla danej ustawy lub danego rozporządzenia. Często zmienia się w nich tylko pojedynczy przepis, zatem przestrzegać należy zaleceń z uwagi nr 629 i n. Przy formułowaniu zdania wprowadzającego i poleceń zmiany należy kierować się zaleceniami ogólnymi.

639 **Kolejność** zmienianych ustaw i rozporządzeń zależy od ich kolejności w Skorowidzu A (uwaga nr 26). Kolejność tę należy zachować także wtedy, gdy nowelizacje dostosowawcze odnoszą się częściowo do ustaw, a częściowo do rozporządzeń; w tym przypadku ranga przepisów prawnych nie ma znaczenia.

Przykład:

Artykuł 2

Nowelizacje dostosowawcze

(1) Ustawa ... z ... (BGBl. ...) ulega następującym zmianom:

1. ...

2. ...

(2) § ... rozporządzenia ... z ... (BGBl. ...), które ostatnio zostało zmienione przez rozporządzenie z ... (BGBl. ...), uchyla się.

(3) W § ... ustawy ... w wersji ogłoszenia z ... (BGBl. ...), która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), dane „...” zastępuje się danymi „...”.

640 Jeśli nowelizacje dostosowawcze w poszczególnych ustawach lub rozporządzeniach są bardzo obszerne, podział artykułu na ustępy mógłby być mało przejrzysty. W takim przypadku dla zmienianych ustaw i rozporządzeń można zaplanować każdorazowo **osobny artykuł**. Dla artykułów pojedynczej noweli należy w tym przypadku przewidzieć tytuły, które nadadzą nazwę zmienianej ustawie lub zmienianemu rozporządzeniu, np. „Nowelizacja ... [ustawy]”.

3.11. Pozostałe przypadki zmian

3.11.1. Zmiana tytułu

641 Przy zmianie tytułu ustawy polecenie jego zmiany znajduje się przed wszystkimi dalszymi poleceniami zmiany.

642 W miarę możliwości nie należy **nowelizować nazwy skróconej** (uwaga nr 331). Zwłaszcza nowelizacja ogólnie znanej nazwy skróconej może wywołać zamieszanie i niepewność: i tak mimo nowej nazwy używanej przy powoływaniu, należy daną ustawę powoływać pod jej wcześniejszą datą sporządzenia i z wcześniejszym miejscem publikacji. Przy późniejszych nowelizacjach pojedynczych w tytule należy przytaczać nową nazwę używaną przy powoływaniu, podczas gdy wyliczanie zależy od częstotliwości nowelizacji danej ustawy samodzielnej od czasu jej wydania (uwaga nr 525). Ponieważ ustawę samodzielną powołuje się przy odesłaniach, używając jej nazwy skróconej, przy nowelizacji nazwy skróconej należy także dostosować wszystkie przepisy odsyłające (odesłania) w innych ustawach i rozporządzeniach.

643 To samo odnosi się do **nowelizacji nazwy**, o ile dana ustawa nie posiada nazwy skróconej. W przeciwnym razie, jeśli określenie nie oddaje odpowiednio przedmiotu danej ustawy, w grę wchodzi jego nowelizacja.

644 Do ustawy samodzielnej można **dołączyć nazwę skróconą**, o ile dotychczas miała ona jedynie określenie długie, trudne do powoływania. Wtedy należy jednak dostosować przepisy w innych ustawach i rozporządzeniach, odsyłające do owej ustawy, ponieważ nowa nazwa skrócona będzie od tej pory nazwą używaną przy powoływaniu.

645 Nie należy nowelizować **skrótów urzędowych**, ponieważ dana ustawa samodzielna wszelkie regulacje dotyczące okresu obowiązywania, wszelkie przepisy odsyłające i przepisy odesłania w przypadku odesłań ujmuje pod tym skrótom w banku danych prawa Federacji. Jeśli ustawa samodzielna nie posiada skrótów urzędowych, ustala się skrót nieurzędowy

z dokumentacji przepisów, od którego także nie powinien odbiegać dodany później skrót urzędowy. O skrótach informuje Federalny Urząd Sprawiedliwości odpowiadający za dokumentację prawa Federacji.

3.11.2. Zmiana spisu treści

646 Jeśli nowelizacja przepisów wpływa na urzędowy spis treści ustawy samodzielnej, także on **musi ulec zmianie**. Spis treści służy wyłącznie orientacji, nie zawiera regulacji, odzwierciedla jedynie istniejący podział ustawy. Żeby to podkreślić stosuje się w odnośnych poleceniach jednolicie pojęcie „dane”.

Przykłady:

1. W spisie treści po danych dotyczących § 12 dołącza się następujące dane:
„§ 12a ...”

lub:

1. Spis treści ulega następującym zmianom:
  - a) Dane dotyczące § 20 formułuje się następująco:
„§ 20 ...”
  - b) Dane dotyczące § 36 formułuje się następująco:
„§ 36 (pominięte)”
  - c) Dane dotyczące §§ 36a do 40 zastępuje się następującymi danymi:
„§ 37 ...”
  - d) Dane dotyczące § 43a skreśla się.

3.11.3. Poprawki językowe przy okazji projektowanej nowelizacji

647 Każdy projekt nowelizacji stwarza okazję do naniesienia poprawek językowych w danej ustawie samodzielnej. Potrzeba taka istnieje w szczególności w poniższych przypadkach.

648 Jeśli tekst ustawy zawiera **nazwy zawodów, urzędów i funkcji rodzaju męskiego**, jak np. „mąż zaufania”, „handlowiec” lub „urzędnik”, należy zastąpić je nazwami neutralnymi (np. „osoba zaufania”) lub uzupełnić nazwami kończącymi się formą żeńską. Należy przy tym pamiętać o jednolitym użyciu języka, o zrozumiałości i jasności tekstów prawnych (uwaga nr 110 i n.).

649 Spersonifikowane nazwy urzędów (np. „Federalny Minister Finansów”) można zastąpić nazwami bezosobowymi (np. „Federalne Ministerstwo Finansów”) (uwaga nr 383). W przypadku regulacji skierowanej specjalnie do kierownictwa danego urzędu należy przestrzegać zasad dotyczących równości płci (uwaga nr 110 i n.; zob. np. § 26 Ogólnej ustawy o jednakowym traktowaniu).

650 Przeszarzałe nazwy urzędów, władz, instytucji itd. należy zastąpić aktualnymi. Dotyczy to zwłaszcza np. jeszcze istniejących nazw, w których pojawia się słowo „Rzesza”. Zmiana przestarzałych określeń jest konieczna także z tego powodu, że w wielu przypadkach nie można rozpoznać organów właściwych obecnie (zob. artykuł 129 Ustawy Zasadniczej).

651 Zmian takich trzeba dokonać często w kilku pojedynczych przepisach ustawy. Tu zaleca się zastosowanie **połączonych poleceń zmiany** (uwaga nr 624 i n.).

3.11.4. Poprawki w klauzulach berlińskich

652 Jako przepisy dotyczące obszaru obowiązywania klauzule berlińskie ustalały moc prawną przepisów dla Berlina. Od 3 października 1990 są one bezprzedmiotowe, po tym gdy alianci w drodze oświadczenia z 1 października 1990 zawiesili od 3 października 1990 swoje prawa w stosunku do Berlina, a równocześnie w życie weszła szósta ustawa przejściowa z 25 września 1990 (BGBl. I s. 2106). Jeśli w ustawie samodzielnej znajduje się jeszcze jakaś klauzula berlińska, przy najbliższej okazji należy ją **uchylić**, ew. **zastąpić** nową wersją.

653 Ustawy federalne z okresu jednoczenia państwa niemieckiego, a obowiązujące zasadniczo w Berlinie, mogą zawierać pojedyncze przepisy wykluczone w drodze tzw. negatywnych klauzul berlińskich. W przypadku nowelizacji ustawy samodzielnej należy zatem taką klauzulę sprawdzić i ew. uchylić.

3.11.5. Zmiany związane z Kodeksem socjalnym

654 W przypadku zmian związanych z Kodeksem socjalnym należy uwzględnić jego szczególną strukturę (uwaga nr 202).

655 W przypadku nowelizowania jednej księgi Kodeksu socjalnego traktuje się ją jak ustawę samodzielną; w sprawie specyfiki sposobu ich powoływania zob. uwaga nr 203.

Przykład:

Trzecia księga Kodeksu socjalnego – Promocja zatrudnienia – (artykuł 1 Ustawy z 24 marca 1997, BGBl. I s. 594, 595), która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom: ...

656 W przypadku nowelizowania **przepisów przejściowych** istniejących jeszcze w pojedynczych ustawach-płaszczach (uwaga nr 204) należy działać szczególnie starannie, ponieważ takie pozostałości regulacji nie są częściami składowymi danej księgi Kodeksu socjalnego. Dla ich znowelizowania należy przewidzieć każdorazowo odrębny artykuł w ustawie zmieniającej.

Przykład:

Artykuł...

Zmiana ustawy o ubezpieczeniu pielęgnacyjnym

W artykule 45 ustawy o ubezpieczeniu pielęgnacyjnym z 26 maja 1994 (BGBl. I s. 1014, 2797), która ostatnio została zmieniona przez ..., skreśla się słowa „...”

Artykułem 1 ustawy o ubezpieczeniu pielęgnacyjnym stworzono jedną księgę Kodeksu socjalnego – Socjalne ubezpieczenie pielęgnacyjne; artykuł 45 zawiera regulację przejściową.

657 W interesie przejrzystości prawa socjalnego należy w miarę możliwości **uporządkować** owe pozostałości regulacji w danych ustawach-płaszczach, tzn. uchylić przepisy bezprzedmiotowe, inne w miarę możliwości włączyć do danej księgi Kodeksu socjalnego.

3.11.6. Zmiany związane z regulacjami Traktatu Zjednoczeniowego

658 Ustawodawca może uchwalić regulacje odbiegające od przepisów Traktatu Zjednoczeniowego i jego załączników (uwaga nr 209 i n.). Nie może jednak zmienić samego brzmienia Traktatu. Polecenia zmiany, jak na przykład „Załącznik I dział ... rozdział III punkt ... Traktatu Zjednoczeniowego ... ulega następującym zmianom:” są zatem niemożliwe.

659 Nowe prawo przejściowe uwarunkowane Traktatem powinno zasadniczo znajdować się w **przepisach końcowych ustawy samodzielnej**, o regulację materii której chodzi.

660 Regulacje przejściowe odbiegające od Traktatu Zjednoczeniowego można rozważać przede wszystkim wtedy, gdy odnoszą się do zaleceń wymienionych w załączniku I rozdział III, ich treści lub okresu ich obowiązywania. Jeśli **zalecenia** wymienione w załączniku I rozdział III nie obowiązują w stosunku do danej ustawy samodzielnej i obowiązuje ona od-tąd „bez ograniczeń” w dziedzinie wymienionej w artykule 3 Traktatu, zaleca się poniższe sformułowanie:

Nie stosuje się już zalecenia przytoczonego w załączniku I dział ... dziedzi-na ... rozdział III punkt ... Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, ...).

Wyjaśnienie, których zaleceń już się nie stosuje, wydatnie przyczynia się do **uporządkowania prawa**, a tym samym do przejrzystości porządku prawnego, ponieważ nie jest łatwo stwierdzić, czy w ogóle i ew. z jakimi zalece-niami należy obecnie stosować jakiś przepis Federacji na obszarze unijnym i czy jeszcze (przejściowo) należy uwzględnić prawo Niemieckiej Republi-ki Demokratycznej.

661 Jeśli zalecenia wymienione w załączniku I rozdział III mają zostać „przykryte” innymi regulacjami, należy wyraźnie zaznaczyć, któ-re regulacje mają odwołać które zalecenia. Można zastosować np. poniższe sformułowania:

W miejsce zaleceń wymienionych w załączniku I dział ... dziedzina ... rozdział III punkt ... Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, ...) obowiązują następujące przepisy: ... .

Odbiegając od terminu podanego w załączniku I ... przepisy o ... stosuje się jeszcze do ... .

3.11.7. Zmiana przepisów ograniczających prawa podstawowe

662 Jeśli ustawy samodzielne nowelizuje się w drodze włączenia przepisów ograniczających prawa podstawowe, należy przestrzegać także **nakazu powołania artykułu 19 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej** (uwaga nr 427 i n.). Odpowiednie wskazanie należy umieścić bezpośrednio po danym przepisie ograniczającym. Tylko wyjątkowo poszczególne regulacje ograniczające łączy się w jednym przepisie danej ustawy samodzielnej. Jeśli taki przepis już istnieje, to także należy go regularnie nowelizować (uwaga nr 431 i n.).

663 Jeśli ustawa zmieniająca dotyczy pojedynczego przepisu już zawierającego ograniczenia praw podstawowych, nakaz powołania nie jest spełniony na podstawie wskazania zawartego w ustawie samodzielnej. Z powodu pełnienia przez nakaz powoływania funkcji ostrzegawczej i „zmuszania do namysłu” zawsze wtedy, gdy za sprawą ustawy zmieniającej rozszerza się istniejące już ograniczenie praw podstawowych, konieczne jest **ponowne ustawowe wskazanie** na ich ograniczenie. W takim przypadku może ono także być zawarte w jednym z artykułów końcowych, nie zaliczając się do wymagających dokumentowania zasobów obowiązującego prawa Federacji. Takie ponowne wskazanie nie jest potrzebne tylko wtedy, gdy ustawa zmieniająca jedynie powtarza ów przepis ograniczający prawa podstawowe (np. formułuje na nowo) lub zmienia go wyłącznie w sposób nieprowadzący do nowego ograniczenia ani nieupoważniającego do takiego działania.

3.11.8. Zmiana załączników

664 Załącznik (uwaga nr 365 i n.) jest częścią składową ustawy i należy go nowelizować jak każdą jednostkę redakcyjną.

665 Nowelizacja ustawy może odnosić się **tylko** do jej załączników. W takim przypadku zdanie wprowadzające oraz wskazanie ostatniej nowelizacji formułuje się jak w przypadku nowelizacji tylko jednego przepisu (uwaga nr 629 i n.).

Przykład:

Załącznik 1 (Wykaz kosztów) do ustawy o kosztach sądowych z 5 maja 2004 (BGBl. I s. 718), która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom: ... .

666 W przypadku nowelizacji nie tylko załącznika w ustawie samodzielnej, polecenie zmiany odnoszące się do tego załącznika znajduje się na końcu.

Przykład:

...

17. (np. Uchylenie klauzul berlińskich)

18. Uchyła się Załącznik ... .

667 Przy ponownym formułowaniu, zastępowaniu lub dołączaniu załączników polecenie zmiany winno **bezpośrednio** przytaczać ich brzmienie.

Przykład:

18. Załącznik ... formułuje się następująco: ... .

Jeśli jednak tekst załącznika jest zbyt obszerny i druk w tym miejscu mógłby naruszyć przejrzystość podziału ustawy zmieniającej, możliwy jest druk nowego brzmienia danego załącznika jako załącznika do ustawy zmieniającej.

Przykłady:

18. Załącznik ... otrzymuje formę wynikającą z załącznika do niniejszej ustawy.

18. Dołącza się załączniki 1 do 5 z załącznika do niniejszej ustawy.

Tytuł załącznika brzmi wtedy np. „Załącznik do artykułu ... punkt 18”. W pewnym odstępnie znajdzie się bez cudzysłowu treść danego załącznika, a zatem pełne brzmienie załącznika lub załączników, poczynając od (danego) tytułu.

668 W przypadku zmiany pojedynczych miejsc w załączniku do ustawy samodzielnej należy zastosować zwyczajowe polecenia zmiany; pojedyncze zmieniane miejsca należy określić tak dokładnie, jak to możliwe.

Przykład:

18. Załącznik ... ulega następującym zmianom:
- a) Część A ... formułuje się następująco: ... .
  - b) Punkt ... ulega następującym zmianom:
    - aa) W pozycji „Sepiolit” w szpalcie 1 dane „E 553” zastępuje się danymi „E 562”.
- ...

669 W przypadku nowego formułowania lub dołączania jednego **miej-sca w tabeli** lub tytułu istniejące tytuły dla poszczególnych szpalt wraz z przynależnym do nich polem w tabeli należy także przytoczyć w poleceniu zmiany.

Przykład:

Artykuł 16 punkt 12 litera p ustawy z 22 grudnia 2006 (BGBl. I s. 3416):

12. Załącznik 1 (Wykaz kosztów) ulega następującym zmianom:

...

- p) Punkt 2221 formułuje się następująco:

Nr	Stan opłat	Opłata lub stopa opłaty zgodnie z § 34 GKG
„2221	Roczna opłata za każdy rok kalendarzowy przy przeprowadzaniu postępowania ... Opłatę tę pobiera się także za dany rok kalendarzowy, na który przypada dzień konfiskaty i w którym postępowanie zostanie uchylone.	0,5 – co najmniej 100.00 euro, w pierwszym i ostatnim roku kalendarzowym każdorazowo co najmniej 50.00 euro”.

3.11.9. Zmiana w okresie zmian oczekujących na wejście w życie

670 W przypadku nowelizacji ustawy samodzielnej, której ostatnią nowelizację wprowadzie ogłoszono, jednak oczekuje ona jeszcze na wejście w życie, zaleca się największą staranność. Nowelizacja taka wpraw-

dzie już zaistniała, jednak jeszcze skutecznie nie zmieniła brzmienia danej ustawy samodzielnej (uwaga nr 438).

671 Jeśli nowelizacja oczekująca wejdzie w życie **przed nową nowelizacją**, to ta oczekująca decyduje o brzmieniu, na którym opiera się nowa nowelizacja (uwagi nr 551, 633).

672 Jeśli z kolei nowa nowelizacja ma wejść w życie jeszcze **przed nowelizacją oczekującą na wejście w życie**, należy tę drugą sprawdzić pod względem jej spójności. Zwłaszcza gdy nowelizacje dotyczą tego samego **fragmentu tekstu ustawy samodzielnej**, regularnie zachodzi niebezpieczeństwo, że nowelizacja oczekująca w chwili jej wejścia w życie nie jest już w jakimś stopniu wykonalna, ponieważ polecenia zmiany zakładały brzmienie, które już nie istnieje. W takich przypadkach należy nie dopuścić, aby nowelizacja oczekująca weszła w życie w ogłoszonej wersji. Jej treść należy sformułować jeszcze raz z nowymi poleceniami zmiany, zakładającymi znowelizowane w tym czasie brzmienie.

673 W takiej sytuacji zaleca się **działanie trzystopniowe**: najpierw w artykule zarządza się nową zmianę ustawy samodzielnej. W kolejnym artykule uchyla się polecenia zmiany ogłoszonej ustawy, które w nowym brzmieniu byłyby niewykonalne. W końcu w dalszym artykule daną ustawę samodzielną nowelizuje się jeszcze raz tak, aby treść nowelizacji oczekującej na wejście w życie w przyszłości jednoznacznie przenieść do danego tekstu.

674 **Terminy wejścia w życie** owej trzystopniowej nowelizacji należy każdorazowo określić odrębnie. Nowa nowelizacja może przy tym na żądanie wejść w życie przed wejściem w życie ogłoszonej nowelizacji oczekującej na wejście w życie. Uchylenie niewykonanych nowelizacji oczekujących na wejście w życie winno wejść w życie możliwie wcześnie, tzn. w dniu po ogłoszeniu. Implementację treści nowelizacji oczekującej na wejście w życie w nowym tekście należy ostatecznie wprowadzić w życie w zaplanowanym terminie.

675 Za działaniem trzystopniowym przemawia, co następuje: w przypadku wejścia w życie ustawy zmieniającej jej polecenia zmiany dokonują się w danej ustawie samodzielnej i przez to stają się bezprzedmiotowe.

Działanie takie skutkuje tym, **że ustawy zmieniające, gdy tylko raz wejdą w życie, nie mogą być więcej nowelizowane**. Od tej chwili nowelizować można tylko daną ustawę samodzielną (w jej znowelizowanej wersji). Wobec tego ustawę zmieniającą można nowelizować tylko do momentu, gdy jeszcze nie weszła w życie. Gdyby jednak polecenia zmiany ogłoszonej ustawy zmieniającej zmieniono bezpośrednio, naprawdę bardzo uciążliwe mogłoby być ustalenie miarodajnego brzmienia ustawy samodzielnej. Najpierw należałoby implementować aktualne nowelizacje do ustawy samodzielnej, następnie wykonać niezbędne nowelizacje w ustawie zawierającej nowelizacje **oczekujące na wejście w życie**, aby ostatecznie owe zmienione nowelizacje włączyć do brzmienia ustawy samodzielnej; w takim przypadku skomplikowane byłoby sformułowanie wskazania nowelizacji do ustawy samodzielnej (uwaga nr 192). Natomiast zalecana trzystopniowa technika jasno pokazuje, które brzmienie ustawy samodzielnej i kiedy dochodzi do skutku.

3.11.10. Nowelizacje równoległe

676 W przypadku nowelizacji ustawy samodzielnej w równoległym działaniu prawodawczym musi być jednoznaczne, która nowelizacja, w którym momencie wyznacza obowiązujące brzmienie ustawy. Zaleca się przy tym odpowiednie zaznaczanie, na którym brzmieniu dany projekt bazuje; zob. uwaga nr 551. Aby dostosowywać dany projekt do przepisów, które uległy zmianie w wyniku wejścia w życie zmian, należy dokładnie obserwować przebieg obu procesów prawodawczych. Czasem wystarczy też przestrzegać określonej kolejności ogłaszania obu ustaw zmieniających.

677 Jeśli nowelizacje tej samej ustawy samodzielnej z różnych działań ustawodawczych **mają wejść w życie tego samego dnia**, jednoznaczna musi być kolejność wykonania poleceń zmiany. Różne nowelizacje dotyczące tego samego fragmentu danej ustawy samodzielnej wciąga się do jej tekstu w kolejności ich sporządzenia i ogłoszenia.

3.11.11. Nowelizacja zasad czasu obowiązywania

678 W przypadku zmieniania przepisów określających czas obowiązywania zaleca się jak najdalej idącą ostrożność. Nowelizacja przepisu

dotyczącego wejścia w życie jest możliwa **tylko** wtedy, gdy dla wejścia w życie jakiejś ustawy ustalono **okres przygotowawczy**, a zatem jeśli pomiędzy ogłoszeniem a wejściem w życie ma upłynąć dłuższy czas. W przypadku nowelizacji terminu wejścia w życie musi być pewne, że odpowiednia ustawa zmieniająca zostanie ogłoszona i wejdzie w życie przed zmienianym terminem wejścia w życie. W innym przypadku nowelizacja będzie spóźniona: obowiązującą już ustawę samodzielną należałoby uchylić, obowiązujące już nowelizacje dokonałyby się w ustawie samodzielnej, tak że teraz można by zmienić jeszcze tylko ją. Gdyby należałoby unieważnić powstałe już skutki prawne, ustawodawca musiałby to wyraźnie uregulować (w sprawie kwestii wstecznego działania prawa por. uwaga nr 465 i n.).

679 Jeśli obowiązywanie ustawy jest ograniczone **terminem** (uwaga nr 469 i n.), nowelizacja może się odnosić do przesunięcia zakończenia jej obowiązywania lub do zlikwidowania jej wygaśnięcia w ogóle. Polecenie zmiany polega w takim razie na zastąpieniu daty utraty mocy obowiązującej nową datą lub na uchyleniu przepisu o utracie tej mocy. W każdym razie musi być pewne, że odpowiednia ustawa zmieniająca zostanie ogłoszona i że wejdzie ona w życie przed ustaloną w ustawie datą utraty mocy obowiązującej. Jeśli dojdzie tu do zaniedbania, ustawa utraci swą moc obowiązującą i trzeba będzie wydać ją na nowo.

3.11.12. Terminowe ograniczenie zmian

680 W określonych przypadkach w rachubę wchodzi terminowe ograniczenie zmiany poprzez **przepis o utracie mocy obowiązującej** w ustawie samodzielnej. Takie rozwiązanie jest dopuszczalne, gdy także po utracie mocy przez nowelizację brzmienie ustawy samodzielnej będzie jednoznaczne, jasne i kompletne. Ma to miejsce np., gdy włącza się lub dołącza jakąś jednostkę redakcyjną samodzielną pod względem treści i może ona zostać pominięta bez dalszych skutków dla reszty tekstu ustawy. W takim przypadku poprzez polecenie zmiany zarządza się najpierw włączenie lub dołączenie owej jednostki redakcyjnej dla ustawy samodzielnej. W przepisach regulujących czas obowiązywania ustawy samodzielnej przepisowi takiemu w pożądanym momencie zostanie odebrana moc obowiązująca; w tym celu można np. zastąpić jej już wykonany przepis o wejściu w życie. Ma to tę za-

letę, że z ustawy samodzielnej można samemu wywnioskować, że określone regulacje mają obowiązywać tylko przez określony czas.

Przykład:

Artykuł ...
Zmiana ... [ustawy]

Ustawa o ... z ... (BGBl. ...), ostatnio zmieniona artykułem ... ustawy z ... (BGBl. ...), ulega następującym zmianom:

1. Do § ... dołącza się następujący ustęp ... :
- ...
2. § ... formułuje się następująco:
„§ ...
Ograniczenie terminowe
§ ... ustęp ... traci moc obowiązującą ...”

Prawno-technicznie możliwe jest zarządzenie utraty mocy obowiązującej włączonej lub dołączonej jednostki redakcyjnej w przepisach określających obowiązywanie ustawy zmieniającej. Takie ustalenie terminu można jednak łatwo przeoczyć. W każdym razie utrata mocy obowiązującej musi odnosić się do włączonej lub dołączonej jednostki redakcyjnej ustawy samodzielnej, a nie do polecenia zmiany.

Przykład:

Artykuł ...
Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu. § ... ustęp ... ustawy o ... z ... (BGBl. ...), która ostatnio została zmieniona przez artykuł ... niniejszej ustawy, traci moc obowiązującą ... .

681 W przypadku **włączenia** takiej samodzielnej jednostki redakcyjnej **na czas określony**, zaleca się nie zmienianie istniejącej **numeracji**, lecz **dobawanie liter** (uwaga nr 593). Jeśli mimo włączenia nowego przepisu następne jednostki nie mają zmienionych numerów, wystarczy określić utratę mocy obowiązującej włączonej jednostki po upływie terminu. Jeśli poprzez uchylenie jakiejś jednostki opatrzonej liczbą (np. paragrafu) w ustawie samodzielnej powstanie luka, należy ją oznaczyć w nowym ogłoszeniu określeniem „(pominięte)” (uwaga nr 583).

682 Innym nowelizacjom termin ich obowiązywania najkorzystniej można nadać w ten sposób, że ustawa zmieniająca będzie przewidywać **wielokrotne nowelizacje ustawy samodzielnej** (uwagi nr 541, 632 i n.). Na przykład jeśli nowelizacja jedynie poszczególnych słów lub danych ma być terminowa, należy najpierw sformułować polecenie zmiany prowadzące do nadania brzmienia obowiązującego przez dany wyznaczony czas, a następnie kolejne, które, wychodząc od terminowo obowiązującego brzmienia, ponownie przywraca brzmienie pierwotne. W żadnym razie nie jest możliwe ograniczenie czasowego polecenia zmiany w celu przywrócenia w ten sposób pierwotnego brzmienia do życia.

683 Zamiast ograniczonych czasowo nowelizacji pożądany cel można niekiedy osiągnąć tak samo w drodze regulacji zastosowania lub regulacji przejściowej w ustawie samodzielnej (uwagi nr 412 i n., 684 i n.). W ten sposób można wprowadzić odmienne regulacje na określony czas dla określonych dziedzin. Przepis taki sam z siebie stanie się bezprzedmiotowy wraz z osiągnięciem celu owej regulacji. Tak jak włączona lub dołączona regulacja może on być czasowo ograniczony (uwaga nr 680) lub później uchylony w ramach porządkowania przepisów.

3.12. Przepisy przejściowe

684 W przypadku nowelizacji obowiązujących przepisów gładkie przejście ze starego do nowego stanu prawnego często nie jest możliwe, ponieważ z powodów konstytucyjno-prawnych lub innych trzeba uwzględnić istniejące stosunki prawne. Tu konieczna jest **regulacja przejściowa** ustalająca, jak należy traktować owe istniejące już stosunki prawne. Bez regulacji przejściowej nie jest dopuszczalne dalsze stosowanie do spraw jeszcze niezakończonych dotychczas obowiązujących przepisów, współcześnie już uchylonych lub znowelizowanych. Regulacje przejściowe nadają się także do wyjaśniania we wszystkich wypadkach, w których ze względu na określone sprawy wątpliwości budzi kwestia, czy należy zastosować stare, czy też nowe prawo (w sprawie przepisów przejściowych por. uwaga nr 412 i n.).

685 Regulacje przejściowe modyfikują zastosowalność nowego prawa i stąd hierarchicznie są one równe regulacji ustaw samodzielnych. Dlatego włącza się je **do danej ustawy samodzielnej**. Dzięki temu ich adresaci mogą znaleźć nowe lub znowelizowane przepisy oraz odnoszące się do nich regulacje przejściowe w tej samej ustawie. Jeśli do danej ustawy samodzielnej istnieje ustawa wprowadzająca, można ją wykorzystać jako lokalizację regulacji przejściowej (uwaga nr 759).

686 Gdyby dana ustawa zmieniająca zawierała własny artykuł z przepisami przejściowymi, prowadziłyby to do niepożądanego wymieszania części językowo-nowelizacyjnej i językowo-regulacyjnej (uwaga nr 499). Ustawa zmieniająca nie wyczerpałaby się w zmianie istniejącego prawa samodzielnego, lecz sama stałaby się pewnego rodzaju „poboczną ustawą samodzielną” z trudnym często do określenia okresem trwania mocy obowiązującej. Z powodu owego przepisu przejściowego należałoby daną ustawę zmieniającą przytoczyć w Skorowidzu A (uwaga nr 26) pod jej nazwą z własnym numerem porządkowym w zasobach obowiązującego prawa Federacji. Takie **pozostałości regulacyjne** mnożą niepotrzebnie liczbę obowiązujących ustaw samodzielnych i znacznie utrudniają wgląd w zasoby przepisów (uwaga nr 493). Z tego powodu należy ich unikać.

687 W istniejących ustawach zmieniających z regulacjami przejściowymi należy owe pozostałości regulacji usunąć poprzez ich uchylenie lub – o ile są one jeszcze stosowane – poprzez przekształcenie ich w przepisy końcowe odpowiedniej ustawy samodzielnej. Jest to ważny wkład w **porządkowanie prawa**.

688 Regulacje przejściowe znajdują się zazwyczaj w przepisach końcowych ustawy samodzielnej. Można je tam połączyć w ramach jednego przepisu lub, zależnie od okoliczności nowelizacji prawa, w ramach różnych paragrafów. W pojedynczych przypadkach celowa może być inna lokalizacja.

689 W przepisach przejściowych najczęściej należy się kierować **datą nowelizacji**. Nie wolno ich określać sformułowaniem „Wejście w życie ustawy”, ponieważ oznaczałoby to ustawę samodzielną. Stąd należy podać konkretną datę lub – jeśli nie jest ona jeszcze wyznaczona – pole-

cenie datowania (np. [wstawić: data wejścia życie zgodnie z artykułem ... niniejszej ustawy]); można użyć też sformułowania „wejście w życie ustawy z ... [wstawić: data sporządzenia i miejsce publikacji tej ustawy]”, tzn. pojedynczej nowelizacji. Jeśli w regulacji przejściowej mowa jest o dotychczas obowiązującym prawie, należy odesłać do „prawa obowiązującego do ...” lub do „niniejszej ustawy w wersji obowiązującej do ...”.

3.13. Nowelizacja rozporządzeń przez ustawodawcę²

690 Jeśli ustawodawca chce znowelizować **konstrukcję przepisów**, w której wzajemnie się ze sobą krzyżują przepisy ustaw i rozporządzeń, może dostosować prawo rozporządzeń w drodze ustawy parlamentu, o ile **spełnione są poniższe przesłanki**:

- Nowelizacja rozporządzenia musi nastąpić w ramach nowelizowania jakiejś dziedziny przez ustawodawcę.
- W celu dojścia do skutku ustawy zmieniającej ustawodawca musi zastosować **reguły Ustawy Zasadniczej dotyczące ustawodawstwa** (artykuł 76 i n. Ustawy Zasadniczej); także kwestia, czy ustawa zmieniająca wymaga uzyskania zgody, zależy od zasad formalnie obowiązujących dla ustaw, a nie od artykułu 80 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej.
- W przypadku nowelizacji rozporządzenia ustawodawca musi zachować **granice określone w upoważnieniu ustawowym**, będącym podstawą prawną danego rozporządzenia (artykuł 80 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej).

691 Dla pracy nad projektem wynika z tego, że nowelizacje rozporządzeń w ustawach należy ograniczyć do rozmiaru spowodowanego **bezpośrednio przez zmiany w przepisach ustawowych**. Niedopuszczalna jest nowelizacja rozporządzenia przez ustawodawcę niezwiązana z określonymi zmianami rozwiązań ustawowych.

---

² W sprawie szczegółów zob. Okólnik Wspólny Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości z 21 marca 2006 w związku z decyzjami Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 13 i 27 września 2005 (2 BvF 2/03 i 2 BvL 11/02).

692 Ponieważ **upoważnienie ustawowe jest podstawą prawną** danego rozporządzenia, wydaje się konstytucyjno-prawnie uzasadnione, jeśli w ustawie zmieniającej ustawodawca nowelizuje rozporządzenie wydane na podstawie upoważnienia, które znowelizował lub dopiero utworzył ową ustawą zmieniającą.

693 **Wydawanie całych rozporządzeń** w jednej ustawie nie może dojść do skutku. Upoważnione do tego każdorazowo są jedynie organy określone w przepisie upoważniającym. Na przykład dla koniecznego równoczesnego skutecznego się znowelizowanych przepisów ustawowych i odnoszącego się do nich nowego rozporządzenia odsyła się do możliwości opisanej w uwadze nr 460.

694 **Nakaz powoływania** zgodnie artykułem 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej dotyczy tylko organów określonych w przepisie upoważniającym. Jeśli ustawodawca sam nowelizuje rozporządzenie, nie należy posługiwać się formułą wprowadzającą.

695 Jeśli ustawodawca znowelizował istniejące już rozporządzenie, powstały przez to twór należy dla jasności przepisów zakwalifikować w całości jako rozporządzenie. **Nie są już konieczne** przyjęte kiedyś w przepisach końcowych ustaw zmieniających tzw. **klauzule deklasyfikujące**³, przy użyciu których ranga znowelizowanych przez ustawodawcę części rozporządzenia była obniżana z ustawy do rozporządzenia.

3.14. Pozwolenie na ogłoszenie

696 Jeśli dana ustawa została wielokrotnie lub w znacznej części zmieniona, w przepisach końcowych ustawy zmieniającej można przewidzieć, że właściwe merytorycznie ministerstwo federalne może tę znowelizowaną ustawę ogłosić w nowej wersji (pozwolenie na ogłoszenie).

697 Tekst ustawy ogłoszony w *Bundesgesetzblatt* zawiera urzędowe brzmienie, od którego zależą następne ustawy zmieniające (uwaga

³ W oryginale „Entsteuerungsklauseln” – przyp. G.W.

nr 175). Z powodu owego **decydującego znaczenia** ogłoszenia dane ministerstwo potrzebuje specjalnego pozwolenia od ustawodawcy. Daje mu ono uprawnienie do sporządzenia na określony dzień obowiązującego brzmienia danej ustawy samodzielnej i opublikowania go w *Bundesgesetzblatt*.

698 Zezwolenie na ogłoszenie nie uzasadnia uprawnienia prawodawczego; jego wykonanie nie zmienia sytuacji prawnej, pozwala jedynie na **deklaratoryjne ustalenie tekstu ustawy** w określonym dniu zalecanego w interesie bezpieczeństwa prawa.

699 Zezwolenie na ogłoszenie umieszcza się zwykle w osobnym artykule przed przepisem o wejściu w życie ustawy zmieniającej **pod tytułem „Zezwolenie na ogłoszenie”**. W standardowym sformułowaniu zawiera ono następujące dane:

- ministerstwo federalne odpowiedzialne za ogłoszenie,
- używaną przy powoływaniu nazwę ogłaszanej ustawy,
- określony lub możliwy do określenia termin ustalenia brzmienia.

700 Jako termin można w pozwoleniu na ogłoszenie podać konkretną datę.

Przykład:

Artykuł 2 Pierwszej ustawy zmieniającej ustawę o rezerwach na zaopatrzenie z 21 grudnia 2006 (BGBl. I s. 3288):

Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych może ogłosić tekst ustawy o rezerwach na zaopatrzenie w wersji obowiązującej od 1 stycznia 2007 w *Bundesgesetzblatt*.

701 Często termin pozwolenia na ogłoszenie **zależy od wejścia w życie** danej ustawy zawierającej owo pozwolenie.

Przykład:

Artykuł 2 Pierwszej ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt z 18 grudnia 2007 (BGBl. I s. 3001):

Federalne Ministerstwo do Spraw Odżywiania, Rolnictwa i Ochrony Konsumenta może ogłosić w *Bundesgesetzblatt* tekst ustawy o ochronie zwierząt w wersji obowiązującej od wejścia w życie niniejszej ustawy.

702 Jeśli dla ustawy zmieniającej przewidziane jest **zróżnicowane wejście w życie** (uwaga nr 455 i n.), trzeba jasno podać, do którego z różnych momentów wejścia w życie danej ustawy należy nawiązać. Dlatego w przypadkach zróżnicowanego wejścia w życie zaleca się określenie terminu w pozwoleniu na ogłoszenie przez podanie konkretnej daty lub polecenia datowania (uwaga nr 448).

Przykład:

Artykuł 3

Pozwolenie na ogłoszenie

Federalne Ministerstwo ... może ogłosić tekst ustawy o ... w wersji obowiązującej od ... [wstawić: **data wejścia w życie zgodnie z artykułem 4 ustęp 2**] w *Bundesgesetzblatt*.

703 **Termin** powinien zostać tak ustalony, aby możliwe było uwzględnienie wszystkich nowelizacji znajdujących się aktualnie w stadium obrad lub ogłaszania. Ogłoszenie nie ma wiele sensu, jeśli wiadomo już, że daną ustawę trzeba będzie bezpośrednio po nim ponownie zmienić.

704 **Dodatkowe uprawnienia** w pozwoleniu na ogłoszenie, na przykład w celu poprawienia oczywistych błędów, usunięcia niezgodności w tekście, nadania ustawie nowej numeracji lub utworzenia nowego tytułu, są ze względów prawnego-formalnych niepożądane (negatywne przykłady: § 33 ustęp 2 punkt 2 ustawy o podatku korporacji; § 51 ustęp 4 punkt 2 ustawy o podatku dochodowym).

705 Kompetentne ministerstwo federalne tak czy owak ma przy ogłoszeniu prawo sprostowania błędów w druku lub innych **oczywistych błędów**. Należy przy tym wprawdzie przestrzegać procedury zgodnie z § 61 GGO, ale nie trzeba publikować odrębnego sprostowania.

706 Wszystkie inne dodatki mogą prowadzić do **poważnych problemów**. Już zmiana jednego z tytułów, kolejności przepisów lub interpunkcji może prowadzić do zafałszowanego przedstawienia treści danej ustawy. Nawet gdy ustawodawca za sensowne lub konieczne uzna nowy tytuł, inną numerację lub nawet przestawienie, nie może pozostawić tego ministerstwu, lecz musi to uregulować sam.

707 W sprawie wejścia w życie pozwolenia na ogłoszenie zob. uwaga nr 714.

3.15. Wejście w życie pojedynczej nowelizacji

708 Także w przypadku pojedynczej nowelizacji dzień wejścia w życie powinien być **wyraźnie precyzyjnie ustalony** (zob. artykuł 82 ustęp w Ustawy Zasadniczej). Reguły, których należy przestrzegać przy regulacji wejścia w życie, przedstawiono już w części dotyczącej wydawania ustaw samodzielnych (uwaga nr 438 i n.); dotyczy to także pojedynczej nowelizacji, o ile poniżej nie wskazano na sprawy szczególne.

709 Przepis o wejściu w życie umieszcza się w ostatnim artykule pojedynczej nowelizacji.

710 Także w przypadku pojedynczej nowelizacji stosuje się sformułowanie „**Ustawa niniejsza wchodzi w życie ...**”. Rozumie się je jako początek działania na zewnątrz lub też obowiązywania. Oznacza to, że poszczególne polecenia zmiany zyskują moc dokonania się w prawie samodzielnym, a tym samym stają się bezprzedmiotowe. Tekst ustawy samodzielnej otrzymuje od tego momentu swoją nową, zmienioną wersję.

711 Polecenia zmiany odnoszą się zawsze do określonego tekstu ustawy. W przypadku zbyt dalekiego odsunięcia momentu wejścia w życie nowelizacji w przyszłość rośnie ryzyko, że tekst będący ich przesłanką ulegnie w międzyczasie zmianie. Nowelizacje ogłoszone, ale jeszcze nieposiadające mocy prawnej (tzw. **oczekujące na wejście w życie**), mogłyby doprowadzić do niespójności tekstu lub spowodować niemożność realizacji danej ustawy (uwaga nr 670 i n.). Z tego powodu **okres przygotowawczy** przed wejściem w życie nowelizacji **nie powinien być zbyt długi**.

712 Jeśli nowelizacje **oczekujące na wejście w życie** trzeba znowelizować ustawą zmieniającą lub uchylić, na przykład ze względu na to, że stały się całkowicie lub częściowo przestarzałe, należy zapewnić wejście w życie nowej ustawy zmieniającej **przed** tą zawierającą zmiany **oczekujące na wejście w życie** (w sprawie szczegółów por. uwaga nr 670 i n.).

713 Jeśli pojedyncze nowelizacje mają wejść w życie w różnych momentach (**zróznicowane wejście w życie**), struktura regulacji czasu obowiązywania zależy od budowy ustawy zmieniającej. Ujęcie nowelizacji mających wejść w życie w tym samym czasie **w jednym artykule** (uwaga nr 540 i n.) sprawi, że regulacja owa będzie przejrzysta.

Przykład:

Artykuł ...

Wejście w życie

- (1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu z zastrzeżeniem ustępu 2.
- (2) Artykuł 2 wchodzi w życie z ... [wstawić: data pierwszego dnia czwartego miesiąca kalendarzowego po ogłoszeniu].

Jeśli nowelizacje mające wejść w życie w różnych momentach zawarte są **tylko w jednym artykule**, wejście w życie musi nawiązywać do odpowiedniego polecenia zmiany, tzn. uwzględniać jego punkt, ewentualnie literę lub podwójną literę. Czasem konieczne jest także podanie zmienionej jednostki redakcyjnej ustawy samodzielnej. Zawsze należy przestrzegać, aby w każdym zarządzonym momencie wejścia w życie powstało jednoznaczne brzmienie ustawy samodzielnej.

Przykład:

Artykuł ...

Wejście w życie

- (1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu z zastrzeżeniem ustępów 2 i 3.
- (2) Artykuł 2 punkt 2 do 4 litera a wchodzi w życie 1 stycznia 2010, równocześnie w życie wchodzi punkt 6 § 13 ustawy o ... .
- (3) Artykuł 3 ustęp 5, 7 do 10 punkt 1 litera a, punkt 3 litera c i d wchodzi w życie 10 kwietnia 2014.

714 Zawarty w pojedynczej nowelizacji artykuł z **pozwoleniem na ogłoszenie** (uwaga nr 696 i n.) jest niezależny od przepisu o wejściu w życie i dlatego nie trzeba go tam odrębnie wspominać. Pozwolenie to zależy tylko od wymienionego federalnego ministerstwa i jest skuteczne już w momencie ogłoszenia.

3.16. Formuła końcowa

715 Pojedyncza nowelizacja także musi mieć formułę końcową, pełniącą tę samą funkcję jak formuła końcowa pierwszej regulacji i dlatego można użyć tych samych formuł (uwaga nr 483 i n.). Formuła końcowa musi jednak być **starannie zharmonizowana z treścią owej pojedynczej nowelizacji**. W żadnym razie nie można jej bez sprawdzenia przejąć z ustawy samodzielnej lub wcześniejszej pojedynczej nowelizacji. Nowelizacja taka może być na przykład ustawą, która może wejść bez zgody Bundesratu, mimo że ustawa samodzielna lub wcześniejsza pojedyncza nowelizacja były ustawą, która uzyskała zgodę, lub odwrotnie.

716 Formuła końcowa nie ma mocy ustawy. Prezydent Federalny lub Pani Prezydent wykonuje formułę końcową i odpowiada za nią (artykuł 82 ustęp 1 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej).

4. Ustawa-płaszcz⁴

Bundesgesetzblatt rocznik 2007 część I nr 11,
wydany w Bonn 30 marca 2007

data ogłoszenia

Ustawa
o ochronie przed zajęciem
zaopatrzenia emerytalnego
z 26 marca 2007

tytuł = nazwa

data sporządzenia

Bundestag uchwalił następującą ustawę

formuła wprowadzająca

Artykuł 1
Zmiana Kodeksu postępowania cywilnego

Kodeks postępowania cywilnego w wersji ogłoszenia z 5 grudnia 2005 (BGBl. I s. 3202; 2006 I s. 431), który ostatnio został zmieniony przez artykuł 4 ustawy z 26 marca 2007 (BGBl. I s. 358), ulega następującym zmianom:

zdanie wprowadzające

1. Do spisu treści po informacji dotyczącej § 851b włącza się następujące dane:

polecenie zmiany

⁴ W oryginale „Das Mantelgesetz” – przyp. G.W.

„§ 851c ochrona przed zajęciem emerytury
 § 851d ochrona przed zajęciem opodatkowanego majątku z tytułu
 zaopatrzenia emerytalnego

2. ...

Artykuł 2

Zmiana ustawy o postępowaniu upadłościowym

W § 36 ustęp 1 zdanie 2 ustawy o postępowaniu upadłościowym z 5 października 1994 (BGBl. I s. 2866), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 13 ustawy z 22 grudnia 2006 (BGBl. I s. 3416), po danych „850i” włącza się przecinek oraz dane „851c i 851d”.

zmiana pojedynczego przepisu (połączone zdanie wprowadzające i polecenie zmiany)

Artykuł 3

Zmiana ustawy o umowie ubezpieczeniowej

Ustawa o umowie ubezpieczeniowej w wersji ogłoszonej w *Bundesgesetzblatt* część III, numer 7632-1, która ostatnio została zmieniona przez artykuł 2 ustawy z 19 grudnia 2006 (BGBl. I s. 3232), ulega następującym zmianom:

1. Do § 165 ustęp 3 dołącza się następujące zdanie:

....

tytuł artykułu

Artykuł 4

Wejście w życie

Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.

przepis o obowiązywaniu (tu: o wejściu w życie)

Zachowano konstytucyjne prawa Bundesratu.

Ustawa niniejsza jest sporządzona. Podlega ogłoszeniu w *Bundesgesetzblatt*.

formuła końcowa

Berlin, 26 marca 2007

data sporządzenia

Prezydent Federalny
 Horst Köhler

podpisy

Kanclerz Federalna
 dr Angela Merkel

Federalna Minister Sprawiedliwości
 Brigitte Zypries

Federalny Minister Finansów
 Peer Steinbrück

4.1. Cechy ustawy-płaszczka

717 Ustawa-płaszczka daje możliwości nowelizowania, utworzenia nowych lub uchylecia różnych ustaw **jednym aktem prawnym**. Poszczególne części ustawy-płaszczka muszą być **powiązane ze sobą merytorycznie**.

718 Ustawy-płaszcz nazywa się często także ustawami artykułowymi⁵, co jednak ze względu na pojedyncze nowelizacje, ustawy traktatowe i ustawy wprowadzające, także podzielone na artykuły, nie jest określeniem jednoznacznym.

719 Formę ustawy-płaszczka należy wybrać zwłaszcza wtedy, gdy **kilka ustaw samodzielnych** dotkniętych będzie treściowo powiązаныmi **nowelizacjami głównymi** i dlatego niemożliwe byłoby zastosowanie pojedynczej nowelizacji z nowelizacjami dostosowawczymi (uwaga nr 517 i n.).

720 Ustawa-płaszcz może jednoczyć w sobie **wszystkie podstawowe formy ustaw**. Pod jednym tytułem może ona w swoich poszczególnych artykułach m.in.:

- nowelizować więcej niż jedną (niekiedy wiele) ustawę samodzielną,
- zamieniać ustawy samodzielne i równocześnie nowelizować inne lub
- łączyć pierwsze regulacje z nowelizacjami lub zmianami ustaw samodzielnych.

721 Ustawa-płaszcz zawiera ponadto **nowelizacje dostosowawcze** w dalszych ustawach lub rozporządzeniach, o ile jest to konieczne, w celu zachowania spójności pozostałego prawa z przepisami znowelizowanymi lub na nowo utworzonymi w ustawie-płaszczu.

722 Ustawa-płaszcz posiada formułę wprowadzającą i końcową, jak również przepis o wejściu w życie.

723 W przypadku ustaw-płaszczki można w dużej mierze zastosować **zalecenia dotyczące ustaw samodzielnych, ustaw zmieniających i pojedynczych nowelizacji**. Stąd poniżej omawia się jedynie ich specyficzne cechy.

4.2. Tytuł ustawy-płaszczka

724 Ustawa-płaszcz musi mieć **nazwę, która** należy do urzędowego tekstu danej ustawy. Inaczej niż w przypadku pierwszej regulacji, tu

⁵ W oryginale „Artikelgesetze” – przyp. G.W.

na pierwszym planie nie znajduje się zdolność do powoływania. Ustawy zmieniającej zwykle nie powołuje się w całości (uwaga nr 520). Dlatego ustawy-płaszczki nie potrzebują z reguły nazwy skróconej.

725 Nazwę tworzymy jak w ustawie samodzielnej (uwaga nr 324 i n.). Przy **informacji o przedmiocie** (uwaga nr 328) nie należy wymieniać obok siebie używanych przy powoływaniu nazw nowelizowanej ustawy. Należy raczej znaleźć uogólniający opis informujący o tym, co łączy przedmioty regulacji poszczególnych artykułów. Do opisanego regulowanej sprawy, celu działania najczęściej wystarczy kilka słów.

Przykłady:

Ustawa o nowej regulacji prawa o doradztwie prawnym

Ustawa o implementacji dyrektyw Unii Europejskiej w sprawie pobytu i azylu

Ustawa o zmianie przepisów o podatku od pojazdów mechanicznych i opłatach za przejazd autostradami

726 **Nowelizacji dostosowawczych** nie opisuje się w nazwie.

727 **Liczba roku** zasadniczo nie należy do nazwy ustawy-płaszczki. Jedynie w powtarzalnych ustawach-płaszczkach można ująć w tytule rok ich sporządzenia jako cechę odróżniającą. W ten sposób dana nazwa – nawiasem mówiąc w niezmienionej postaci – może zostać ponownie użyta w przyszłości.

Przykłady:

Ustawa o podatku rocznym 2007

Ustawa o podatku rocznym 2008

728 Liczebnik – inaczej niż w przypadku pojedynczej nowelizacji (uwaga nr 522) – zasadniczo nie należy do nazwy ustawy-płaszczki. Nazwa może się zaczynać liczbą, jeśli ma to służyć odróżnieniu ustaw-płaszczki tego samego rodzaju.

Przykłady:

Druga ustawa w sprawie modernizacji sądownictwa

Druga ustawa o uporządkowaniu prawa Federacji w zakresie kompetencji federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

729 Jeśli wyjątkowo przewiduje się dla ustawy-płaszcz **skrót** urzędowy, należy utworzyć go w porozumieniu z Federalnym Urzędem Sprawiedliwości, odpowiedzialnym za dokumentowanie prawa Federacji (uwaga nr 31).

4.3. Formuła wprowadzająca w ustawie-płaszczu

730 Przed projektem ustawy-płaszcz należy umieścić formułę wprowadzającą. Obowiązują tu zasady określone w stosunku do **formuły wprowadzającej** do ustaw samodzielnych (uwagi nr 350 do 357).

731 Formuła wprowadzająca odnosi się do ustawy-płaszcz jako całości. Jeśli jakiś artykuł zawiera regulację wymagającą zgody Bundesratu lub większości kwalifikowanej, to cała ustawa wymaga takiej zgody tego organu lub większości kwalifikowanej. Stąd należy sprawdzić, czy zmiany wymagające takiej zgody lub większości mogą być zrealizowane odrębnie lub w ramach innego działania prawodawczego, które tak czy owak już wymaga zgody Bundesratu lub zgody kwalifikowanej większości.

4.4. Budowa ustawy-płaszcz

732 Ustawa-płaszcz dzieli się na ponumerowane rosnąco **artykuły**. Stosuje się tu cyfry arabskie (np. artykuł 3; nie: artykuł III).

733 W ustawie-płaszczu **dla każdej ustawy samodzielnej** należy zasadniczo **utworzyć własny artykuł**, niezależnie od tego, czy w danej ustawie samodzielnej nowelizuje się tylko pojedyncze przepisy, czy ma być ona zamieniona lub wydana po raz pierwszy. W jednym artykule można umieścić tylko niezbędne nowelizacje dostosowawcze.

734 Poszczególne artykuły ustawy-płaszcz należy odpowiednio uporządkować według **kolejności** numeracji porządkowej w Skorowidzu A (uwaga nr 26). Inna kolejność jest możliwa, o ile poszczególne części ustawy-płaszcz mają szczególne znaczenie.

- 735** Przed obszernymi ustawami-płaszczami można umieścić **spis treści**. Będzie służył wyłącznie przejrzystości, poza tym nie ma znaczenia.

4.5. Tytuł i budowa artykułów

- 736** Każdy artykuł ustawy-płaszczka musi posiadać tytuł.

737 Jeśli jakiś artykuł zawiera **kompletną ustawę samodzielną** (pierwsza regulacja lub ustawa zmieniająca), to **tytuł** tej ustawy jest równocześnie tytułem tego artykułu. Dalsza **budowa** danego artykułu odpowiada budowie ustawy samodzielnej (uwaga nr 361 i n.), jednak bez własnej formuły wprowadzającej, własnej daty sporządzenia, własnego przepisu o wejściu w życie lub własnej formuły końcowej (uwaga nr 722).

738 **Tytuł artykułu zmieniającego** wymienia najpierw cel zewnętrzny „Zmiana” oraz nazwę używaną przy powoływaniu nowelizowanej ustawy w dopełniaczu.

Przykład:

Artykuł 1
Zmiana ustawy o środkach leczniczych

739 Taki artykuł zawierający główne nowelizacje ustawy samodzielnej **budujemy** jak artykuł 1 **pojedynczej nowelizacji** (uwagi nr 544 i n., 552 i n.).

740 **Tytuł artykułu zawierającego zmiany dostosowawcze** w różnych ustawach lub rozporządzeniach musi umożliwić rozpoznanie, że mamy do czynienia z dostosowaniem do zmienionej sytuacji prawnej.

Przykłady:

Zmiany dostosowawcze

Zmiany innych przepisów

Zmiany pozostałych ustaw o świadczeniach socjalnych

741 Artykuł z nowelizacjami dostosowawczymi dzieli się na ustępy omawiające nowelizowane przepisy w kolejności numeracji porządkowej w Skorowidzu A. Obowiązują tu takie same zalecenia jak w przypadku pojedynczej nowelizacji (uwaga nr 636 i n.).

742 W pojedynczych przypadkach dla zmian dostosowawczych przewiduje się także utworzenie kilka artykułów. Zaleca się to np. w przypadku wchodzenia w życie poszczególnych zmian dostosowawczych w różnych momentach.

743 Zwłaszcza w przypadku obszernych działań nowelizacyjnych należy starannie sprawdzić, czy **należy uchylać obowiązujące dotychczas przepisy**. Nie wolno zdać się na to, że późniejsze przepisy wyprą wcześniejsze. Często te dawne i nowe różnią się od siebie jedynie częściowo. Ponadto młodsze ogólne przepisy nie wypierają wcześniejszych bardziej wyspecjalizowanych i często trudno sklasyfikować jakiś przepis w stosunku do innego jako ogólniejszy lub bardziej specjalistyczny. Profilaktycznie w celu uniknięcia spraw spornych należy dokładnie uregulować kwestię, czy i ewentualnie które przepisy w przyszłości nie będą już obowiązywać.

744 W przypadku **uchylania jedynie poszczególnych jednostek redakcyjnych** ustawy samodzielnej lub rozporządzenia samodzielnego, np. jedynie poszczególnych paragrafów, uchyla się je zasadniczo w miejscu przewidzianym dla głównych nowelizacji lub nowelizacji dostosowawczych przy pomocy odpowiedniego polecenia zmiany (uwaga nr 575 i n.).

745 Jeśli z kolei uchylić należy **całe ustawy** lub rozporządzenia, na przykład, gdy ustawa-płaszcz zawiera ustawę zamienną, uchylenie można zarządzić w **artykule końcowym** ustawy-płaszcz. Dany artykuł może otrzymać tytuł np. „Uchylenie dotychczasowego prawa”. Alternatywnym umiejscowieniem może być ostatni artykuł ustawy-płaszcz pod tytułem „Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej” (uwagi nr 576, 754).

746 **Uchylenie** ustaw samodzielnych można zarządzić także w terminie **późniejszym**; w przepisie o wejściu w życie należy wtedy określić moment, w którym uchylenie owo ma stać się skuteczne. Jest to jednakowe z późniejszym wyznaczeniem terminu dla ustawy samodzielnej. Jeśli uchy-

lenie ma stać się skuteczne dopiero dużo później, na przykład w rok od jego ogłoszenia, zaleca się ustanowienie zakończenia obowiązywania danej ustawy samodzielnej w jej przepisach końcowych (uwaga nr 476). W ten sposób użytkownik prawa otrzyma ważną informację o końcu obowiązywania już z samej ustawy. To samo dotyczy uchylania rozporządzeń.

4.6. Przepisy przejściowe

747 Regulacji przejściowych nie można umieszczać razem w końcowych artykułach ustawy-płaszczka. Należą one do **tej ustawy samodzielnej**, której wydanie lub nowelizacja wymusiła konkretne regulacje przejściowe (uwaga nr 684 i n.). Także inne regulacje (np. upoważnienia do wydania rozporządzenia), którym przypadnie normatywny czas obowiązywania, należą każdorazowo do odpowiedniej ustawy samodzielnej. Dzięki temu użytkownicy prawa mogą znaleźć wszystkie regulacje miarodajne dla danej sprawy w poszczególnej ustawie samodzielnej. Ponadto unika się **pozostałości regulacji**.

748 Dla **sformułowania** regulacji przejściowych w poszczególnych ustawach samodzielnych obowiązują zalecenia z uwag nr 412 i n., 684 i n.

4.7. Reguły dotyczące okresu obowiązywania

749 Także w ustawie-płaszczu należy wyraźnie i precyzyjnie określić **dzień jej wejścia w życie**. Obowiązują tu zalecenia w sprawie wejścia w życie ustaw samodzielnych (uwaga nr 438 i n.) oraz pojedynczych nowelizacji (uwaga nr 708 i n.).

750 Miejszem regulacji wejścia w życie jest **wyłącznie ostatni artykuł** ustawy-płaszczka. Poszczególne artykuły tej ustawy wraz z kompletnymi ustawami samodzielnymi (pierwsze regulacje lub zamiany) nie mogą zawierać odrębnych przepisów o wejściu w życie (uwagi nr 737, 722).

751 Tytuł ostatniego artykułu brzmi „Wejście w życie”.

752 W przypadku ustaw-płaszczy często można zastosować **zróżnicowane wejście w życie** (uwagi nr 455 i n., 713). Przy formułowaniu przepisu o wejściu w życie należy przestrzegać zasady przejrzystości oraz pamiętać o dokładnym nazwaniu części przepisów, które mają wejść w życie w określonym momencie. W ramach danego artykułu zawierającego przepis o wejściu w życie części te mogą znajdować się w odrębnych ustępach, zdaniach lub w ponumerowanym wyliczeniu.

753 Jeśli zmiany mające wejść w życie w tym samym momencie umieszcza się razem **w jednym artykule** (uwaga nr 713), wystarczy w regulacji o wejściu w życie wymienić owe poszczególne artykuły ustawy-płaszcz. Jeśli **poszczególne polecenia** zmiany **jakiegoś artykułu** wyjątkowo mają wejść w życie w odbiegających od siebie momentach, należy je konkretnie wymienić. W każdym razie należy pamiętać, żeby w różnych momentach wchodzenia w życie każdorazowo powstał jednoznaczny tekst ustawy pierwotnej.

754 **Przepis o utracie mocy obowiązującej** (uwaga nr 576, 745) zaleca się jako alternatywę w stosunku do przepisu o uchyleniu, jeśli uchyla się całą ustawę lub całe rozporządzenie, ponieważ ustawa-płaszcz pod tym względem stworzy nowe lub znowelizowane prawo samodzielne. Artykuł końcowy nosi wtedy tytuł „Wejście w życie, utrata mocy obowiązującej”.

4.8. Formuła końcowa

755 W przypadku ustawy-płaszcz możliwe są takie same formuły końcowe jak w przypadku pierwszych regulacji (uwaga nr 483 i n.) lub pojedynczych nowelizacji. Formuła końcowa musi być określona z uwzględnieniem całej treści ustawy-płaszcz.

5. Ustawa wprowadzająca

756 Znaczącym kodyfikacjom towarzyszą często ustawy wprowadzające (np. Ustawy wprowadzające do Kodeksu cywilnego, do Kodeksu handlowego, do Kodeksu postępowania cywilnego, do ustawy o ustroju sądów powszechnych, do Ordynacji podatkowej, do ustawy o postępowaniu upadłościowym).

757 Przy wprowadzaniu nowego prawa w większym zakresie konieczne są zwykle liczne przepisy przejściowe (uwaga nr 412 i n.), ujęte wtedy razem nie na końcu nowej ustawy samodzielnej (kodyfikacja), lecz w odrębnej ustawie wprowadzającej. Mają one po części tak duże znaczenie, że przez dłuższy czas muszą być łatwe do znalezienia i jednoznacznie powoływalne.

758 Z powodu bezpośredniej zależności kodyfikacji i ustawy wprowadzającej zaleca się wydać obie ustawy w jednym akcie prawodawczym. Do odpowiedniej ustawy-płaszczka przynależą wówczas także często liczne nowelizacje dostosowawcze (uwaga nr 497, 740 i n.); i tak ustawa wprowadzająca pozostanie zastrzeżona dla przepisów przejściowych.

759 Istniejących ustaw wprowadzających używa się jako otwartych ram dla wszystkich późniejszych przepisów przejściowych, dotyczących danej ustawy samodzielnej (uwaga nr 681). Jeśli zatem nowelizuje się ustawę samodzielną opatrzoną ustawą wprowadzającą, zaś nowelizacja ta spowoduje konieczność wydania przepisów przejściowych, można je włączyć do ustawy wprowadzającej. Tytuł poszczególnych artykułów powinien wskazywać konkretnie na tę ustawę, która spowodowała daną regulację przejściową.

Przykład:

Artykuł 7 Drugiej ustawy zmieniającej ustawę o prawie do opieki z 21 kwietnia 2005 (BGBl. I s. 1073) brzmi:

Artykuł 7

Nowelizacja ustawy wprowadzającej
do Kodeksu cywilnego

Do artykułu 229 ustawy wprowadzającej do Kodeksu cywilnego w wersji ogłoszenia z 21 września 1994 (BGBl. I s. 2494; 1997 I s. 1061), która ostatnio

została zmieniona przez artykuł 2 i 4 ustęp 2 ustawy z 6 lutego 2005 (BGBl. I s. 203), dołącza się następujący § 14:

„§ 14

Przepis przejściowy

do Drugiej ustawy zmieniającej ustawę o prawie do opieki
z 21 kwietnia 2005

Prawa do roszczeń odszkodowawczych za wynagrodzenie i wydatki kuratorów sądowych, opiekunów i pielęgniarzy powstałe przed 1 lipca 2005 określa się na podstawie przepisów obowiązujących do momentu wejścia w życie Drugiej ustawy zmieniającej ustawę o prawie do opieki z 21 kwietnia 2005 (BGBl. I s. 1073)”.
760

W przypadku wydania ustawy wprowadzającej w odrębnym akcie prawodawczym jej wejście w życie najczęściej łączy się z wejściem w życie ustawy wprowadzanej (uwaga nr 462 i n.).

CZĘŚĆ E

ROZPORZĄDZENIA

**Rozporządzenie
o wolnym od barier udostępnianiu dokumentów
osobom niewidomym oraz niedowidzącym
w postępowaniu sądowym**

tytuł = nazwa

(rozporządzenie o udostępnianiu – UR)

(krótka nazwa – skrót)

z 26 lutego 2007

data sporządzenia

Na podstawie § 191 a ustęp 2 ustawy o ustroju sądów powszechnych, który ostatnio został zmieniony artykułem 15c punkt 2 ustawy z 22 marca 2005 (BGBl. I s. 837), a także w związku z § 46 ustęp 8 ustawy o wykroczeniach, który został włączony przez artykuł 1 punkt 2 ustawy z 26 lipca 2002 (BGBl. I s. 2864), Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości zarządza:

formuła wprowadzająca
z przepisem
upoważniającym

§ 1

tytuł paragrafu

Zakres zastosowania

(1) Rozporządzenie niniejsze reguluje wymogi oraz procedurę udostępniania osobom niewidomym lub niedowidzącym (uprawnionym) dokumentów w postępowaniu sądowym w formie dla nich czytelnej.

(2) Rozporządzenie dotyczy prokuratorskiego postępowania przygotowawczego i egzekucyjnego, jak również urzędowego postępowania w sprawach zagrożonych karą grzywny, o ile udział biorą w nich osoby niewidome lub niedowidzące.

(3) Roszczenie o udostępnienie zgodnie z zaleceniem niniejszego rozporządzenia w postępowaniu sądowym odnosi się do sądu, w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez prokuraturę roszczenie to odnosi się do prokuratury, a w pozostających w związku z tymi postępowaniami urzędowych postępowaniach egzekucyjnych wobec właściwego urzędu egzekucyjnego.

§ 2

pojedynczy przepis

Przedmiot udostępniania

(1) Prawo do udostępnienia zgodnie z § 191a ustęp 1 zdanie 1 i ustęp 2 ustawy o ustroju sądów powszechnych, także w związku z § 46 ustęp 1 ustawy o wykroczeniach, obejmuje dokumenty, które upoważnionej osobie należy doręczyć lub wydać nieformalnie. Dołączone do takich dokumentów jako załączniki rysunki i inne formy przekazu, których nie można przedstawić w formie pisemnej, jak również akta przedłożone przez inne urzędy nie podlegają niniejszemu rozporządzeniu.

(2) Przepisy o doręczeniu lub nieformalnym przekazaniu dokumentów pozostają nienaruszone.

(3) Dalej idące roszczenia o udostępnienie wynikające w przypadku osób uprawnionych z innych przepisów pozostają nienaruszone.

...

§ 9	przepis o obowiązywaniu (tu: o wejściu w życie)
Wejście w życie	
Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego po jego ogłoszeniu.	
Bundesrat udzielił zgody.	formuła końcowa
Berlin, 26 lutego 2007	data sporządzenia
Federalna Minister Sprawiedliwości Brigitte Zypries	podpisy

1. Ogólne uwagi prawno-formalne

761 Pojęcie „rozporządzenie” oznacza przepisy prawne zebrane pod wspólnym tytułem, a wydane przez organy określone w artykule 80 Ustawy Zasadniczej (Rząd Federalny, ministerstwa federalne, rządy krajów związkowych i in.) z uwzględnieniem określonych konstytucyjno-prawnych przesłanek (uwaga nr 19). Tak jak ustawy rozporządzenia są wiążącymi przepisami prawnymi. W odróżnieniu od ustaw wydaje je nie parlament, lecz **władza wykonawcza**. Do wydania rozporządzenia konieczne jest **ustawowe upoważnienie** określające treść, cel i zakres rozporządzenia (uwagi nr 381 do 411).

762 Szczególnie ważne jest przestrzeganie **wymogu powołania** podstawy prawnej z artykułu 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej. Zgodnie z nim, w przypadku każdego rozporządzenia, należy podać jego podstawę prawną. Nieprzestrzeganie wymogu powołania czyni rozporządzenie nieważnym. Zapomnianego wskazania nie można uzupełnić w drodze nowelizacji, czy też uzupełnienia formuły wprowadzającej. Przepisy rozporządzenia, dla których nie podano upoważnień lub uczyniono to niekompletnie, trzeba wydać od nowa, przestrzegając wymogu powołania.

763 Podstawę prawną podajemy w **formule wprowadzającej** danego rozporządzenia (uwaga nr 780 i n.). Określa ona ponadto, kto dane rozporządzenie wydał oraz, że spełniono wymóg współdziałania określony w przepisie upoważniającym.

764 Przy wydawaniu rozporządzenia przestrzegać należy wymogów formalnych oraz proceduralnych, ustalonych przez konstytucję i przepisy upoważniające. **Treść regulacji** rozporządzenia musi odpowiadać ustawowemu upoważnieniu podanemu w formule wprowadzającej. Musi odpowiadać treści i celowi ustalonym w upoważnieniu i nie może wykraczać poza przewidziany w nim zakres. Każdy sąd na własną odpowiedzialność zadecyduje w poszczególnych przypadkach, czy dane rozporządzenie od strony formalnej i przedmiotowej jest zgodne z prawem (**kompetencja do odmowy zastosowania**). W przypadku wydawania rozporządzenia należy zatem pracować szczególnie starannie w celu uniknięcia wątpliwości dotyczących prawomocności danego rozporządzenia.

765 Rozróżnia się **rozporządzenia samodzielne** (uwaga nr 767 i n.) oraz **rozporządzenia zmieniające** (uwaga nr 812 i n.). Ich budowa i sformułowania zbliżone są do ustaw samodzielnych (uwaga nr 320 i n.) oraz do ustaw zmieniających (uwaga nr 492 i n.). Do projektów rozporządzeń stosuje się właściwe ustalenia GGO o projektach ustaw (§ 62 ustęp 2 GGO).

766 Istniejące prawo rozporządzeń można stale dostosowywać i rozszerzać w drodze rozporządzeń zmieniających. W przypadku fundamentalnych zmian zaleca się wydanie rozporządzenia zamiennego. Rozporządzenia samodzielne należy wydawać tylko w celu pierwszego uregulowania danej kwestii (uwaga nr 493).

2. Rozporządzenia samodzielne

2.1. Tytuł

767 Tytuł rozporządzenia samodzielnego formułujemy zgodnie z zasadami obowiązującymi dla ustaw samodzielnych (uwaga nr 321 i n.).

768 Nazwa i ew. nazwa skrócona muszą umożliwiać zorientowanie się, że mamy do czynienia z rozporządzeniem. Jako **określenie rodzaju aktu** zastosować można wyłącznie słowo „rozporządzenie” (§ 62 ustęp 1 GGO).

769 W przypadku rozporządzeń samodzielnych **nazwa** odzwierciedla hasłowo przedmiot regulacji (uwaga nr 328). Jeśli nie jest możliwe wystarczająco zwięźle sformułowanie nazwy, dla łatwiejszego powoływania rozporządzenia należy przewidzieć dodatkowo **nazwę skróconą** (uwaga nr 331 i n.).

770 Jeśli dane rozporządzenie wydajemy w celu **wprowadzenia jakiejś ustawy**, należy wymienić ją w tytule, stosując **nazwę używaną przy powołaniu**. Tylko wtedy, w tekście danego rozporządzenia w przypadku odesłania do przepisów ustawy, zamiast pełnego powołania można zastosować ową nazwę lub dopisek „ustawy” (uwaga nr 236).

771 Jeśli ustawa samodzielna zawiera **kilka upoważnień** i dla jej wprowadzenia wydajemy kilka rozporządzeń, nazwy ich nie powinny różnić się od siebie tylko liczbami. Wyliczenie jako jedyna cecha wyodrębniająca jest mało odróżniające.

Na podstawie ustawy o materiałach wybuchowych rozporządzenia samodzielne wydano pod poniższymi nazwami:

Przykłady błędne:

Pierwsze rozporządzenie do ustawy o materiałach wybuchowych

Drugie rozporządzenie do ustawy o materiałach wybuchowych

Trzecie rozporządzenie do ustawy o materiałach wybuchowych

Przykłady:

Rozporządzenie o kosztach do ustawy o materiałach wybuchowych

Rozporządzenie o kompetencjach głównych urzędów celnych w sprawie ściągania i karania określonych wykroczeń zgodnie z ustawą o broni i ustawą o materiałach wybuchowych

772 W przypadku rozporządzenia samodzielnego w celu wprowadzenia rozporządzenia Wspólnot Europejskich¹ lub implementacji dyrektywy Wspólnot Europejskich², postanowienia ramowego³ czy też postanowienia Unii Europejskiej należy podkreślić odniesienie do **prawa Unii**

¹ Traktat Lizboński: Rozporządzenie Unii Europejskiej.

² Traktat Lizboński: Dyrektywa Unii Europejskiej.

³ Traktat Lizboński: Postanowienia ramowego nie przewiduje się już jako aktu prawnego.

Europejskiej. Można tego dokonać poprzez odniesienie się już w tytule rozporządzenia do europejskich aktów prawnych (uwagi nr 312, 330).

773 Rozporządzenia samodzielne, tak jak ustawy samodzielne, także powinny zawierać **urzędowy skrót** (uwaga nr 341 i n.). Rodzaj aktu prawnego podajemy wtedy tylko przy pomocy litery „V”. Znajduje się ona zawsze na końcu skrótu.

2.2. Formuła wprowadzająca

774 Formuła wprowadzająca rozporządzenia spełnia **dwie funkcje**. Informuje ona, kto dane rozporządzenie wydał i kto za nie odpowiada, jak również na jakich podstawach prawnych się ono opiera.

775 Formuła wprowadzająca nie należy do tekstu rozporządzenia; nie można jej później zmieniać.

2.2.1. Informacje o rozporządzeniodawcy

776 W formule wprowadzającej rozporządzenia podajemy rozporządzeniodawcę **wymienionego** w upoważnieniu do wydania rozporządzenia. Jeśli do wspólnego wydania rozporządzenia upoważniono więcej ministerstw federalnych, wymieniamy je w kolejności zastosowanej w upoważnieniu.

777 Jeśli więcej ministerstw federalnych wydaje rozporządzenie na podstawie **różnych upoważnień (rozporządzenie zbiorcze)**, formułę wprowadzającą można zbudować np. następująco:

Na podstawie § ... Federalne Ministerstwo ... zarządza oraz na podstawie § ... Federalne Ministerstwo ... zarządza ... .

Jeśli rozporządzenie zbiorcze bazuje w części na upoważnieniu Rządu Federalnego, a w części na upoważnieniu jednego z ministerstw, formuła wprowadzająca powinna brzmieć następująco:

Na podstawie § ... Rząd Federalny ... zarządza oraz na podstawie § ... Federalne Ministerstwo ... zarządza ... .

Rozporządzenia zbiorcze są **problematiczne**, jeśli nie można jednoznacznie rozpoznać, kto odpowiada za poszczególne części rozporządzenia, i kto może znowelizować owe formalnie wspólnie wydane przepisy.

778 Formułę wprowadzającą wykonuje organ wydający, on też za nią odpowiada (artykuł 82 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej). Wiadocznym jest to w opracowaniu formuły końcowej (uwaga nr 810 i następna).

779 W przeciwieństwie do formuł wprowadzających w ustawach, w formule wprowadzającej rozporządzeń nie wspomina się, czy dane rozporządzenie uchwalono **za zgodą Bundesratu**. W przypadku rozporządzeń wymagających takiej zgody informacja ta podawana jest na podstawie uzgodnienia pomiędzy Bundesratem a Rządem Federalnym dopiero w **formule końcowej** rozporządzenia (uwaga nr 811).

2.2.2. Informacja o podstawie prawnej

780 W formule wprowadzającej spełniony jest wymóg powoływania ustanowiony w artykule 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej, wymagający informacji o podstawie prawnej danego rozporządzenia. W formule wprowadzającej po słowach „na podstawie” przytaczamy w tym celu **wszystkie poszczególne** przepisy, na których się ono opiera.

781 Podstawę prawną rozporządzenia należy podać **możliwie dokładnie**. Ogólne wskazanie określonej ustawy samodzielnej zgodnie z artykułem 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej nie spełnia wymogu powoływania. Jeśli przepis upoważniający jest podzielony, należy podać wszystkie jednostki redakcyjne, przy użyciu których można określić podstawę upoważnienia (np. ustęp, zdanie, punkt, litera, podwójna litera).

Przykład:

Na podstawie § 7 ustęp 1 zdanie 1 i 2 punkt 1 litera d oraz punkt 2 litera a ustawy o zarazach wśród zwierząt ... .

W przypadku wykorzystania wszystkich jednostek podziału redakcyjnego wystarczy wymienić tylko jednostkę nadrzędną.

782 W formule wprowadzającej powołuje się wszystkie upoważnienia decydujące w **momencie podpisywania rozporządzenia**. Muszą one być nie tylko ogłoszone, lecz także już obowiązujące.

783 Treść, cel i zakres upoważnienia mogą zostać ustalone też przez inne przepisy, ponieważ bezpośrednio **wpływają one na kształt przepisu upoważniającego**. W takim przypadku należy je także przytoczyć w formule wprowadzającej, chyba że wskazuje na nie wyraźnie przepis upoważniający (uwaga nr 388 i n.). Przepisy takie podajemy po nim z dopiskiem „w związku z”.

Przykład:

Formuła wprowadzająca do rozporządzenia o opłatach za wywóz odpadów z 17 grudnia 2003:

Na podstawie § 4 ustęp 6 punkt 3 w związku z ustępem 4 ustawy o wywozie odpadów, któremu nadano nowe brzmienie artykułem 9 punkt 1 ustawy z 9 września 2001 (BGBl. I s. 2331), ...

784 Szczególnym przypadkiem zastosowania poprzedniej zasady jest sytuacja, w której na podstawie odpowiedniego upoważnienia rozporządzenie reguluje sprawy odpłatności, stawek opłat lub zwrotu poniesionych kosztów. Przy kształtowaniu przepisów rozporządzeniodawca musi utrzymać się w ramach **II rozdziału ustawy o kosztach administracyjnych** z 23 czerwca 1970 (BGBl. I s. 821). Rozdział II należy przy tym potraktować jako konkretyzację danego upoważnienia i stąd wymienić go w formule wprowadzającej rozporządzenia w związku z danym upoważnieniem.

Przykład:

Na podstawie § 14 ustęp 2 zdanie 1 i 2 oraz ustęp 3 ustawy o nadzorze nad usługami finansowymi z 22 kwietnia 2002 (BGBl. I s. 1310) w związku z 2 rozdziałem ustawy o kosztach administracji z 23 czerwca 1970 (BGBl. I s. 821) ... .

Nowelizacje ustawy o kosztach administracji podajemy tu tylko wtedy, gdy dotyczą 2 rozdziału omawianej ustawy, tzn. jej §§ 2 do 7.

785 Przepisy upoważniające z okresu przedkonstytucyjnego należy zawsze przytaczać wraz z przepisem przejściowym artykułu 129 Ustawy Zasadniczej.

Przykład:

Na podstawie artykułu 31 ustęp 2 ustawy o czekach, ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* część III, numer 4132-1, ujednoliconą wersją, w związku z artykułem 129 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej ... .

786 Informacje w formule wprowadzającej muszą umożliwiać jednoznaczne rozpoznanie **obowiązującego brzmienia przepisu upoważniającego** poprzez organy ogłaszające (uwaga nr 781).

787 Jeśli przepis upoważniający **nie był nowelizowany** po ostatniej publikacji pełnego tekstu ustawy samodzielnej, tzn. po wydaniu lub po ostatnim ogłoszeniu, należy podać go przy użyciu nazwy ustawy samodzielnej używanej przy powoływaniu, z informacją o dacie wydania lub ogłoszenia oraz o miejscu publikacji:

Na podstawie § ... [ustawy] ... z ... (BGBl. ...) ... .

lub

Na podstawie § ... [ustawy] ... w wersji ogłoszenia z ... (BGBl. ...) ... .

788 W innym przypadku podać należy **nazwę ustawy samodzielnej używanej przy powoływaniu**, jak również nazwę ustawy, która po ostatnim ogłoszeniu pełnego tekstu przepis upoważniający danej ustawy samodzielnej

- ostatnio znowelizowała:

„Na podstawie § ... [ustawy] ..., który [ostatnio] został zmieniony przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), ...”.

- włączyła do ustawy samodzielnej:

„Na podstawie § ... [ustawy] ..., który został włączony przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), ...”

- sformułowała od nowa:

„Na podstawie § ... [ustawy] ..., któremu zostało nadane nowe brzmienie przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), ...”

Jeśli przepis upoważniający włączono lub sformułowano od nowa, a następnie jeszcze raz znowelizowano, wystarczy podać ostatnią nowelizację.

789 W przypadku przytoczenia **kilku podstaw prawnych każda** z nich musi zawierać odpowiednie dla siebie wskazanie zmian. Informacje o zmianach nie podlegają wartościowaniu, tzn. nie ma różnicy, czy zmiany mają charakter treściowy, czy też formalny, np. dotyczyły jedynie nazw paragrafów. W przypadku zmiany poszczególnych podstaw prawnych tej samej ustawy samodzielnej, a pozostawieniu pozostałych bez zmian, wystarczy poniższe sformułowanie:

Na podstawie § 3 ustęp 11 zdanie 3, § 12 ustęp 1 i § 52 ustęp 2 zdanie 1 ustawy o obiegu w gospodarce i o odpadach, z których § 2 ustęp 11 zdanie 3 zostało zmienione przez artykuł 8 punkt 2 ustawy z 27 lipca 2001 (BGBl. I a. 1950), a § 12 ustęp 1 zostało zmienione przez artykuł 1 punkt 4 ustawy z 15 lipca 2006 (BGBl. I s. 1619), ...

790 Zmianę ustawy samodzielnej niedotyczącą przepisu upoważniającego należy w formule wprowadzającej wymienić tylko wtedy, gdy **bezpośrednio oddziałuje ona na dane upoważnienie** (np. gdy znowelizowano regulację uwzględnioną przez przepis upoważniający). Stosuje się wtedy sformułowanie:

... z uwzględnieniem artykułu ... ustawy z ... (BGBl. ...) ... .

Inne nowelizacje ustawy samodzielnej, niemające nic wspólnego z podstawą upoważnienia, są dla formuły wprowadzającej rozporządzenia nieistotne.

791 Dla podkreślenia, że wskazania zmian w formule wprowadzającej odnoszą się do przepisu upoważniającego, a nie do całej ustawy samodzielnej, należy umieścić je po przepisie upoważniającym w **zdaniu przydawkowym**. Jeśli koniecznych jest wiele wskazań nowelizacji, formułę wprowadzającą można podzielić (uwagi nr 795, 798 i n.).

792 **Nazwy zmieniającej ustawy** nie podajemy. Jeśli dana zmiana zawarta jest w ustawie, która zmieniła kilka ustaw, nawet jeśli były to jedynie nowelizacje dostosowujące, należy podać ew. artykuł, punkt, ustęp itd. zmieniające podaną podstawę prawną.

Przykład:

Na podstawie § 26 ustęp 1 zdanie 1 punkt 9 ..., jak również w związku z ustępem 3 zdanie 5 Ogólnej Ustawy o Kolei, z których ... § 26 ustęp 3 zdanie 5 został zmieniony przez **artykuł 1 punkt 9 ustawy z 9 grudnia 2006 (BGBl. I s. 2833)**, ... zarządza ... .

2.2.3. Szczególne wymogi w sprawie redagowania

793 Jeśli w przepisie upoważniającym rozporządzeniodawcy wyraźnie narzucono **obowiązek współpracy lub wysłuchania**, przy użyciu sformułowań „w porozumieniu z ...”, „w kontakcie z ...” lub „po wysłuchaniu ...” należy poinformować, że nałożone obowiązki zostały spełnione.

Przykład:

§ 9 ustawy w sprawie przejścia z listów dłużnych na euro z 9 czerwca 1998:
Niniejszym upoważnia się Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem Finansów oraz Federalnym Ministerstwem Gospodarki i Technologii do nakazania w drodze rozporządzenia bez zgody Bundesratu, aby ... .

Formuła wprowadzająca rozporządzenia o zastąpieniu wydatków instytucji kredytowych związanych z owym przejściem z 11 sierpnia 1998:

Na podstawie § 9 ustawy w sprawie przejścia z listów dłużnych na euro z 9 czerwca 1998 (BGBl. I s. 1242, 1250) Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem Finansów oraz Federalnym Ministerstwem Gospodarki i Technologii zarządza: ... .

794 Jeśli **prawa do współuczestnictwa** wyrażono nie w samym upoważnieniu, lecz w **innym przepisie**, także na niego należy wskazać w formule wprowadzającej słowami „w związku z”, chyba że przepis upoważniający sam wyraźnie odsyła do owego przepisu.

795 Jeśli przy przytaczaniu kilku upoważnień zaistnieją różne obowiązki współpracy lub wysłuchania albo na podstawie różnych upoważnień kompetentne będzie jedno z kilku ministerstw, w formule wprowadzającej można utworzyć odpowiednie **łącznie „bloki”**. Tu zaleca się następujące sformułowania:

Zarządza się na podstawie:

- § ... Federalne Ministerstwo ... po wysłuchaniu, ... jak również ...
- § ... Federalne Ministerstwo ... w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem ...

796 Poprzez organizacyjne zarządzenie Kanclerza Federalnego lub Kanclerz Federalnej zakres działania ministerstw federalnych można uporządkować od nowa i zmienić ich nazwy. Ustawa o dostosowaniu kompetencji z 16 sierpnia 2002 reguluje to w ten sposób, że kompetencje przypisane w ustawach i rozporządzeniach przejdą, zgodnie z nowym porządkiem, na najwyższe władze federalne, niezależnie od wyraźnej zmiany owych uregulowań kompetencji. Sama zmiana nazwy ministerstwa w drodze zarządzenia nie narusza przydzielonych mu kompetencji (§ 1 ustęp 1 oraz 2 ustawy o dostosowaniu kompetencji). Brzmienie istniejących upoważnień do wydania rozporządzenia i przepisów o udziale może tym samym zostać zmienione dopiero później, w zwykłej procedurze nowelizacyjnej lub w drodze rozporządzenia dostosowującego kompetencje Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości (§ 2 ustawy o dostosowaniu kompetencji). **Do czasu** dostosowania brzmienia upoważnień do wydania danego rozporządzenia, dla uzasadnienia świeżo nadanych kompetencji ministerstwa federalnego lub zmiany jego nazwy należy owe nowelizacje wskazywać w formule wprowadzającej danego rozporządzenia. W przypadku **zmiany kompetencji** podajemy tu powiązanie z § 1 ustęp 1 ustawy o dostosowaniu kompetencji oraz do odpowiedniego zarządzenia organizacyjnego. W przypadku **zmiany** jedynie **nazwy** należy podać § 1 ustęp 2 ustawy o dostosowaniu kompetencji.

Przykład:

Na podstawie § ... ustawy o ... w związku z § 1 ustęp 2 ustawy o dostosowaniu kompetencji z 16 sierpnia 2002 (BGBl. I s. 3165) oraz zarządzenia organizacyjnego z ... (BGBl. ...) Federalne Ministerstwo ... zarządza ... .

797 Jeśli wyjątkowo dane rozporządzenie należy wydać we **współdziałaniu z Bundestagiem** (uwaga nr 402 i n.), w formule wprowadzającej rozporządzenia wskazujemy na postanowienie Bundestagu ze sformulowaniem „uwzględniając postanowienie Bundestagu z ...”. Jeśli Bundestag nie zajmował się danym rozporządzeniem lub nie wydał postanowienia zmieniającego, w formule wprowadzającej rozporządzenia stosuje się sformułowanie „z zachowaniem praw Bundestagu”.

798 Dla uzyskania lepszego **podziału obszernej formuły wprowadzającej** celowe może okazać się najpierw wymienienie podstaw upoważnienia, a dopiero później wskazanie w zdaniu przydawkowym na poszczególne **nowelizacje razem**. W takiej sytuacji możemy sformułować to następująco:

Na podstawie §§ X, Y oraz Z ustawy o ..., spośród których nowe brzmienie § X zostało nadane przez artykuł ... ustawy z ..., § Y został włączony przez artykuł ... ustawy z ..., oraz § Z ostatnio został zmieniony przez artykuł ... ustawy z ..., ...

799 Formuła wprowadzająca powinna być **przejrzysta**. Obszerne formuły można podzielić z myślnikami.

Przykład:

Na podstawie

- § ... oraz § ...,
- §§ ... oraz § ..., jak również
- § ... w związku z § ... oraz § ...
zarządza ... .

2.3. Rozporządzenia o subdelegacji

800 Jeśli dopuszczalna jest subdelegacja (uwaga nr 394 i n.), zaleca się uregulowanie przeniesienia upoważnienia do wydania rozporządzenia w odrębnym rozporządzeniu (rozporządzenie o subdelegacji). Ułatwia to ustalenie kompetencji dla wydania fachowego rozporządzenia.

801 W **formule wprowadzającej** do rozporządzenia o subdelegacji jako przepis upoważniający należy wymienić regulację zezwalającą na ową subdelegację. Wymieniamy ją w związku z przepisem upoważniającym zawierającym przedmiot przeniesienia, chyba że upoważnienie do subdelegacji wyraźnie odsyła do owego przepisu upoważniającego.

Przykład:

§ 142 ustęp 2 ustawy o telekomunikacji zezwala na subdelegację upoważnienia do wydania rozporządzenia⁴:

¹Niniejszym upoważnia się Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii, w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem Finansów w drodze rozporządzenia niewymagającego zgody Bundesratu, do bliższego określenia spraw podlegających opłacie oraz wysokość tych opłat wraz ze sposobem zapłaty ... ⁶Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii może zgodnie ze zdaniem 1 przenieść w drodze rozporządzenia ... upoważnienie na Federalną Agencję Sieci. ⁷Uchylenie rozporządzenia wydanego zgodnie ze zdaniem 6 włącznie wymaga porozumienia z Federalnym Ministerstwem Gospodarki i Technologii oraz z Federalnym Ministerstwem Finansów.

Formuła wprowadzająca rozporządzenia o subdelegacji brzmi:

Na podstawie § 142 ustęp 2 zdanie 6 oraz 7 ... ustawy o telekomunikacji ... Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem Finansów zarządza: ...

802 Subdelegację w rozporządzeniu o subdelegacji można zasygnalizować na różne sposoby. Rozporządzenie może zarządzić przeniesienie upoważnienia.

Upoważnienie zawarte w § ... ustawy o ... przenosi się na ... [jednostka, którą upoważniamy].

---

⁴ Numery zdań służą jedynie wizualizacji.

Subdelegację można także sformułować tak, aby upoważnić dany organ do wydania rozporządzeń.

Upoważnia się ... [organ, który zostaje upoważniony] do wydawania rozporządzeń na podstawie § ... ustawy o ... .

Jako **organ upoważniony do wydania rozporządzenia** należy w rozporządzeniu wymieniać zawsze urząd lub instytucję, nie zaś osobę nimi kierującą.

803 Jeśli organ upoważniony do wydania rozporządzenia wyda właściwe rozporządzenie, w formule wprowadzającej należy podać przeniesione upoważnienie w związku z rozporządzeniem o subdelegacji.

Przykład:

Formuła wprowadzająca rozporządzenia o opłatach za usługi telekomunikacyjne:

Na podstawie § 142 ustęp 2 zdanie 1, 2, 6 oraz 7 ustawy o telekomunikacji **w związku z § 1 rozporządzenia przenoszącego do ustawy o telekomunikacji**, spośród których § 142 ustęp 2 ustawy o telekomunikacji został ostatnio zmieniony przez artykuł 273 punkt 1, zaś § 1 rozporządzenia przenoszącego do ustawy o telekomunikacji został ostatnio zmieniony przez artykuł 465 rozporządzenia z 31 października 2006 (BGBl. I s. 2407), Federalna Agencja Sieci Elektrycznej, Gazowej, Telekomunikacji, Pocztovej i Kolejowej w porozumieniu z Federalnym Ministerstwem Finansów oraz Federalnym Ministerstwem Gospodarki i Technologii zarządza: ... .

2.4. Reguły dotyczące okresu obowiązywania

804 Przepisy odnośnie do wejścia w życie i utraty mocy obowiązującej w przypadku rozporządzeń zasadniczo formułujemy i porządkujemy w ten sam sposób **jak w przypadku ustaw** (uwaga nr 438 i n.).

805 Moc obowiązująca rozporządzenia **zależy od ustawy upoważniającej**. Może ono być stosowane tylko wtedy, gdy do jego wydania upoważnia obowiązujący i odpowiadający jego treści przepis upoważniający (uwagi nr 381, 460). Dlatego można podpisać je dopiero wtedy, gdy ustawo-

wy przepis upoważniający wszedł już w życie (§ 66 ustęp 1 GGO). Rozporządzenie nie powinno wejść w życie przed ustawą, której wykonaniu służy.

806 W przepisach upoważniających można przewidzieć, że rozporządzenia będą obowiązywać tylko przez czas **określony**. W tym przypadku już przepis upoważniający określa konkretnie moment utraty mocy obowiązującej. Ze względu na jasność prawa ową konkretną datę utraty mocy obowiązującej należy podać **także w rozporządzeniu**, zwłaszcza że nie ma konieczności całkowitego wyczerpania całego dopuszczanego przez ustawę okresu obowiązywania.

807 Pod określonymi przesłankami przepis upoważniający często przewiduje możliwość **przedłużenia** okresu obowiązywania. Ma to miejsce w szczególności w przypadku pilnych rozporządzeń w sprawie implementacji wytycznych z prawa Unii Europejskiej, które z powodu swojej treści wymagają zgody Bundesratu.

Przykład:

§ 4 ustęp 2 ustawy o danych zintegrowanego systemu administracji i kontroli: Rozporządzenia zgodnie z ustępem 1 można wydawać bez zgody Bundesratu, jeśli konieczne jest ich bezzwłoczne wejście w życie w celu wprowadzenia aktów prawnych Wspólnoty Europejskiej w zakresie zastosowania § 1. Najpóźniej w sześć miesięcy po wejściu w życie tracą one swoją moc obowiązującą; okres ich obowiązywania można przedłużyć jedynie za zgodą Bundesratu.

Regulację czasu obowiązywania formułujemy w rozporządzeniu następująco:

Przykład:

§ 9 rozporządzenia w sprawie hodowli drobiu w kurnikach w celu ochrony przed Klasyczną Dżumą Drobiu:
Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu. Traci moc obowiązującą z upływem 15 sierpnia 2006, o ile za zgodą Bundesratu nie zapadnie inne postanowienie.

808 W przepisie upoważniającym można ustalić **czasowe ograniczenie** danego rozporządzenia; ustawodawca może to uzależnić także od określonych przesłanek.

Przykład:

§ 3 ustęp 2 zdanie 1 ustawy o etykietowaniu ryb:

Rozporządzenia o ... można wydawać bez zgody Bundesratu, o ile ... ich czas obowiązywania będzie ograniczony do najwyżej sześciu miesięcy.

Rozporządzenia wydane na podstawie takiego upoważnienia **muszą zawierać konkretną datę utraty mocy obowiązującej**. Regulację okresu obowiązywania powinno się formułować według poniższego wzoru:

Przykład:

§ 2 rozporządzenia o zastosowaniu przepisów wspólnotowych w sprawie pomocy dla upraw energetycznych przy przetwórstwie w zakładzie rolnym w roku 2007:

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w dniu po jego ogłoszeniu. Moc obowiązującą traci 20 października 2007, o ile za zgodą Bundesratu nie padnie inne postanowienie.

809 Sam organ wydający rozporządzenie może **z innych powodów** ograniczyć czas obowiązywania danego rozporządzenia, także bez zalecenia ustawowego. Przepis regulujący utratę obowiązującej mocy formuluje się jak w ustawach (uwaga nr 469 i n.).

2.5. Formuła końcowa

810 Jeśli dane rozporządzenie **nie wymaga zgody**, formuła końcowa składa się z informacji o miejscu i dacie podpisania. Rozporządzenia wydawane przez Rząd Federalny muszą podpisać członkowie tego rządu współdziałający przy jego wydaniu oraz Kanclerz Federalna lub Kanclerz Federalny. Rozporządzenia wydawane przez ministerstwo federalne wydaje właściwy członek Rządu Federalnego. Jeśli kilka ministerstw federalnych wspólnie wydaje rozporządzenie, sporządzają je one także wspólnie. Podpisanie oryginału regulują §§ 66 oraz 67 GGO.

811 W przypadku rozporządzenia wymagającego **zgody Bundesratu** formuła końcowa zawsze rozpoczyna się zdaniem: „Bundesrat wyraził zgodę”. Dotyczy to zarówno rozporządzeń, dla których wszelkie poda-

ne upoważnienia przewidują zgodę Bundesratu, jak również rozporządzeń, których upoważnienia w części przewidują zgodę Bundesratu, zaś w części nie. Formuła końcowa zamyka się w takim przypadku informacją o miejscu i dacie sporządzenia.

3. Rozporządzenia zmieniające

Bundesgesetzblatt rocznik 2006 część I nr 31,
wydany w Bonn 13 lipca 2006

data ogłoszenia

Rozporządzenie
o zmianie rozporządzenia
o punktach informacyjnych Eurojust*)
z 7 lipca 2006

tytuł = nazwa

data sporządzenia

Na podstawie § 7 ustęp 1 ustawy o Eurojust z 12 maja 2004 (BGBl. I s. 902), Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości zarządza:

formuła wprowadzająca
z przepisem
upoważniającym

Artykuł 1

Rozporządzenie o punktach informacyjnych Eurojust z 17 grudnia 2004 (BGBl. I s. 3520) ulega następującym zmianom:

1. W § 1 słowa „Artykuł 3 decyzji Rady 2003/48/WSiSW z 19 grudnia 2002 w sprawie wprowadzania w życie szczególnych środków w odniesieniu do współpracy policyjnej i sądowej w celu zwalczania terroryzmu zgodnie z art. 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB (Dz. Urz. WE L 16 z 22.1.2003, s. 68) (narodowy punkt informacyjny)” zastępuje się słowami „artykuł 2 ustęp 2 decyzji Rady 2005/671/WSiSW z 20 września 2005 w sprawie wymiany informacji i współpracy dotyczącej przestępstw terrorystycznych (Dz. Urz. WUE L 253 z 29.9.2005, s. 22) (narodowy punkt informacyjny)”. polecenie zmiany
2. W § 2 ustęp 1 zdanie 1 słowa „artykuł 3 ustęp 1 oraz ustęp 2 decyzji 2003/48/WSiSW” zastępujemy słowami „artykuł 2 ustęp 3 oraz ustęp 5 decyzji 2005/671/WSiSW”. polecenie zmiany
3. § 3 ulega następującym zmianom: podzielone polecenie zmiany
  - a) W ustępie 1 słowa „artykuł 3 ustęp 1 oraz ustęp 2 decyzji 2003/48/WSiSW” zastępujemy słowami „artykuł 2 ustęp 3 oraz ustęp 5 decyzji 2005/671/WSiSW”.
  - b) W ustępie 2 słowa „artykuł 3 ustęp 2 decyzji 2003/48/WSiSW” zastępujemy słowami „artykuł 2 ustęp 3 i 5 decyzji 2005/671/WSiSW”.
4. § 5 ustęp 2 formuluje się w poniższy sposób: część regulacyjno-językowa

„(2) Informacje zachowane zgodnie z § 2 ustęp 1 zdanie 1 należy po ich przekazaniu do Eurojust skasować z dotychczasowych lokalizacji, najpóźniej sześć miesięcy po ich zapisaniu. Rejestry danych zmienione po ich zapisaniu kasuje się najpóźniej w sześć miesięcy po ich

ostatniej zmianie. Informacje należy ponadto skasować, jak tylko dana organizacja, do której się one odnoszą, zostanie skreślona z listy zgodnie z artykułem 1 ustęp 4 Wspólnego Stanowiska 2001/931/WPZiB Rady w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu z 27 grudnia 2001 (Dz. Urz. UE L 344 z 28.12.2001, s. 93). Zdanie 3 nie obowiązuje, o ile dane informacje odnoszą się do ugrupowania terrorystycznego w rozumieniu artykułu 2 decyzji ramowej 2002/475/WSiSW”.

Artykuł 2

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w dniu po jego ogłoszeniu.	przepis o obowiązywaniu (tu: o wejściu w życie)
Bundesrat udzielił zgody.	formuła końcowa
Berlin, 7 lipca 2006	data sporządzenia
Federalna Minister Sprawiedliwości Brigitte Zypries	podpisy

*) Niniejsze rozporządzenie służy implementacji decyzji Rady 2005/671/WSiSW z 20 września 2005 w sprawie wymiany informacji i współpracy dotyczącej przestępstw terrorystycznych (Dz. Urz. WUE L 253 z 29.9.2005, s. 22).

812 W przypadku rozporządzeń zmieniających odpowiednio stosuje się zalecenia w sprawie **ustawodawstwa zmieniającego** (uwaga nr 492 i n.). Należy jednak przestrzegać poniższych **odmienności**.

813 Rozporządzenia zmieniające występują przede wszystkim w formie **pojedynczej nowelizacji** (uwaga nr 516 i n.), zmieniającej głównie tylko rozporządzenie samodzielne. Rozporządzenie to można, jak ustawę, sformułować konstytutywnie od nowa (uwaga nr 504 i n.), tzn. **zamienić**. Kilka rozporządzeń można zmienić, utworzyć lub uchylić pod jednym „**płaszczem**” (uwaga nr 717 i n.).

814 Nowelizacje **kilku rozporządzeń** należy wtedy połączyć w jedno **rozporządzenie-płaszcz**, o ile merytorycznie są one ściśle powiązane ze sobą.

3.1. Tytuł

815 Tytuł nowelizacji rozporządzenia, rozporządzenia zamieniającego lub rozporządzenia-płaszczka tworzymy zgodnie z zaleceniami dla odpowiedniego rodzaju ustaw, przy czym dla **informacji o rodzaju aktu** stosujemy wyłącznie słowo „rozporządzenie” (§ 62 ustęp 1 GGO).

816 Nie są wymagane **nazwa skrócona** oraz **skrót** w przypadku nowelizacji pojedynczej lub rozporządzenia-płaszczka. Nie mamy tu do czynienia ze zdolnością do powoływania, ponieważ rozporządzenia te dokonują się wraz ze swoim wejściem w życie i stąd z reguły nie powołuje się ich.

3.2. Formuła wprowadzająca

817 Formuły wprowadzające budujemy w przypadku rozporządzeń zmieniających **w taki sam sposób**, jak w przypadku rozporządzeń samodzielnych (uwagi nr 774 do 799). Formuły wprowadzającej danego rozporządzenia samodzielnego nie można jednak przejmować dla potrzeb rozporządzenia zmieniającego bez dokładnego jej sprawdzenia.

818 W szczególności należy przy tym spełnić **nakaz powołania** z artykułu 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej.

819 W formule wprowadzającej rozporządzenia zmieniającego należy dokładnie podać przepisy upoważniające, **decydujące w przypadku danej konkretnej nowelizacji**.

820 W przypadku **rozporządzenia o zamianie** należy podać wszystkie przepisy upoważniające, decydujące dla wydania całego rozporządzenia. Choć zawierają one niezmienione pod względem treści części zamienionego rozporządzenia, dany akt prawodawstwa obejmuje całe brzmienie. Rozporządzenie o zamianie jest pod tym względem równe nowemu wydaniu rozporządzenia.

821 W przypadku oparcia rozporządzenia samodzielnego na kilku przepisach upoważniających możliwe jest, że dla **pojedynczej nowelizacji** decydujący będzie tylko jeden z nich. Ze względu na **nowelizacje dostosowujące** w innych rozporządzeniach należy dokładnie podać przepisy upoważniające będące podstawą konkretnych nowelizacji.

822 **Rozporządzenie-płaszcz** ma tylko jedną formułę wprowadzającą. Podane w niej podstawy prawne muszą pokrywać nowelizacje i nowe regulacje wszystkich rozporządzeń samodzielnich znowelizowanych lub stworzonych na nowo w pojedynczych artykułach. Wszystkie podstawy prawne dla tego aktu prawodawstwa określamy w sposób zbiorczy.

823 Dane upoważnienie mogło od czasu wydania rozporządzenia samodzielnego ulec **nowelizacji**. Jeśli następnie mamy wydać rozporządzenie zmieniające, należy nie tylko prawidłowo nazwać przepis upoważniający w formule rozpoczynającej, lecz także dokładnie sprawdzić, czy znowelizowany przepis upoważniający pokrywa się z zamierzonym działaniem nowelizacyjnym.

824 W przypadku jedynie **formalnej zmiany** przepisu upoważniającego, np. jeśli bez zmiany treści otrzymał on nowe miejsce w ustawie, w formule wprowadzającej rozporządzenia zmieniającego podajemy odtąd nową nazwę przepisu ze wskazaniem na nowelizowaną ustawę.

825 Przepis upoważniający mógł zostać **rozszerzony pod względem treści**. Jeśli równocześnie zmieniono przy tym strukturę tego przepisu, np. dzieląc go, w formule wprowadzającej rozporządzenia upoważniającego należy podać go tylko z tym rzeczywiście zastosowanym podziałem.

826 **Zawężenie treści przepisu** upoważniającego nie narusza obowiązywania wydanego wcześniej na jego podstawie rozporządzenia. Rozporządzenie samodzielne można pod tym względem jednak znowelizować jedynie na podstawie nowego upoważnienia do wydania rozporządzenia. Organ właściwy do wydania danego rozporządzenia ma jednak prawo do ostatecznego zniesienia danych regulacji.

827 Całkowite **uchylenie** przepisu upoważniającego nie narusza obowiązania wydanego na jego podstawie rozporządzenia, chyba że zastosowanie danego rozporządzenia nie jest już możliwe. Takie rozporządzenie można zmienić tylko wtedy, gdy organ wydający rozporządzenie może regulować ujęty w nim zakres na podstawie innego lub nowego przepisu. W innym razie możliwe jest tylko całkowite uchylenie danego rozporządzenia. W przypadku uchylenia przepisu upoważniającego należy zatem sprawdzić, w jakim stopniu można uchylić wydane na jego podstawie rozporządzenia.

828 Istniejące już rozporządzenie można znowelizować na podstawie zupełnie **nowego przepisu upoważniającego**, którego nie było jeszcze przy wydawaniu rozporządzenia samodzielnego, o ile dotyczy on uregulowanej dotychczas dziedziny.

3.3. Budowa rozporządzenia zmieniającego

829 Przy tworzeniu rozporządzenia zmieniającego obowiązują zalecenia stosowane przy ustawach zmieniających. Dla pojedynczych nowelizacji i rozporządzeń-płaszczy odsyłamy zwłaszcza do poniższych zaleceń w sprawie:

- podziału (uwagi nr 537 i n., 732 i n.),
- zdania wprowadzającego (uwaga nr 544 i n.),
- zastosowania poleceń zmiany (uwaga nr 552 i n.),
- nowelizacji tylko jednego przepisu (uwaga nr 629 i n.),
- czasowej gradacji poprzez nowelizację wielokrotną (uwaga nr 632 i n.),
- pozostałych przypadków nowelizacji (uwaga nr 641 i n.),
- regulacji przejściowych (uwagi nr 684 i n., 747 i n.),
- nowelizacji dostosowujących (uwaga nr 636 i n.).

830 Zaleca się ostrożność w przypadku zmieniania **nowelizacji oczekujących na wejście w życie**, jak również w przypadku **wyznaczenia terminu ważności** nowelizacji (uwagi nr 670 i n., 680 i n.).

831 Dla rozporządzeń samodzielnych zmienianych wielokrotnie lub w dużym zakresie można w rozporządzeniu zmieniającym przewidzieć pozwolenie na ogłoszenie (uwaga nr 696 i n.). W przypadku rozporządzeń wydawanych wyłącznie przez ministerstwo federalne lub przez jednostkę upoważnioną do tego w drodze subdelegacji (uwaga nr 394 i n.), pozwolenie na ogłoszenie z reguły **nie jest konieczne**. W miejsce ogłoszenia w *Bundesgesetzblatt* „własnego” rozporządzenia w nowej wersji można je konstytutywnie sformułować od nowa. Pozwolenie na ogłoszenie należy stąd przewidzieć tylko wtedy, gdy procedura dla konstytutywnego nowego sformułowania byłaby bardziej kłopotliwa od nowego ogłoszenia, na przykład dlatego, że w przypadku zamiany należałoby przestrzegać **praw do współdziałania i udziału** lub że konieczna byłaby wtedy **zgoda Bundesratu**.

832 Przepisy o **wejściu w życie i utracie mocy obowiązującej** formułujemy w rozporządzeniach zmieniających zasadniczo w taki sam sposób jak w przypadku ustaw zmieniających (uwaga nr 708 i n., 749 i n.).

3.4. Formuła końcowa

833 Formułę końcową dla rozporządzenia zmieniającego należy sformułować **w taki sam sposób**, jak w przypadku rozporządzenia samodzielnego (uwaga nr 810 i n.). Nie można jej jednak przejąć z rozporządzenia samodzielnego bez dokładnego sprawdzenia.

834 Odstępstwa od formuły końcowej użytej przy pierwszym wydaniu mogą mieć miejsce w szczególności, gdy zmieniły się nazwa lub kompetencje urzędów upoważnionych do wydania rozporządzenia lub współdziałających przy ich wydaniu. Odstępstwa mogą też wystąpić, jeśli rozporządzenie samodzielne opierało się na kilku upoważnieniach, podczas gdy dla rozporządzenia zmieniającego zastosowano jedynie jedno z nich.

835 W przypadku rozporządzeń wymagających zgody formuła końcowa zaczyna się zawsze sformułowaniem „Bundesrat wyraził zgodę”.

CZĘŚĆ F

OPRACOWANIA POMOCNICZE¹
DO ZMIAN PROJEKTÓW USTAW
W PROCEDURZE USTAWODAWCZEJ

---

¹ W oryginale „Formulierungshilfen” – przyp. G.W.

1. Uwagi ogólne

836 Projekty ustaw często są zmieniane jeszcze w trakcie procesu ustawodawczego. Dzieje się to przede wszystkim we właściwych komisjach Bundestagu. Odpowiednie dla danej dziedziny ministerstwo federalne może zostać poproszone o „**opracowania pomocnicze**”, będące następnie przedmiotem obrad danej komisji. Decydujący resort może jednak sam wnieść do Komisji życzenia nowelizacji w postaci opracowań pomocniczych, z inicjatywą, aby stały się one przedmiotem obrad.

837 Wymogi w sprawie **formy i ukształtowania** opracowań pomocniczych są w różnych komisjach **niejednolite**. Do czasu określenia wymagań przez komisję zaleca się wyjaśnienie z działem gabinetu rządowego, w jakiej formie należy sporządzić i przedłożyć owe opracowania pomocnicze.

Należy rozróżnić opracowania pomocnicze:

- do **uchwał z zaleceniami**, w których od początku zebrane są wszystkie zmiany projektu ustawy, jakie komisja chce zalecić Bundestagowi do uchwalenia, oraz te
- do **poprawek**, które można sporządzić dla każdej pojedynczej lub dla kilku poprawek, zależnie od tego, czy należy o nich zdecydować pojedynczo, czy zbiorczo. Z przyjętych poprawek sekretariat Komisji sporządzi później uchwałę z zaleceniami dla Bundestagu.

839 Opracowanie pomocnicze dla zalecenia dla postanowienia ma formę albo

- **postanowienia z zaleceniami** („Bundestag zechce postanowić o przyjęciu projektu ustawy z druku ... z poniższymi zaleceniami, w pozostałej części niezmienionej: ...”) albo
- **synopsy** („Bundestag zechce postanowić o przyjęciu projektu ustawy z druku ... w wersji widocznej w poniższym zestawieniu”).

Budowa i treść opracowań pomocniczych do poprawek i uchwał z zaleceniami są w dużej mierze identyczne. Przedstawiają jedynie samą potrzebę zmian. Synopsa natomiast składa się z zestawienia projektu ustawy w brzmieniu druku Bundestagu z (planowanymi) postanowieniami decydującej komisji. W niej widoczne staje się całe brzmienie projektu ustawy w jego pierwotnej i znowelizowanej wersji.

840 Opracowania pomocnicze otrzymują **uzasadnienia** do poszczególnych zmian przewidzianych w raporcie komisji. Uzasadnienie należy sformułować możliwie krótko. Znajduje się ono zawsze na końcu; w przypadku opracowań pomocniczych do poprawek może zostać umieszczone także po każdej poprawce lub po kilku poprawkach, których treść jest wzajemnie powiązana.

841 Jeśli po obradach nad poprawkami sekretariat Komisji sam formułuje uchwałę z zaleceniami, czasami przekazuje się je decydującemu resortowi do weryfikacji pod względem treści i formalnym. Celem jest powstanie **nienagannej wersji uchwały z zaleceniami**, co pozwoli uniknąć późniejszych poprawek danej ustawy. Bezpośrednio po posiedzeniu danej komisji właściwemu działowi branżowemu zaleca się nawiązanie kontaktu z sekretariatem komisji w celu wspierania redagowania wersji końcowej. Na skutek włączania lub skreślenia najczęściej konieczna jest redakcyjna zmiana numeracji lub ew. odesłań do reguł przejściowych lub regulacji o wejściu w życie.

Bezbłędna wersja uchwały z zaleceniami leży w interesie właściwego działu branżowego. Po dojściu danej ustawy do skutku sporządza on **wersję skonsolidowaną** oryginału przeznaczoną do druku (§ 58 GGO). Projekt ustawy łączy się z uwzględnionymi poprawkami w jeden dokument na piśmie. Postanowiony tekst wynika bez problemu z synopsy. Dla końcowej redakcji należy jedynie niezmienione fragmenty tekstu z lewej kolumny włączyć do kolumny prawej oraz przeformatować.

2. Opracowania pomocnicze do poprawek lub do uchwał z zaleceniami

842 Opracowania pomocnicze do poprawek i do postanowień o zaleceniach różnią się od siebie formalnie tylko w swoich ramach zewnętrznych, właściwe zalecenia w sprawie zmian podlegają tym samym zasadom.

Opracowania pomocnicze jako takie należy określić w **tytule**. Muszą z niego wynikać tytuł projektu ustawy oraz numer druku Bundestagu. Ponadto jasne musi być, czy mamy do czynienia ze opracowaniem pomocniczym do poprawki czy do uchwały z zaleceniami.

Przykład opracowania pomocniczego dla uchwały z zaleceniami:

Opracowanie pomocnicze

do projektu ustawy Rządu Federalnego

– Druk 16/3657 –

Projekt Drugiej Ustawy o porządkowaniu prawa Federacji w zakresie kompetencji Federalnego Ministerstwa Gospodarki i Technologii oraz Federalnego Ministerstwa Pracy i Spraw Socjalnych

Bundestag zechce uchwalić,

projekt ustawy z druku 16/3657 z poniższym zaleceniem, w pozostałej części przyjąć bez zmian:

Artykuł 70 formułuje się następująco:

„Artykuł 70

Wejście w życie

(1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu, o ile w ustępie 2 nie ustalono inaczej.

(2) Artykuł 13 wchodzi w życie 1 stycznia 2008”.

843 **Zalecenia w sprawie zmian** podlegają zasadom obowiązującym ustawy zmieniające. Opracowania pomocnicze określają fragmenty tekstu projektu ustawy, które należy zmienić, jak również rodzaj tej zmiany. Kolejność zaleceń w opracowaniu pomocniczym określa kolejność artykułów i paragrafów projektu będących podstawą ustawy.

844 W opracowaniach pomocniczych stosujemy następujące określenia nowelizacyjne:

- ulega / ulegają następującym zmianom ...
- zostaje / zostają włączony / włączone ...
- zostaje / zostają poprzedzony / poprzedzone ...
- zostaje / zostają dołączony / dołączone ...
- zostaje / zostają zastąpiony / zastąpione ...
- otrzymuje / otrzymują następujące brzmienie ...
- zostaje / zostają skreślony / skreślone ...
- § X / ustęp X / punkt X staje się § Y / ustęp Y / punkt Y

W odróżnieniu do techniki nowelizacyjnej w ustawach zmieniających nie stosujemy określenia „uchylić”.

845 W opracowaniach pomocniczych dotyczących **poprawek w projekcie ustawy samodzielnej** zmieniane fragmenty tekstu i poprawki numerujemy, zaczynając od „1.”. Tytuł, nadrzędne jednostki redakcyjne (uwaga nr 379) oraz paragrafy otrzymują, o ile zostały zmienione, swój własny numer. Jeśli w jednym paragrafie ma się dokonać kilka różnych zmian, dany punkt dzielimy na litery, te zaś ew. dalej na litery podwójne. Należy unikać podziału powyżej podwójnych liter tak, aby opracowanie pomocnicze pozostało przejrzyste. W przypadku takiej konieczności należałoby daną jednostkę redakcyjną sformułować od nowa.

Przykład:

Opracowanie pomocnicze do poprawki w projekcie ustawy o ... (druk ...)

1. § 1 ulega następującym zmianom:
  - a) Ustęp 1 ulega następującym zmianom:
    - aa) W zdaniu 1 zostaje ... .
    - bb) Dołącza się następujące zdanie: „...”.
  - b) Ustęp 4 otrzymuje następujące brzmienie: „...”.

3. Specyfika zmieniania projektu ustawy zmieniającej

846 Jeśli opracowania pomocnicze do poprawek i uchwał z zaleceniami odnoszą się do ustaw zmieniających, ważne jest, aby ostatecznie powstała **ustawa zmieniająca nienaganna od strony prawno-formalnej**. To z kolei jest warunkiem powstania ustaw samodzielnych bez zastrzeżeń.

847 Zmiany kilku artykułów ustawy zmieniającej **numerujemy cyframi arabskimi**; zmiany w ramach jednego artykułu dzielimy przy pomocy liter i podwójnych liter (uwaga nr 845).

848 Poprawki mogą odnosić się do **poleceń zmiany** projektu ustawy zmieniającej.

Przykład:

W projekcie ustawy należy poprawić polecenie zmiany w artykule 1 punkt 1 litera a: zamiast zdania 1 należy zmienić zdanie 2.

Projekt ustawy zmieniającej:

Artykuł 1

Ustawa o ..., która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom:

1. § 1 ulega następującym zmianom:

- a) W ustępie 1 zdanie 1 słowa „...” zastępuje się słowami „...”.
- b) ...

Opracowanie pomocnicze:

1. Artykuł 1 ulega następującym zmianom:

- a) W punkcie 1 litera a dane „Zdanie 1” zastępuje się danymi „Zdanie 2”.

849 Poprawki mogą także bezpośrednio dotyczyć tekstu, który ma zostać stworzony poprzez polecenie zmiany w ustawie samodzielnej. Punktem wyjścia jest nowe **brzmienie ustawy samodzielnej**.

Przykład:

W projekcie ustawy należy zmienić nowo utworzony § 24 oraz od nowa sformułować § 25. Pozostałe przepisy należy pozostawić bez zmian.

Projekt ustawy zmieniającej:

Artykuł 1

Ustawa o ..., która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom:

1. Po § 23 włącza się następujące §§ 24 do 27: „...”.

Opracowania pomocnicze:

1. Artykuł 1 punkt 1 ulega następującym zmianom:

- a) W § 24 słowa „...” zastępuje się słowami „...”.
- b) § 25 otrzymuje następujące brzmienie: „...”.

850 Jeśli poprawki odnoszą się do poleceń zmiany w projekcie ustawy zmieniającej (uwaga nr 848), mogą pojawić się problemy z wstawianiem cudzysłowu (uwaga nr 851), przy dostosowaniu jednostek redakcyjnych (uwaga nr 852) oraz przy sensownym wskazaniu poprawki (uwaga nr 853).

851 Jeśli w drodze poprawki w projekcie ustawy włącza się, dołącza się, poprzedza się, zastępuje się lub formułuje się od nowa części podziału, obok siebie może znaleźć się większa ilość **cudzysłowów**. W przypadku takich nachodzących na siebie cudzysłowów używamy najpierw cudzysłowów pojedynczych, następnie całych podwójnych, aby w ramach danych poleceń zmiany właściwe nowelizacje w tekście ustawy znajdowały się w podwójnych cudzysłowach.

Przykład:

1. W artykule 1 punkt 1 litera b otrzymuje następujące brzmienie:
‘b) Po zdaniu 2 włącza się następujące zdania: „...”

852 Jeśli w drodze poprawek w projekcie ustawy włącza się, poprzedza się, zastępuje się lub skreśla się części podziału, należy ew. **dostosować następane jednostki redakcyjne**. Należy tu rozróżnić:

- w przypadku opracowania pomocniczego dla **poprawki** należy nowo włączone polecenia zmian lub od nowa sformułowane artykuły oznaczyć dodatkowymi literami (np. punkt 3a, artykuł 2a, artykuł poprzedzający 0). Zmianę numeracji powinien później przeprowadzić sekretariat komisji (uwaga nr 841).

Przykład:

Poprzez opracowanie pomocnicze po artykule w należy włączyć nowy artykuł.

Opracowanie pomocnicze:

1. Po artykule 2 należy włączyć następujący artykuł 2a: „...”.
- w przypadku opracowania pomocniczego dla **uchwały z zaleceniami** należy od razu **uwzględnić zmianę numeracji**.

Przykład:

Poprzez opracowanie pomocnicze w artykule 1 w § 1 należy jeszcze od nowa sformułować ustęp 3 zdanie 2, zaś po artykule 2 włączyć nowy artykuł.

Projekt ustawy zmieniającej:

Artykuł 1

Ustawa o ..., która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom:

1. § 1 ulega następującym zmianom:
  - a) W ustępie 1 słowa „...” zastępujemy słowami „...”.
  - b) Ustęp 2 otrzymuje następujące brzmienie: „...”.
  - c) ...

Opracowanie pomocnicze:

1. Artykuł 1 punkt 1 ulega następującym zmianom:
  - a) Po literze b włącza się następującą literę c:
    - ‘c) Ustęp 3 zdanie 2 otrzymuje następujące brzmienie: „...”.
  - b) Dotychczasowa litera c staje się literą d.
2. Po artykule 2 włącza się następujący artykuł 3: „...”.
3. Dotychczasowe artykuły 3 do 8 stają się artykułami 4 do 9.

853 Jeśli w jednym poleceniu zmiany zamierza się wprowadzić kilka zmian, istnieje niebezpieczeństwo, że poprawki staną się nieprzejrzyste. W takim przypadku zaleca się sformułowanie danych fragmentów tekstu od nowa.

Przykład:

Poprzez opracowanie pomocnicze należy zmienić nowelizację zdania 1, a ponadto uchylić zdanie 2.

Projekt ustawy zmieniającej:

Artykuł 1

Ustawa o ..., która ostatnio została zmieniona przez ..., ulega następującym zmianom:

1. W § 7 ustęp 1 zdanie 1 słowo „...” zastępuje się słowami „...”.

Opracowanie pomocnicze:

1. W artykule 1 punkt 1 otrzymuje następujące brzmienie:
  - ‘1. § 7 ustęp 1 ulega następującym zmianom:
    - a) W zdaniu 1 słowa „...” zastępuje się słowem „...”.
    - b) Zdanie 2 uchyla się.’

4. Opracowania pomocnicze w formie synops

854 Zależnie od rodzaju i zasięgu planowanych zmian oraz od stosunku zakresu zmian do projektu ustawy sensowne może okazać się sporządzenie opracowania pomocniczego w formie **synopsy**. W takim układzie projektowi ustawy przeciwstawiamy wersję zmienioną; zmiany unaoczniamy wyróżnieniami.

855 Takie opracowanie pomocnicze także w **tytule** należy określić jako takie. Ponadto widoczne musi być, który projekt ustawy z którym numerem druku jest przedmiotem tego opracowania.

Przykład opracowania pomocniczego dla uchwały z zaleceniami:

Opracowanie pomocnicze

Zestawienie

projektu ustawy o jakości i bezpieczeństwie tkanek i komórek ludzkich (ustawy o tkankach)

– Druk 16/3146 –

z postanowieniami Komisji ds. Zdrowia (14. Komisja)

Projekt

Projekt ustawy o jakości

i bezpieczeństwie tkanek i komórek ludzkich (ustawy o tkankach)

Bundestag uchwalił następującą ustawę:

Artykuł 1

Nowelizacja ustawy o transplantacji

Ustawa o transplantacji z 5 listopada 1997 (BGBl. I s. 2631), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 14 rozporządzenia z 25 listopada 2003 (BGBl. I s. 2304), ulega następującym zmianom:

1. Tytuł otrzymuje następujące

brzmienie:

„Ustawa o dawaniu, pobieraniu i przekazywaniu organów i tkanek (ustawa o transplantacji – TPG)”.

...

Postanowienia 14. Komisji

Projekt ustawy o jakości

i bezpieczeństwie tkanek i komórek ludzkich (ustawy o tkankach)

Bundestag uchwalił następującą ustawę:

Artykuł 1

Nowelizacja ustawy o transplantacji

Ustawa o transplantacji z 5 listopada 1997 (BGBl. I s. 2631), która ostatnio została zmieniona przez artykuł 14 rozporządzenia z 25 listopada 2003 (BGBl. I s. 2304), ulega następującym zmianom:

1. n i e z m i e n i o n e

...

856 W celu unaocznienia przyjętych przez daną komisję zmian w porównaniu do wniesionego projektu ustawy należy przestrzegać poniższych **podstawowych zasad**.

- W lewej kolumnie znajduje się tekst projektu ustawy w **wersji druku Bundestagu**. Sekretariat parlamentu oddaje do dyspozycji miarodajny projekt ustawy w wersji programu Word.
- **Tytuł i formułę wprowadzającą projektu ustawy** należy podawać zawsze w obu kolumnach, nawet jeśli pozostają one niezmienione.
- **Niezmienione** jednostki redakcyjne wpisujemy w prawej kolumnie (postanowienia XX. Komisji) tylko z nazwą rodzaju i numerem oraz słowem „niezmienione”, które stale należy pisać czcionką r o z s t r z e l o n ą.
- Zmienione fragmenty tekstu wpisujemy w lewej kolumnie *kursywą*, zaś te w prawej kolumnie **łustym drukiem**. Może to dotyczyć zarówno całych jednostek redakcyjnych, jeśli ich tekst formułujemy od nowa, jak i pojedynczych słów, sylab, liter, liczb lub nazw jednostek i wyliczeń.
- Nawet przy zmianie tylko jednego miejsca jednostki redakcyjnej powtarzamy tytuł i zdanie wprowadzające danej jednostki redakcyjnej w prawej kolumnie.

Przykład:

W artykule 2 punkt 1 należy w § 2 ustęp 2 projektu ustawy zmieniającej zmienić brzmienie.

Projekt	Postanowienia XX. Komisji
...	...
Artykuł 2	Artykuł 2
Nowelizacja ustawy	Nowelizacja ustawy
o uporządkowaniu prawa rzeczowego	o uporządkowaniu prawa rzeczowego
Ustawa o uporządkowaniu prawa rzeczowego z 15 sierpnia 1997 (BGBl. I s. 1955) ulega następującym zmianom:	Ustawa o uporządkowaniu prawa rzeczowego z 15 sierpnia 1997 (BGBl. I s. 1955) ulega następującym zmianom:
1. § 2 otrzymuje następujące brzmienie:	1. § 2 otrzymuje następujące brzmienie:
„§ 2	„§ 2
Zakres obowiązywania	Zakres obowiązywania
(1) ustawa niniejsza nie dotyczy narbrzeża morskigo.	(1) n i e z m i e n i o n y
(2) Regulacje niniejszej ustawy <i>nie</i> są nieobligatoryjne”.	(2) Regulacje niniejszej ustawy nie są ani nieobligatoryjne, ani nie można z nich zrezygnować jednostronnie ”.

- Części tekstu przed oraz po **wyliczeniach** w formie listy powtarzamy, o ile treść danego wyliczenia została znowelizowana lub dokonano w niej skreśleń. Dotyczy to także zdań poprzedzających lub następujących po nich, ponieważ nie mają one nazw liczbowych, a przez to nie można ich przedstawić jako „niezmienionych”.

Przykład:

W projekcie ustawy samodzielnej nadajemy § 4 punkt 2 nowe brzmienie, reszta paragrafu pozostaje niezmienniona.

Projekt	Postanowienia XX. Komisji
...	...
§ 4	§ 4
Zakaz	Zakaz
Posiadacz prawa może zakazać korzystania	Posiadacz prawa może zakazać korzystania
1. w niedziele i święta;	1. n i e z m i e n i o n y
2. <i>w nocy</i> .	2. w g o d z. 22.00–6.00.
§ 6 pozostaje niezmienniony.	§ 6 pozostaje niezmienniony.

- W przypadku włączania jednostki redakcyjnej do projektu ustawy otrzymuje ona odpowiadającą temu podziałowi „nazwę rodzaju i liczby”, następne jednostki uzyskują zmienioną numerację.

Przykład:

W projekcie ustawy zmieniającej należy w jednym artykule zmienić dodatkowo paragraf, który dotychczas zmianom nie podlegał.

Projekt	Postanowienia XX. Komisji
...	...
3. W § 7 ...	3. n i e z m i e n i o n y
	4. § 13 u c h y ł a s i ę
4. § 15 ulega następującym zmianom: ...	5. n i e z m i e n i o n y

- W przypadku **pominięcia** jakiejś jednostki redakcyjnej z projektu ustawy w prawej kolumnie po nazwie rodzaju i liczby wstawiamy **łustym drukiem** słowo „pominięte”. W lewej kolumnie tę jednostkę wpisujemy *kursywą*. Następne numery dostosowujemy i jako nowelizację przedstawiamy **łustym drukiem**.

Przykład:

W projekcie należy w poleceniu nowelizacji pominąć zawartą tam dotychczas regulację.

Projekt	Postanowienia XX. Komisji
...	...
3. § 7 jest uzupełniany o następujące ustępy 5 do 7: „(5) Zakład musi obejmować łącznie dziesięć osób. (6) <i>O wyjątkach decyduje właściwa władza krajowa.</i> (7) Umowy o pracy w domu pozostają nienaruszone”.	3. Do § 7 dołącza się następujące ustępy 5 i 6: (5) <i>niezmieniony</i> (6) pominięty (7) <i>niezmieniony</i>

- Regulację o **wejściu w życie** należy umieszczać zawsze w obu kolumnach. Jeśli projekt ustawy przewidywał **podzielone wejście w życie**, należy sprawdzić, czy nowelizacje projektu, w szczególności zmieniona numeracja, wymagają dostosowania pojedynczych odniesień zawartych w regulacji wejścia w życie.

857 Synopsy można skonstruować przy pomocy **funkcji tabeli** programu opracowywania tekstu². Należy przy tym pamiętać o ustaleniu jednakowej szerokości kolumn i przeznaczeniu dla każdej jednostki redakcyjnej osobnej komórki. Będzie to gwarancją, że fragmenty tekstu, które chcemy porównać, będą umieszczone dokładnie naprzeciwko siebie. W ramach danej tabeli nie należy – w każdym razie w kolumnie prawej – stosować funkcji automatycznego punktowania lub wyliczania.

858 Jeśli planowane nowelizacje w projekcie ustawy są tak zasadnicze, że niemożliwe jest sensowne ich przedstawienie w synopsie, w porozumieniu z właściwą komisją można opracowanie pomocnicze skonstruować wyjątkowo w formie **nowej wersji projektu ustawy**.

² eNorm (uwaga nr 46) pomaga w konstruowaniu synops.

CZĘŚĆ G

OGŁASZANIE NOWYCH WERSJI
USTAW I ROZPORZĄDZEŃ

482

Bundesgesetzblatt rocznik 2007 część I nr 12,
wydany w Bonn 16 kwietnia 2007

data ogłoszenia

Ogłoszenie
nowej wersji ustawy o rezerwie emerytalnej
z 27 marca 2007

tytuł

data ogłoszenia

Na podstawie artykułu 2 ustawy z 21 grudnia 2006 (BGBl. I s. 3288) poniżej ogłasza się nową wersję ustawy o rezerwie emerytalnej w wersji obowiązującej od 1 stycznia 2007. Nowa wersja uwzględnia:

formuła ogłoszenia
m.in. z datą

1. wchodzącą w życie 1 stycznia 1999 ustawę z 9 lipca 1998 (BGBl. I s. 1800),
2. wchodzący w życie 1 stycznia 2002 artykuł 5 ustawy z 14 grudnia 2001 (BGBl. I s. 3702),
3. wchodzący w życie 1 stycznia 2003 artykuł 6 ustawy z 20 grudnia 2001 (BGBl. I s. 3926),
4. wchodzący w życie 28 listopada 2003 artykuł 12 rozporządzenia z 25 listopada 2003 (BGBl. I s. 2304),
5. wchodzący w życie 8 listopada 2006 artykuł 30 rozporządzenia z 31 października 2001 (BGBl. I s. 2407),
6. wchodzący w życie 1 stycznia 2007 artykuł 1 ustawy wymienionej we wstępie.

ostatnia urzędowa
publikacja pełnego tekstu

wyliczenie nowelizacji

Berlin, 27 marca 2007

data ogłoszenia /
podpisania
osoby podpisujące

Federalny Minister Spraw Wewnętrznych
Wolfgang Schäuble

483

Bundesgesetzblatt rocznik 2007 część I nr 12,
wydany w Bonn 16 kwietnia 2007

nowa strona

Ustawa
o rezerwie emerytalnej Federacji
(Ustawa o rezerwie emerytalnej – *VersRückIG*)

tytuł = nazwa

(skrótowa nazwa – skrót)

Rozdział 1
Majątek odrębny
„Rezerwa emerytalna Federacji”

tekst

§ 1

Zakres obowiązywania

(1) Przepisy rozdziału 1 dotyczą ... .

1. Uwagi ogólne

859 Ogłoszenie obowiązującego brzmienia ustawy lub rozporządzenia w *Bundesgesetzblatt* następuje na podstawie **pozwolenia na ogłoszenie**, zgodnie z którym należy ustalić owo obowiązujące brzmienie na wyznaczony dzień (uwagi nr 696 i n., 831).

860 Ogłoszenie składa się z deklaratoryjnej **nowej wersji** brzmienia oraz poprzedzającego ją **tekstu ogłoszenia**.

Tekst ogłoszenia dzieli się na następujące części:

- tytuł i data ogłoszenia (uwaga nr 865 i n.),
- formuła ogłoszenia (uwaga nr 868 i n.),
- lista z ostatnim ogłoszonym pełnym tekstem oraz nowelizacjami (uwaga nr 870 i n.),
- podpis (uwaga nr 878).

Do tekstu ogłoszenia dołączona jest – na nowej stronie – **nowa wersja** (uwaga nr 879 i n.).

861 Pozwolenie na ogłoszenie nie zobowiązuje do robienia z niego użytku. Niemniej ogłoszenie go wzbudza oczekiwania. Ogłoszenie powinno nastąpić **zgodnie** z podanym terminem, za co odpowiada wymienione w pozwoleniu ministerstwo federalne.

862 Ogłoszenie może stracić wartość, jeśli tuż po wyznaczonym terminie ogłoszone zostaną dalsze nowelizacje danej ustawy lub rozporządzenia. Powinno się go zaniechać, jeśli nowelizacja danej ustawy lub rozporządzenia została ogłoszona **po terminie** wyznaczonym w pozwoleniu na ogłoszenie, jednak **przed** faktycznym ogłoszeniem. Nowelizacja taka mogłaby **nie zostać uwzględniona** w danym ogłoszeniu, nawet gdyby już weszła w życie. W takim przypadku w późniejszej ustawie zmieniającej lub późniejszym rozporządzeniu zmieniającym należy zaplanować nowe pozwolenie na ogłoszenie umożliwiające uwzględnienie także aktualnej nowelizacji.

863 **Przedwczesne ogłoszenie** także może sprawić kłopot. Jeśli termin ustalenia danego brzmienia wyznaczony jest dopiero w przyszłości, sensowne jest poczekać jeszcze z ogłoszeniem, gdyż ustawę samodzielną lub

rozporządzenie samodzielne, ale także ewentualną nowelizację oczekującą na wejście w życie można w okresie do danego terminu jeszcze raz znowelizować. W przypadku pochoptnego ogłoszenia nowelizacje te nie byłyby uwzględnione, na skutek czego ogłoszenie wydrukowane w *Bundesgesetzblatt* należałoby poprawić (uwaga nr 894).

864 Projekt ogłoszenia nie podlega weryfikacji formalno-prawnej (por. § 46 ustęp 1, § 62 ustęp 2 GGO). W razie **wątpliwości** w sprawie tekstu ogłoszenia lub nowej wersji, w szczególności **wątpliwości** w sprawie obowiązującego brzmienia, do działań należy włączyć kompetentny **referat weryfikacji prawa** w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości.

2. Tekst ogłoszenia

2.1. Tytuł ogłoszenia

865 Tytuł zaczyna się zawsze słowami „Ogłoszenie nowej wersji”. Zaraz po nim następuje – w dopełniaczu – **obowiązująca nazwa używana przy powołaniu** danej ustawy lub rozporządzenia.

866 Nie wolno stosować innej nazwy używanej przy powołaniu niż tej obowiązującej, ponieważ przy ogłoszeniu można uwzględnić tylko takie nowelizacje, które przedtem **formalnie uchwalono** i ogłoszono. Dopiski, jak na przykład liczba roku dołączona w przypadku ogłoszenia do nazwy używanej przy powołaniu, sprawiłyby wrażenie, że mamy do czynienia z inną lub nową ustawą. Ponadto w przypadku słusznego powołania powstałyby znaczne problemy.

867 Po tytule umieszczamy – w nowej linii – **datę** złożenia podpisu: „z ...”.

2.2. Formuła ogłoszenia

868 W przypadku formuły ogłoszenia mamy do czynienia ze standardowym sformułowaniem rozpoczynającym się słowami „Na podstawie”. Ponadto zawiera ona:

- informację o artykule ustawy lub rozporządzenia (tylko z informacją o rodzaju), obejmującym pozwolenie na ogłoszenie, jak również datę sporządzenia oraz miejsce publikacji,
- nazwę ogłaszanej ustawy lub rozporządzenia używaną przy powołaniu oraz
- termin wynikający z pozwolenia na ogłoszenie, na który ustalone zostało dane brzmienie.

Przykład:

Ogłoszenie
nowej wersji ustawy o ...
z ...

Na podstawie artykułu ... ustawy z ... (BGBl. ...) ogłasza się poniżej brzmienie ustawy o ... w wersji obowiązującej od ... .

869 W przypadku zmiany nazwy używanej przy powołaniu wskazuje się w formule ogłoszenia na to, że nowa wersja różni się tytułem od wcześniejszej wersji ustawy lub rozporządzenia.

Przykład:

Ogłoszenie nowej wersji regulaminu szkolenia i egzaminowania położnych i pielęgniarek porodówki z 16 marca 1987 (BGBl. I s. 929):

Na podstawie artykułu 2 rozporządzenia ... z 10 listopada 1986 (BGBl. I s. 1732) ogłasza się poniżej brzmienie regulaminu szkolenia i egzaminowania położnych pod jego nowym tytułem w wersji obowiązującej od 19 listopada 1986.

2.3. Wyliczenie ostatniej publikacji pełnego tekstu i nowelizacji

870 Po formule ogłoszenia następuje **wyliczenie** rozpoczynające się od słów „Nowa wersja uwzględnia:”. Następnie w kolejnych punktach

przytacza się ostatnią publikację pełnego tekstu ustawy samodzielnej lub rozporządzenia oraz wszystkie opublikowane od tego czasu nowelizacje z datą wejścia w życie. Ustaw lub rozporządzeń nie określa się przy tym nazwami używanymi przy powołaniu, lecz jedynie określeniem rodzaju „ustawa” lub „rozporządzenie”.

871 Jeśli ustawę lub rozporządzenie wydano po 31 grudnia 1963 albo nadano im konstytucyjnie nowe brzmienie, **miejsce ostatniej urzędowej publikacji pełnego tekstu** podajemy następująco:

1. ustawa z ... (BGBl. ...), która weszła w życie ...
[rozporządzenie z ... (BGBl. ...), które weszło w życie ...].

Jeśli daną ustawę wydano w **ustawie-płaszczu** lub nadano jej nowe brzmienie, należy przestrzegać zasady powoływania zgodnie z uwagą nr 185; to samo odnosi się do rozporządzenia zawartego w rozporządzeniu-płaszczu. Jeśli ostatnia urzędowa publikacja pełnego tekstu jest **deklaratoryjną nową wersją**, należy zastosować następujące sformułowanie:

1. wersja ogłoszenia ustawy z ... (BGBl. ...),
[wersja ogłoszenia rozporządzenia z ... (BGBl. ...)].

Jeśli miarodajnym miejscem publikacji jest zbiór praw Federacji w **Bundesgesetzblatt Części III**, należy zastosować następujące sformułowanie:

1. ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* Części III, numer ..., ujednoliconą wersja ustawy,
[ogłoszona w *Bundesgesetzblatt* Części III, numer ..., ujednoliconą wersja rozporządzenia].

872 W spisie podajemy następnie ustawy lub rozporządzenia zmieniające uwzględnione w nowej wersji w **kolejności ich ogłoszenia**; ranga przepisu zmieniającego jest tu nieistotna.

873 Nowelizacje, które już **ogłoszono** w danym terminie, a które **jednak jeszcze nie weszły w życie**, ujmuje się w spisie, ponieważ są one uwzględniane w nowej wersji w informacji w przypisie (uwaga nr 887 i n.).

Przykład:

3. wchodzący w życie z ... artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...),

874 W spisie przytaczamy ogłoszone nowelizacje także wtedy, gdy są one **nieaktualne**.

Przykład:

3. artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), który został uchylony przed jego wejściem w życie przez artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...),

875 Jeśli pojedyncza nowelizacja zmieniająca daną ustawę samodzielną lub rozporządzenie samodzielne przewiduje **zróznicowane wejście w życie**, spis przytaczamy w następujący sposób:

3. wchodząca w życie częściowo z ..., a częściowo z ... ustawa z ... (BGBl. ...), [wchodzące w życie częściowo z ..., a częściowo z ... rozporządzenie z ... (BGBl. ...)].

W innych przypadkach wejścia w życie nowelizacji w różnych terminach, w szczególności w przypadku ustaw-płaszczy lub rozporządzeń-płaszczy, należy zastosować poniższe sformułowanie:

3. wchodzący w życie częściowo z ..., częściowo z ... artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...), [wchodzący w życie częściowo z ..., częściowo z ... artykuł ... rozporządzenia z ... (BGBl. ...)].

876 Jeśli należy uwzględnić nowelizację zawartą w **artykule z nowelizacjami dostosowawczymi**, należy możliwie dokładnie podać zmieniany fragment:

3. wchodzący w życie ... artykuł ... ustęp ... ustawy z ... (BGBl. ...), [wchodzący w życie ... artykuł ... ustęp ... rozporządzenia z ... (BGBl. ...)].

877 Jeśli przy ogłoszeniu ustawy lub rozporządzenia należy uwzględnić **nowelizację przez Traktat Zjednoczeniowy**, można zastosować poniższe sformułowanie:

3. wchodząca w życie 29 września 1990 ustawa z 23 września 1990 w związku z Załącznikiem I rozdział ... dziedzina ... rozdział II punkt ... Traktatu Zjednoczeniowego z 31 sierpnia 1990 (BGBl. 1990 II s. 885, ...).

2.4. Podpis

878 Tekst ogłoszenia zamyka podpis właściwej **minister** lub **właściwego** ministra; podpis należy poprzedzić informacją o miejscu, dacie i stanowisku służbowym. W przypadku przeszkód podpis składa „w zastępstwie” sekretarz stanu. W przypadku dalszych przeszkód podpis składa się „w zastępstwie sekretarza stanu” lub w wyjątkowych przypadkach „na polecenie”.

3. Nowa wersja

3.1. Treść

879 W nowej wersji należy przedstawić **obowiązujące** w odpowiednim terminie autentyczne i nienagane brzmienie ustawy lub rozporządzenia. W przypadku nowej wersji wolno uwzględnić jedynie wcześniej formalnie uchwalone i ogłoszone nowelizacje (uwaga nr 698).

Niezależnie od tego w brzmieniu tym uwzględnia się obowiązującą ortografię (uwaga nr 47) oraz wskazówki na temat określania jednostek redakcyjnych „ustęp” i „punkt” (uwaga nr 196).

880 Do danego brzmienia **należą**: tytuł (nazwa oraz – o ile istnieje – nazwa skrócona i skrót urzędowy), istniejący spis treści oraz część z regulacją wraz ze wszystkimi jednostkami podziału oraz istniejącymi załącznikami.

881 Do danego brzmienia **nie należą**: formuła rozpoczynająca i kończąca, data sporządzenia oraz informacja o osobach podpisujących.

882 W nowej wersji należy przestrzegać **nakazu powoływania** (uwaga nr 314), jeśli dana ustawa lub rozporządzenie służyły **implementacji dyrektywy** Wspólnot Europejskich¹. W tym celu do tytułu nowej wersji ustawy lub rozporządzenia dołącza się odsyłacz do przypisu. W **przypisie** nie należy po prostu powtarzać przypisów ze zmieniających ustaw lub rozporządzeń wyliczonych w tekście ogłoszenia. Podać należy raczej tylko obowiązujące dyrektywy, implementacja których znalazła swój wyraz w obowiązującym brzmieniu. Jeśli na przykład obowiązujące brzmienie zostało zmienione przez artykuł obszernej ustawy-płaszczka, z uzasadnienia ustawy można wywnioskować, czy i ew. które dyrektywy tu konkretnie implementowano.

883 Jeśli któraś z dyrektyw nie wymagała szczególnej implementacji, ponieważ obowiązujące przepisy ustaw lub rozporządzeń wewnątrzpaństwowych już jej odpowiadały (uwaga nr 314), przy nowym ogłaszaniu tych ustaw lub rozporządzeń należy umieścić **po raz pierwszy informację w przypisie** ze wskazaniem na tę dyrektywę.

884 Informację w przypisie należy umieszczać także, gdy dana ustawa lub rozporządzenie przy implementacji decyzji ramowej lub decyzji Unii Europejskiej² odpowiednio oznaczone zostały w uwadze nr 315. Jeśli tego nie zaznaczono, można to nadrobić w nowej wersji.

885 Przy przedstawianiu części regulacji uchylone paragrafy, artykuły lub nadrzędne jednostki redakcyjne należy oznaczyć słowem „**pominięto**”, aby nie przerwać kolejności wyliczania jednostek podziału.

Przykład:

§ 7 (pominięto)

To samo odnosi się do ustępów i punktów, jeśli ich brzmienia nie zawarto w nowej wersji, jednak po nich następują dalsze ustępy lub punkty.

¹ Traktat Lizboński: Dyrektywa Unii Europejskiej.

² Traktat Lizboński: Decyzja Unii Europejskiej w rozumieniu artykułu 288 ustęp 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Przykład:

§ ...

(1) ...

(2) (pominięto)

(3)

1. (pominięto)

2. ...

Pominiętych jednostek redakcyjnych nie podaje się, jeśli kontynuacja wyliczania **nie została** przez to **naruszona**. Dotyczy to przykładowo pominiętych paragrafów z dodatkiem liter, po których nie następuje dalszy paragraf z dodaną literą, lub gdy pominięty punkt był ostatnim w wyliczeniu.

886 W nowej wersji nie podaje się **brzmienia wykonanych przepisów**. Są to przepisy zmieniające wyjątkowo zawarte w ogłoszanej ustawie lub rozporządzeniu, jak również przepisy o wejściu w życie lub utracie mocy obowiązującej, które wraz z nadejściem podanego momentu stały się bezprzedmiotowe. Ich treść podajemy niezależnie od ewentualnych tytułów wyłącznie w nawiasie.

Przykłady:

§ ...

(nowelizacja innych przepisów)

[(uchylenie innych przepisów)]

[(wejście w życie, utrata mocy obowiązującej)]

3.2. Odmienności przy nowelizacjach oczekujących na wejście w życie, wskazówki w sprawie przypisów

887 O **nowelizacjach** danej ustawy lub rozporządzenia ogłoszonych przed terminem miarodajnym dla nowej wersji, które jednak wejdą w życie po tym terminie, należy informować w przypisie.

888 **Informację w przypisie** należy umieścić przy tym fragmencie tekstu, do którego odnosi się ogłoszona nowelizacja. W przypisie podaje się **brzmienie przepisu zmieniającego** z dokładną informacją o miejscu

publikacji, następnie pod informacją o przepisie o wejściu w życie podajemy dokładny moment, od którego dana nowelizacja ma obowiązywać.

Przykład:

§ 12 ustęp 1 ustawy o przeszczepach w wersji z 4 września 2007 (BGBl. I s. 2206):

§ 12

Przekazywanie organów, urząd ds. przekazywania

(1) W celu przekazywania organów nadrzędne stowarzyszenia Kas Chorych wspólnie*), federalne Izby Lekarskie oraz Niemieckie Towarzystwo Szpitalne lub federalne stowarzyszenia prowadzące szpitale wspólnie organizują lub zlecają utworzenie odpowiedniego urzędu (urząd ds. przekazywania) ... .

*)

Zgodnie z artykułem 42 punkt 1 w związku z artykułem 46 ustęp 9 ustawy z 26 marca 2007 (BGBl. I s. 378) z 1 lipca 2008 w § 12 ustęp 1 zdanie 1 słowa „nadrzędne stowarzyszenia Kas Chorych wspólnie” zastępuje się słowami „nadrzędne stowarzyszenie Związek Kas Chorych”.

889 Gdyby przedstawienie poleceń nowelizacji miało nie być przejrzyste, w przypisie można zamiast tego podać brzmienie przepisu z uwzględnionymi w nim nowelizacjami w **pełnym tekście**.

Przykład:

§ 3 *)

...

*)

zgodnie z artykułem ... w związku z artykułem ... ustawy z ... (BGBl. ...) od ... § 3 obowiązuje w następującej wersji:

„§ 3 ...”

890 Uwzględnić należy także nowelizacje wynikające z **przepisów o uchyleniu lub o wygaśnięciu mocy obowiązującej** ogłoszonych przed danym terminem, skutecznych jednak dopiero po jego upływie. O nich także należy poinformować w przypisach.

Przykłady:

*) Zgodnie z artykułem ... w związku z artykułem ... ustawy z ... (BGBl. ...) § ... zostaje uchylony z ... .

*) Zgodnie z artykułem ... ustawy z ... (BGBl. ...) § ... traci moc obowiązującą z ... .

891 Istniejące w podanym terminie dalsze warunki nieuwzględniane w od nowa sformułowanym brzmieniu, a jednak oddziałujące bezpośrednio na jego obowiązywanie lub prawnie istotną treść, należy także zaznaczyć przy danym fragmencie tekstu przez informację w przypisie. Dotyczy to np. zewnętrznych zasad obowiązywania takich jak rozstrzygnięcia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, w których poszczególne przepisy uznano za niezgodne z Ustawą Zasadniczą lub innymi przepisami Federacji, czy też za nieważne (uwaga nr 189).

3.3. Sprostowanie ogłoszenia nowej wersji

892 Jeśli tekst ogłoszenia lub nowej wersji ustawy lub rozporządzenia zawiera błąd w druku albo inne oczywiste nieprawidłowości, należy je **sprostować**.

Przykład:

Sprostowanie ogłoszenia
nowej wersji ustawy o ...
z ...

W ogłoszeniu nowej wersji ustawy o ... z ... (BGBl. ...) ową nową wersję prostuje się w następujący sposób:

1. W § 157 ustęp 3 zdanie 1 po słowie „ustęp” dołącza się dane „1”.
2. W § 176 ustęp 1 słowa „urzędnik wymiaru sprawiedliwości” zastępuje się słowami „personel wymiaru sprawiedliwości”.

893 Jeśli przy formułowaniu tekstu ogłoszenia lub ustalaniu nowej wersji mamy do czynienia z przeoczeniem ze strony odpowiedzialnego federalnego ministerstwa, sprostowanie podpisuje się zgodnie z regulacjami wewnętrznymi danego urzędu. W przypadku błędów powstałych dopiero w druku, podpis składa kierownictwo redakcji organu ogłaszającego.

894 Ogłoszenie **należy poprawić**, jeśli **po** rzeczywistym ogłoszeniu, jednak przed miarodajnym terminem, ogłoszono dalszą nowelizację.

cję i wejdzie ona w życie. W innym razie zbyt wcześnie ogłoszone brzmienie byłoby w danym terminie już nieaktualne (uwaga nr 863). Ogłoszenie poprawia się w dwóch fazach: najpierw uzupełnia się tekst ogłoszenia, a następnie poprawia się nową wersję. Za wzór służy technika nowelizacyjna, przy czym polecenia nowelizacji stosuje się w formie rozkazującej.

Przykład:

Sprostowanie ogłoszenia
nowej wersji ustawy o ...

z ...

Ogłoszenie nowej wersji ustawy o ... z ... (BGBl. ...) prostuje się w następujący sposób:

1. Tekst ogłoszenia prostuje się w następujący sposób:
  - a) W punkcie 5 kropkę na końcu zastępuje się przecinkiem.
  - b) Dołącza się następujący punkt 6:
„6. Wchodzący w życie z dniem ... artykuł ... ustawy z ... (BGBl. ...)”
2. W nowej wersji ustawy o ... w § 5 ustępy 2 i 3 zastępuje się poniższym ustępem 2:
„(2) ...”

895 Jeśli błędne brzmienie nowej wersji polega na oczywistej **nieprawidłowości w ustawie zmieniającej** lub w rozporządzeniu zmieniającym, których nie sprostowano jeszcze w momencie ogłaszania, dla owej ustawy lub rozporządzenia należy najpierw przeprowadzić **postępowanie prostujące zgodnie z § 61 GGO**. Wówczas można sprostować ogłoszoną nową wersję. Wcześniejsza publikacja sprostowania ustawy zmieniającej nie jest konieczna (uwaga nr 705).

Załącznik 1 (do uwagi nr 42)

Wytyczne dla redagowania ustaw ratyfikacyjnych oraz rozporządzeń odnoszących się do umów międzynarodowych (wytyczne według § 73 ustęp 3 zdanie 1 GGO – *RiVeVo*)

Nowa wersja 2007

Wprowadzenie

Zgodnie z § 73 ustęp 3 zdanie 1 GGO przy formułowaniu ustaw ratyfikacyjnych należy przestrzegać wydanych przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości „Wytycznych dla redagowania ustaw ratyfikacyjnych oraz rozporządzeń odnoszących się do umów międzynarodowych”. Niniejsze wytyczne przedstawione w nowej wersji zawierają istotne wskazówki w sprawie treści i formy ustaw, przy pomocy których ciała ustawodawcze wyrażają zgodę na umowy międzynarodowe, oraz rozporządzeń, przez które owym traktatom nadaje się moc obowiązującą.

Wskazówki i wzór w tych wytycznych nie dają pełnego obrazu wszystkich form, które można wykorzystać w poszczególnych przypadkach. Autorom projektów ustaw i rozporządzeń zaleca się zatem, aby możliwie wcześniej wyjaśnili we właściwym referacie „Prawo umów międzynarodowych” w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości, czy zalecane są odstępstwa od owych wytycznych.

1. Ustawy ratyfikacyjne do umów dwu- i wielostronnych z reguły

1.1. Wymagalność ustawy ratyfikacyjnej

1.1.1. Umowy międzynarodowe regulujące **stosunki polityczne** Federacji lub odnoszące się do kwestii będących **przedmiotami ustawodawstwa federalnego**, zgodnie z artykułem 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, wymagają zgody lub współdziałania organu ustawodawczego odpowiedzialnego za ustawodawstwo Federacji w formie ustawy federalnej. To, czy międzynarodowa umowa wymaga zgodnie z tym ustawy, zależy jedynie od jej treści materialnej. Nie ma znaczenia, czy mamy do czynienia z umową dwu- czy też wielostronną oraz w jakiej formie lub pod jakim warunkiem ją zawarto. Umowy międzynarodowe po stronie niemieckiej mogą wymagać zgody, mimo że nie zawierają klauzuli o ratyfikacji; i odwrotnie, mimo klauzuli o ratyfikacji, w Niemieckiej Republice Federalnej mogą nie wymagać zgody.

1.1.2. Umowa międzynarodowa reguluje **polityczne stosunki Federacji** w rozumieniu artykułu 59 ustęp 2 zdanie 1 pierwsza alternatywa Ustawy Zasadniczej, jeśli naruszone zostanie istnienie przez nią państwa, jego terytorialna integracja, niezawisłość, pozycja oraz znaczenie we wspólnocie państw (*BVerfGE* 90, 286, 359).

1.1.3. Zgodnie z artykułem 59 ustęp 2 zdanie 1 alternatywa pierwsza Ustawy Zasadniczej umowa międzynarodowa wymaga zgody lub współdziałania ciał ustawodawczych odpowiedzialnych za ustawodawstwo Federacji w szczególności wtedy, gdy:

- (a) stanowi podstawę praw i obowiązków jednostki,
- (b) zawiera przepisy, których wprowadzenie wymaga współdziałania formalnego ustawodawcy federalnego lub krajowego,
- (c) zawiera przepisy, którym odpowiadają aktualne prawne regulacje wewnątrzpaństwowe (tzw. układ równoległy: poprzez owo uzgodnienie powstanie międzynarodowe zobowiązanie utrzymania tej sytuacji prawnej),

- (d) zawiera zobowiązania finansowe – wykraczające poza zwykłe skutki działań związanych z budżetem – wymagające zgodnie z finansowo konstytucyjnoprawnymi regulacjami Ustawy Zasadniczej regulacji ustawowych (zob. artykuł 115 Ustawy Zasadniczej),
- (e) zmienia lub uzupełnia istniejącą umowę, będącą przedmiotem ustawy ratyfikacyjnej.

Wyjątek: Ustawodawca udzielił zgody na zmianę lub uzupełnienie już wcześniej – z wyprzedzeniem. Zgody uprzedzającej można udzielić przez upoważnienie do wydania rozporządzenia (por. pkt 2.3 i 3). Zgodę uprzedzającą można założyć także wtedy, gdy dana konkretna zmiana ma charakter normatywny i gdy ze względu na treść, cel i rozmiar była ona już zamierzona w planowanej procedurze w pierwotnej umowie o nowelizacji umowy.

Ustawa ratyfikacyjna jest konieczna, gdy międzynarodowa umowa wešla w życie w prawie krajowym na podstawie wystarczającego, odnoszącego się do zagranicy, upoważnienia do wydania rozporządzenia, zgodnie z artykułem 80 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej (por. pkt 3).

1.2. Redagowanie ustawy ratyfikacyjnej w zwykłych przypadkach

1.2.1. Tytuł

1.2.1.1. Do **tytułu** – po słowach „Ustawa w sprawie” – należy włączyć nazwę danej międzynarodowej umowy. W jej miejsce można wybrać nazwę skróconą, zaś w przypadku kilku umów nazwę zbiorczą. Data zawarcia umowy powinna znajdować się po słowie „Umowa” (lub podobnie).

W uzupełnieniu do tytułu można włączyć skrót nazwy umowy, o ile został on przewidziany w tej umowie międzynarodowej lub używany jest w kontaktach międzynarodowych. Skrót umieszczamy na końcu tytułu w nawiasie okrągłym, np. „(MIGA-Übereinkommen)”; BGBl. 1987 II s. 454.

1.2.1.2. W przypadku umów **wielostronnych** projekt ustawy nosi następujący tytuł:

„Projekt
ustawy
w sprawie umowy [lub podobnie] z ...
o [lub podobnie] ...”

W przypadku umów **dwustronnych** – zgodnie z nazwą umowy – w tytule projektu ustawy należy wymienić także ich strony:

„Projekt
ustawy
w sprawie umowy [lub podobnie] z ...
pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną i ...
o [lub podobnie] ...”

1.2.1.3. Jeśli projekt ustawy dotyczy **nowelizacji** umowy, z reguły wybieramy poniższy tytuł:

„Projekt
ustawy
w sprawie umowy [lub podobnie] z ...
w sprawie zmiany [lub podobnie] ...”

1.2.1.4. W tytule nie umieszczamy wskazówki, że mamy do czynienia z **przy-
stąpieniem** do międzynarodowej umowy.

1.2.2. Data sporządzenia

Datę sporządzenia wpisujemy w projekcie ustawy w odrębnej linii

„Z”

poniżej tytułu ustawy. Słowo „Z” piszemy wielką literą.

1.2.3. Formuła wprowadzająca

1.2.3.1. **Formuła wprowadzająca** zawiera informacje o uchwaleniu ustawy Bundestagu i – o ile jest to wymagane przepisami procedury ustawodawczej – zgodzie Bundesratu.

Formuła wprowadzająca ma poprzedzać projekt ustawy.

1.2.3.2. Formuła wprowadzająca ustawy ratyfikacyjnej brzmi stąd

(a) w przypadku ustaw wymagających zgody Bundesratu:

„Za zgodą Bundesratu Bundestag uchwalił następującą ustawę:”

(inaczej niż w przypadku rozporządzeń wymagających zgody Bundesratu; tu informacja ta pojawia się dopiero w formule końcowej – por. 3.2.2 i 3.3).

(b) w przypadku ustaw niewymagających zgody Bundesratu:

„Bundestag uchwalił następującą ustawę:”

(c) w przypadku ustaw zmieniających Ustawę Zasadniczą:

„Za zgodą Bundesratu Bundestag uchwalił następującą ustawę; Artykuł 79 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej został zachowany:”

Formułę tę stosujemy także w przypadku nieformalnej zmiany Ustawy Zasadniczej (artykuł 23 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej); zob. ustawa w sprawie umowy z 7 lutego 1992 o Unii Europejskiej (BGBl. 1992 II s. 1251).

1.2.3.3. Jeśli wbrew opinii Rządu Federalnego Bundesrat potwierdzi konieczność udzielenia zgody na ustawę ratyfikacyjną i wyraźnie jej udzieli, kwestia konieczności tego udzielenia zostanie ponownie zweryfikowana przez decydujące ministerstwo wspólnie z Federalnym Ministerstwem Spraw Wewnętrznych oraz Federalnym Ministerstwem Sprawiedliwości. Pomimo wyraźnie udzielonej zgody Bundesratu ustawa ratyfikacyjna powinna zostać

ogłoszona jako ustawa niewymagająca jej, o ile weryfikacja w ramach Rządu Federalnego wykazała, że dana międzynarodowa umowa lub ustawa nie zawierają przepisów uzasadniających konieczność uzyskania zgody. Opinię współdziałającego ministerstwa federalnego w sprawie braku konieczności uzyskania zgody należy krótko przedstawić przy przekazaniu oryginału do podpisania (§ 59 ustęp 2 GGO).

1.2.4. Podział ustawy ratyfikacyjnej

Ustawę ratyfikacyjną dzieli się na **artykuły** (punkt 3 zdanie 4 załącznik 6 do § 42 ustęp 2 GGO). Artykuł zawierający kilka myśli regulacyjnych dzieli się na ustępy.

1.2.5. Formuła zgody (artykuł 1 ustawy ratyfikacyjnej)

1.2.5.1. Artykuł 1 zdanie 1 ustawy ratyfikacyjnej zawiera zgodę ustawodawcy na zawarcie umowy międzynarodowej. Do danego przepisu należy przy tym włączyć:

- (a) pełną i nieskróconą nazwę umowy,
- (b) datę jej zawarcia,
- (c) miejsce i datę jej podpisania przez osobę upoważnioną ze strony niemieckiej.

Zdanie 2 reguluje ponadto opublikowanie umowy wymienionej w zdaniu 1.

1.2.5.2. Z reguły artykuł 1 zdanie 1 i 2 w przypadku umów **wielostronnych** brzmi zatem:

„Wyraża się zgodę na podpisanie w ... w ... przez Republikę Federalną Niemiec porozumienie [lub podobnie] o ... [lub podobnie]. Porozumienie to [lub podobnie] ogłasza się poniżej”.

Jeśli nie dysponujemy wiążącą wersją danej międzynarodowej umowy w języku niemieckim, zdanie 2 należy sformułować następująco:

„Porozumienie [lub podobnie] to ogłasza się poniżej w urzędowym tłumaczeniu na język niemiecki”.

Sformułowań tych używamy także w przypadku „Umów mieszanych”, których materia podlega w części kompetencjom Wspólnot Europejskich, w części zaś kompetencjom państw członkowskich. Wskazanie na ów podział kompetencji włączamy zazwyczaj do uzasadnienia (zob. 1.3.1.1).

W umowach **dwustronnych** – z kolei zgodnie z nazwą umowy międzynarodowej – wymienić należy także ich strony:

„Wyraża się zgodę na podpisaną w ... w ... umowę pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną a ... o ... . Umowę tę [lub podobnie] ogłasza się poniżej”.

W **wielostronnych porozumieniach rządowych** należy – z kolei odpowiednio do nazwy umowy międzynarodowej – wymienić także ich strony:

„Wyraża się zgodę na podpisane w ... w ... porozumienie pomiędzy Rządem Niemieckiej Republiki Federalnej a ... o ... . Porozumienie [lub podobnie] to ogłasza się poniżej”.

1.2.5.3. Przypadki szczególne:

- (a) Jeśli data podpisania międzynarodowej umowy przez Niemiecką Republiką Federalną zgodna jest z datą jej zawarcia, wymieniamy tylko datę podpisania. Artykuł 1 brzmi w takich przypadkach następująco:

„Wyraża się zgodę na podpisaną w ... w ... przez Niemiecką Republiką Federalną umowę [lub podobnie] o ... . Umowę tę [lub podobnie] ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki)”.

- (b) Jeśli wyjątkowo miejsce zawarcia umowy oraz miejsce podpisania jej przez Niemiecką Republiką Federalną nie są identyczne, po słowie „Umowa” [lub podobnie] włącza się miejsce zawarcia umowy ze słowem „z ...”.

- (c) Jeśli wyjątkowo zgodę ciał ustawodawczych pozyskano przed podpisaniem umowy przez Niemiecką Republiką Federalną, artykuł 1 brzmi następująco:

„Wyraża się zgodę na umowę z [miejsowość] ... z [data] ... o ... . Umowę tę [lub podobnie] ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki)”.

- (d) Jeśli przedmiotem danej ustawy jest kilka umów, zaleca się poniższą formę:

„Wyraża się zgodę na następujące umowy podpisane w ... w ... przez Niemiecką Republikę Federalną:

1. Umowę [lub podobnie] o ...,
2. Umowę [lub podobnie] ...,
3. Umowę [lub podobnie] ... .

Umowy te ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki)”.

Lub:

„Wyraża się zgodę na następujące umowy międzynarodowe:

1. Umowę o ... podpisaną w ... w ... przez Niemiecką Republikę Federalną,
2. Umowę podpisaną w ... z ...,
3. Umowę podpisaną w ... z ... .

Umowy te ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki)”.

- (e) W przypadkach **przystąpienia** Niemieckiej Republiki Federalnej do umowy międzynarodowej artykuł 1 otrzymuje następujące brzmienie:

„Wyraża się zgodę na przystąpienie Niemieckiej Republiki Federalnej do umowy [lub podobnie] z [miejsowość] ... z [data] ... o ... . Umowę tę [lub podobnie] ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki)”.

- (f) Jeśli ustawa ratyfikacyjna dotyczy **zmiany** umowy, będącej przedmiotem tejże ustawy, dodatkowo należy podać miejsce publikacji wcześniejszej ustawy ratyfikacyjnej. Jeśli dana umowa była już raz zmieniana, powołujemy także ją oraz – w przypadku wielokrotnych zmian – ostatnie miejsce publikacji:

„Wyraża się zgodę na protokół [lub podobnie] podpisany przez Niemiec-
ką Republikę Federalną w ... w ... w sprawie zmiany umowy [lub podob-
nie] z ... o ... (BGBl. 20.. II s. ...) [ewentualnie dodatkowo: zmieniony
/ ostatnio zmieniony przez protokół [lub podobnie] z ... (BGBl. 20.. II
s. ...)]. Protokół ten [lub podobnie] ogłasza się poniżej (wraz z urzędo-
wym tłumaczeniem na język niemiecki)”

- (g) Jeśli proponowaną zmianę przyjęto na międzynarodowej konferencji
przez „**akt końcowy**”, formuła wyrażenia zgody brzmi następująco:

„Wyraża się zgodę na zmianę umowy [lub podobnie] z ... o ... (BGBl.
20.. II s. ...) przyjętą przez ... [nazwa konferencji] w ... [data uchwalenia].
Akt końcowy tej konferencji ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym
tłumaczeniem na język niemiecki)”

- (h) W przypadku konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy
(MOP) stosuje się następujące sformułowanie:

„Wyraża się zgodę na Konwencję w sprawie ... przyjętą w ... w ... przez
Ogólną Konferencję Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP). Kon-
wencję tę ogłasza się poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język
niemiecki)”

1.2.5.4. W przypadku **dalszych dokumentów**, które w rozumieniu artykułu 31
ustęp 2 litera b Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów mają związek z ni-
niejszą umową międzynarodową (załączniki, suplementy, ustalenia, protokoły,
wymiany not, wspólne i jednostronne oświadczenia itp.), w sprawie brzmienia
artykułu 1 ustęp 1 ustawy ratyfikacyjnej obowiązują poniższe zasady:

- (a) Jeśli dane dokumenty wyraźnie wymieniono w umowie jako jej część
składową, nie ma potrzeby wspominać o niej ponownie w formule
wyrażającej zgodę.
- (b) Jeśli takich dalszych dokumentów nie wymieniono w umowie, należy
sprawdzić, czy z powodu ich treści lub z punktu widzenia całościowe-
go związku wymagają one zgody parlamentu. Zgoda taka zasadniczo
musi także obejmować wszystkie niesamodzielne części umowy. Dla-
tego dalsze dokumenty należy szczegółowo przytoczyć w artykule 1.

Dokumenty niespełniające tej przesłanki należy dołączyć do umowy jako za-
łącznik w celu powiadomienia ciał ustawodawczych w ramach charakterystyki

umowy (zob. 1.5). Opublikowanie tych dokumentów może nastąpić na polecenie decydującego resortu w odrębnym ogłoszeniu.

1.2.5.5. **Zastrzeżenia** i inne **oświadczenia**, które mają zostać złożone w sprawie danej umowy międzynarodowej, zwykle nie stają się przedmiotem umowy ratyfikacyjnej. Następuje jedynie zapowiedź w charakterystyce umowy. Jeśli wyjątkowo w ustawie konieczny jest przepis, który stanowi, że w przypadku ratyfikowania należy wnieść określone zastrzeżenie, tekstu owego zastrzeżenia nie należy formułować w ustawie ratyfikacyjnej.

Zastrzeżenie wniesione już przy podpisywaniu można przyjąć do formuły wyrażającej zgodę w następującej formie:

„Wyraża się zgodę na umowę [lub podobnie] z ... o ... podpisaną przez Niemiecką Republikę Federalną w ... w ... wraz z wniesionym przy podpisywaniu zastrzeżeniem w sprawie ... tej umowy”.

Jeśli przy podpisywaniu nie wniesiono zastrzeżeń, można zastosować następujące sformułowanie:

„Wyraża się zgodę na umowę [lub podobnie] z ... o ... podpisaną przez Niemiecką Republikę Federalną w ... w ... z zaleceniem, że przy składaniu dokumentu ratyfikacyjnego Niemiecka Republika Federalna wnieśnie zastrzeżenia przewidziane w artykułach ... tej umowy”.

W poszczególnych przypadkach sformułowanie niniejsze należy uzgodnić z Urzędem Spraw Zagranicznych oraz z Federalnym Ministerstwem Sprawiedliwości.

1.2.6. Termin wejścia w życie (z reguły: artykuł 2 ustawy ratyfikacyjnej)

1.2.6.1. Każda ustawa ratyfikacyjna musi określać dzień jej wejścia w życie (artykuł 82 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej). W ustępie 1 reguluje się, w jakim momencie dana ustawa wejdzie w życie. W ustępie 2 określa się, że termin, w którym dana ustawa wejdzie w **życie w znaczeniu prawa międzynarodowego** w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej, zostanie ogłoszony w *Bundesgesetzblatt*.

1.2.6.2. Przepis o wejściu w życie otrzymuje następujące brzmienie:

(a) W przypadku umów **dwustronnych**

- „(1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.
- (2) Dzień, w którym umowa [lub podobnie] zgodnie z jej artykułem ... ustęp ... wejdzie w życie, zostanie ogłoszony w *Bundesgesetzblatt*”.

(b) W przypadku umów **wielostronnych**

- „(1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.
- (2) Dzień, w którym umowa [lub podobnie] zgodnie z jej artykułem ... ustęp ... wejdzie w życie w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej, zostanie ogłoszony w *Bundesgesetzblatt*”.

1.2.6.3. Przytoczenie dalszych dokumentów obok danej umowy (zob. pkt 1.2.5.4) konieczne jest tylko wtedy, gdy wymieniono je także w formule wyrażającej zgodę na ratyfikację danej umowy lub jeśli mają one wejść w życie w terminie innym niż dana umowa.

1.2.6.4. Jeśli zgodnie z przepisami końcowymi dana umowa międzynarodowa ma wejść w **życie z mocą wsteczną**, także ustawa ratyfikacyjna musi – o ile owa wsteczna moc jest wyjątkowo konstytucyjno-prawnie dopuszczalna – w tym czasie mieć moc obowiązującą; z powodów konstytucyjno-prawnych zobowiązanie prawa międzynarodowego nie może wejść w życie przed ustawą ratyfikacyjną.

W przypadkach dopuszczalnego ustanowienia wstecznego wejścia w życie przepis ten brzmi następująco:

- „(1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie z mocą od ...”.

1.2.7. Formuła końcowa

1.2.7.1. Formuła końcowa zawiera także **nakaz ogłoszenia** (§ 58 ustęp 2 zdanie 3 punkt 4 GGO). Umieszcza się go z reguły dopiero po dojściu ustawy do skutku i dlatego nie można go ująć w projekcie ustawy ratyfikacyjnej.

1.2.7.2. Jeśli dana ustawa wymagała zgody Bundesratu, formuła końcowa brzmi następująco:

„Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*”.

1.2.7.3. Jeśli dana ustawa nie wymagała zgody Bundesratu (§ 58 ustęp 2 zdanie 3 punkt 1 GGO), formuła końcowa brzmi następująco:

„Konstytucyjne prawa Bundesratu zostały zachowane. Ustawa powyższa zostaje niniejszym podpisana. Zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*”.

1.3. Uzasadnienie do ustawy ratyfikacyjnej

Każdą ustawę ratyfikacyjną należy wyjaśnić w „Uzasadnieniu do ustawy ratyfikacyjnej”.

1.3.1. W sprawie formuły wyrażającej zgodę
(artykuł 1 ustawy ratyfikacyjnej)

1.3.1.1. Uzasadnienie brzmi z reguły następująco:

„Do artykułu 1

Do niniejszej umowy [lub podobnie] należy zastosować artykuł 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, ponieważ odnosi się on [lub podobnie] do przedmiotu ustawodawstwa federalnego”.

W przypadku „Umowy mieszanej” (wspólne zawarcie umowy przez Wspólnoty Europejskie oraz ich państwa członkowskie) uzasadnienie uzupełniamy następująco:

„Do niniejszej umowy [lub podobnie] należy zastosować artykuł 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, ponieważ odnosi się on, o ile podlega kompetencji państw członkowskich Wspólnot Europejskich, do przedmiotu ustawodawstwa federalnego”.

1.3.1.2. W przypadku umów regulujących stosunki Federacji (zob. pkt 1.1.2), uzasadnienie powinno brzmieć następująco:

„Do artykułu 1

Do niniejszej umowy [lub podobnie] należy zastosować artykuł 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, ponieważ reguluje ona stosunki polityczne Federacji”

1.3.1.3. Jeśli dana ustawa wymaga zgody Bundesratu, uzasadnienie należy uzupełnić wypowiedzią uzasadniającą wymóg uzyskania zgody w świetle regulacji Ustawy Zasadniczej:

„Wymagana jest zgoda Bundesratu zgodnie z artykułem ... ustęp ... Ustawy Zasadniczej, ponieważ ...”

1.3.2. W sprawie momentu wejścia w życie
(z reguły: artykuł 2 ustawy ratyfikacyjnej)

Uzasadnienie odnośnie do momentu wejścia w życie brzmi w przypadku umów **wielostronnych** z reguły następująco:

„Do artykułu 2

Przepis ustępu 1 odpowiada wymogowi artykułu 82 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej.

Zgodnie z ustępem 2 moment, w którym dana umowa [lub podobnie] zgodnie ze swoim artykułem ... ustęp ... wejdzie w życie w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej, zostanie ogłoszony w *Bundesgesetzblatt*”.

W przypadku umów **dwustronnych** pomijamy słowa „w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej”.

1.4. Uwaga końcowa do ustawy ratyfikacyjnej

Po uzasadnieniu do poszczególnych artykułów ustawy ratyfikacyjnej należy zaplanować „uwagę końcową” (w sprawie treści zob. § 44 GGO).

1.5. Uzasadnienie do umowy¹

Zgodnie ze wskazówkami rządowymi, po uzasadnieniu ustawy ratyfikacyjnej i przedstawieniu tekstu umowy należy ją wyjaśnić w „uzasadnieniu do umowy”. W części zatytułowanej „Uwagi ogólne” należy przedstawić znaczenie, cel i historię umowy, powody jej zawarcia, jak również nowelizacje związanego z nią prawa wewnątrzpaństwowego. W części „Sprawy szczególne” należy przedstawić poszczególne przepisy umowy według ich treści, związku z innymi regulacjami oraz w ich skutkach.

Do uzasadnienia należy dołączyć ewentualne dalsze dokumenty powiązane z umową (zob. pkt 1.2.5.4).

1.6. Ogłaszanie obcojęzycznych tekstów umów

W przypadku ogłaszania umów międzynarodowych, wymienionych w artykule 1 zdanie 1 ustawy ratyfikacyjnej, przestrzegać należy poniższych zasad:

1.6.1. W przypadku umów **dwustronnych** publikacja musi odbyć się w językach danej umowy. Od sporządzenia umowy w języku drugiej strony można wyjątkowo odstąpić, jeśli wymagałoby to użycia nieobiegowych znaków piśmiennych lub gdyby miało spowodować to nieuzasadnione wysokie koszty. Za nieobiegowe znaki piśmienne uznaje się znaki nieużywane w językach urzędowych ONZ. W przypadku użycia innego języka jako rozstrzygającego² – obok tekstu w języku niemieckim – wystarczająca może być publikacja w danym języku rozstrzygającym.

1.6.2. W przypadku umów **wielostronnych**, obok tekstu niemieckiego lub urzędowego tłumaczenia na język niemiecki, z reguły wystarcza publikacja brzmienia w języku angielskim oraz / lub francuskim. Pozostałe wiążące wersje językowe publikujemy tylko wtedy, gdy przemawia za tym praktyczna potrzeba lub zasadnicze przekonanie.

---

¹ W oryginale „Denkschrift” – przyp. G.W.

² W oryginale „Mittelsprache” – przyp. G.W.

1.6.3. Umowy w ramach **Wspólnot Europejskich** publikujemy w wiążących tekstach w języku niemieckim. Do miejsca publikacji w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej odsyłamy w przypadku publikacji w *Bundesgesetzblatt* część II (najpóźniej przy ogłaszaniu wejścia w życie).

1.6.4. Publikacja niemieckiego tekstu umowy lub urzędowego tłumaczenia na język niemiecki oraz wiążących wersji językowych następuje zasadniczo w sposób synoptyczny.

1.7. Przedłożenie do druku przed przedłożeniem rządowi

Projekt ustawy wraz z uzasadnieniem oraz tekst umowy w językach do publikacji należy przekazać do druku kierownictwu *Bundesgesetzblatt* Część II w Federalnym Urzędzie Sprawiedliwości w takim terminie (§ 73 ustęp 1 GGO), aby druk ww. tekstów został ukończony do momentu przedłożenia ich rządowi.

2. Regulacje uzupełniające w ustawie ratyfikacyjnej

2.1. „Obładowywanie”

Do ustawy ratyfikacyjnej nie włącza się przepisów wprowadzających umowę prawa międzynarodowego w sprawach wewnątrzpaństwowych. Obowiązuje to ze względu na szczególne traktowanie umów międzynarodowych w obradach parlamentarnych (§ 78 ustęp 1, § 81 ustęp 4, § 82 ustęp 2 i § 86 zdanie 4 GOBT), z powodu jasnego rozdziału pomiędzy publikacjami regulacji wewnątrzpaństwowych w *Bundesgesetzblatt* część I oraz umów prawa międzynarodowego w *Bundesgesetzblatt* część II (§ 76 ustęp 1 i 2 GGO), jak również z powodu odrębnej dokumentacji w obowiązującym prawie Federacji.

Stąd regulacje wewnątrzpaństwowe należy z reguły zastrzec do odrębnej **ustawy wprowadzającej**.

W szczególnych przypadkach zaistnieć mogą jednak uzasadnione wyjątki, w szczególności w przypadku upoważnień do wydania rozporządzeń służących wyłącznie nadaniu mocy prawnej nowelizacjom jakiegoś poro-

zumienia (zob. pkt 2.3) oraz w przypadku regulacji w sprawie nowelizacji przepisów, zgodnie z którymi wprowadzić należy ustalenia prawa międzynarodowego danej umowy.

2.2. Przepisy karne i przepisy o grzywnach

2.2.1. Jeśli dana umowa zobowiązuje strony do **prawno-karnego chronienia** ustalonych zasad postępowania, należy wydać specjalne przepisy karne (artykuł 103 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej). To samo dotyczy przepisów o przepadku i konfiskacie. Jeśli przesłanki odpowiedzialności karnej zostały określone w umowie w sposób wystarczający, ochrona następuje poprzez odesłanie do odpowiedniego przepisu w umowie oraz uregulowanie skutków karno-prawnych. O ile dany przepis w umowie prawa międzynarodowego nie spełnia warunków konstytucyjno-prawnego nakazu określoności (artykuł 103 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej), przesłanki odpowiedzialności karnej należy sformułować samodzielnie. To samo odnosi się do ochrony w ramach przepisów o grzywnach.

Wewnątrzpaństwowe regulacje przeprowadzania porozumień ujęte są w Skorowidzu A, podczas gdy same te porozumienia oraz przynależne im ustawy ratyfikacyjne zawiera Skorowidz B.

2.2.2. Jeśli dana umowa zobowiązuje strony do ochrony określonych zasad postępowania bez podawania jej sposobu, w gestii Niemieckiej Republiki Federalnej pozostaje spełnienie owego zobowiązania poprzez wprowadzenie **przepisów karnych lub przepisów o grzywnach**. W tych przypadkach ochrona karna może mieć miejsce tylko wtedy, gdy nastąpi nieodparta potrzeba, w szczególności gdy – uwzględniając ochronę przepisami karnymi, jak i ochronę przepisami o grzywnach – w kontekście bezprawia i szkodliwości społecznej danego sankcjonowanego trybu postępowania ochrona przepisami o grzywnach nie jest wystarczająca. Przepisy o grzywnach z reguły nie są wystarczające w przypadku, gdy przepisami chronić trzeba czyste prawo administracyjne.

W celu sformułowania przepisów karnych i przepisów o grzywnach odłączyła się do „Zaleceń w sprawie kształtowania przepisów karnych i przepisów

o grzywnach w pozakodeksowym prawie karnym” (zał. nr 178a do *Bundesanzeiger* z 16.7.1999).

2.2.3. Przepis karny i przepis o grzywnach należy wyjaśnić, przedstawiając jego konieczność w uzasadnieniu do ustawy ratyfikacyjnej.

W przypadkach punktu 2.2.2 należy w sposób szczególny przedstawić konieczność ochrony karno-prawnej.

2.3. Upoważnienie do wydania rozporządzeń

2.3.1. Wielostronne umowy międzynarodowe w rosnącym wymiarze przewidują możliwość zmiany lub uzupełnienia danej umowy przez postanowienia państw stron lub określonych organów powołanych w danej umowie. Także dwustronne umowy zawierają w określonych warunkach przepisy o uzgodnieniu regulacji uzupełniających. Jeśli do czynienia mamy ze zmianami lub uzupełnieniami umowy, odnoszącymi się do przedmiotów ustawodawstwa i stąd, zgodnie z artykułem 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, wymagającymi zgody lub współdziałania ciał właściwych dla ustawodawstwa federalnego, w interesie odciążenia ustawodawcy należałoby przewidzieć w ustawie ratyfikacyjnej upoważnienie do implementacji takich zmian lub uzupełnień w drodze rozporządzenia, o ile przedmiotowych zmian lub uzupełnień co do treści, celu i zakresu (artykuł 80 ustęp 1 zdanie 2 Ustawy Zasadniczej) jest określony w stopniu wystarczającym. Upoważnienie to powinno mieć tak określone brzmienie, żeby możliwe było przewidzenie, w jakich przypadkach i w jakim celu można zrobić z niego użytek.

2.3.2. W tym celu nasuwa się droga konkretnego odesłania do stosownej regulacji w umowie:

„Rząd Federalny (ew. Federalne Ministerstwo ...) jest upoważniony do wprowadzenia w życie zmian do artykułu ... [rozdziału lub podobnie] umowy [lub podobnie] ... zgodnie z artykułem ... w drodze rozporządzenia z / bez zgody Bundesratu”.

2.3.3. Upoważnienie może jednak samodzielnie określić także treść, cel i rozmiar:

„Rząd Federalny (ew. Federalne Ministerstwo ...) jest upoważniony, w drodze rozporządzenia za zgodą / bez zgody Bundesratu w celu wprowadzenia artykułu ... niniejszej umowy, wydać przepisy o:

1. ...
2. ...
3. ...”

Ustawę taką należy równocześnie ująć w Skorowidzu A.

2.3.4. Jeśli ramy regulacji zostały jednoznacznie ustalone przez daną umowę międzynarodową w całości co do treści, celu i zakresu, można wybrać także poniższe brzmienie:

„Rząd Federalny (ew. Federalne Ministerstwo ...) jest upoważniony do nadania mocy obowiązującej nowelizacjom do artykułu / artykułów ... [załącznika lub podobnie] ... umowy [lub podobnie] zgodnie z artykułem ..., zawierających się w ramach celów niniejszej umowy [lub podobnie], w drodze rozporządzenia z / bez zgody Bundesratu”.

2.3.5. W **uzasadnieniu** należy jeszcze raz szczegółowo wyjaśnić treść, cel i zakres upoważnienia.

2.4. Upoważnienie do ogłoszenia nowego brzmienia

W przypadku obszernych nowelizacji umowy prawa międzynarodowego celowe może być ogłoszenie jej nowego brzmienia. W takich przypadkach dana ustawa powinna już przewidywać, że właściwe merytorycznie ministerstwo federalne może ogłosić umowę w nowym brzmieniu.

„Federalne Ministerstwo ... może ogłosić umowę [lub podobnie] z ... o ... (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki) zmienioną przez protokół [lub podobnie] w brzmieniu obowiązującym od ...”.

3. Wdrożenia umów prawa międzynarodowego przez rozporządzenia

3.1. Przesłanki

3.1.1. **Umowa prawa międzynarodowego**, odnosząca się zgodnie ze swoją treścią do przedmiotu ustawodawstwa Federacji (artykuł 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej), nie wymaga ustawy ratyfikacyjnej, jeśli na podstawie upoważnienia do wydania rozporządzenia zgodnie z artykułem 80 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej może wejść w życie wewnątrzpaństwowo. Upoważnienie takie – poza przesłankami wymienionymi w artykule 80 ustęp 1 Ustawy Zasadniczej – musi odnosić się do zagranicy, tzn. także co najmniej do wdrożenia umów prawa międzynarodowego. Jeśli informacja o tym nie wynika z jego brzmienia, w drodze interpretacji należy z uwzględnieniem materii w upoważniającej ustawie i praktyki przy regulacji zakresu prawnego przez umowy prawa międzynarodowego ustalić, czy dane upoważnienie obejmuje także nadanie mocy prawnej owym umowom.

3.1.2. Jako najczęstsze przypadki zastosowania można wskazać:

- (a) upoważnienia do wdrożenia określonych rodzajów umów niezależnie od tego, z jakim państwem zostały one zawarte (umowy o przywilejach i ulgach dla organizacji międzynarodowych; wydawanie paszportów i wiz; gospodarka zagraniczna; ruch międzynarodowy; rybołówstwo; bezpieczeństwo socjalne i in.),
- (b) upoważnienia do wdrożenia zmian lub uzupełnień umów dwu- lub wielostronnych (zob. pkt 2.3).

3.2. Redakcja rozporządzenia odnoszącego się do umowy

W sprawie redagowania rozporządzenia obowiązują pkt 1 oraz pkt 2.1 niniejszych wytycznych, o ile dalej nie zostanie ustalone nic od nich odbiegającego. Jeśli dane rozporządzenie zawiera przepisy karne oraz przepisy o grzywnach (zob. pkt 2.2), należy przestrzegać artykułu 103 ustęp 2 Ustawy Zasadniczej. Porozumienia międzynarodowe, jak również rozporządzenia wydane w celu

nadania im mocy prawnej publikuje się w *Bundesgesetzblatt* część II oraz dokumentuje w Skorowidzu B; regulacje wewnętrzpaństwowe w sprawie realizacji porozumień ujęte są w Skorowidzu A.

3.2.1. Zasada

W sprawie tytułu obowiązuje zasada wypowiedziana w pkt 1.2.1 w stosunku do ustawy. Rezygnujemy tu z zawiłych sformułowań typu „Rozporządzenie w sprawie nadania mocy obowiązującej umowie ...”.

3.2.2. Formuła wprowadzająca

W formule wprowadzającej do rozporządzenia należy jednoznacznie podać ustawowy przepis upoważniający (artykuł 80 ustęp 1 zdanie 3 Ustawy Zasadniczej). W przeciwieństwie do formuły wprowadzającej do ustaw, w formule wprowadzającej do rozporządzeń nie wspomina się, czy dane rozporządzenie wydano za zgodą Bundesratu. W przypadku rozporządzeń wymagających jej, na podstawie porozumienia pomiędzy Bundesratem a Rządem Federalnym informacja ta pojawia się dopiero w formule końcowej danego rozporządzenia.

3.2.3. Podział

Rozporządzenia w sprawie implementacji umów prawa międzynarodowego dzieli się z reguły także na artykuły oraz – o ile to konieczne – na ustępy (§ 73 ustęp 3 zdanie 3 w związku z § 62 ustęp 2 zdanie 1, § 42 ustęp 2 zdanie 1 oraz załącznik 6 pkt 3 GGO).

3.2.4. Formuła o wprowadzeniu w życie (artykuł 1)

W przypadku umów **wielostronnych** artykuł 1 rozporządzenia otrzymuje z **reguły** następujące brzmienie:

„Umowę [lub podobnie] z ... o [lub podobnie] ..., która została podpisana w ... w ... przez Republikę Federalną Niemiec, wprowadza się niniejszym w życie. Umowa ta [lub podobnie] jest publikowana poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki)”.

W przypadku umów **dwustronnych** strony należy podać następująco:

„Umowę [lub podobnie] z ... o [lub podobnie] ..., która została podpisana w ... w ... przez Republikę Federalną Niemiec oraz ..., wprowadza się niniejszym w życie. Umowa ta [lub podobnie] jest publikowana poniżej”.

3.2.5. Termin wejścia w życie i utraty mocy obowiązującej (z reguły: artykuł 2)

Jeśli data wejścia w życie umowy prawa międzynarodowego jest ustalona w momencie wydawania rozporządzenia, przepis o wejściu w życie oraz przepis o utracie mocy obowiązującej należy sformułować następująco:

„(1) Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie z ... . Z tym samym dniem wchodzi w życie ... [nazwa skrócona danej umowy prawa międzynarodowego] zgodnie z jej artykułem ... ustęp ... w stosunku do Republiki Federalnej Niemiec.

(2) Niniejsze rozporządzenie traci moc obowiązującą w dniu, w którym swą moc obowiązującą traci umowa ta w stosunku do Republiki Federalnej Niemiec. Data utraty mocy obowiązującej zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*”.

Jeśli **nie** można przewidzieć momentu wejścia w życie danej umowy prawa międzynarodowego dla Republiki Federalnej Niemiec, przepis o wejściu w życie ma z reguły następujące brzmienie:

„(1) Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie w dniu, w którym w życie wchodzi w życie ... [nazwa skrócona danej umowy prawa międzynarodowego] zgodnie z jej artykułem ... ustęp ... w stosunku do Republiki Federalnej Niemiec.

(2) Niniejsze rozporządzenie traci moc obowiązującą w dniu, w którym swą moc obowiązującą traci umowa ta w stosunku do Republiki Federalnej Niemiec.

(3) Data wejścia w życie oraz data utraty mocy obowiązującej zostaną ogłoszone w *Bundesgesetzblatt*”.

W tych przypadkach w danym rozporządzeniu należy zatem dodatkowo zaplanować późniejsze ogłoszenie wejścia w życie danego rozporządzenia oraz danej umowy prawa międzynarodowego.

W przypadku umów **dwustronnych** pomijamy dopisek „w stosunku do Republiki Federalnej Niemiec”.

3.3. Formuła końcowa

Do rozporządzenia wymagającego zgody Bundesratu dołączamy poniższą formułę końcową:

„Bundesrat wyraził zgodę”.

Formułę końcową zamyka się informacją o miejscu i dacie podpisania.

3.4. Uzasadnienie rozporządzenia

Do przedkładanego rządowi rozporządzenia należy dołączyć jego uzasadnienie (§ 73 ustęp 3 zdanie 3 w związku z § 62 ustęp 2 zdanie 1 i § 42 ustęp 1 GGO). Uzasadnienie należy dołączyć w szczególności w przypadku naruszenia prawa Unii Europejskiej, w razie konieczności uzyskania zgody Bundesratu oraz gdy rozporządzenie to ma jeszcze nieprzedstawiony w ustawie upoważniającej wpływ finansowy na budżety publiczne lub gdy ma wpływ na ceny detaliczne i na poziom cen, w szczególności na poziom cen konsumenckich (§ 73 ustęp 3 zdanie 3 w powiązaniu z § 62 ustęp 2 zdanie 2 i § 44 GGO).

Jeśli dane rozporządzenie opiera się na kilku podstawach prawnych, w uzasadnieniu należy wyjaśnić, na której bazują poszczególne przepisy.

W pozostałych kwestiach obowiązuje odpowiednio pkt 1.3 niniejszych wytycznych.

3.5. Uwagi końcowe i uzasadnienie do umowy

Dla uwag końcowych oraz uzasadnienia do umowy stosuje się odpowiednio pkt 1.4 oraz pkt 1.5 niniejszych wytycznych.

Wzór A

Projekt ustawy w sprawie umowy dwustronnej

Projekt z ...³

Projekt

Ustawa

do umowy z ... [data]

między Niemiecką Republiką Federalną

a ...

o [lub podobnie] ...

Z

Bundestag (ew.: za zgodą Bundesratu) uchwalił poniższą ustawę:

Artykuł 1

Wyraża się zgodę na umowę podpisaną w ... w ... pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną a ... o ...⁴ (ew.: jak również protokół do Umowy oraz wymianę not)⁵. Umowa ta (ew.: jak również protokół do umowy oraz wymiana not) jest (są) opublikowana (opublikowane) poniżej.

Artykuł 2

(1) Umowa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu (ew.: inny termin).

(2) Dzień, w którym umowa ta zgodnie z jej artykułem ... ustęp ... (ew.: jak również protokół do umowy oraz wymiana not) wejdzie (wejdą) w życie, zostanie ogłoszony w *Bundesgesetzblatt*.

O wprowadzonych zmianach, które się okazały niezbędne już po przyjęciu danej ustawy zgodnie z § 58 GGO, w przypadku żądania decydującego resortu, po sporządzeniu pierwopisu należy poinformować redakcję *Bundesgesetzblatt* część II w Federalnym Urzędzie Sprawiedliwości (np. formuła końcowa, formuła ogłoszenia, kolejność podpisów).

Po sporządzeniu pierwopisu ustawy należy przestrzegać, że:

- (a) datę podpisu i datę zgodną z formułą końcową dołącza Prezydent Federacji lub Pani Prezydent Federacji.
- (b) W przypadku nieobecności jednej z osób podpisujących dołącza się komputerowo lub odręcznie słowa „Za ... .. [poniżej nazwa zastępcy lub zastępczyni]”.

³ Adnotację tę pomija się, gdy projekt zostanie przedłożony rządowi.

⁴ Pełna i nieskrócona nazwa umowy.

⁵ Dla wzmianki dalszych dokumentów zob. pkt 1.2.5.4.

Wzór B
Projekt ustawy w sprawie umowy wielostronnej
(z regulacjami uzupełniającymi)

Projekt z ...

Projekt

Ustawa

w sprawie porozumienia z ... [data]

o [lub podobnie] ...

Z

Bundestag (ew.: za zgodą Bundesratu) uchwalił poniższą ustawę:

Artykuł 1

Wyraża się zgodę na podpisanie w ... w ... w imieniu Republiki Federalnej Niemiec (lub: ... przyjęte przez konferencję ...) porozumienia z ...⁶ o ...⁷ (ew.: jak również protokół do porozumienia oraz wymianę not). Porozumienie to (ew.: jak również protokół do porozumienia oraz wymianę not) (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki) jest (są) publikowane poniżej.

(ew.):

Artykuł 2

Upoważnia się Rząd Federalny (ew.: Federalne Ministerstwo ...), aby przez rozporządzenie za zgodą / bez zgody Bundesratu w celu wprowadzenia artykułu ... tego porozumienia wydało przepisy o:

1. ...

2. ...

Artykuł 3

(1) Umowa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.

(2) Dzień, w którym porozumienie niniejsze zgodnie z jego artykułem ... ustęp ... (ew.: jak również protokół i wymiana not) wchodzi (wchodzi) w życie w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej, zostanie ogłoszony *Bundesgesetzblatt*.

Por. także uwagi do wzoru A.

---

⁶ Informację o dacie, jeśli data podpisania porozumienia przez Niemiecką Republikę Federalną zgodna jest z datą podpisania umowy.

⁷ Pełna i nieskrócona nazwa umowy.

Wzór C
Projekt ustawy o przystąpieniu do umowy wielostronnej
(z regulacjami uzupełniającymi)

Projekt z ...

Projekt

Ustawa

w sprawie porozumienia z ... [data]

o [lub podobnie] ...

Z

Bundestag (ew.: za zgodą Bundesratu) uchwalił poniższą ustawę:

Artykuł 1

Wyraża się zgodę na przystąpienie Niemieckiej Republiki Federalnej do porozumienia z ... z ... o ... (ew.: jak również na protokół do porozumienia oraz na wymianę not). Porozumienie to (ew.: jak również protokół oraz wymiana not) jest (są) ogłaszane poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki).

(ew.):

Artykuł 2

(1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.

(2) Dzień, w którym porozumienie niniejsze zgodnie z jego artykułem ... ustęp ... (ew.: jak również protokół i wymiana not) wchodzi (wchodzą) w życie w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej, zostanie ogłoszony *Bundesgesetzblatt*.

Por. także uwagi do wzoru A.

Wzór D

Projekt ustawy o nowelizacji umowy wielostronnej

Projekt z ...

Projekt

Ustawa

w sprawie porozumienia z ... [data]

o [lub podobnie] ...

Z

Bundestag (ew.: za zgodą Bundesratu) uchwalił poniższą ustawę:

Artykuł 1

Wyraża się zgodę na podpisany przez Niemiecką Republikę Federalną protokół [lub podobnie] w sprawie nowelizacji porozumienia z ... o ... (BGBl. 20.. II s. ...) [ew. dodatkowo: zmieniony / ostatnio zmieniony przez protokół [lub podobnie] z ... (BGBl. 20.. II s. ...)]. Protokół ten [lub podobnie] jest ogłaszany poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki).

Artykuł 2

(1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie w dniu po jej ogłoszeniu.

(2) Dzierń, w którym protokół [lub podobnie] zgodnie z jego artykułem ... ustęp ... wchodzi w życie w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej, zostanie ogłoszony *Bundesgesetzblatt*.

Por. także uwagi do wzoru A.

Wzór E

Uzasadnienie do ustawy ratyfikacyjnej

Do artykułu 1

Do niniejszej umowy zastosowanie znajduje artykuł 59 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej, ponieważ odnosi się ona do przedmiotów ustawodawstwa Federacji.

(W przypadku umów politycznych: „... ponieważ reguluje ona stosunki polityczne Federacji”.)

(Ew.: Zgodnie z artykułem ... Ustawy Zasadniczej niezbędna jest zgoda Bundesratu, ponieważ ...)

Do artykułu 2

Przepis ustępu 1 odpowiada wymogom artykułu 82 ustęp 2 zdanie 1 Ustawy Zasadniczej.

Zgodnie z ustępem 2 termin wejścia w życie niniejszej umowy [lub podobnie] zgodnie z jej artykułem ... ustęp ... litera ... (dla Niemieckiej Republiki Federalnej)⁸ należy ogłosić w *Bundesgesetzblatt*.

Uwaga końcowa⁹.

---

⁸ Sformułowanie „w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej” w przypadku umów dwustronnych pomija się.

⁹ Zob. § 44 GGO.

Wzór F

Projekt rozporządzenia do umowy dwustronnej

Projekt z ...¹⁰
Projekt
Rozporządzenie
do umowy z ...
pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną
a ...
o [lub podobnie] ...
Z

Na podstawie atykułu / § ... ustawy z ... (BGBl. ...) Rząd Federalny / Federalne Ministerstwo ... zarządza:

Artykuł 1

Umowę pomiędzy Niemiecką Republiką Federalną a ... o (ew.: jak również protokół do niniejszej umowy oraz wymiana not) podpisaną w ... w ... wprowadza się niniejszym w życie. Umowa ta (ew.: jak również protokół do niniejszej umowy oraz wymiana not) jest (są) ogłaszana (ogłaszane) poniżej.

Artykuł 2

- (1) Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w ...¹¹.
- (2) W tym samym dniu wchodzi w życie ... [nazwa skrócona porozumienia prawa międzynarodowego] zgodnie z jego artykułem ... ustęp ... .
- (3) Rozporządzenie niniejsze traci moc obowiązującą w dniu, w którym moc traci niniejsza umowa. Data utraty mocy obowiązującej zostanie ogłoszona w *Bundesgesetzblatt*.
- (ew.: Bundesrat wyraził zgodę.)

---

¹⁰ Adnotację tę pomija się, gdy projekt zostanie przedłożony rządowi.

¹¹ W sprawie redakcji tego przepisu w przypadkach, w których nie można przewidzieć terminu wejścia w życie umowy prawa międzynarodowego: por. pkt 3.2.5 oraz artykuł 2 we wzorze G z zaleceniem, że w ustępie 2 pomija się dodatek „w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej”.

Wzór G

Projekt rozporządzenia do umowy wielostronnej

Projekt z ...¹²

Projekt

Rozporządzenie

do porozumienia z ...

o [lub podobnie] ...

Z

Na podstawie atykułu / § ... ustawy z ... (BGBl. ...) Rząd Federalny / Federalne Ministerstwo ... zarządza, co następuje:

Artykuł 1

Wprowadza się w życie porozumienie z ... o ... (ew.: jak również protokół do porozumienia oraz wymiana not) podpisane w imieniu Niemieckiej Republiki Federalnej w ... w ... (lub: ... przyjęte przez konferencję ...). Porozumienie to (ew.: jak również protokół oraz wymiana not) jest (są) ogłaszane poniżej (wraz z urzędowym tłumaczeniem na język niemiecki).

Artykuł 2

(1) Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w dniu, w którym porozumienie [lub podobnie] zgodnie z jego artykułem ... ustęp ... (ew.: jak również protokół i wymiana not) wchodzi (wchodzą) w życie w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej¹³.

(2) Rozporządzenie niniejsze traci moc obowiązującą w dniu, w którym porozumienie traci moc w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej.

(3) Dzień uzyskania mocy obowiązującej i dzień jej utraty zostanie ogłoszony w *Bundesgesetzblatt*.

Por. także uwagi do wzoru F.

---

¹² Zob. uwaga 1 do wzoru F.

¹³ W przypadkach, w których termin wejścia w życie umowy prawa międzynarodowego dla Niemieckiej Republiki Federalnej jest już ustalony: por. pkt 3.2.5 dyrektyw i artykułu 2 we wzorze F z zaleceniem, że w ustępie 2 po skróconej nazwie umowy należy uzupełnić: „w stosunku do Niemieckiej Republiki Federalnej”.

Załącznik 2 (do uwagi nr 43)

Główne zasady w sprawie konieczności sankcji grzywny,
w szczególności w stosunku do środków
przymusu administracyjnego z 2 marca 1983

1. Zasada ogólna

Środki prawa o wykroczeniach należy stosować jako sankcje tylko w przypadku takich obowiązków prawnych, z niespełnienia lub niezupełnego spełnienia których w odpowiednim czasie wyniknęłyby znaczące szkody dla ważnych interesów wspólnych.

Jak długo naruszenie obowiązków dotyczy mniej ważnych interesów wspólnych, nałożenie grzywny jest zbyt ciężkie.

2. Zabezpieczenie szczególnych ustawowych obowiązków świadczenia przez zagrożenie grzywną

2.1. Obowiązek podjęcia działania

Przepisy wprowadzające obowiązek podjęcia działania nie wymagają nałożenia grzywny, o ile służą one głównie ochronie lub interesowi adresata przepisu lub o ile w przypadku nieprzestrzegania obowiązku podjęcia działania nie grożą znaczące szkody dla ważnych interesów wspólnych.

2.2. Obowiązek udzielenia informacji, zameldowania lub poinformowania

Przepisy wprowadzające obowiązek udzielenia informacji, zameldowania lub poinformowania wymagają nałożenia grzywny jedynie wtedy, gdy dopiero jego spełnienie umożliwi działanie właściwych władz dla zachowania ważnych interesów wspólnych.

2.3. Obowiązek znoszenia

Przepisy wprowadzające obowiązek znoszenia wymagają nałożenia grzywny jedynie wtedy, gdy jego niespełnienie utrudnia podjęcie innych kroków administracyjno-prawnych, które można przełożyć jedynie z narażeniem na znaczące szkody dla ważnych interesów wspólnych. W innych przypadkach wystarczające jest wdrożenie z zastosowaniem środków przymusu administracyjnego.

2.4. Obowiązek zapłaty

Przepisy zobowiązujące do zapłaty roszczeń pieniężnych nie wymagają nałożenia grzywny.

2.5. Inne obowiązki współdziałania

Przepisy wprowadzające obowiązek współdziałania, jak np. stosowanie formularzy przy zgłoszeniach, wymagają nałożenia grzywny jedynie wtedy, gdy z samego nieprzestrzegania danego obowiązku współdziałania może wyniknąć znacząca szkoda dla ważnych interesów wspólnych. Jeśli współdziałanie owo można nadrobić bez znaczących szkód, należy je wdrożyć z zastosowaniem środków przymusu administracyjnego.

3. Odmowa lub odebranie świadczenia administracyjnego

3.1. Odmowa świadczenia administracyjnego

Nałożenie grzywny jest zbędne, jeśli zachowaniem danej osoby można kierować przez odmowę świadczenia administracyjnego.

3.2. Odebranie świadczenia administracyjnego

Nałożenie grzywny jest zbędne, jeśli zachowaniem danej osoby można kierować poprzez groźbę odebrania lub odebranie świadczenia administracyjnego, koncesji lub przywileju.

4. Wdrożenie aktów administracyjnych przez zagrożenie grzywną

Wykonalne akty administracyjne (zarządzenia i zobowiązania), których cel można osiągnąć przez samo ich wykonanie, nie wymagają nałożenia grzywny.

5. Niezgodność zagrożenia grzywną z istotą obowiązku

Nałożenia grzywny nie stosuje się tam, gdzie istota jakiegoś obowiązku zakłada dobrowolną gotowość do jego przejęcia.

6. Nałożenie grzywny za wykroczenia spowodowane zaniechaniem

Grzywną zagrożone powinny być jedynie wykroczenia umyślne. Zagrożenia spowodowane zaniechaniem powinny być zagrożone grzywną tylko wtedy, gdy jest to konieczne dla wdrożenia obowiązku prawnego.

7. Nakładanie grzywny za obowiązki dotyczące tylko określonych grup osób

Nałożenie grzywny nie jest konieczne, jeśli nakaz lub zakaz można w wystarczającym stopniu wyegzekwować przepisami prawa pracy, dyscyplinarnymi lub zawodowymi.

Załącznik 3 (do uwagi nr 44)

Lista kontrolna ulepszająca stanowienie prawa

Lp.	Projekt:	tak	nie / nie spowodowano wykonania
1.	§ 42 ustęp 2 GGO: Tekst ustawy zawiera		
	<ul style="list-style-type: none"> • nowelizacje dostosowawcze w innych przepisach 		
	<ul style="list-style-type: none"> • uchylene nieaktualnych przepisów 		
2.	§ 42 ustęp 5 GGO:		
	Sztab redakcyjny <i>GfdS</i> sprawdził wzorzec pod kątem poprawności językowej i zrozumiałości		
3.	§ 43 ustęp 1 GGO: Uzasadnienie zawiera wypowiedzi:		
	zgodnie z § 43 ustęp 1 punkt 1 GGO w sprawie		
	<ul style="list-style-type: none"> • wyznaczenia celu i konieczności (patrz projekt pkt A, uzasadnienie s. ...) 		
	a. Obowiązek regulacji istnieje na podstawie		
	– wytycznych prawa UE		
	– konstytucyjno-prawnych wytycznych		
	– ...		
	b. zgodnie z 43 ustęp 1 punkt 2 GGO w sprawie		
<ul style="list-style-type: none"> • będących podstawą spraw źródeł poznania (zob. uzasadnienie s. ...) 			
c.	zgodnie z § 43 ustęp 1 punkt 3, 4, załącznik 7 GGO w sprawie możliwości		
	<ul style="list-style-type: none"> • załatwienia zadań przez osoby prywatne (zob. uzasadnienie s. ...) 		
	<ul style="list-style-type: none"> • samoregulacji, np. prawne samozobowiązanie lub umowę o samoograniczeniu (zob. uzasadnienie s. ...) 		

Lp.	Projekt:	tak	nie / nie spowodowano wykonania
d.	zgodnie z § 43 ustęp 1 punkt 6 GGO w sprawie możliwości <ul style="list-style-type: none"> • wyznaczenia terminu (zob. uzasadnienie s. ...) 		
e.	zgodnie z § 43 ustęp 1 punkt 7 GGO w sprawie uproszczeń prawnych i administracyjnych, np. możliwości wykorzystania <ul style="list-style-type: none"> • już istniejących procedur oraz struktur organizacyjnych (zob. uzasadnienie s. ...) 		
	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystania administracji on-line (zob. uzasadnienie s. ...) 		
	<ul style="list-style-type: none"> • ... 		
f.	zgodnie z § 43 ustęp 1 punkt 8 GGO w sprawie <ul style="list-style-type: none"> • zgodności z prawem UE (zob. uzasadnienie s. ...) 		
4. § 44 GGO:			
§ 44 ustęp 1 GGO:			
a.	Zamierzone skutki i możliwe skutki uboczne przedstawiono (zob. uzasadnienie s. ...)		
§ 44 ustęp 2, 3 GGO:			
b.	Wpływ na budżety publiczne przedstawiono (zob. projekt punkt D, uzasadnienie s. ...)		
§ 44 ustęp 4 GGO:			
c.	Wpływ na gospodarkę i konsumenta zbadano i przedstawiono. W szczególności przedstawiono <ul style="list-style-type: none"> • koszty gospodarki, np. koszty wdrożenia, bieżące koszty zakładowe, wpływ na inwestycje, handel, konkurencyjność itd. (zob. projekt pkt E, uzasadnienie s. ...) 		
	<ul style="list-style-type: none"> • wpływ na ceny detaliczne, na ogólny poziom cen, a w szczególności na poziom cen konsumenckich (zob. projekt pkt E, uzasadnienie s. ...) 		
	<ul style="list-style-type: none"> • wpływ na konsumentów (zob. projekt pkt E, uzasadnienie s. ...) 		
§ 44 ustęp 5 GGO [nowy]:			
d.	Koszty biurokracji zgodnie z ustawą NKR zbadano i przedstawiono (zob. projekt pkt F, uzasadnienie s. ...)		

Lp.	Projekt:	tak	nie / nie spowodowano wykonania
e.	§ 44 ustęp 6 GGO [nowy]:		
	§ 44 ustęp 6 GGO [nowy]: Dalsze skutki ustawy zbadano i przedstawiono na życzenie ... (uzasadnienie s. ...)		
f.	§ 44 ustęp 7 GGO [nowy]: Wyznaczono ewaluację niniejszej regulacji; odbędzie się ona po ... latach (uzasadnienie s. ...)		
g.	Wyniki badania skutków regulacji ważnych dla zrównania przedstawiono, § 2 GGO (uzasadnienie s. ...)		
5.	§ 45 ustęp 1 GGO: Poniższe resorty brały udział w ... po raz pierwszy: ... Termin zajęcia stanowiska wynosił ... dni / tygodni		
6.	§ 45 ustęp 2 GGO [nowy], § 42 ustęp 1 GGO:		
	• NKR brał udział w ...		
	• NKR zajął stanowisko w ...; termin zajęcia stanowiska wynosił ... dni / tygodni		
	• Stanowisko to uwzględniono w projekcie • Rząd Federalny odpowie na niniejsze stanowisko NKR		
7.	§ 45 ustęp 3 GGO [nowy]: W ... udział wzięli następujący pełnomocnicy: ... termin zajęcia stanowiska wynosił ... dni / tygodni		
8.	§§ 46, 51 punkt 2 GGO: BMJ zweryfikowało projekt		
	• pod względem systematyki i formalności prawnej oraz • ostatecznie zatwierdziło; termin weryfikacji wynosił ... dni / tygodni		
9.	§ 47 GGO: Kraje związkowe, czołowe organizacje miejskie, kręgi fachowe wzięły udział w ...		
10.	§ 48 GGO:		
	Poinformowano inne poniższe instytucje: • ... • ...		

Wykaz powołanej literatury

- Bień-Kacała A., Tarnowska A., *Działalność prawotwórcza egzekutywy w świetle Ustawy Zasadniczej RFN*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 2, s. 99.
- Bundesministerium der Justiz, *Empfehlungen zur Ausgestaltung von Straf- und Bußgeldvorschriften im Nebenstrafrecht*, Köln 1999, wyd. 2.
- Bundesministerium der Justiz, *Handbuch der Rechtsförmlichkeit*, Berlin 2008, wyd. 3, s. 15.
- Bundesministerium der Justiz, *Handbuch der Rechtsförmlichkeit. Empfehlungen des Bundesministeriums der Justiz zur einheitlichen rechtsförmlichen Gestaltung von Gesetzen und Rechtsverordnungen nach 38 Abs. 3 GGO II*, Köln 1991.
- Bundesministerium der Justiz, *Handbuch der Rechtsförmlichkeit. Empfehlungen des Bundesministeriums der Justiz zur einheitlichen rechtsförmlichen Gestaltung von Gesetzen und Rechtsverordnungen nach 38 Abs. 3 GGO II*, Köln 1999, wyd. 2.
- Bundesministerium der Justiz, *Richtlinien für die Fassung von Vertragsgesetzen und vertragsbezogenen Verordnungen*, 2007.
- Bundesverwaltungsamt – Bundesstelle für Büroorganisation und Bürotechnik (BBB), *Bürgernahe Verwaltungssprache*, Köln 2002, wyd. 4.
- Działocha K., Skwara B., *Współczesne dylematy prawotwórstwa egzekutywy w RFN*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 6, s. 91.
- Gesellschaft für deutsche Sprache, Bundesministerium des Innern, Bundesministerium der Justiz, *Fingerzeige für die Gesetzes- und Amtssprache*, Wiesbaden 1998, wyd. 11.
- Kindermann H., *Ministerielle Richtlinien der Gesetzestechnik: Vergleichende Untersuchung der Regelungen in der Bundesrepublik Deutschland, in Österreich und der Schweiz*, Berlin – Heidelberg – New York 1979.
- Lachner T.M., *Das Artikelgesetz*, Berlin 2007.
- Maaßen H.G., *Gesetzesinitiativen der Bundesregierung [w:] Gesetzgebung, Rechtsetzung durch Parlamente und Verwaltungen sowie ihre gerichtliche Kontrolle*, red. W. Kluth, G. Krings, Heidelberg i in. 2013, s. 191.
- Schneider H., *Gesetzgebung*, Heidelberg 2002, wyd. 3.

- Szmyt A., *Stanowienie ustaw w RFN. Rozwiązania proceduralno-organizacyjne w prawie konstytucyjnym*, Gdańsk 1993.
- Tworzenie prawa w demokratycznym państwie prawnym*, red. H. Suchocka, Warszawa 1992.
- Weckerling-Wilhelm D., *Zu der Anforderungen der Rechtsförmlichkeit [w:] Gesetzgebung, Rechtsetzung durch Parlamente und Verwaltungen sowie ihre gerichtliche Kontrolle*, red. W. Kluth, G. Krings, Heidelberg i in. 2013, s. 247.
- Wierczyński G., *Udostępnianie informacji o prawie jako warunek skutecznej działalności prawotwórczej*, Gdańsk 2015.
- Wspólny przewodnik praktyczny Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji dotyczący redagowania aktów prawa wspólnotowego*, Luksemburg 2008, <http://eur-lex.europa.eu/techleg/index.html?locale=pl> [dostęp: 10.04.2015].

Monografie Prawnicze to seria, której celem jest popularyzowanie publikacji na temat różnych dziedzin i gałęzi prawa. W zamierzeniu seria ta ma umożliwić szeroki dostęp do objętych nią monografii, co jest realizowane dzięki temu, że wersji drukowanej każdorazowo towarzyszy wersja elektroniczna publikacji.

Dr hab. Grzegorz Wierczyński – kierownik Pracowni Informatyki Prawniczej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, autor publikacji na temat informatyki prawniczej oraz zasad tworzenia i ogłaszania prawa, w tym m.in. monografii: *Udostępnianie informacji o prawie jako warunek skutecznej działalności prawotwórczej* (Gdańsk 2015) i *Urzędowe ogłoszenie aktu normatywnego* (Warszawa 2008) oraz komentarza *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz* (Warszawa 2010), współautor podręczników: *Informatyka prawnicza* (wyd. 1 Kraków 2006, wyd. 2 Warszawa 2008, wyd. 3 Warszawa 2012), *Zarys legislacji administracyjnej. Uwarunkowania i zasady prawotwórczej działalności administracji publicznej* (Wrocław 2010) oraz *System informacji prawnej w pracy sędziego* (Warszawa 2011).

Książka zawiera tłumaczenie urzędowego *Podręcznika techniki prawodawczej* wydanego przez niemieckie Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości w 2008 r. (Bundesministerium der Justiz, *Handbuch der Rechtsförmlichkeit*, wyd. 3 Bundesanzeiger Verlag, Berlin 2008). Tekst został poprzedzony krótkim wprowadzeniem autorstwa dr. hab. Grzegorza Wierczyńskiego, w którym wyjaśniono wybrane kwestie związane z procesem opracowywania projektów aktów normatywnych w RFN, a także dotyczące przyjętych sposobów tłumaczenia specyficznych sformułowań, które mogą być niezrozumiałe dla polskiego czytelnika.

Published in cooperation with

ISBN 978-83-7865-388-2
ISBN 978-83-7865-401-8 (e-book)